SOY SENDROMU

KUŞAKAŞAN TERAPİ ve SOYAĞACINDAKİ GİZLİ BAĞLANTILAR

ANNE ANCELIN SCHÜTZENBERGER

Çeviri: İnci DOĞANER

DUVAR

Soy sendromu

Anne Ancelin Schützenberger Soy Sendromu'nda, bizim, sadece kuşak zinciri aracılığıyla, aslında atalarımız tarafından yaşanan sarsıntı (travma) ve olaylarla, nasıl bu zamanda ziyaret edildiğimizi, bu konuda nasıl da seçim şansımız olmadığını gösteriyor.

Kitaptaki etkileyici olgu örnekleri, genososyogramlar aracılığıyla danışanların, mantıksız korkularını, psikolojik ve hatta fiziksel rahatsızlıklarını, kendi yaşamları ile onları dünyaya getirenlerin yaşamları arasındaki koşutlukları keşfederek ve anlayarak nasıl aştıklarını gösteriyor. Yazılı olmayan bir kanunla atalarımızın yaşamlarını yeniden yaşamamıza yol açan görülmez (gizli) sadakat ve bağlılık kuramı, kuşakaşan terapi ile ilgili araştırmaların ışığında tartışılıyor.

İlk kez Fransa'da yayınlanan *ve* eşsiz tarzdaki bir klinik çalışmaya, büyüleyici bir içgörü getiren bu kitap-Fransızca'sı *Aïe, mes aïeux! (Aman, ailem)* – çıktığından bu yana en çok satanlar listesindedir. Psikoterapi mesleğinde çalışan herkese ve ruh sağlığı uzmanlarına özellikle çekici geleceğini düşünüyoruz.

Anne Ancelin Schützenberger, Nis (Nice) Üniversitesi Psikoloji Bölümü'nde emeklilik sonrası da çalışan bir profesördür. Uluslararası Grup Psikoterapi Birliği'nin kurucularından birisi olan Anne Ancelin Schützenberger, grup psikoterapisi ve psikodrama alanında uluslararası üne sahip bir eğiticidir.

Soy sendromu

Kuşakaşan psikoterapi ve soyağacındaki gizli bağlantılar

Anne Ancelin Schützenberger
Çeviri: İnci Doğaner

DUVAR

Duvar Yayınları:13
Akademi Dizisi / Psikoloji: 5
SOY SENDROMU
Kuşakaşan Terapi ve Soyağacındaki Gizli Bağlantılar
Genel Yayın Yönetmeni: Hasip Akgül
Yayına Hazırlayan: Hakan Balpetek
Kapak Tasarım: Fuat Akdenizli
© Bu kitabın yayın hakları
Duvar Kitabevi Kırtasiye ve Müz. Tük. Ür. San. Ve Tic. Ltd. Şti.'ne alttir,
Özgün ilk baskı 1993'te Descleé de Brouwer yayınevi tarafından *Aïe, Mes Aieux! Liens Transgénérationnels, Secrets de Famille, Syndrome d'anniversaire et Pratique du Génosociogramme* adıyla yapılmıştır.
İngilizce ilk baskı 1988'de
The Ancestor Syndrome adıyla yapılmıştır
Türkçe'ye çeviren: İnci Doğaner
Türkçe Basım: Duvar Yayınları
Birinci Basım: Ocak 2011
ISBN: 978-605-89037-3-9
Sertifika No: 16122
Baskı ve Cilt: Yılmaz Matbaacılık
853 Sk. No:13/B6 Kemeraltı/İZMİR
Sertifika No: 20073

DUVAR

Duvar Yayınları
853 Sokak No:13 P.10 Kemeraltı-Konak / İZMİR
Tel: (232) 4458415-4848868 Fax: (232) 4848868
www.duvaryayinlari.com

Kızım Hélène'e ve
torunlarım Aude, Pierre ve François'e.
Bana, kuşaktan kuşağa geçen yinelemeler,
iletme ve öğrenmelerle ilgili
bu kadar çok şey öğreten
öğrencilerime ve danışanlarıma minnetimle.

Ölüler görülmezdir; yok değil.
Aziz Augustine

İçindekiler

Önsöz: Yaşayan geçmiş ya da dedenin papağanı 13
Teşekkürler 15
Türkçe çeviri için önsöz 16

I. BÖLÜM
Kuşakaşan yaklaşım **20**

1 Kuşakaşan terapinin şeceresi:
Bilinçdışından genososyograma **21**

2 Aile terapisi ve soyağacı (genogram) / genososyogram **33**

3 Görülmez bağlar, bağlılıklar ve sadakat **38**

4 Ruhsal-bedensel/ bedensel-ruhsal: Beden zihin bağlantısı **49**

5 Türbe ve hayalet **70**

6 Köken ve ölüm **76**

7 Genososyogram ve yıldönümü sendromu:
Benim araştırmalarım **87**

8 Kendi genososyogramınızı nasıl çizebilirsiniz? **102**

9 Kuşakaşan terapide klinik uygulamalarını **118**

II. BÖLÜM

Basitleştirilmiş genososyogramlarla olgu çalışmaları 130

10 Yıldönümü sendromu ve görülmez aile bağlılıkları 131
Charles: Yıldönümü sendromu ve görülmez bağlar 131
Mark: Kazaların ailesel yinelemesi 135
Valerie ve Roger: Araba kazaları aileden geçer mi? 137

11 Aile yapısı ve çifte yıldönümü sendromu 143
İncinirlik ve yıldönümü gerginliği 143
İki kardeş, bir kurtulan (sağçıkan) 144
Lucien: Şeceresel yasaksevi öyküsü 146
"Bayan Andrew" 147
Martin-Leroux ailesi: Üçlü bir şeceresel yasaksevi öyküsü 147
İki Mrs. Brown: Bir çözümlenmemiş şeceresel yasaksevi öyküsü 149
İlişki sarmalının evlilik aracılığıyla sürdürülmesi 152
Yeniden oluşturulan aile 154

12 Miras ve aile yapısı 157
Mortelac'lar: Birçok kuşak boyunca çocuk ölümleri 158
Tarihteki kehanet ve kötü fermanlar 159
Güçlü sözlerin etkileri 161
Delenda – bir babanın kızgınlığı ve bir çocuğun cinselliği 161
Rahip: Yanlış anlaşılan güçlü sözler 162
Van Gogh, Dali ve Freud: ikame çocuk ve onarıcı çocuk 167
Cendrine ve bazı diğerleri: Yıldönümünün belirlenmesi 170
Diğer dört örnek 173
Noelle: Alışkanlık çatışması ve yiyecekler 175

13 Sonuç: İnsan kubbesi 179

Ek 1: Türbe ve hayaletin tanımı 189
Ek 2: Josphine Hilgard'ın istatistik araştırması 193
Ek 3: Kadın ruhu üzerine 200
Ek 4: Bir ikame yasaksevi örneği 201
Ek 5: "Anımsıyorum": Aile anılarındaki damgalar 203
Ek 6: "Savaşın soluğunun" sarsıntısı 204

Ek 7: Hısım cinselliği ve ikinci tip hısım cinselliği 206
Ek 8: Yıldönümü sendromu 207
Ek 9: Yıldönümü sendromu ile ilgili iki olgu çalışması 209
Ek 10: Bazı tarihsel günler 212

Notlar 216
Kaynakça 234
Dizin 259

Şekiller

8.1 Genososyogramdaki semboller 104
10.1 Charles'ın basitleştirilmiş genososyogramı 133
10.2 Mark'ın basitleştirilmiş genososyogramı 138
10.3 Roger'ın basitleştirilmiş genososyogramı 141
11.1 Lucien ve Bernhard'ın basitleştirilmiş genososyogramı 148
11.2 "Mrs. Andrew'in" basitleştirilmiş genososyogramı 151
11.3 Martin-Leroux ailesinin Anne tarafının basitleştirilmiş genososyogramı 153
11.4 Josie'nin basitleştirilmiş genososyogramı 155
12.1 Delenda'nın basitleştirilmiş genososyogramı 163
12.2 Yiyecek çatışmalarında basitleştirilmiş genososyogramı 178

Önsöz
Yaşayan geçmiş ya da dedenin papağanı

Mevsim yazdı. Çok güzel bir sabahtı. Hafta sonu için bir arkadaşım ve meslektaşımın Güney Fransa'daki evinde kalıyordum. Sabah erken kalkmış, evde uyuyanları uyandırmamaya çalışarak sessizce bahçeye, havuzun yanına çıkmış, çam ağaçlarının altında güneşin dağlardan doğuşunu seyrediyordum. Her şey çok huzurlu, düzenli ve sakindi; Baudelaire'in "minnet ve ölçü/Zenginlik, sakinlik ve zevk"inin bir örneğini yaşamaktaydım.

Birden, emredici bir ses, "Hadi sofraya gelin. Hadi acele edin, hadi çabuk... Sofra hazır!" diye bağırdı.

Köpeklerle birlikte harekete geçip, içeri, sese doğru, oturma odasına koştum... İçeride kimsecikler yoktu. Özgüvenli, emir vermeye alışık, emirlerine uyulmasına alışık o erkek sesi tekrar seslendi: "Hadi çabuk, Monique, buraya gelin. Kahvaltı sofrası hazır... Dik oturun bakalım!" İçgüdüsel olarak irkildim ve dikkat kesildim.

Ses tarafından güdülenen köpekler, papağanın önünde hazırola geçtiler; beklediler; sonra ilgilerini yitirip geri döndüler ve yattılar. Ben de onlarla birlikte bahçeye dönüp güneşin tadını çıkarmaya devam ettim.

Dostluk dolu hoş bir pazar kahvaltısından sonra, arkadaşım Michel bana dedesinin ölümünden sonra, onun yüzyıllık papağanını miras olarak aldığını; bu papağanın bazen "beklenmedik" şekilde ailesinde konuşulduğu gibi konuşuverdiğini anlattı. Bazen bu konuşmalar o kadar gerçek oluyordu ki aile üyeleri bile buna kanıveriyordu.

Bazen büyükbaba, o eski asker, aileye, özellikle torunlara seslenip onları yemeğe çağırıyordu. Bazen bu, başka bir aile üyesi ya da arkadaş oluyordu. Kimse papağanın belleğini neyin tetiklediğini; onun, kimin sesini, ne zaman, nasıl taklit edeceğini bilmiyordu.

Michel için ailesi orada capcanlıydı. Nasıl bir varoluş! Bir papağan, duyguları nasıl da taşıyıveriyordu. Nasıl bir aile gerçeği ve nasıl bir mirastı, nasıl kökler, nasıl bir rahatlıktı bu! Aynı zamanda nasıl da sırlar taşıyordu. Pek çok sırrı, pek çok güçlüğü de açığa serebilirdi bu durum.

Papağanın sesi geçmişi, yaşayan geçmişi, hala yaşayan ve şimdiki zamanla kaynaşan geçmişi adeta somutlaştırıyordu.

Bu deneyim bana, geçmişi canlı olarak, şimdi olan olarak gösterimenin bir yolunu açtı. Fransız çocuk psikanalisti Françoise Dolto, bunu, terapideki kişisel gelişim süreci içinde bir şey olarak tanımlıyordu.

Roma kanunlarına göre, "ölenler yaşayanlara ulaşırlar".

Kuşak zincirini sürdürürüz ve bilerek ya da bilmeyerek, isteyerek ya da istemeyerek geçmişin borçlarını öderiz; durumu açığa kavuşturmadıkça "görülmez bağlılıklar" bizi, müthiş coşkuların ya da taşınması zor acıların, adil olmayan ya da trajik ölümlerin belli bir anını tekrar etmeye zorlar. Ya da onun yankısını.

Nis (Nice)- Hyères, 1989

Teşekkürler

Kitabın bugüne gelmesini sağlayan Franga Tomazi'ye teşekkür etmek istiyorum. Çeviriler için gösterdikleri çabalar için Anne Trager ve İnci Doğaner'e de.

Marcia Karp'a da teşekkür ederim; o olmasa İngilizce basım gerçekleşemezdi. Routledge'dan editörlerim Edwina Welham, Kate Hawes'e ve Kate Chenivix Trench'e de teşekkürler ederim.

Türkçe baskı için önsöz

Anne Ancelin Schützenberger ile ilk karşılaşmam, yıllık FEPTO (Avrupa Psikodrama Eğiticileri Federasyonu) toplantılarının 2001 yılında Fransa Grasse'daki 9.'sunda oldu. Dr. Abdülkadir Özbek Psikodrama Enstitümüz o yıl üyeliğe kabul ediliyordu. Toplantının konusu "Kökler ve Kanatlar" idi. Psikodrama ailesinin soyağacını da çıkarmıştık. Anne, çok etkileyici bir konuşma yapmıştı. Kaos kuramcılarının psikodramatik psikoterapideki tedavi süreçleriyle ilişkili açıklamalarından da söz ediyordu.

İstanbul'da 2003 yılında gerçekleşen IAGP (Uluslararası Grup Psikoterapileri Derneği) Kongre'sinde Anne Ancelin Schützenberger yönetimindeki bir grupla çalıştım. Kuşakaşan yaklaşımın büyüleyici gücü beni çok etkiledi. Dünyanın dört bir yanından gelen 25 kadar psikodramatist kendi soyağacımızla ilgili pek çok çalışma yaptık. Zaman tünelindeki yolcular gibiydik. Orta Çağ Avrupa'sındaki veba salgınında yitirilen atalara, İzmir'de arkada bırakılıp gidilen Yunanlı bir at'a, Ermeni tehcirinde yollarda ölen büyükanneye dek çok kişiyle, hatta hayvanla gerçek anlamda vedalaştık. Ağladık, kızdık, güldük, barıştık. Gruptan çıktığımızda hissettiğimiz huzur ve dinginlik görülmeye değerdi. "Şimdi burada" olabildik. Birbirimizi daha iyi anlıyor ve daha çok sevebiliyorduk artık.

O günden sonra, Anne Ancelin Schützenberger'in çalışmalarının Türkiye'li psikoterapistlere ulaştırılması benim için bir gönül borcu oldu. Bunun, dünya huzuruna da büyük katkısı olabilecek ruhsal iyileşme çabalarında derine ulaşmanın, bit-

memiş yasları, bitmemiş işleri bitirmenin anahtarlarından biri olacağına yürekten inanıyorum.

2007 yılında Paris'te Anne'ı ziyarete gittik. Yanımda dostum Prof. Dr. Arşaluys Kayır da vardı. Ona kitabı çevirmeyi istediğimizi; ancak, bazı bölümlerin Türkiye'de gereksiz bir tepkiye yol açacağını anlattık. Tarihsel belgelere dayanmayan, kişisel anılara dayalı bir olgu öyküsü, politik açıdan çatışma konusu olan bir alanda bir tür tez gibi görülebilirdi. Bunun üzerine bu olgunun öyküsünü çıkartacağımız, üç sayfa kısaltılmış bir baskıda anlaştık.

Kitabın profesyoneller için bir kaynak, profesyonel olmayan okurlar içinse "kendini daha iyi tanımaya" bir davet olacağını umuyorum.

Türkçe çevirinin düzeltimindeki yardımları için Dr. Murat Sakın'a; iki bölümün çevirindeki emekleri için Ayşe Eryavuz ve Cennet Şafak Öztürk'e; özenli çalışmaları için Duvar Yayınları genel yayın yönetmeni Hasip Akgül ve kitabı yayına hazırlayan Hakan Balpetek'e teşekkür ederim.

İnci Doğaner
İzmir, 2010

I. Bölüm

Kuşakaşan yaklaşım

1 Kuşakaşan terapinin şeceresi
Bilinçdışından genososyograma

Herkesin yaşamı bir romandır. Hepimiz görülmez bir ağın parçaları olarak yaşıyoruz; örülmesine de yardım ettiğimiz bir ağın parçaları olarak. Algılarımızı açıp da, Theodor Reik'ın üçüncü kulak[1] dediği ve doğu felsefesinde üçüncü göz[2] denilen - duyulması güç olanı duymak ve görülmesi güç olanı görmek- yetileri geliştirirsek, aile öykümüzdeki yineleme ve rastlantıları daha iyi duyar ve görür; kavrar ve daha iyi anlarız ve bireysel yaşamlarımız daha net hale gelir. Kim olduğumuzun ve kim olabileceğimizin farkına varırız. Aile öykümüzdeki görülmez bağlardan, aile yapımızdaki kurulu üçgensel işbirliklerinden, sık yinelemelerden ve güçlüklerden nasıl kurtulabilir, nasıl kaçabiliriz ki?

Bir bakıma, sandığımızdan daha az özgürüz. Yine de ne olduğunu anlayarak ve bağları bağlamlarında ve karmaşıklıklarıyla kavrayıp anlayarak özgürlüğümüzü geri kazanabilir ve yinelemelere son verebiliriz. Sonunda artık, bilerek ya da bilmeyerek yerini aldığımız ebeveynimizin, dedemizin ya da ölmüş kardeşimizin, amcamızın hayatını değil "kendi hayatımızı" yaşayabiliriz.

Genellikle onlar hakkında konuşmasak da bu karmaşık bağları görür, algılar ve hissedebiliriz: Onları, konuşulmaz, düşünülmez ve dile getirilmezlerin, ya da sırların alanındaki şeyler olarak yaşarız. Yine de bu bağları ve umutlarımızı örneklemenin ve başkalarının bizim için istediğini yaşamaktansa yaşamımızı biz onu naşıl istiyorsak o ölçüye getirmenin, gerçek arzularımıza ulaşmanın, içimizde istediğimizi ve gereksindiğimizi bulmanın bir yolu vardır. Kuşakaşan yinelemelerin bilinçdışı tuzaklarına düşmeyerek kaderinizi elinize alma şansını yakalamak olasıdır. Bilinçli olarak kuşaktan kuşağa aktarılanların

ötesine geçebilir ve kuşakaşandan iletileni, yani hiç dile getirilmediği ve konuşulmayan aile sırları olarak gizli kaldığı için özümsenmeden iletilmiş olanı aydınlatabilirsiniz.

Psikoterapi, eğitim ve kişisel gelişim, sizin yaşamınızı derin varlığınızın anlatımı haline getirmek için oradadır. Kendisini anladıktan sonra psikoterapist, danışanın* anlattıklarını ve danışanın hastalık, sessizlik, beden dili, sürçme, başarısızlık, yinelemeler, makûs talih ve yaşamsal güçlükler şeklinde sergilediği şeyleri duyar, algılar ve görür. Sonra alçakgönüllülükle, tüm bilgisini -ki bu bilgi kuramsal bilgiden çok, bir "olma" bilgisidir; başkalarıyla olma ve ötekini duyma bilgisidir- kullanarak terapist, Sokrat'ın terapötik role atfettiği gibi, kendini arayan danışanın kendi gerçeğinin ebesi ya da "accoucheur"u (ebe / *İD*) olur; o, danışanın, kendini bilmesine eşlik eden, aracı bir akıl hocası olur

Freud' la başlayarak...

Kendi acılarından yola çıkan ve kendine özgü akıl yürütme ve sorgulama şekillerini kullanan Freud[3], her insanın içinde taşıdığı dile gelmeyen, konuşmayan (o zaman iyi şekilde tercüme edilmeyerek "bilinçdışı" olarak adlandırılan *Unbewussste*) "öteki sahneyi", "kara deliği", "yarığı" keşfetti. Başkalarına, aile üyelerine, yakın ilişkilere ve tüm topluma bağlı olan kara deliği. Ayrıca, bizi demir gibi dövüp şekle sokan ve bizi hoş ya da trajik olaylara kör bir şekilde sürükleyen ve hatta bazen bize kötü bir el uzatan ruhsal dünyayı, ruhiçi, (intrapsişik) ve ruhlararası (interpsişik) ortamı, bağlamı ve çevreyi, çerçeveyi de keşfetti.

---

* *Danışan terimi Carl Rogers tarafından önerilmiş bir terimdir. Bu, terapistle aralarına bir bağ iliştirilmeksizin; aktarım, minnet ve gereksinim ve dış toplumsal ilişki olmadan –kurulması zor bir ilişki- terapi ve danışmanlık arayan özneye ya da hastaya verilen addır.*

Günlük yaşamın sıradan ve önemsiz olaylarında, unutmalarda, sürçmelerde, ufak kazalarda, rüyalar ve kâbuslarda ve itkisel hareketlerde derin anlamlar bulabilir miyiz? Davranış ve tepkilerimize, hatta hastalıklarımıza, kazalarımıza ya da evlilik (kaç tane, kaç yaşında), meslek seçimi, çocuklarımızın sayısı, düşüklerimiz, ölüm yaşımız gibi önemli ve olağan yaşam olaylarına ne gibi anlamlar verebiliriz? Bunlara (iyi) bir psikoterapistin yardımı olmaksızın anlam verebilir miyiz?

Belki verebilir, belki veremeyiz. Belki anlam veremeyiz ama bunları belirleyip kaydederek içimizde işleyen bu şeylere yaklaşabiliriz.

Böyle yaparak, belki de, içinizdeki yazma yeteneğini ya da piyano çalma, bahçe bakma isteğini bulacak ya da okula geri dönecek ya da kendinizi mutlu edeceksiniz.

Üç ya da dört kuşaklık çalışmanın bizi, kendini gösteren bilinçdışına ve bu nedenle Freud'a geri götürdüğünü söylemeye gerek yok. Okura, Freud okumayı öneriyorum; özellikle *Psikanalize Giriş Dersleri*'ni, *Psikanalizle İlgili Beş Makale*'yi, *Tekinsiz*'i ve Groddeck'in* *The Book of It*'i (*Onun Kitabı)* okumayı.

Şimdi gelin kuşakaşan yaklaşımın tarihsel köklerini arayalım ve Freud'un çocuklarının ilk isimlerini koyuş öyküsüne kulak verelim: "Onların adlarını günün modasına göre değil hayran olduğum insanların adlarına dayanarak verme konusunda ısrar ettim. *Onların isimleri çocukları saygıdeğer kıldı.*" [4] (İtalikler benimdir / *AS*).

Başka bir yerde Freud şöyle der:

> *İnsanların geçmişe ait mirası sadece huydan ibaret değildir ayrıca eski kuşakların belleğini de taşır.* [5]

---

* *Freud eserleri için Payel Yayınları'nın, çoğunluğu Emre Kapkın tarafından çevrilmiş olan. Freud Dizisi önerilir. Türkçe'de Groddeck ile ilgili olarak, J. D. Nasio tarafından yazılıp, Kenan Sarıalioğlu tarafından çevrilmiş olan, Psikanalizin Yedi Büyüğü isimli bir kitap vardır. Bu kitap, Kırmızı Yayınları tarafından basılmıştır. (İD)*

Yaklaşımımda, kollektif zihnin varlığını temel aldım ki burada da zihinsel süreçler bir bireyin zihnindeki gibidir. Özellikle bir eylem için duyulan suçluluk duygusunun binlerce yıl hüküm sürdüğü ve bu eylemden haberi bile olmayan kuşaklarda işlem içinde kaldığı kanısındayım. Sanıyorum ki bir duygusal süreç sağlıksız davranışlarla oğula geçip... Yeni kuşaklara uzanabilir...[6]

Jung, Moreno, Rogers, Dolto ve birkaç kişi daha

Psikanalizin öyküsü uzundur ve düz bir yol kadar basit değildir. Tüm büyük keşif ve araştırma tarihinde olan çatışmalar, yabancılaşmalar, kopuşlar, uzlaşmazlıklar, işbirlikleri, deneme ve yanılmalar, yorumlamalar, parlama ve esinlenme ışıldamaları burada da olmuştur.[7] Kuşakaşan terapiden sözederken, Freud'un *Totem ve Tabu*'da sözettiği "kollektif zihin" kavramına ve Jung'un[8] "kollektif bilinçdışı" kavramına değinmeden geçemeyiz.

Freud ve Jung'un onun etrafındakiler için dediği gibi onun "şürekâsı", şiddetle bölündüler. Nefret edebilmek için önce şiddetle sevmek gereklidir. Chicago Üniversitesi Ortogenik Okulu'ndan Bruno Bettelheim, emekliliğinden ve ölümünden kısa bir süre önce, Freud'la Jung arasındaki kopuşun, Jung'un, hastalarıyla, özellikle genç Sabina Spielrein ile aşırı yakınlaşmasından dolayı olduğunu yazmıştır -Jung ise bunu, kuramsal bir uyuşmazlık olarak lanse etmiştir.[9]

Durum ne olursa olsun Jung "eşzamanlılık" kavramını getirerek Freud'u tamamlamaktadır. Eşzamanlılık bir insan için anlam taşıyan iki ya da daha fazla bağlantısız olayın zamansal açıdan çakışmasıdır. Jung aynı zamanda kollektif bilinçdışı, yani herkes tarafından paylaşılan, kalıtımsal, kişi aşan (transpersonal) bilinçdışı kavramını da ortaya atmıştır.

Jung'a göre, bizim kim olduğumuzu kollektif bilinçdışı şekillendirir. Bu, toplumda kuşaktan kuşağa aktarılan, geçen ve in-

san deneyimini biriktiren bir bilinçdışıdır. Doğuştan oradadır ve bu nedenle kişisel yaşantının dışındadır. Bu kavram hem psikanalitik kuram hem de klinik uygulamalar üzerinde önemli bir etkiye sahip olmuştur.

Benim kişisel seçimim Freudcu eğitimimle bağlantılı olsa da, sanıyorum ki artık okullar arasındaki kavga dönemi bitti. Burada Jung'dan yana ya da ona karşı bir tavır almak niyetinde değilim; sadece kuşaktan kuşağa aktarım ve eşzamanlılık ya da zaman ve yer konusundaki rastlantı konularına gönderme yapmak istiyorum.

Şunu da belirtmek isterim ki, Freud, bilinçdışını, dile getirilmeyeni ve kollektif zihni; Jung kollektif bilinçdışını keşfetmişlerse de, aile ve gruplarda "ortak bilinç" (co-conscious) ve "ortak bilinçdışının" (co-unconscious) varlığını ilk kez ortaya koyan, psikodramanın ve grup psikoterapisinin babası olan Jacob Levy Moreno'dur. O, yakın bağlarla bağlı gruplarda, örneğin bir ailede, bir cerrahi ekipte ya da tehlikeli bir görev içindeki bir bölükte paylaşılan bilinç ve bilinçdışından bahsetmektedir.

Aynı dönemlerde, yani, 1960 ve 1970'lerde, Fransız çocuk psikanalisti Françoise Dolto; Macar-Fransız psikanalist Nicolas Abraham ve onların Fransız takipçileri; Macar-Amerikan psikoterapist Ivan Boszormenyi-Nagy, çözülmemiş çatışmaların, nefretin, öç almanın, kan davalarının, sırların, konuşulmayanın, erken ölümlerin ve meslek seçiminin kuşaklar boyu aktarılışına ilişkin karmaşayı ele almışlardır.

Bilgiyi biriktirerek oluşturuyoruz sonra birden yeni bir el uzanıyor. Psikanalizde, duygular ve anılarla, karanlıkta nereye varacağınızı bilmeden el yordamıyla çalışıyorsunuz sonra birden bir anlam ortaya çıkıveriyor. Lacan'ın dediği gibi, birden bir "döşeme çivisi" ortaya çıkıp bilinçdışı anı ve yaşantı katmanlarını birleştiriyor ve anlama ışık tutuveriyor.

Psikanalistler ya da diğer ekollerden tüm terapistler kuramlarını oluşturanların soyundandır. Ama klinik uygulama sıklıkla dogmatizme karşı gider ve bilerek ya da bilmeden ödünler ve-

ririz.[10] Özü aynı kalan şey, terapistin algılama, dinleme, duyma ve görme şeklidir. Terapist, danışanı, danışanın zihin çerçevesinden algılayarak dinlemelidir. Onun duygusal dünyasıyla bağlantı kurmalıdır. John Grinder ve Richard Bandler, aynı algı tarzında olmanın* ve anlayışlı olmanın (empati kurmanın) -bu sempati demek değildir- önemine ışık tutmuşlardır. Bu şekilde bir bilindışı, diğer bilinçdışıyla iletişime geçer. Sonuç, Moreno'nun ortak bilinçdışı dediği, Freud'un terapistin serbest yüzen dikkatinden söz ederken ima ettiği şeydir. En bilgili terapist bile gerçekten ötekini duyamıyorsa; danışanı, onun çerçevesinden işitemiyorsa gerçek terapist değildir.

Bu da terapide en önemli şeylerin, neden sözcükler sustuğunda oluştuğunu anlatır. Terapistler bu işin başka işlere benzemediğini söylerken haklıdır. Bunu öğrenemezsiniz; bu geçirilir; bu bir el vermedir. Bilim olduğu kadar bir sanattır; yaşamda bir varoluş tarzıdır.

Mesleki soyum

Bu el verme perspektifiyle, kendi mesleki soyumdan söz etmek istiyorum. İki Fransız psikanalistle çalışarak Freudcu psikanaliz eğitimi aldım. Bunların ilki, aynı zamanda bir antropolog olan Robert Gessain'di. O, Paris'teki Musée de l'Homme'de (İnsanlık Müzesi'nde) müze yöneticisiydi; Paul Emile Victor'a Kuzey Kutbuna yolculukta eşlik etmiş ve kırk yıl Inuit'lerle (Eskimolarla/ *İD*) yaşamış ve onları anlamaya çalışmıştı. O bana değişik kültürleri anlamayı öğretti. İkincisi, Françoise Dolto, çocuklarla mucizeler yaratıyor, onların dilini içerden konuşuyordu. Benim zamanımda birçok Fransız psikanalist, kısa bir dönemler halin-

* *Grindler ve Bandler'e göre biz algılarımızı değişik biçimlerde işleriz. Bazılarımız daha görsel, bazılarımız işitsel ya da dokunmatiktir. Onlara göre yetenekli terapistler öğrenci ve danışanlarıyla aynı algı tarzını kullanıp paylaşabilirler ya da bu tarzları algılayıp seçebilirler.*

de Dolto ile çalışıp, gözlerini ve kulaklarını kendilerininkinden farklı dünyalara açabilmek için uğraşırlardı.

Psikodramayı, Amerika New York'taki J. L. Moreno'dan ve Washington D. C. 'deki St Elisabeth Hastanesi psikodrama şefi James Enneis'ten öğrendim. "Kurbağaları prenslere çevirme"[11] yeteneğimi onlardan aldım.

Daha sonraları, pek çok diğer yaklaşım, uygulamalarımı ve dinleme yetimi zenginleştirdi. Ann Arbor'daki Michigan Üniversitesi Araştırma Merkezi'ndeki grup dinamikleri uzmanı Leon Festinger'e çok şey borçluyum. Orada gözlemciydim.

Uygulamalarımda, antropolog olan Margaret Mead, Gregory Bateson ve Erving Goffman'ın ve Amerikalı psikoterapist Carl Rogers'ın (danışan ağırlıklı psikoterapi yaklaşımı kurucusu) etkileri vardır. Yaklaşımlarım konusunda, Palo Alto aile terapisi grubuna, dilbilimci Ray Birdwhistell'e, antropolog Jurgen Ruesch'e ve aile terapistleri Paul Watzlawick ve Louis ve Diana Everstine'a çok şey borçluyum. Ama kuşkusuz ki ben Moreno'dan el aldım. Yaratıcı imgelememi, karşılaşma duygumu, ötekiyle karşılaşma arzumu ve acı çekenlere yardım etmedeki inadımı geliştirmemi sağlayan o oldu.

Moreno: Bir takdir

Moreno, rol kuramının[12], sosyometrinin, insan ilişkileri biliminin ve psikodrama ve grup psikoterapisinin yaratıcısı olarak hak ettiği yeterli takdiri alamamıştır. Bunda, herhalde, psikanalize açtığı kavganın da payı vardır. Örneğin, Amerikan Psikiyatri Birliğinin 1932'deki ilk Kongresi'nde Freud'a karşı bir duruş almıştır –bu kendi başına bir psikodramadır. 1962'de *The Psychodrama of Sigmund Freud*[13] (*Sigmund Freud'un Psikodraması)* isimli bir monograf yayınlamıştır. Aslında Freud ve Moreno çalışmaları birbirini tamamlayan iki büyük yaratıcıdırlar. 1956'da, Freud'un yüzüncü doğum yılında Moreno; yirminci yüzyıl psikolojisi Freud'a aitse, yirmibirinci yüzyılın Moreno'ya

ait olacağını yazmıştır. Bu, sizce de, ondan farklı olmak için babayı öldürmenin bir türü değil midir?

Moreno, divanda olsun olmasın, zamanda "bir yerlerden" - döngüsel bir zamandan- kendi tarzlarında iletişime giren bu bilinçdışı zihinlerin "keşfine" de katkıda bulunmuştur. Bugün bunu biz genososyogramla ve kuşakaşan yaklaşımla da araştırıyoruz. Moreno'nun ismi, kesinlikle, bulucu/kurucu babalar arasında yeralmalıdır.

Moreno'nun, kuşakaşan çalışmalara katkıda bulunan anahtar fikirlerinden biri de "tele" kavramıdır. Tele, Yunanca kökünden alınmıştır, "uzaktan" anlamına gelir; telefon da aynı köktendir. Tele iki yönlü eşduyumdur; eşduyum, aktarım ve bilinçdışı gerçek iletişimin bir karışımıdır. Olumlu ya da olumsuz olabilir. İnsanlararasında uzaktan bir iletişimdir.

Ayrıca, gelin, Moreno'nun sosyal atomundan da söz edelim. Bu, onun, yaşamdaki önemli ilişkileri göstermek için kullandığı bir yoldur. Bu yolla "kişinin öznel dünyasını" oluşturan kişiler gösterilir: Ailesi, arkadaşları, tanıdıkları, komşuları, iş arkadaşları; spor arkadaşları; kişinin yaşamında sevgi ve nefretle yeralan ölü ya da diri kişiler. Genel olarak özne – protagonist- kâğıda ya da tahtaya, bunu, kişileri belirli sosyal mesafeler içine* koyarak çizer.

Örneğin, sizi kızdıran kaynananızı silik bir yerlere yani tahtanın öbür ucuna yerleştirebilirsiniz; ya da sevgili, biricik ölmüş anneannenizi yakınınıza koyabilirsiniz. Sosyal atomu çizen özne genellikle kendini "İşte, buradaki benim!" diye işaretleyerek başlar. Yine de bazı özneler köken aileleri içinde kendilerini yerleştirmeden çizimlerini bitirirler.

Sosyal atom, yaşamın bir damgasını, bir röntgenini ya da bir anlık fotoğrafını temsil eder. Morenocular ona "sosyometrik ağı" da eklerler. Sosyometrik ağ ilişkilerin karmaşık ağıdır.

* *Sosyal psikolojide sosyal mesafe kavramı coğrafi uzaklığı değil psikolojik yakınlık ve uzaklığı belirtmek için kullanılır. Örneğin Brezilya ve karnavalı, Güney Fransa vatandaşlarına Almanya ve Belçika'ya olduğundan daha yakındır; ya da ölmüş anneannem bana yan komşumdan daha yakındır.*

Sosyometrik durumdur. Bu kişinin aşk göstergesidir. Grupta, bir etkinliğe katılırken kişinin kaç kez seçilip dışlandığına göre çizilir. Sosyal atom duygusal yansıtmaları gösterir. *Who Shall Survive?*'da *(Sosyometrinin Temelleri*'nde*)* Moreno kişinin kişisel dünyasının temsilini, "her bireyin etrafındaki ilişkiler çekirdeği... Toplumun küçük sosyal yapısı..." ve "birey ve grup arasında... Bir çekim, itim ve kayıtsızlık kalıbı" olarak tanımlar.

Sosyal atomun, "şimdi-burada" bir "genososyogram" olduğu söylenebilir. Bu terim, soyağacı /genogram, soykütüğü (genealogy) ve sosyogram terimlerinden türetilmiştir. Bu, bağlantıların ve ilişkilerin gösterimidir. Genososyogram, önemli yaşam olaylarına ve onlar arasındaki bağlantılara da ışık getiren bir soyağacı çizimidir. Genogram, birkaç dönüm noktası olayın üstüne not edildiği bir soyağacıdır. Bu daha çok, aile terapistleri ve sosyologlar tarafından kullanılır. Onlar psikanalist olmadıkları için yaşam öykülerini o kadar derin kazıp, gizli ve bilinçdışı bağlantıları araştırmazlar.

Bizim genososyogramda yaptığımız ise budur, daha ayrıntılı ve daha çok araştırılmış bir soyağacı yaparız. Ayrıca üç kuşakta durmayıp beş altı kuşak geri gideriz. Aileyi iki yüzyıl kadar geriye, yani Fransız Devrimi (1789) ya da Amerikan'ın Bağımsızlık Yılı'na (1776) kadar izleriz.

Soyağacı ve genososyogram

Profesör Henri Collomb[14], Moreno'nun çalışmalarına dayanarak, bu kitapta tüm ayrıntılarıyla inceleyeceğimiz genososyogram tekniğini geliştirmiş ve bu tekniği 1978'de Dakar'dan Nice Üniversitesi'ne getirmiştir.

Genososyogramda, aile ağacının sosyometrik görsel temsili vardır. Üstüne soyadları, adlar, yerler, tarihler, dönüm noktası olaylar, bağlar ve doğum, evlilik, önemli hastalıklar, kazalar, göçler, meslekler, emeklilik işlenir. Öznenin çevresiyle ilişkileri, değişik insanlarla bağları, yani birlikte olma, birlikte yaşama, birlikte hareket etme, ikili bağlar, üçgenler, dışlamalar vb. sos-

yometrik oklar kullanarak genograma (soyağacına) işlenir. "Aynı çatı altında yaşayanlar", "aynı tabaktan yiyenler", öbürlerinin çocuklarını yetiştirenler, yinelemeler, gidenler -ayrılık, ölüm- gidenlerin yerini dolduranlar -doğumla ya da yerine gelerek- mirasın nasıl paylaşıldığı -kimin kayırılıp kimin kayırılmadığı- ve ailenin kara kaplı defterindeki adaletsizlikler vb. işlenir.

Bazı terapistler genogramın kökenini, 1967'de Murray Bowen tarafından verilen bir konferansa dayandırırlar. Aile dizgeleri kuramını ve genogramı kullanan çeşitli uygulamacılar bu "tarihsel soyağacını" gözardı ediyor olsa da, biz, genogramın kökeninin aslında, Moreno'nun karmaşık aile dizgelerine ilişkin ilk düşüncelerine ve onun sosyal atomuna dayandırılabileceği kanısındayız

Genogramı kullananlar değişik ilişkileri, bağları, aile dizgesine giren çıkanları şöyle böyle derinlemesine incelerler. Ben, genososyogramı çok derin çalışır, altı dokuz kuşak yani ikiyüz yıldan daha gerilere gider ve olabildiğince tüm bağlamı çıkarırım.

Biz genogramı derinleştirir ve zenginleştiririz; böylece, psikososyal ve psikanalitik vurgulamayla, yani başvuranın sözdışı iletişimini izleme, geribildirimler verme ya da danışanda oluşan değişiklikleri, onun soluması ve rengini izleme gibi araçlar kulllanarak onu genososyograma dönüştürürüz. Konuşulan ve konuşulmayanı; geçmiş ve şimdiki sosyal ve duygusal bağları ve ilişkileri *ruhsal tarihsel çerçeveden* ondokuzuncu ve yirminci yüzyıl tarih dizini içinde çalışarak inceler, aydınlatırız. Sözdışı ile dışavurulanı çalışır, söylenenler içindeki boşlukları araştırır; unutulanı, bölüneni, çatlakları, kırılmış kalpleri, eşzamanlı olayları; ölüm doğum, ayrılık, kaza, hastalık başlangıcı, sınav başarısızlığı, barışma tarihlerindeki rastlantısal görülen anlamlı bağlantıları araştırırız. Başvuranın dünyasındaki yıldönümü olaylarını not eder, aile evrenini, sosyal atomunu, sosyal ve ekonomik çevresini, ruhsal gerçekliğini araştırırız. Bunu ya-

parkenki amacımız onun yaşamını daha iyi anlamasını ve ona anlam vermesini sağlamaktır.

Freud ve "tekinsiz"

Bazen psikoterapide görülen ve duyulanlar eğitim aşamasındaki terapiste bile çarpıcı gelir. Bunları değişik danışanlardan tekrar tekrar duydukça, onları önyargısız ve duygusal yüksüz şekilde yardımsever bir kulakla dinledikçe, acı çeken özne için bunlar öznel bir duygu, özel bir anlam taşımaya başlar. Bunlar terapiste -eğer özellikle de dinlediklerini, yeni ve beklenmedik olanları haksızca basitleştirip bir kurama yapıştırmaya kalkmazsa- anlamlı gelmeye başlar. İşte ancak o zaman yeni bir değerler dizisi açılıp klinik gerçek haline gelip bilimsel gerçeğin yolunu döşeyebilir ve yeni bir başvuru çerçevesi oluşturabilirler.

Freud, Birinci Dünya Savaşı sonunda yazılan ve 1919'da yayınlanan *The Uncanny (Tekinsiz)* de şöyle der:

> *Kişilerin, şeylerin, deneyimlerin ve durumların bizde tekinsizlik duygusu uyandıran özellikleri ve tüm bu örneklerin tekinsizin bilinmez doğası sonucu veren ortak özellikleri... Tekinsiz uzun süredir tanıdık olan ve eski olarak bilinen şeye geri götüren korkutucu şey sınıfıdır... Araştırmalarım önce bireysel olgular toplayarak başladı, daha sonra da kanıtlandı ki*[15]*...*

Freud "tekinsiz"i uzun süre önce alt edilmiş olması gereken öğelerin -ilkel inanç kalıntılarının, eskinin (arkaikin)- ya da baskılanmış olması gereken öğelerin beklenmedik dönüşü olarak tanımlar. Bunlar "bir fikirle yeniden kullanıma girerler"[16]. Tekinsiz "korkutucu olan -korku ve dehşet uyandıran; ...kolayca tahmin edilebileceği gibi yaşadığımız zamanlarda yatmaktadır" [17]. (benim çıkardığım sonuca göre Birinci Dünya Savaşı'nı ima etmektedir/ *AS*).

Maria Torok gibi biz de, tekinsizde, bir aile sırrının kalıcı ve güç unutulan ya da savaş sarsıntıları gibi baskılanan bir şeylerin beklenmedik dönüşünü algılıyoruz. Freud'un kendisi de Birinci Dünya Savaşı'ndaki Verdun kırımının kurbanlarını tedavi etmiştir.

Freud'da, benim ve kuşakaşan terapistlerin gözlediklerinin temelini buluruz. Onda; terapistlerin, trajedilerden, felaketlerden, afetlerden ve savaşın sayısız dehşetinden sarsılanların endişelerinde, Raynaud hastalığına benzeyen ölümcül üşüme ataklarında ve yineleyen kâbuslarında gözlediklerini kuramsal olarak destekleyen temeli bulmaktayız. Bu belirtiler çoğunlukla yıldönümü zamanlarında ve anmalarda ("zaman katlanması") ortaya çıkarlar. Bunlar bu gerçekler, savaş anıları, toplama kampları, afetler aile içinde konuşulsa da konuşulmasa da, saklansa da bilinse de, aile içinde sözü geçmiş olmasa da ortaya çıkarlar.

2 Aile terapisi ve soyağacı /genososyogram

Terapötik sahneye aile kavramının girmesi; film, video kullanımlarının başlaması, bir ailenin sağlık ya da işlevsizliğinde, iletişim biçimlerinin ya da aile bağlarının öneminin aydınlatılmasına yol açtı. Bu gelişmeler, soyağacının ve genososyogramın, araştırma ve tedavi araçları olarak kavramsallaştırılıp kusursuzlaştırılmasına yol açtı.

Aile terapisi dediğimiz şey, Frieda Fromm-Reichmann'ın[1] (1889- 1957) 1948 civarında yürüttüğü araştırmadan doğdu. Fromm-Reichmann psikotik hastalar ve aileleriyle çalıştı ve bu çalışmaların antropologlar ve psikiyatristler tarafından filme alınmasını sağladı.

Düşler, Freud'un terimiyle, "bilinçdışının kral yolu" ise, şizofrenik hastaların aileleri ve onların etkileşimleri de -filme alınmış ve yavaş çekim çalışılmış olan- sözel iletişimler ve söz dışı dışavurumlar ile ailelerin içindeki evreni açığa kavuşturan yolu sağlamıştır.

Frieda Fromm-Reichmann ve onun çalışmalarını takiben başka araştırmacılar, 1956'da Stanford Üniversitesi'nde ve Palo Alto'daki Gregory Bateson [2], Jay Haley[3], John Weakland, Don Jackson ve daha sonra Paul Watzlawick[4] ve meşhur aile terapisti Virginia Satir[5] etrafında toplanmış ve aile etkileşimlerini incelemeye başlamışlardır. Değişik disiplinlerden bu kadar yüksek düzeyli araştırmacılar, kendilerini şans eseri Palo Alto'da bulmuş, bilgi alışverişinde bulunup fikirlerini karşılaştırmışlardır. Palo Alto grubu bu şekilde oluşmuştur; bu kişilerin çoğu Davranış Bilimleri İleri Çalışmalar Enstitüsü'de (Institute

for Advanced Study in Behavioral Science) burslu çalışmacılar olmuşlardır.

Palo Alto grubu

Palo Alto grubu "ikili çıkmaz" varsayımını ortaya atmıştır. Bu, ailedeki iletişimde önemli bir bozukluğa işaret eder: Genellikle anne tarafından verilen ve bunları düzelten başka bir erişkinin olmayışıyla pekişen, çelişik iletiler durumudur. Bu iletilerde sözel olarak bir doğrulama varken, aynı anda, örneğin beden diliyle, tamamen tersi bir doğrulama da vardır; böylece bunlar birbirini götürür. İki taraftan bağlayan iki ileti oluşmaktadır. Bu nedenle, eğer ileti bir emirse, ona uymak için uymamak zorunda kalırsınız. Bu ileti hakkında konuşmak ta yasaktır; iletinin kafa karıştırıcı, çelişik ve "sersemletici" olduğunu da ailede söyleyemezsiniz.

Kişi ikili çıkmaza takılmışsa, cezalandırılma, suçlu olma riskini de göze almaktadır; çünkü olanları doğru algılamaktadır ve gördüğü ya da algıladığı ile görülmesi ve hissedilmesi gereken arasındaki çelişkiyi dile getirince, aile tarafından "deli", "hasta" ya da "huysuz" olarak etiketlenir. Bu kişi Palo Alto grubu tarafından hasta kişi yerine etiketlenmiş kişi olarak adlandırılmıştır. Pek çok durumda şizofrenik çocukların ebeveynleri çocuktan daha hasta olarak görülmüştür ve sağlığın yerine gelmesi için ailenin ya da aile iletişiminin tedavi edilmesi gerekliliği öne sürülmüştür.

Palo Alto grubunun araştırmalarına dayanarak geliştirilen tedavi yaklaşımında temel fikir, ailenin bir denge (homeostasis) oluşturan bir dizge oluşturup, bir dizi aile kuralıyla işlediğidir. Palo Alto Zihinsel Araştırmalar Enstitüsü'nde (Mental Reseach Institute) çalışan uygulamacılar -Whitaker, Napier, Watzlawick- terapi sırasında hastanın geçmişinden[6] fırlayıveren "hayaletlerden" bahsetmişlerdir. Bu uygulamacılar da, dizgesel aile terapisine değiniyorlardı ve yirmi otuz yıl sonra soyağacı kullanmaya başlayacaklardı.

Stratejik dizgesel terapi

"Stratejik dizgesel terapi" kuramsal okulunun terapistleri, bu paradoksu kullanır ve etiketlenmiş hasta ve onun ailesi ile bunu doğuran şeyle ilgili çalışırlar. Hem hastanın hem de ailenin, eldeki sorunun gerçeğini bildiğini kabul ederler. Herkes kendi gerçeğini tanımlayabilir. Günlük yaşam sorunlarına çözümler bulmak -ruhsal ya da fiziksel sağlıkla ilgili olarak- ana sorundur. Terapi, gerçeğin daha işlevsel bir şekilde yeniden tanımlanmasıyla ilgilenir. Antropolog Erving Goffman'ın[7] söylediği gibi, olayı başka bir açıdan, başka bir bağlamdan, başka bir çerçeveden görüp algılayacağınız bir noktaya gelmeye ihtiyaç vardır. Onu "yeniden çerçevelemeye" ihtiyaç vardır.

Yapısalcı aile terapisi

Dizgesel terapinin diğer bir dalı "yapısalcı aile terapisi"dir. Aile ilişkilerindeki alışkanlıkları, kalıplaşmış ilişkileri değiştirmeyi hedefler. Bu ekol Philedelphia Çocuk Rehberliği Kliniği'ndeki Salvador Minuchin[8] etrafında oluşmuştur. Tekniklerinin çoğu, özellikle çocuk terapisinde uygulamaya konulmuştur. Onların süreçleri şimdi burada süreci üzerinde odaklanmıştır.

Kişinin artık kendisini bütünden ayıramadığı bir tür aile kaynaşmasından sözeden Murray Bowen olmuştur. Böyle bir durumda, kendisini aileden ayırabilen bir çocuk ya da genç yetiştirmek uzun, acılı ve zor bir süreçtir. Bowen kişinin kendisini kaynaşmış aile egosu yığınından ayrımlaştırabilmesini ölçen bir ölçek çizmiştir. Ölçeğin tepesinde ayrımlaşmış ve yapılaşmış kendiliklerde gerçek yetişkin kişiler bulunur; dipte ise aile egosuna yapışık, kendilerini kendi ailelerinin yaşantısından ayıramayanları bulursunuz. Bowen ayrıca, ailedeki üçgenlere işaret etmiştir. Burada iki kişi birine karşı birleşir. Üçgenleri ikili ilişkilere dönüştürecek bir teknik geliştirmiştir. Ayrıca, üç-

gensel ilişki kırılmadığında bir kuşaktan öbürüne geçecek endişeye ilişkin soruyu ortaya atmıştır.

Ingmar Bergman'la, onun, Strindberg'in *Miss Julie*'sini İsveç Kraliyet Tiyatrosu'nda sergileyen bir yapımıyla ilgili olarak 1991'de yapılan bir görüşmede, Bergman şöyle demiştir: "Bu oyun Miss Julie'nin üç ruhsal yarasını ele almaktadır... bu dünyada başkalarının suçlarını taşıyan insanlar vardır; o, bu kişilerden biridir." Bu oyun, Strindberg'in tüm çalışmaları gibi otobiyografik yaşantılardan yola çıkarak yazılmıştır. Bir hizmetçinin oğlunun kaygılarını ve yazarın yaşamındaki yineleyen aile dramalarını anlatır. Bundan çok önce Yunanlılar, bu durumu, öldürdüğü komutan Nessus'un tuniğini giyen Herkül'ün öyküsünde anlatmışlardır. Tunik onun derisine yapışmış ve ona o kadar çok acı vermiştir ki sonunda bu acı ile hayatını sonlandırır. Nessus'un tuniği gibi, aile yinelemeleri de deriye yapışır, kişinin, atasına ait acıları ve kaygıları depolamasına yol açar.

Analitik aile terapisi

Bizi en çok ilgilendiren akım, analitik kavram ve araçları, ikili ilişkiler serileri için psikoanalitik temelde genişletmeye çalışan aile terapistleridir. Bu akım içinde yer alan terapistler Nathan Ackerman, Ivan Boszormenyi-Nagy ve Fransa'dan Nicolas Abraham ve Marcia Torok'tur. Daha yakın zamanlarda, René Kaës ve André Ruffiot gibi Fransız analistleri kuşakaşan bağları analitik açıdan incelemişlerdir. Nathan Ackerman[9] kendi pratiğini, aile üyelerinin, yanlış fikirler ve özellikle geçmişten gelen "kalıntıların" farkına varmalarını sağlamalarına yardımcı olmak için yaptığı ikili görüşmelere dayandırmıştır.

Benim kendi analitik çalışmalarımda, bazen, "oyuncuklar" (vignettes) adı verilen kısa psikodramalar yaparım. Burada hastalar onları oynayarak geçmişlerinden arınırlar. Burada geleceğe yansıtma, artık gerçeklik denilen, ölmüşlerin gelip konuşmalarını sağlayan klasik psikodrama teknikleri kullanılır.

Ben bu teknikleri, insanların, onlara önceki kuşak tarafından verilen "sıcak patates"ten kurtulmaları için kullanırım.

3 Görülmez bağlılıklar ve sadakat

Kuşakaşan yaklaşımı genişleten terapist, Philadelphia ekolünden olan Macaristan doğumlu psikoanalist Ivan Boszormenyi-Nagy'dir[1]. Palo Alto grubundan açık bir şekilde farklı olan Boszormenyi, ilişkisel bağların, kuşakaşan iletişim modellerinden daha çok önem taşıdığını ve bu ilişkilerin, aile içindeki adalet ve eşitliği gözettiğini vurguluyordu. Bunlar aracılığıyla atalarımız yaşamı -kendi yaşamlarını- bize, biz de kendi çocuklarımıza geçiriyoruz. Boszormenyi-Nagy uygulamalarında[2], danışanlarının hayatlarını uzun uzun anlatmasını sağlardı; çünkü onun için terapötik girişimin amacı ve gücü, kuşakaşan ilişkileri çalışarak, etiği yeniden oluşturmakta yatmaktaydı.

Şunu çok çarpıcı buluyorum: Freud'dan beri ebeveynlerimizin ebeveynleriyle ilişkileri ve atalarımızla bağlarımız terapötik düşünce ve uygulamada hep önemli olagelmiş de olsa, kuşakaşan terapileri bulan psikoterapistler Doğu ve Orta Avrupa kökenli göçmenlerdir. Bu acaba göçün mirası ve çifte kültürün sonucu mudur? Bu da kişinin kendi kültürüne ve köklerine bağlılığının bir diğer kanıtını oluşturuyor.

Rusya'da, Slavlarda ve Akdenizliler gibi Doğu ve Orta Avrupa'da aile, çok güçlü bir "sosyal atom", bir yuva, kaynaşmış bir klan, bir rahim gibidir. Kişi bunun içinde kendi kimliğini oluşturur.

Kendi çift kültürüm de gözönüne alındığında bu bağlantı benim için çok açıktır: Paris'te yetiştim; beşiğim sallanırken Rus büyük büyükannem Hélène'nin söylediği Slav masallarla büyüdüm. Fransız halk okullarında ve bir Fransız üniversitesinde okudum. Amerika'da Ann Arbor'daki Michigan Üniversitesi'nde eğitim aldım; sonra, Avrupalı geçmişinden, olağandışı

yaratıcı bir imgeleme ile başkalarına sıcak açılım yetileri almış olan Moreno tarafından eğitildim.

Bir şekilde, kim olduğumun, değişik kültürler, diller ve geleneklerle gelen çoğul köklerimle bağlantılı olduğunu hissediyorum. Her şey, analizde olduğu gibi, o bulucu sessizlikte olur. Margaret Mead'in 1956'da bana Hollanda'dayken söylediği gibi, her kültürde ve ailede temel şeyler söylenmeden olur. Pek çok şey asla dile gelmeden kabul edilir; siz onları yaşam şeklinden, ipuçlarından ya da sözdışı iletişimlerden (davranışlardan) anlarsınız. Ama Fransız şair ve eleştirmen Boileau'nun (1636- 1711) dediği gibi, söylenmeden giden şeyler söylenince daha da iyi gider *(les coses qui vont sans dire vont encore mieux en les disant*). Dile gelmeyenler dile gelip adlandırılırsa daha rahat ve huzurlu oluruz; bu da, bu kitabın özetidir.

İki analistimden biri olan Françoise Dolto'nun da bu kadar eşsiz bir terapist oluşunun sırrı, bence, kocası Boris'in, atalarından aldığı ve tüm varlığından akan Slav karizmasını onunla paylaşmasıdır. O, sezgi gücünü, Asyalı uzak atasından (onun Hintli kısmı) aldığını da söylerdi.

Ivan Boszormenyi-Nagy'nin kavramları

Yukarıdaki kişisel birkaç arasözden sonra, Boszormenyi-Nagy'nin yaklaşımının anahtar fikirlerinden biri olan "sadakat" kavramını analiz etmek istiyorum. Bu kavram iki düzlemde bir anlayış sunmaktadır: Sosyal, "dizgesel" düzlem ve bireysel ya da ruhsal düzlem. Sadakat, her bireysel üyesinden, düşünce, duygu ve güdülenme açısından sadakat bekleyen ve buna dayanan sosyal bir birim tarafından oluşturulur. Aynı zamanda adalet ve ailede adalet de devreye girer. Adalet gerçekleşmezse aile bireyleri arasında eşitsizlik, adaletsizlik ve sömürü vardır ki bu bazen kaçışa, öç ve intikama ya da hastalık ya da yineleyen kazalar şekline çevrilir.

Yani, ailenin bilanço defterini (defteri kebir, hesap kitap defteri, kara kaplı defter) dengeleyen, sevgi, şefkat ve karşılıklı dü-

şüncedir. Böylece "dengede bir aile hesabından" ve "aile dengesi kağıdı"ndan sözedebiliriz. Burada kredi ya da borçlarınızı, zorunluluklarınızı ya da haklarınızı görürsünüz. Bilanço defteri (hesap kitap defteri, defteri kebir, kara kaplı defter) dengede değilse, sorunlar kuşaktan kuşağa aktarılır.

Ebeveynleşme

Boszormenyi-Nagy'nin üçüncü temel kavramı "ebeveynleşme"dir; burada bir ters dönme vardır; ailede hak ve borç kavramları tersine dönmüştür. "Aile sadakati" açısından en önemli borç şudur: Her çocuk, doğuşundan erişkinliğine kadar ailesinden aldığı sevgi, şefkat, bakım ve sebep olduğu yorgunluk ile ilgili olarak ailesine borçludur. Bu borcu kuşakaşan bir şekilde alırız, yani, ebeveynlerimizden alır, çocuklarımıza veririz. Bizi, ebeveynlerimize borçlu olmaktan ve yaşlandıklarında onlara ilgi verme sorumluluğundan kurtarmayan şey budur. Bu sorumluluk içinde onların son yıllarını yaşama ve ölüme geçişlerine yardım etme de vardır.

Ebeveynleşmede değerlerin tersine dönüşü söz konusudur; çocukların çok genç yaşta kendi ebeveynlerinin ebeveyni haline gelişleri, onlara bakmak zorunda kalışları söz konusu olur. Basit, klasik bir örnek ele alalım. Özellikle düşük gelirli ve kırsal bölge ailelerinde en büyük kız genellikle anne rolünü üstlenmek zorunda kalır. Asıl anne, çok çocuktan yorgun düşer ya da hasta olur ve asla evlenmeyen büyük kızından yardım alır. Bu ilişkiler dengesinde borçlar ve haklarda bir çarpıklaşmadır. Buna ebeveynleşme denir. Bir çocuk çok genç yaşta ebeveyn durumuna gelir -örneğin beş yaşında- ve anneye destek olmak zorunda kalır ailede ilişki dengesizliği yaşanır; biz bu dengesizliği çocukların aile evreninde aldığı rol ve konumların analizi ile keşfederiz.

Bilanço defterini (defteri kebiri, kara kaplıyı) anlamak, kuşakaşan bağları anlamak güçtür; hiçbir şey keskin hatlarla ay-

rılmış değildir, her ailenin adalet ve eşitlik tanımı özeldir. Nesnel bir kavram yoktur.

Gerçekten anlamak için en az üç, tercihan beş kuşak boyunca kalıpların nasıl işlediğini belirlemek için kuşakaşan ve yatay bir çalışma yapmak gereklidir. Bunu yapmak için geriye dönük bilgiye, yaşayanların ölülerle ilgili anılarına, şimdi yaşayanların aileleri hakkında bildiklerine ve onları nelerin duygulandırdığına bakmak ve onlar bilinçli olarak neyi bildiklerini bilmeseler bile bunlara dayanmak gereklidir. Söylenenleri ve söylenmemiş kalanı bilmek, aktarılan bilgide bilinçli ve bilinçli olmayanı ele almak gerekir ve bu ailenin bakış açısından yapılır.

Aile miti ve destanı

Burada sadece dizgeyi ve karşılıklı birbirine bağlı birimlerin toplamını anladığınızda netleşen *aile mitine* değineceğiz. Boszormenyi-Nagy'ye göre, birey, biyolojik ve ruhsal bir bütündür -ben buna ruhsal toplumsal boyutu da eklemek isterim- ve tepkileri de ruhsal durumu gibi ailedeki kurallar tarafından belirlenir. Aile dizgesinde bir bireyin ruhsal durumu diğer üyelerin ruhsal durumlarını belirler: Karşılıklı algısal bir düzenlenme vardır. Ailenin işleyişini düzenleyen kurallar hem gizli hem açıktır; çoğu gizlidir ve aile üyeleri bunların farkında değildir. Kuralların çoğu kabullenilmiştir ve öyle kabul edilirler: "Ailemizde bunlar yapılır, bunlar yapılmaz". Kurallar açıklanmamış kalırlar.

Aile miti kendisini işlevsel bir kalıpla gösterir: Bazı aileler benim "sağlıksız" diyeceğim kalıplara göre düzenlenirler. Kan davalarını, cinayetleri, ihanetleri, "aile şerefi" gibi bir savunmayı, "sağlıksız" teriminden başka neyle ifade edebileceğimi bilmiyorum. Bu töreler bütün aileyi etkileyen bir biçim, bir tür bütün, bilinçdışı yapılanmış ilişkisel bir *Gestalt** oluştururlar. Bu

Gestalt: Dizgeleşmiş bütün; zeminiyle zıtlığı olan bütün. Gestalt kuramını kullanan psikologlar bu terimi Almanca'dan çevirmemeyi seçmişlerdir.

töreler "ailedeki hesaplar"ı, "sömürü"yü "verici duruş" olmayanları dengeler. Ailemizi ve durumu kullanabileceğimiz zamanlar vardır. Çocuklar ailelerini sömürürler. Bakılır, barındırılır, beslenirler. Aynı zamanda ailelerine sevgi verirler; alınanla verilen arasında bir denge vardır; yoksa şöyle ya da böyle ciddi bir belirti ortaya çıkar.

Etik kalıtımın da mesleki ve ekonomik kalıtım kadar önemli olduğunu düşünüyoruz. Sosyolog Vincent de Gaulec "aile kapitali"nden bile sözeder. Her aile aile hesaplarına değişik bireysel katkılar alır. Hakların, avantajların, zorunlulukların ve sorumlulukların terazisini aile kodları belirler. Aile kodları öğrenilmiş tepkilerdir; bunlar aile öyküsünden, ailenin genetik ve tarihsel durumundan gelirler ve biz bunları çözebiliriz.

Kişisel bir örnek

Şimdi kişisel bir örnek vereceğim. Savaştan hemen sonra psikoloji öğrencisi iken evlendim, bir çocuğumuz oldu; genç pek çok çift gibi bizim de ekonomik güçlüklerimiz vardı. Kuzenlerimden biri, kendiliğinden, bize para vermeyi teklif etti. Ben bunu mecbur ya da suçlu hissetmeden aldım. Okumayı bitirip çalışmaya başladım ve borcumu ödedim. Meslektaşlarım, genç kuzenimin bu kadar parayı bu kadar kolay bana vermesine ve benim bu kadar kolay almama şaşırdılar, anlayamadılar. Şimdi bunu düşününce, büyükbabamın ondört yaşında öksüz kaldığını ve altı kardeşin en büyüğü olduğunu anımsıyorum. Büyükbabaları (benim büyük büyükbabam) onları almış ve ikinci evliliği içinde bu çocukları yetiştirmiş. Benim büyükbabam kardeşlerini okutmak için erken yaşta çalışmaya başlamış. Yani benim aile bilinçdışımda, o, kardeşlerinden bazı haklar kazanmış durumda.

İsviçre'de doktora çalışmasını bitirdikten sonra kız kardeşlerinden biri ilaç laboratuarı açmış. Yüzyılın başında da bir kimyacı ile evlenmiş. Biraz para kazanıp Paris'e yerleşmişler. İşte bana para veren, büyükbabamın bu kardeşinin torunu olan

kuzenimdi. Bu bir şekilde bir şeye karşı bir şeydi. O bana şöyle demişti: "Ödeyebilirsen ne zaman istersen öde; ödeyemezsen dert etme. Bana beş yıl, elli yıl ne zaman olursa ödersin, önemli değil."

Aile hesaplarındaki dengeyi göz önüne alırsak bu ikimiz için de normal bir şeydi; çünkü onun büyükannesi ve benim büyükbabam da aynı şekilde davranmışlardı (Boszormenyi-Nagy'nin "vericilik" dediği). Büyükbabamın kardeşlerinin tüm torunları bir şekilde ona (en büyüğe) borçluydu. Onu çok, çok severlerdi. Büyükbabam yaşlandığında, ailemiz 1929 krizinden sonra bir talihsizlik yaşadı. Torunlar bu durumu aşmamız için yardım teklif ettiler. Paris'teydik. Büyük halam Nathalie, büyükbabama ve büyükanneme yardım ettiler "masaya biraz tereyağı koydular", "yürekleri ısıttılar". Hiç senet imzalanmadı, para konuşulmadı. Çoğu tatilimizi büyük bir çiftlikte "ödeyen misafirlerle" - kardeşler ve eşleri ve biz kuzenler birlikte geçirdik: Üç kuşak bir arada. Aile bağları korundu ve güçlendi.

Bir borç geri ödeniyordu. Bu bize normal geliyordu. Senet gibi kâğıtlar imzalamadık. Kuzenim bana para verirken ben imzalamak istedim ama o reddetti; tabi ben sonra parayı geri ödedim.

Otuz yıl sonra kendimi bir dükkanın önünde onun kızına altın küpeler alırken bulmuştum, bir uçak kazasında ölen bu kuzenimin kızına. O bana borç vermişti. Bu altın küpeler de sembolikti.

Aile hesapları ve adaletsizlik

Gizli bir hesap defteri hep vardır. Biz sadece paradan söz etmiyoruz. Demek istediğim şu ki büyükbabam kardeşlerine büyük paralar vermemişti: O, çalışmasından gelen parayı onlara harcamıştı. Onları desteklemek için erken yaşta çalışmaya başlamıştı. Her şeyden çok onlara sevgi ve şefkat, destek, neşe, mutluluk ve güvenlik vermişti. Büyükbabamın ve onun kardeşlerinin torunlarına geçen buydu. Büyük eniştem ve büyük halam

Nathalie'nin gümüş yılı kutlamalarına katılmak üzere Paris'te dört yüz kişi toplanmıştık. Bu sürüyor. Biz kaynaşmış kuzenleriz, ya da Fransızca söylersek *"cousin a la mode de Bretagne"(Bretagne kuzen modeli / İD)* . Birbirimizi desteklemeyi sürdürüyoruz. Nathalie Hala'nın torunu Jacques ve karısı büyükannelerinin doğum gününü hala kutluyorlar (kendisi elli yıl önce öldüğü halde) ve bizi her 3 Ocak'ta davet ediyorlar; karşılığında biz de onları davet etsek de. Bu "aile" ve bu kutlama. Rus deyişinde olduğu gibi "çok kalabalık ama sıkıcı değil"*, ya da "ne kadar çok o kadar mutlu". Bunlar benim onun çalışmalarından anladığım şekliyle, Boszormenyi-Nagy'nin haklar hesabı ve borçlar konusunda yazdıkları doğrultusunda bulduklarım için birer örnektir.

Aile hesaplarında *acıtan haksızlıklar* konusunda yaralar vardır. Gücenmelere ve gerginliğe bağlı kanserlerin başlangıcında bunu sıklıkla görürüm. Bazı insanlar yapılan haksızlıkları affetmeyi başaramazlar. Bu, o çok karmaşık "hesaplara", "defteri kebir"e, "bilanço defterine" "ne borçlusun" "neler sana bağlı" ile ilgilidir; böylece ödenmemiş borçlar ödenir. Otuz yıllık terapötik deneyimime göre aileden kaçmak ya da coğrafi uzaklık da kişileri bu "borçlardan" kurtarmaz. Boszormenyi-Nagy, borç verenden kaçarak sorumluluklarınızın hükmünden kaçamayacağınıza işaret eder. Aile sorumluluklarından kaçmak -çok çok uzağa da olsa- bireyin bütün ilişkilerini etkileyecektir; nedensiz, yaygın ve taşıması güç bir suçluluk ile taşlaşacaktır. Kişi "biçimsiz, tanımlanmaz ve varoluşsal bir suçlulukla" felç olmuş şekle düşebilir.

Boszormenyi-Nagy nesnel bir gerçeklik olup olmadığını da sorgular. Yakın ilişkilerde nesnel gerçeklik için bir odacık var mıdır? Nesnel sözcüğü, yanlış ya da eksik bilgi yokluğunu, duygusal çarpıtmalı gerçeklerin yokluğunu kasteder. Ona göre, nesnellik bir ilişkide, iki insanın karşılıklı olarak kendisinin ve

* *"В ТЕСНОТЕ, НО НЕ ОБИДИ"*

diğerinin gereksinimlerini aynı anda farketmedikçe söz konusu olamaz; her ikisi de aynı anda diğerinin arzu ve gereksinimlerinin nesnesi olmak için çabalamadıkça bunun sözü edilemez. Bu çok karmaşık bir ilişkisel durumdur. Boszormenyi-Nagy'nin düşüncesi karmaşıktır ama J. L. Moreno ve Carl Rogers'a başvurarak netleştirilebilir: "Ötekinin gözleriyle görerek".

"Ancak" der Boszormenyi-Nagy, "şunu aklımızda tutmalıyız ki bir bireyin gereksinimleri köken ailesindeki *kapanmamış ilişkisel hesapların yoğunlaşmalarını* ve erken psişik süreçlerinin yeniden canlandırılmalarını da içerir."[3] Burada geniş aile sorunlarının kişiyi yaşamdan alıkoyuşunu da görüyoruz. Fransız psikanalist Alain de Mijolla, Fransız şair Arthur Rimbaud'un yaşamını araştırmış ve şöyle demiştir: Rimbaud sorunlarını çözememiş, bundan ötürü uzağa kaçmıştır. Sorunlarından biri, o altı yaşındayken asker babasının ayrılışıdır. Eski kuşaklara baktığımızda aynı olgunun tekrar ettiğini görmekteyiz: Büyükbabası da altı yaşındaki oğlunu terk etmiştir. Soyundaki babalar, aynı yaşta oğullarını, ayrılarak ya da ölerek bırakmaktadırlar: Bunlar köken ailedeki kapanmamış hesaplardır. Bu, aynı yaşta olan tekrar, Fransız psikolog ve Doktor Josephine Hilgard'ın "yıldönümü sendromu" ya da "çifte yıldönümü sendromu" (eğer durum her çocukta tekrarlanıyorsa) adını verdiği durumdur. Bu kavramı ben de uygulamalarımda keşfettim ve 1980'lerdeki sağlık ve bedenle ilgili çalışmalarımda geliştirdim.

Bir insanı ya da bir bireyi tam anlamıyla anlamak için onu tüm gereksinimleri, zorunlulukları, bağlılıkları ve aile ilişkileri alanında birçok kuşak boyunca görülen sorumluluk içeren tutumlarla birlikte ele almalıyız. Kuşakaşan terapi ve genososyogramlar (Boszormenyi-Nagy genogram kullanmadı) bireyin "ödenmemiş duygusal borçlar karşısındaki suçluluk ve zorunluluklarla yüzleşme cesaretine" sahip olmasını sağlayan araçları sağlar. Boszormenyi-Nagy'e göre, daha çocuk ya da çocuklar doğmadan önce başlayan özgün içgüdüsel bağlılıkların ve altta yatan dayanışmanın olmadığı bir aile birimi yoktur.

İnsanlar aynı tutumları aralıksız tekrarlar ve değişmezlerse, rollerinde çakılırlarsa, bu, "roldeki sabitliğin toplam aile ağındaki gereksinimlere hizmet ettiğini" gösterir, diyor Boszormenyi-Nagy.

Rollerin belirli ve birbirine bağlı olduğu bir aile dizgesinde, hesapları halletmek şekli tıkanır ve yineleyici hale gelir ya da sonraki bir zamanda çözülmek üzere sonsuzlaşır: Nevrozlar ve diğer belirtiler bu şekilde kalıcılaşır. Sadık olunan ilişkilerde doğru bir düzende hesaplaşılmadıkça -ya da tamamlayıcı konumlar ya da rollerde bakış açısı değişmedikçe- birey daha iyi hissedemez ya da sorunlarını çözemez. Örneğin bakan bakılan, yardım eden yardım edilen rollerine bakın; bazıları hep hasta bazıları asla hasta olmayacaktır (Lacancı *soignant* as *soi niant, soi nié-Sen kendini reddedersen, dünya seni reddeder./İD*). Charles Dickens'in ailesinde bir örnek buluyoruz. O, her zaman hastaydı ve hep çok sevilmişti. Torunu, Gwen Raverat-Darwin, kendi Viktoryen çocukluğu konusunda ve her zaman bakılmanın, sevilmenin zevki konusunda yazmıştı: "Büyükbabamın evindeki sorun şuydu ki hasta olmak bir ayrıcalık ve hüzünlü bir zevkti... Bu biraz onun hep hasta oluşundan geliyordu ve çok sevgili çocukları onu taklit etme eğilimindeydi... Büyükannem tarafından bakılmak ve acınmak çok zevkliydi."[4] Başka bir bakan- bakılan örneği Yeni Ahit'teki Martha ve Mary'nin öyküsünde bulunabilir.

Gücenme - Küskünlük

Şimdi ağır hastalıklarda ve özellikle kanser hastalıklarında gücenme ve küskünlüğün rolüne ilişkin gözlemlerimi anlatmak üzere biraz konu dışına çıkacağım. Pek çok insan kendilerine yapılan haksızlıkları düşünerek hasta olur. Bu haksızlıkları kafalarında tekrar, tekrar düşünürler. Onlara bu "haksızlığı" yapana bilenirler: Eksik kalan bir şey vardır, bir olay, bir haksızlık -alamadıkları bir ödül, bir hırsızlık, "duygusal ilgi eksikliği", tanınmama- kişiyi "gerer" ve "içini kemirir".

Bana kalırsa gücenme, Boszormenyi-Nagy'nin acı çekilen haksızlık/adaletsizlik kavramına yakın bir kavramdır. Çocukların dediği gibi, "bu adil değil". Adaletin yerini bulmadığı yerde, haksızlık vardır; bu ister ailede, ister meslek hayatında, isterse uluslararası düzlemde olsun (savaşlar, kıyımlar, baskılar, soykırımlar) böyledir. İnsanlar küskünlüklerine[5] tutunur ve bunları işlerler; bu da onların sağlığını etkiler, bazen kansere bazen ölüme yol açar.

Haksızlık kurası

Haksızlığa uğrama duygusu genellikle karmaşıktır. Haksızlık - eşitsizlik-, sağlık, fiziksel sağlamlık ya da yaşam ve ölüm, özürlü olma, sık hasta olma, genç ölme, öksüz olma konularında da adaletsiz bir kura, kör talih olarak yaşanır ("bu hiç adil değil").

Bu kör talihe sıklıkla sağ çıkan suçluluğu eklenir: Örneğin toplama kampında tüm arkadaşları ölen bir yoldaş, kardeşi boğulmuş biri, Temmuz 1918 – Temmuz 1920 arasında 20 milyon insanın öldüğü İspanyol gribinden sağ çıkmış bir kız kardeş, sağ çıkan suçluluğunu yaşar. İyi olanlara da aynı suçluluk eklenir.

Kuşakaşan dehşet ya da "savaşın soluğu"

Rusya'ya gönderilen 500,000 kişiden sadece 20,000 kişinin sağ çıktığı 1812 geri çekilmesinde, Napolyon'un doktorları, ölümün ve "savaşın soluğunu" enselerinde hisseden ve arkadaşlarını ya da kardeşlerini kucaklarında yitiren askerlerin yaşadığı sarsıntıları gözlemlediler. Balzac'ın romanındaki Albay Chabert gibi bazıları, bu olayın anılarını zihinlerinden tamamen sildiler. Bazıları ruhlarını korkuyla dondurdular. Öyle görülüyor ki, onları çarpan şok dalgası, bazı torunlara geçti ve onları iliklerine kadar dondurdu (Raynaud hastalığı) ya da hasta etti; özellikle yıldönümlerinde kaygı yaşadılar, boğazları düğümlendi, kâbus-

lar gördüler. Sanki, zamanın bir teleskopu vardı ve zaman kırılıyordu.

Bir süre için, özellikle 1992–1994 arasında, gömülmeyen, kayıp ve uzun süre beklemiş ölülerin torunlarında, patolojik ya da bitmemiş yasların, belleklerin derinliklerinden fışkıran karşı etkileriyle karşılaştım. Bu belirtiler İkinci Dünya Savaşı sonrasında ya da sırasında olmuş önemli olayları anma sırasında ortaya çıktılar. Bu canlı anılar sosyal psikolog Kurt Lewin ve Bluma Zeigarnick tarafından adlandırılan şekliyle "bitmemiş işlere" bağlı olabilirler.

4 Ruhsal-bedensel/ bedensel-ruhsal psikosomatik /somatopsişik
Beden zihin bağlantısı

Zihinle beden arasındaki bağlantılar, bilimsel tıp bunu unutmuş olsa bile, antik çağdan beri bilinmektedir. Ancak biz bu bağlantıları tam olarak incelemeye ve daha derinlemesine araştırmaya yeni başlıyoruz -ya da yeniden başlıyoruz.

Psikosomatik kavramı, psikanalizin etkisiyle, bundan kırk yıl önce ortaya çıktı. 1975-80'lere kadar bu alanda gerçek bir ilerleme yoktu. 1980'lerde "psikonöroimmunoloji" adı verilen yeni bir disiplinlerarası bilim gelişti; Birleşik Devletler'de zihin-beden bağlantısı adı verilen araştırmalara öncülük etti.

Psikonöroimmunolojiden esinlenen çalışmalar beyaz kan hücrelerinde ve bağışıklık dizgesinde 100'den fazla yeni nöroreseptörün (alıcı) keşfinden kaynaklandı. Bağışıklık dizgesinin işleyiş biçimi, "zihin durumlarından" -mutluluk, üzüntü, suçluluk ya da küskünlük- etkilenmektedir. Zihin durumu T-hücrelerinin sayısını etkilemekte ve bağışıklık sistemini etkilemektedir. İlk araştırma 1981'de Robert Ader[1] tarafından yayına hazırlanan bir ciltte yayınlanmıştır. Ben Münih'te, Almanya'da 1990 Haziran'ında gerçekleşen bir uluslararası psikonöroloji toplantısına katıldım. Bu toplantının enerjisini Norman Cousins sağladı. Toplantı, kanser araştırmalarında Almanya'da çalışan 30 kadar araştırmacının katılımıyla gerçekleşti.

Kuşakaşan bağlar ve borç ve hakların hesap defteri

Hissedilen haksızlık

Ben, kuşakaşan terapi uygulamalarıma dayanarak, Boszormenyi-Nagy tarafından öne atılan bazı kavramların -görülmeyen sadakat, adalet ve borç ve hak defteri (bilanço)-psikiyatri, psikoterapi, psikanaliz, bütüncül tıp ve psikosomatik alanlarına yeni bir ışık tuttuğu sonucunu çıkardım. Bir birey gerçekten bir yetişkin haline gelirse, bir insan belirli bir özgürlük kazanırsa, kendi davranışında da özgür hale gelir; bu da onun rollerde ve ilişkilerdeki sorumluluklarında esnek olmasını sağlar. Sonuç olarak aile yapıları artık değişmezlik taşımaz: Eski borçlar kapatılınca her birey, alış verişte yeni bir dengede kendine yeni bir yer bulur.

Psikoloji ile ilişkili tüm olaylarda onların üstüne kurulduğu ikili bir yapı vardır: "Görülen davranışsal yapı" ve "gizli zorunluluk yapısı". Sonuç olarak tüm ilişkilerin iki değişik hesapla bağlantılı olduğunu bilmeliyiz, biri görülen güdülenmeler ki bunlar "güç" sorunu ile ilgilidir; diğeri ise "zorunluluklar" hiyerarşisidir.

Örnek olarak onyedi yaşındaki bir kızı ele alalım. O, çıktığı genç çocuğu seviyor ve onunla evlenmek istiyor. İstediğini yapma, onla evlenme çocuk doğurma ve bu çocuklara ebeveynlerinden aldıklarını verme özgürlüğüne sahip midir? Ya da örneğin, en küçük çocuk olduğu için ölmüş ve arkada bir çocuk bırakmış ablasının eşi ile evlenip onun çocuğuna mı bakmalıdır. O ve ablası öksüzdürler ve o "ablaya borçludur" -ölmüş ablaya. Bu, o ailede hep böyle olmuştur.

Yani, değişik hesap dizgeleri vardır, bireylere ve kültürlere göre değişir. Peki, o zaman bir dizgeyi egemen kılan nedir? Sıklıkla gördüğümüz şey, aile sorunlarını çözmek üzere bir kişinin "kurban", "günah keçisi" ya da hasta, etiketlenmiş hasta olması ya da hasta olmayı seçmesidir.

Bir aileyle ilgili terapötik çalışma, bir birey ya da grubun adaleti yeniden kurmayı hedeflemesi ve kurban ya da günah keçisi tarafında çekilen acıya derman arayışına gidişidir. Bu genellikle yeterli olmayacak, eski günah keçisi kendisini yine aynı aile içindeki günah keçileri oluşturan dizgenin içinde bulacaktır. Boszormenyi-Nagy için terapötik strateji, güçle ilişkili olan suçluluk boyutunu da ele almalıdır. Yani haksızlık durumundan suçluluk çekenlerle de çalışılmalıdır.

Ailede hissedilen haksızlık genellikle sıradan bir durumdan kaynaklanır: Biri, önemli mirası -parayı, büyük evi, fabrikayı, mücevherleri, gümüşleri, aile portrelerini ya da güzel halıyı, Adel Hala'nın büfesini ya da önemli sayılan bir şeyi- diğerlerine rağmen alınca, ister yararlanmış ister zedelenmiş kısım olun, onu anımsar ve çoğunlukla kuşaktan kuşağa bu öyküyü çocuklarınıza anımsatırsınız.

Şimdi daha geniş ölçekli örnekler verelim. İslam, binyıl öncesinin Haçlı Seferleri'ne geri dönebilmektedir; yetmiş yıl sonra Sovyetler Birliği altında toplanan insanlar Rusya, Estonya, Ukrayna, vb. gibi ayrılmışlardır. Etnik grup ve kültürler, dargörüşlü dinsel gruplar arasında kavgalar mevcuttur. Fransız politikacı, tarihçi yazar Alain Minc bu tür "kabile kavgalarının" yükselişini, orman kanununa göre şiddet parçalarının ve bozuklukların -şehir içinde şiddet gibi- uygarlığın ortasında oluşan bir karanlık çağa dönüş olarak tanımlamaktadır.*

---

* *Yakın bir örnek: Kosova, Birinci Dünya Savaşının niye başladığını da, yakın zamanda eski Yugoslavya, Bosna ve Arnavutluk'ta olup bitenleri de anlama konusunda önemlidir. Politikada yıldönümünü anlamada da bir örnektir. Orta Çağda Osmanlılar (Müslüman, Türk) ve Sırplar (Ortodoks Hırıstiyan) Balkanlarda liderlik için savaştılar. 28 Haziran 1389'da biten Kosova Savaşı'nda Sırplar Türkler tarafından yenildiler (Volkan 1997'ye başvurunuz) Sırp lider Milos Kobolic, Sultan Murat'ı suikastle öldürdü, bunun karşılığında Türkler, Milos'un kayınbiraderi Prens Lazar'ın (sonra aziz ilan edildi) boynunu vurdular. Konstantinopol'ün 1453'te Türkler tarafından alınması ve Sırbistan'nın 1459'da sonu ile birlikte 28 Haziran Sırplar için bir tarihsel bir sarsıntı oldu 28 Haziran 1914'te Arşidük Franz Ferdinand Avusturya Macaristan İmparatoru olarak Sarayova'ya girdiğinde Sırp suikastçi Gavrilo Princip tarafından öldürüldü. Bu olay Birinci Dünya Savaşını tetikledi. 28 Haziran 1989'da Slobodan Milosevic,*

Bir terapist o ailedeki sadakati bilmeden girişimde bulunamaz. Boszormenyi-Nagy'ye göre "Çok-kişili sadakat bünyesi, tüm üyelerin kendini adadığı yapılanmış grup beklentilerinin varlığı anlamına gelir". Bunun dayanak noktaları, "hissetmek" ya da "bilmek"[3] gibi ruhsal işlevler değil, güven, bağlılık, ortak değerler ve ortak eylemlerdir.

Aile sadakati, ailenin kural, düzen ve alışkanlık, geleneklerine saygı duyan basit davranışların çok ötesindedir. Moreno'nun terimlerini kullanacak olursak "rol beklentisi" vardır. Birey hem dışsal beklentilerin hem de içselleşmiş zorunlulukların emrindedir. Bu dışsal ve içsel aynı ya da farklı olabilir. Bu arada, Boszormenyi-Nagy'nin, bir psikanalist olduğunu ve Freud'un fikirlerini ve üstbenliğin işlevi konusunu benimsediğini anımsatalım. Zorunluluklar bizim içimizdeki üstbenliktir: Eric Berne'nin terminolojisini kullanacak olursak onlar içimizdeki ebeveyndir -anne ya da baba.

Fakat herkeste o kadar gözle görülür ve net bir görev duygusu yoktur:

> *Sadakatteki etik zorunluluk bileşeni, öncelikle, sadakatle bağlı bireylerde bir görev, doğruluk ve adalet duygusunun uyanmasına bağlıdır. Bu zorunluluklara uymamak suçluluk duygusu uyandırır ve daha sonra ikincil düzenleyici güçler devreye girer. Zorunluluk ya da sadakat dizgesinin dengesi, suçluluğun devreye girişine bağlıdır*[5].

Bu ip çekişini ve bu ikili emri, Leon Festinger'in bilişsel uyumsuzluk kuramı ile bağlantılandırabiliriz: İşler uyumsuz ve ahenksiz olduğunda içsel armoni adına onları uyuma getirmeye çalışırız. Bu uyum gereksinimi bireyseldir. Bu, farkına varmadan, bir öğeye ilişkin bilgilere, algılara, öteki lehine kendimizi

Sırp lideri, Aziz (Prens) Lazar'ın Kosova Alanındaki kalıntılarının getirildiği yeni dikilen bir heykelini açtı (Altında 1389- 1989 yazıyordu) Ordulara Lazar'ın konuşmasını hatırlattı: "İslam Sırplara boyun eğdiremeyecektir". Eski Yugoslavya'da hala sorunlar vardır.

kapatmakla olur. Artık "çatışmalı seçimi" görmez ve "uyumsuzluğu azaltırız".

Uyumsuzluğa daha toleranslı insanlar vardır. Kendilerini kandıranlar vardır; sol el sağ elin ne yaptığını bilmediğinde rahatsız olmayanlar vardır. İçten olan ama kendileri ve duyguları hakkında açık olmayanlar vardır; yalan söylediğini ve kandırdığını bilmeden öyle yapanlar vardır, algıyı azaltarak uyumsuzluğu azaltanlar ve uyumsuzluğa alışıp da bunun uyumsuz, tutarsız olduğunu bile fark etmeyenler vardır. Bazı psikoterapistler "yalancı benlik"ten bile sözederler; kişinin kendisinin, kendi özünün farkında olamayışından. Ailenin değişik üyelerin değişik suçluluk eşikleri vardır; değişik uyumsuzluk toleransları.

Sadakat sistemi sadece suçlulukla düzenlenmez: Boszormenyi-Nagy'e göre sadakatin yapısı grup öyküsü, aile grubunun içindeki adalet, aile mitleri, her bireyin sorumluluk alanı genişliği ve değerin dizgedeki durumu ile belirlenir. Biliyoruz ki kazananlar ve kaybedenler kendi sistemlerindeki hakları ve borçları farklı algılarlar.

"Aileye sadakati" nasıl belirleriz? Onun işlemesini nasıl sağlarız? Bir grubun üyeleri dışsal bir baskıyla ya da bir aile grubunun üyesi olmanın avantajlarını fark ederek ya da bilinçli olarak tanınan zorunluluk duygularıyla ya da o aile grubuna ait olmaktan kaynaklanan bilinçdışı zorunluluklarla hareket ediyor olabilirler. Dış baskı bir gözlemci için fark edilir olabilir. Bu gözlemci bir sosyolog ya da bir psikoterapist olabilir. Grup üyeleri bu zorunluluğun bilincinde olunan avantajlarını anlatabilirler. Ancak, grubun bilinçdışı bağlılıkları, karmaşık ve dolaylı işaretlerden anlaşılır ve bunları anlamak ve sonuç çıkartmak, genellikle, ailenin bir süre alan uzun çözümlemelerinden sonra mümkün olur.

Sonuçta aile sadakatini, her bir bireyin kendi dünyasındaki adaletle ilgili konumuna bağlı olup; bu da, ailedeki hak ve sorumlulukları kısmen oluşturuyor olacaktır.

Bir grubun -bir ailenin ya da profesyonel bir grubun- nasıl çalıştığını anlamak için kimin kime sadakatle ve nasıl bağlı ol-

duğunu anlamak; her üyenin ne kadar sadık olduğunu bilmek gereklidir. Bu bireyden bireye değişir.

Herkes geçmişte vermiş ve almış olduklarının, şimdi veriyor ve alıyor olduklarının ve gelecekte verip alacaklarının kişisel hesabını tutar.

> *Dizgeye olanaklar şeklinde yatırılanlar ve destek ya da sömürü şeklinde alınanlar gözle görülmeyen hesap defterine kaydedilir.*[7]

Bu, bazen ailede ve geniş ailede yani ebeveynler çocuklar, kardeşler, kuzenler, büyükanne büyükbabalar arasında alınıp verilenleri açık ve net bir hale getirmenin çok karmaşık ve güç bir iş olacağı anlamına gelir.

Bazı borçların ve alacakların, örneğin kan davalarının, onur kayıplarının, soykırım anılarının taşınması çok güçtür. Claudine Vegh'in "Ben Hoşçakal Demedim: Soykırım Çocuklarıyla Görüşmeler" isimli kitabında sözü geçen, toplama kampında mahkûm birinin oğlu olan ve İkinci Dünya Savaşı sırasında Güney Fransa'da yaşayan bir rahip tarafından kurtarılan genç Robert olgusu bu açıdan oldukça öğreticidir. Robert'in kızı bunun acılarını İsrail'de çekecektir.

"Dişlerimi hediye ediyorum"

Çok sayıda istismarcı anne ve baba çocuklarına şu sözleri söylerler "Senin için saçımı süpürge ettim; bana borcun var". Bu yolla genç insanların bir bölümü ne yazık ki, Murray Bowen'in diyeceği şekilde "ayrımlaşamaz" ve kendileri (benlikleri ve özleri) ile aileleri arasına bir mesafe koyamazlar; erişkin olamaz ve sorumluluklarla, Afrika'da "dişlerini hediye etmek" (gifts with teeth) olarak adlandırılan şekilde, onlara bağlı kalırlar.

Hediye alışverişi törenleşmiş bir şekil bile alabilir ("potlatch" örneğinde olduğu gibi[8]). Başkalarına hediyeler veren, yemekler ısmarlayan insanlar vardır; bunlar karşılık bekler du-

rurlar. İlke olarak hediye şartsız şurtsuz verilir ama bu nezaket hediyeyi alanı bağlar ve bir tür karşılık vermek zorunda bırakır. Böylece içten gelen eylem bir zorunluluk haline gelir.

Şimdi birkaç örneği inceleyelim. Diyelim ki birisi sizi yemeğe davet etti, genel olarak konuşursak sonrasında siz de onu yemeğe davet edersiniz. Bu söylenmeden yapılan sosyal bir zorunluluktur. Karşılığında onları davet edemeyecekseniz örneğin, bir öğrenciyseniz ve onları ağırlayacak bir eviniz yoksa ya da yersiz yurtsuzsanız birkaç seçeneğiniz vardır; daveti reddedebilirsiniz ya da ederi yemeğe eşit bir hediye götürürsünüz ya da bir buket çiçek, bir kutu çikolata gibi sembolik bir hediye götürürsünüz. Bu şekilde sosyal zorunluluktan kurtulursunuz. Ancak bazı kültürlerde bundan çok çabuk sıyrılan kişi "nankör" olarak etiketlenecektir. Birilerini zevk için ya da incelikle davet ettiğinizde çok pahalı ya da istemediğiniz, ihtiyacınız olmayan bir hediye ile gelirse utanabilirsiniz; çünkü hediye sizin jestinizi aşmıştır ya da misafiriniz amacını aşmıştır ya da normun ötesine taşmıştır.

Bazı sosyal dizgeler ve aile dizgeleri, kişileri köle olarak tutmakla sonuçlanır -örneğin bir eğitim hediye etmek. Bunlar için kişiler yaşam boyu minnettar kalır ve bunun çok uzun zaman, örneğin yaşam boyu dile getirilmesi gerekir.

Bazen bu durum ebeveynlerle çocukları arasında dramatik durumlara yol açar. Örneğin zavallı bir dul kadının oğlu, "onu yetiştirirken ve okuturken helak olan" annesine eşlik etmek zorunda kalır, evlenemez ve annesi sağ olduğu sürece kendi yaşıtlarından arkadaş edinemez. Yani ya kendi yaşamını tamamen feda eder ya da kendisine ancak annesi öldükten sonra bir yaşam kurabilir.

Şurası açıktır ki aile hesap kitap defteri çok çeşitlidir. Bazen aileler hediyeleri kendi çıkarları için kullanırlar. Bazen bu sömürü örneklerini genç -hatta çok genç- yetenekler örneğinde - atletler, virtüözler, "harika çocuklar" ya da güzellik kraliçeleri- görürüz.

Şimdi gelin Palo Alto grubu tarafından şizofreni ile ilgili olarak yirmi yıl sürdürülmüş olan araştırmalara bir göz atalım. "Şizofreniklerin anneleri" ve "çocuklarını kullanan anneler" genellikle çocuklarını kendileri çok güçlük çekerek büyütürler. Kimse onlardan kendilerini bu şekilde "kurban etmelerini" istememiştir, aslında onlara bu borcu ödemek, zorunlu bir ebeveynleşme, yani ebeveynlerin ebeveyni olmak ile olası olacaktır, yani kişi ebeveyne ilgiyle bakmak onun ebeveyni olmak durumunda kalıp "zinciri sürdürecektir"; çocuk böylece "borçlarını öder" ve kendi anne babasına vermek yerine kendi çocuklarına verir.

Bu konuda, Françoise Dolto şöyle yazmaktadır:

Her çocuk, sadece içinde yaşadığı ve yetiştiği ortama dayanmak değil, aynı zamanda kendi anne ve babasının hastalıklı geçmişinin sonucu olan izlere de (skarlara) dayanmak zorundadır.
Bu borçlara daha doğmadan önceki dönemde imza atmıştır. Sonra da kendisini yapılandıran doğum sonrası bağımlılıkları (borçları) taşır gider.[9]

Psikotik hastaların analitik terapisinde, bu hastaların, annelerinin yaşamlarında olup biteni, kendi yaşamlarında olanlardan önce, bilinçdışı bir şekilde, dışavurdukları (express) saptanmaktadır.

Bir başka çocuğun dışavuracağı bir yük haline gelmemesi için ebeveynlerin onlarda saklı kalan borçlarını ciro edebilmesi için erken yaşta analiz başlamalıdır... Eğer ebeveyn ödemezse, çocuk ya da torun öder; çünkü bu bir sembolik sınavdır ve bu nesilde ifade edilmelidir[10].

"Sadakat (vefa) borcu", Amerikalı terapist H. Strierlin tarafından öne sürülen "görevlendirme" (delegation) kavramı ile yakından ilişkilidir.

Aile hesap kitap defteri karmaşık bir konudur. Bu doğrudan "ver ve ver" süreci değildir. Benzer şekilde sosyal ve mesleki ilişkilerde de kullanılmak ve karşılığını almamak acı verir.

Burada yasak sevi (incest)[11] sorununu derinlemesine inceleyecek değilim. Şurası gerçek ki, buna, baba ve kız, büyükbaba ve torunu, amca ve yeğeni ve bazen de kardeşler arasında ya da nadiren ana ve oğul arasında rastlıyoruz (En sonuncusuna daha çok psikiyatri hastanelerinde rastlıyoruz; bu, kişiliği bozma açısından en ağır olanı olduğundan). Bunlar bu nedenle aile içinde sıklıkla yineleyici oluyor.

Bazı hediyeler bir dereceye kadar suça bulaştırıcıdır ve bazen nahoştur, öyle ki Jacques Lacan "kutsal nankörlük görevi"nden söz ederek konuyu tamamlamıştır.

Geçerli olan şey, bir şey vermektir. Antik Aztek kültüründe bu, fikir karşılığında bir şey vermek olarak işlev bulmuştur. Bir öyküye göre yoksul dağ yerlileri, aldıkları hediyeler karşılığında verecek bir şeyleri olmadığından, bitlerini verirlermiş ve bunlar da hediyenin karşılığı olduğu için kabul edilirlermiş.

Bu değiş tokuş işlemine ışık tutmak zordur ve bu çoğunlukla bilinçdışıdır ve fark edilmez. Bazen bu istemli ya da kendi amacı doğrultusundadır, ama bu başka bir öyküdür.

Noel Baba'nın büyük kitabı

Hollanda'da Noel Günü'nün üç hafta öncesinde (6 Aralık) geleneksel olarak Noel Baba, "Kara Peter'lar" (Black Peters) olarak adlandırılan ve yaramaz çocukları cezalandırmak üzere sopa taşıyan koyu renkli yardımcıları olan Mağribiler ile "gelir". Noel Baba'nın kırmızı bir kitabı vardır ve orada tüm çocukların davranış kayıtları vardır. Noel Baba defterini açıp inceler; çocukların iyi mi kötü mü olduğunu yoklar ve sonra onları ödüllendirir ya da cezalandırır. Çocuklar üç hafta boyunca şömineye takunya ve Noel Baba'nın eşeği için de saman, havuç ve bazen de şeker ve su koyarlar. Şölen gününün sabahı küçük hediyeler ya da zencefilli ekmek bulurlar. Bu kutlama Noel Baba'nın çatıla-

rın tepesinden "her şeyi duyduğu" ve adalet getireceği temel fikri etrafında döner; bu, çocuklar için biraz da korkutucu bir deneyimdir.

Fransa'nın doğusunda Alsace ve Lorraine'de çocukların merdivenlerde diz çökerek Noel Baba ve Öcü Adam'ın (Bogeyman) gelmesini ve onların iyiliği ödüllendirip kötülüğü cezalandırmalarını beklemelerinin üzerinden henüz çok zaman geçmemiştir. Bu, bazen, o kadar masum değildir. Yakın zamanda (1991) bu bölgeden bazı insanları sarsıldıkları Noel Baba günü yüzünden tedavi ettim. Bunlar çocukluklarından beri her 6 Aralık'ta nedenini bilmedikleri bir şekilde hasta oluyorlardı.

Aralık ayı genellikle göze çarpan ya da sarsıcı bir aydır. Bu ay içinde Noel ve Yeni Yıl gibi tatiller vardır. Kutlama, neşe ya da yalnızlık ayıdır. Hıristiyanlar için Kurtarıcı'nın Gelişi (Christian Advent) (çocuklar takvimi gün gün koparırlar), Yahudiler için Hanukkah ve İskandinav ülkelerinde kutlanan Santa Lucia Yortusu (13 Aralık)[12] günlerinin tümü kış dönümüne yakındır ve puta tapanların "ışık şöleni" kutlamalarını akla getirir (onun devamdır).

Hepimiz "karma çiftler"in soyundan geliyoruz

Ivan Boszormenyi-Nagy tarafından aydınlatılan geniş aile hesap kitap defterine dönersek, ailenin tüm bireylerinin grup ilkelerine ve simgesel tanımlara borçlu olduğunu görürüz. Bu sadakat bazen "Arap saçına" döner ve evliliklerde kaçınılmaz zorluk ve güçlüklere yol açar -özellikle de değişik kökenli insanlarda.

Evlendiğimizde hem kendimizin hem eşimizin köken ailelerine karşı sorumluluklarımız vardır (bunlar sadakatten farklıdır).

Değişik ırklardan, değişik dinlerden olan kişilerin ya da yerlilerle-göçmenlerin evliliklerinde (bunlara domino evlilik de denir) -ya da bütünleşme ile ilgili benzer olaylarda- karmaşık bir dizgeye girmiş oluruz. Bu dizgede ikinci kuşaktan ve özel-

likle üçüncü kuşaktan aileler, aile sadakatinin neye dayalı olduğunu, ne yapmaları gerektiğini ya da nereye ait olduklarını unuturlar.

Buna iyi bir örnek Fransa'daki Müslüman Kuzey Afrikalıların torunlarıdır: İlk nesil geçmişe özlemli ve saygılıydı, çocukları olabildiğince Fransız oldular ve onların çocukları köklerine döndüler, farklı olma hakkı istediler. Benzer durumlar Amerika'daki Çinli ve İtalyan göçmenlerin ikinci ve üçüncü kuşaklarında görüldü.*

Din, ırk, kültür, etnik açısından karma bir aileden geliyorsanız kime sadıksınız? Köken kültürünüze mi? Yerleştiğiniz ülkeninkine mi? Ana dilinize mi? Eski dininize mi? Köktendinci misiniz? Çağdaş mısınız? Batılılaşmış mısınız? Hangi yemek? Hangi giysi? Kimle evleneceksiniz?

Aynı ülkeden güçlü kültürlerden gelen ya da iç göçler yapmış değişik gruplardan olan durumlarda da güçlük vardır. Fransa'da Baskları, İngiltere'de İskoç ve İrlandalıları, Amerika'da üç yüzyıl sonra bile hala Fransızca konuşan Louisinia Kayunlarını örnek alabiliriz. Bu belki, Amerika orta-batıdan, diyelim, New York Şehri'ne göçlerde biraz daha kolaydır.

Ya sosyal ve ekonomik farklılıklara, sosyal sınıflara ve onların değişik yaşam alışkanlıklarına ne demeli? Vincent de Gaulejac, sınıf atlamanın, zeki ve yetenekli gençlerde başarısızlığa yol açabileceğini *(sosyal sınıf nevrozu)* gözlemiştir. Her durumda sorun ortaya çıkar -ya da neredeyse her zaman.

Biz hem anne, hem baba soyuna sahibiz; karma çiftlerin torunlarıyız; çünkü kuzenlerle evlenme nadirdir. Yani iki taraftan aile öykülerimiz, aile sorumluluklarımız, aile mitlerimiz, yaşam ve yemek pişirme şekillerimiz var. Değişik dinler, uluslar, kültürler, etnik gruplar, ırklar, politikalar ve hatta değişik mutfaklar söz konusu olunca işler daha da karmaşıklaşır. Biz evimizde

---

* *Amerika'daki Yerlilerin ve Zencilerin öyküleri öyle çok haksızlık yüklüdür ki burada bunu bir kenara bırakacağız.*

çay, kahve, bira ya da şarap içeriz; tereyağı ya da zeytinyağıyla pişiririz; eve misafir çağırırız ya da erkekler arkadaşlarıyla bara, kahveye giderler.

Aile üyeleri kendi köklerine bir biçimde ilkesel ve simgesel olarak bağlıdırlar.

Birey ve aile

Boszormenyi-Nagy'nin kavramsal araçlarını kendi pratiğime sokunca fark ettim ki aile içi ilişkilerin değişiminin doğasında olan iyileşme gizilgücü, bireysel psikoterapide ikili ilişkideki - bir doktor-hasta ya da psikiyatrist-hasta ya da psikanalist-danışan ilişkisi- gizilgüçten daha çok sonuca götürücü oluyor. Hastanın sağlığında ya da davranışlarında değişiklik yaratmak için onun inançlarını saptamak ve ailesinde değişim yaratmak istiyorsak, onun tüm aile ilişkileri ağındaki (ve inançlarındaki) kaldıracı harekete geçirmeyi amaçlamak gereklidir.

Bir zamanlar Lozère'deki St Alban Psikiyatri Hastanesi ve bir çocuk psikiyatrisi kliniği şefliğini yapmış olan İspanyol kökenli Fransız Psikiyatrist François Tosquelles[13], psikotik bir çocuğu tedavi edip ailesine gönderdiğinde; altı ay, bir yıl içinde aynı aileden bir başka çocuğun hastalanıp tedaviye getirildiğini keşfetmişti.

Bütün aileye dokunmadan, kuşakaşan yinelemeleri anlamadan bir bireyi tedavi ettiysek terapide çok şey yapmış sayılmayız. Sadece geçici iyileşme sağlarız. Bu bakış açısı tüm, psikoterapi biçimlerine - klasik ya da yeni, en meşhur, en ciddi, en saygı duyulan, bireysel psikanaliz dâhil- bir soru işareti getirir.

Kalıcı ve gerçek iyileşme için aile, sosyal ve mesleki dizgelerin buna izin vermesi gerektiğini, inançların değişmesinin gerektiğini gözledik.

Ailenin ve toplumun bakışı ile aile dengesi, kişinin gelişimi, sağlığı, hastalığı ve hastalığının alevlenmesi üzerinde etkilidirler.

Ailedeki olayların eşzamanlılık haritası

Geniş resmin görülebilmesi için aile olaylarının eşzamanlılık haritasını çıkarmak gerekiyor. Böylece, yalnızca bireyin değil ailenin değişik üyelerinin başına eşzamanlı olarak neler geldiğini görmek mümkün olur. Bu, şimdi-burada olanın tarihte - eşzamanlı olarak- ve ailede oluşunu görmek anlamına gelir. Bu, birçok kuşağı artsüremli ve eşzamanlı olarak gözlemek anlamına gelir. Bunun en basit yöntemi ailedeki tüm önemli olayları ve belirgin bağlantıları gösteren bir aile ağacı, yani bir genogram ya da genososyogram yapmaktır.

Örneğin, terk edilen ya da evlatlık verilen çocuklar, onlara, ilgi eksikliği, reddedilme ve terk edilme ile verilen zararı, çizginin bir yerlerinde arıyor olabilirler.

Evlatlık verme ve/veya reddetme evlat edinen ailede de güçlüklere yol açar. Evlatlık çocukların sorunlarıyla derinlemesine çalışan Michel Soulè ve Pierre Verdier şu açıklamayı getirmişlerdir:

> *Konuşulmayan patojenik olaylar sanki çok zararlı gibi değildir çünkü bunlar çocuğu çeşitli gerçeklere karşı cahil bırakır; ama ebeveynlerin sakladıklarına ilişkin katlanılmaz sıkıntıları, bir biçimde açığa çıkar.*[14]

Gelin tipik bir örneği ele alalım: Ondokuz yaşındaki uyumsuz bir suçlu küçük suçlarını itiraf eder; psikiyatrik bakı istenir. Oğlanın öyküsü incelendiğinde, terapist, annesinin onu doğumdan birkaç ay sonra terk ettiğini keşfeder. Birçok yetim yurdunda kalmıştır. Onun, epileptik olduğu düşünülmüş ve sonra epilepsililer için olan bir yerde kalmıştır. Şimdi, tanımadığı ebeveynlerine karşı dargınlık taşımaktadır. Evlilik dışı doğmuştur ve babası onun doğumundan sonra ortadan kaybolmuştur.

Şans eseri annesini bulmuş; onu bulunca da yoğun bir karmaşaya ve şaşkınlığa düşmüştür. Nasıl tepki vereceğini bilememektedir; çünkü, sosyal saldırganlık gösterme ihtiyacındadır. Öfkesini annesine çıkardığında polis onu düzene çağırmaktadır. Terapist onu annesine ne olduğunu anlamaya davet eder. Psikiyatristine yönelik olumlu aktarım ya da aralarındaki dostluk nedeniyle onu dinler ve annesine gidip kendisini neden terk ettiğini araştırır.

Annesinin çok genç ve yalnız olduğunu, onu terk eden biriyle bir ilişki yaşadığını öğrenir. Babası bu terk eden kişidir. Anne çalışmak zorundadır ve oğlu hasta -epilepsi ve karaciğer rahatsızlığı- olduğu için onu hastaneye yatırmak zorunda kalmıştır. Bu olay Amerika'da geçmektedir, anne hastane masraflarını karşılayacak durumda değildir; oğlunun "yaşamını kurtarmak için" onu terk etmek zorunda kalır; böylece başkaları onu alıp tedavisini yürütebilecektir. Bu hasta çocuğa bakamayan genç anneye Sosyal Hizmetler Kurumu yardımcı olur.

Bu gerçekleri öğrenen genç adam tamamen değişir. Psikoterapisti görmeye gider ve şöyle der: "Annem beni terk etti ama bu, ikimizin de yaşaması, özellikle benim sağ çıkabilmem için şarttı. Artık onu suçlamıyorum. Şimdi bana daha önce veremediklerini verebilir."

Bu andan itibaren davranışları değişir; tepkileri ve saldırganlığı sona erer. Terk edilişinin ona karşı değil onun için olduğunu anlamıştır. Bu bağlamı anlamak, anlamı dönüştürmüş ve onun yaralarını iyileştirmiştir.

Bağlamsal ve bütünleyici yaklaşım

Terapide, hangi düzeyde girişim yapılabileceğini, hangi düzeyde değiştirme olabileceğini anlamak önemlidir. Ivan Boszormenyi-Nagy üç düzey tanımlar: Altbeni de içeren saf ruh-içi düzlem, benlik ve üstbenlik; insanlararası düzlem ki bu bir akrabaya, babaya, anneye ya da eşe bilinçli ve bilinçdışı bağlılığı içerir; varoluşsal insanlararası düzlem ki burada ebeveynlerin,

çocuk çocuğun olup olmadığına ilişkin sorular vardır. Bu bağlamı anlamak için tüm bir bağlama ve başvuru çerçevesine gereksinim vardır.

Bana öyle geliyor ki her ekolün önemli, yararlı ve aydınlatıcı yanları vardır. Yine de, aileyi geniş anlamda yani amcaları, halaları, teyzeleri de içeren ve birkaç kuşak geriye giden şekilde ele alan kapsamlı bir sonuç için kişi çoğul referanslarla çalışmalıdır. Dizgesel yaklaşımlar ya da bireysel ve psikanalitik yaklaşım tek tek bakıldığında biraz indirgeyici ve yetersiz kalabilirler. Bu nedenle bunları, herkesi -ailenin olan olmayan tüm bireylerini, evdeki hayvanlar ve hizmetliler dâhil - ele alan ve yukarıdaki ikisini de içeren bağlamsal yaklaşımla (Boszormenyi-Nagy'nin ya da Goffman'ınki gibi) tamamlamak önem taşımaktadır. Bu, "çok-kişili dizge"dir; yatay ve dikey ilişkileri aynı anda ele alır.

Bu yaklaşım bize Moreno'nun roller, tamamlayıcı roller, rol beklentileri, uykuda ve etkinleşmiş roller ve sosyal atomunu düşündürür. Biz antropolojik bir yaklaşımı da ekliyoruz. Aile kuralları ve çoğu kez açık değil gizli olan bu kuralların anlamını çözmenin can alıcı önemine vurgu yapıyoruz.

Gelin biraz konu dışına çıkalım. Margaret Mead[15] antropolog olarak Pasifik adalarında kendi alanında çalışmaya başladığında, sorununun, oradaki uygarlığı hızla anlamak ve bu uygarlığa hızla uyum göstermek olduğunu belirtmiştir. Aksi takdirde açlık ya da soğuktan ölebilir; vahşi hayvanlar ya da insanlar tarafından parçalanıp yok edilebilirdi. Güçlük çekerek de olsa dili öğrenmek ve toplumun söylenen ve söylenmeyen kurallarını tahmin etmek, anlamak ve çözmek durumundaydı. Bir adadan öbürüne kurallar farklıydı. Bu kurallar Amerika'nınkilerden de tamamen farklıydı. Kabul edilmek ve ayakta kalmak, sağ çıkmak için bu etkileşim kurallarını algılamak, tahmin etmek, anlamlarını çözmek ve öğrenmek zorundaydı.

Bu açıdan, bir aileyle ya da ailesini ele aldığımız bir bireyle çalışırken, ister psikolojik, psikiyatrik sorunları ister sağlıksal ve varoluşsal sorunları tedavi ediyor olalım, o ailenin ya da

grubun söylenmeyen kurallarının neler olduğunu anlamak çok büyük bir önem taşır.

Aile kuralları

Gelin biraz, ailelerde sıklıkla karşılaştığımız kurallardan söz edelim. Bakan ve bakılan tamamlayıcı rolleriyle yönetilen aileler vardır. Bazıları bakan, yardım eden rolündedir bazıları ise hep hastadır. Charles Darwin'in ailesinde gördüğümüz şekliyle herkes bu ailesel ve muhabbetli hasta-bakıcı ilişkisinden zevk alıyordu.

"Oğlanın eğitimi için her şey yapılacak" kuralının benimsendiği aileler vardır. Bu genellikle "en büyük çocuk" değil, ilk oğuldur. Eğer oğlan ikinci ya da üçüncü çocuksa, bu, fakir bir ailede ya da baba ölümü nedeniyle yasta olan bir ailede en büyük ablanın erken yaşta işe girip gelirini kardeşinin okumasına harcaması anlamına gelir. En büyük ablanın sekreter (liseyi bitirmemiştir), ikincinin sosyal çalışmacı (iki yıllık üniversite okumuştur) ve üçüncü çocuğun, oğlanın, doktor (yedi yıllık üniversite öğrenimi yapmıştır) olduğu aileler görürüz. Oğlanı yetiştirmek için kızların ve annenin neden ve nasıl çalıştığını ve sonrasını nasıl yaşadıklarını merak edersiniz. Batı Avrupa'nın tarihinde erkek-egemen kalıp, derin köklere sahiptir.

Öte yandan, çocuklar arasında eşitliğin kural olduğu aileler vardır. Bazı ailelerde ilk oğul evlenir ve ailesiyle yaşar, aile çiftliğini devralır; ikinci oğul uzaklara gider (ya kılıç kuşanır ya denizlere açılır). Bazı ailelerdeki çocuklar evlenseler de aynı çatı altında yaşamaya devam ederler. Bazılarında ise çoğunluk yuvayı terk eder.

Birçok kuşağın aynı çatı altında hala yaşadığı evler vardır; bazılarında evi, konağı ya da çiftliği en büyük alır ötekiler ayrılır. "Bir büyük" üreten aileler vardır; bu, aile işlerini üstlenir (çiftlik, mülk, fabrika, üzüm bağları, çalışma vs.). Bu "yaratılan büyük", çoğunlukla ikinci ya da üçüncü kardeştir.

Terapide bir keresinde ciddi bir kaza geçiren bir hastam olmuştu; o "yaratılmış büyük"tü ve büyük ağabeyi yerine neden kendisine geleneksel olarak ailede ilk doğan çocuğa verilen ismin ona verildiğini anlayamıyordu. Fransız Britanny'den gelen bu ailede son üç yüz yıldır en büyük çocuğa Yves-Marie ismi verilmekteydi. Bu sefer, en büyüğe, diyelim, Jacques, ikinciye Yves-Marie ismi verilmişti. Bütün aile bu ikinciye güvenmekteydi. Bu büyük rolünü gerçekleştirmede çok zorlanıyordu; çocukları olsa da evlenmeyi beceremişti. Bu "yaratılmış büyük" rolünü neden ve nasıl gerçekleştireceğini anlayamıyordu. Bu, aile kurallarından biriydi.

Yves-Marie, ölümcül kazadan faydalanarak tüm durumunu yeniden gözden geçirdi ve sonunda bunu ailesi ile konuştu. Bazı sırlar ve konuşulmamış gerçekler ortaya çıktı. Sonunda yeniden başlama, yeni bir hayata başlama -sahte büyük rolünü oynadığı bir hayat yerine kendi hayatına- fırsatını yakaladı.

Genosoyogramı inceler ve aile kurallarını ele alırken, kuralların ne olduğuna ve bunları kimin koyduğuna bakmak gereklidir. Bu, büyükbaba, büyükanne ya da büyük teyze olabilir. Bazen anneleri ya da babaları öldükten sonra evlenebilen insanların olduğu aileler görürüz.

Böyle bir ailenin kurallarını gerçekten algılamaya başladığınızda aileye ilişkilerde daha az işlev bozukluğu sağlamaları, her üye için borç ve hakların daha dengeli olması konusunda yardım edebilirsiniz. Yani, amaçlar, mallar, anılar (ve hatıralar), gelirler, alınan ve alınacak eğitim ve geleceğin olanakları, kimse haksızlığa uğramış hissetmeden dağıtılabilir.

Bir aileyi çözmeye çalışırken her şeyi anlamak o kadar kolay olmaz. Aşağıdakileri daha iyi anlaması için okuru kendi genososyogramını, kendi aile ağacını (anımsadıklarıyla) yapmaya davet ediyorum. Bu, ailenizin ve dolaylı olarak sizin nasıl çalıştığınızın gözünüze çarpmasını sağlayacaktır.

Bir grubun sadık üyesi olmak

Ruhsal şecerenizi araştırdığınızda, "bir grubun sadık üyesi olma"nın, özellikle ailenizin sadık üyesi olmanın sizin için taşıdığı anlamı anlayacaksınız. Herkes bu grubun ruhunu, tutkularını, talep ve belirsizliklerini içselleştirmeye ve içsel ya da içselleştirilmiş emirlere uyabilmek için belirli tutumların bileşimini kullanmaya yöneltilmiştir. Bu sorumluluğu yerine getirmediğinizde suçlu hissedersiniz. Bu suçluluk duygusu, ikincil bir düzenleyici güç dengesi oluşturur; sadakate aykırı davranışlar için olumsuz bir geri bildirimdir.

Boszormenyi-Nagy şunu çok net bildirmiştir (ben de bunu doğrulamış durumdayım): Sadakatin açığa çıkışı, aile öyküsü, ailelerde yaşanan adalet ve aile mitleri aracılığıyla belirlenir. Bu sadakat, her üyede tınısını bulur. Bir yanda konum ve rollerinin getirdiği sorumluluklar, öte yanda borç ve haklarla ilgili duygularına bağlı sorumluluklar ve bunları yerine getirirkenki kişisel tarzları, üyelerin boynunun borcudur.

Şunu bilmeliyiz ki her kültürün, her ulusun, her dini grubun ve her meslek grubunun da her aile gibi kendi mitleri vardır ve insanlar buna ya sadıktırlar ya da sadık değildirler.

Daha yakın zaman içinde Fransa'da solcu aydınların çoğu kırk yıl boyunca Komünist Parti'ye Sovyetler Birliği'ne sadakat gösterdiler. Fransa için bu sadakat büyük ölçüde İkinci Dünya Savaşı ve Direniş Hareketi'nde (1942 sonrası) Leningrad ve Stalingrad'da ölen Ruslar'la el altından oluşmuş bağlarla bağlantılıydı. Ancak Sovyet askerleri 1956'da Macaristan'ı, 1968'de Çekoslovakya'yı işgal edip kitlesel tutuklamalar yaparak savaş yasalarını dayatınca, işler değişmeye başladı. Aydınlar ve eylemcilerin çoğu yeni durumu net olarak tanımakta, kabul edip benimsemekte zorluk çektiler ve kendilerini bu bağlılıktan kurtarmaya çalıştılar. Bunu yapmaya zorlanmamışlardı. Bu içsel bir şeydi; temel bir sadakate dokunuyordu: Ölüler için saygıya, "düşmanı durdurmaya yardım edenlere duyulan minnete", bir ideale; çelişen bilgi ve davranışlar karşısındaki "bilişsel uyum-

suzluğu" azaltma gereksinime. Bu temel sadakat, grubu -kan kardeşlerini, evlat edinen aileyi, seçilmiş aileyi, politik aileyi- korumaya yönelik içsel bir bağlılıktan oluşur.

Bir süre önce "ebeveynleşme"den söz ettim. Şimdi toplumsal bir olguyu gösteren bir örnek vermek istiyorum: Çekici, bekar bir bayanla ilgili tüm bilgilere sahipsiniz; yaşamını hasta annesine adamış ve o ölene dek bir yuva kuramamış bir bayan; daha sonra dışardan bir girişimle cesaretlendiriliyor. Bu alışkanlık o kadar kökleşmiş ki bu tür kadınların kendi yaşamlarını kurabilmeleri için adeta mucizevî bir karşılaşma yaşamaları gerekiyor. Bu karşılaşma, Germaine Acremant tarafından yazılan harika Fransız çocuk kitabındaki, *Ces dames aux chapeaux verts' (Yeşil Şapkalı Kadınlar/ İD)* deki gibidir.

Bu benim, aile sadakatinin ağır psikopatolojiye yol açan etkilerinden saydığım bir örnektir. Bunu, çok genç yaşta ebeveyninin ebeveyni olmak zorunda kalan çocukların "ebeveynleşme"si başlığı altında açıklamıştım.

Bağlam ve sosyal sınıf nevrozu; okul başarısızlıkları

Bizim yaklaşımımız bağlamsal, psikanalitik, kuşakaşan ve etolojiktir (hayvan davranışlarını inceleyen bilim dalı/ *İD*) Bu bilimlerin hepsi önemlidir ve katkıları, üç boyutta - beden-yer-zaman - tamamlayıcıdır. Kişisel ve ailesel bir bakış açısı ile Lacan'ın sarsıcı olayların bilinç, bilinçdışı ve ortak-bilinçdışı etkileri için "döşeme çivisi" gibi birleştirici tanımını kullanır. Biz olayları kişisel, ailesel ve sosyoekonomik bağlamda ele alırız.

Ruh-içi ilişkiler (klasik psikanalitik kuramına göre alt benlik, benlik ve üst benlik) çok temeldir ama kuşakaşan çalışmada kişilerarası düzeyin içsel yönlerini (eşe ya da akrabaya bağlılık) ihmal etmemeliyiz. Kültürel ve etnik bağlantıları da yıldönümü sendromu gibi çalışmalıyız. Aynı zamanda gerçek yaşama etkileri yani kişilerarası düzlemin varoluşsal yönlerini de unutmamalıyız.

Toplum bilimci Vincent de Gaulejac[17] tarafından harika bir şekilde çözümlenen sosyal sınıf nevrozunu da, yani aile sadakatlerinin sosyal ve ekonomik yanını da, bunlara eklemeliyiz. O, iyi bir oğul ya da kız için ebeveynlerinin eğitim seviyelerini geçmenin ne kadar zor olduğunu göstermiştir. Önemli bir sınav öncesinde hasta olmak ya da kaza geçirmek, tutulup kalmak, sınıfın en iyisi olup ta boş kâğıtla sınavdan çıkmak gibi örnekler verilebilir. Bu bilinçdışı olarak oluverir çünkü sosyal ve ekonomik yükselme, aile ile oğul/ kız arasında uçurum yaratma riski taşır: Artık alışkanlıkları aynı olmayacaktır; aynı sofra, aynı tat alma, aynı ev döşeme, aynı giyinme, aynı standartlar, aynı umut ve ihtiyaçlar, aynı zaman geçirme alışkanlıkları kalmayacaktır. Artık aynı yerlerde oturamazlar, dostları değişir ve ekonomik durumları farklılaşır. Bu durumun sorun ve acı yaratacağını, onu ebeveynlerine, büyüklerine ve sosyal sınıfına yabancılaştıracağını ya da sadakatsizlik hissettireceğini bilen oğul ya da kız, bir tür sürçme ile ailesinin asla aşamadığı çizgiyi aşmaktan bilinçdışı olarak "vazgeçer". Böyle yaparak ana babasının ikili çıkmaz iletisine, ikili bir ileti göndermiş olur: "Ne yaptıysam onu yap, ne yaptıysam onu yapma"; "Başarın için her şeyi yapıyorum, başarmanı istiyorum... Ve beni aşıp geçeceğinden bizi geride bırakmandan korkuyorum."

Oğul ya da kız, sınavdan önceki gece saati kurmayı unutacak; kimliğini götürmeyi unutacak ya da hasta olup ameliyatlık olacaktır... Tıpkı oğlunu o final sınavı günü, bir gün sonra değil, o gün okuldan alıp işe yerleştiren baba gibi.

Genellikle bu ufak kazalarla çalışmaların önemli aşamalarında (orta öğrenime geçiş, üniversite giriş sınavı, üniversite bitirme sınavı, doktora derecesi, ihtisas sınavı) ya da meslek yaşamına girerken -örneğin önemli bir iş görüşmesinde- karşılaşılmaktadır.

Bu bölümü kapatırken, atalara sadakat konusunu anımsatmak istiyorum; bu bizi yöneten bilinçdışı ve gözle görülmeyen bir süreçtir. Bunu görülür kılmak, bunun farkına varmak; bizi sevk eden şeyleri anlamak ve kendi hayatlarımızı yaşamak için

özgürleşmek üzere bu sadakati yeniden çevrelemek zorunda kalmamak için önemlidir.

İncil'de şöyle yazar: "Ebeveynler koruk yer, çocuklarının dişleri kamaşır" (Jer. 31: 29).

5 Türbe ve hayalet

1978'de Macar-Fransız asıllı, klasik Freudcu iki psikanalist, Nicolas Abraham ve Maria Torok, makalelerini *L'Ecorce et le noyau* isimli kitapta topladılar. Bunların bir kısmı *The Shell and the Kernel* [1] *(Kabuk ve Çekirdek)* adıyla İngilizce'ye çevrildi. Bu kitapta onların araştırmalarından çıkan "türbe" ve "hayalet" kavramları vardır. Onlar, neyi neden yaptıklarını bilmediklerini söyleyen hastalarla çalışmışlardı. Hastaların aileleri onların gerçekten "başka biriymiş gibi hareket ettiklerini" söylüyorlardı. Abraham ve Torok, bu yaşantıların, vantrolog gibi konuşan "eyleme geçmiş bir hayalet" işi gibi olduğunu, hatta kişinin başka biri gibi davrandığını öne sürdüler.

Bu hayalet, "zor kabul edilmiş bir ölüm, "bizi utandırmış" bir olay ya da aile için "zor bir durum", tarihteki o dönemin zihniyetiyle "çirkin", "kötü" "namussuzca" görülen kötü gözle bakılan bir olay sonrasında, mezarı iyi kapatılmamış bir mezardan geri dönen bir ata gibi olabiliyordu. Bu bir öldürme, kuşkulu bir ölüm, verem, frengi, akıl hastanesine kapatılma, hapise düşme, "utanç" verici bir hastalık, zina, yasaksevi olabilirdi. Olan şu ki, aile bunun hakkında konuşmaz ve aşağılanan ya da ailenin aşağılanmasına neden olan, utandırıcı olay ya da o kişinin adı, ağza alınmaz.

Hayalet-benzeri yaşantı, adeta bir kişinin, şimdi sır olmuş o konuşulmayan olayın bekçisi oluşu ile gerçekleşir. O kişi bunu yüreğinde, bedeninde taşımakta sanki içindeki bir tabutta ya da mezarda kilitli tutmaktadır. Ve zaman zaman hayalet mezardan çıkıp bir iki kuşak sonra kendisini göstermektedir. Bitmemiş yastan sonra hayalet, bir aile üyesindeki türbesinden

dışarı çıkar; çünkü bu büyük torun birinin ya da bir şeyin bitmemiş yasını içine sindirememiştir ve bu nedenle kuşaklar arasında özel bir bağ türü yaratmıştır.

Abraham ve Torok açıklamalarını "içine almak" üzerine dayandırmaktadırlar. Bu, bir öznenin, az çok fantezisel bir biçimde bir nesneyi içine alıp, korumasıdır. Abraham ve Torok bu yasaklanmış nesnenin -konuşulmayan aile sırrı- başarılmamış bir içselleştirmeyi, yani onunla ya da onun bir özelliği ile özdeşleşme sürecini kompanse etmek üzere içerde yerleştiğini varsaymaktadırlar. Sonuç, "hayali bir bağ" yaratmaya benzer. Hayali -mundus imaginalis- terimi Henri Corbin tarafından icat edilmiştir. Bu, ne imgeseldir ne de gerçektir; Öteki'nin dünyasına yönelik bir tür sezgidir[2].

Şimdi Abraham ve Torok'un tanımlamalarına yakından bakalım.

Hayalet, iyi bir nedenle asla bilinçli olmamışın bilinçdışı oluşumudur. Henüz tam açıklanmamış bir şekilde ebeveynin bilindışından çocuğunkine geçer.[3]

Hayalet, başkasına ait adı ağza alınmayan utanç verici bir sırrın -yasaksevi, suç, yolsuzluk, vs.- bilinçdışında işlemiş halidir.[4]

Cinler-periler ölüler değildir; başkalarının sırlarıyla bizim aramızda kalmış uçurumlardır.[5]

Onun görünümü, cinlenme, hayaletin saçma kelime ve eylemlerle ve belirtilerle geri dönüşüdür...[6]

[hayalet] belirtilerde görünür ve "mantıksız" ya da istenmeyen eylemlere ve sözlere yol açar, ürkütücü etkiler yara tır: Varsanılar ve sanrılar; bunlar, başka birinin sırrına ilişkin yaşayan-ölü bilginin, bilindışının derinliklerinde yerleştiğini ve saklandığını gösterir.[7]

Adı ağza alınamayan utanç verici sır

Bu, söylenemeyen bir *sırdır*, genellikle ebeveynin utanç yaratıcı kaybı ya da bir haksızlıktır. Konuşulmayan bu yas saklanınca, içeride "gizli bir mezarda", bir "türbede" yerleşir. Bir "hayalete" dönüşür. Utanç yarattığı için ağza alınamayan sır saklanır; bu sır bir ebeveynin bilinçdışından çocuğunkine aktarılır, kuşaktan kuşağa geçer. Sanki bu yarı gömülmüş ölü insan mezarda kalmakta güçlük çekmektedir, mezartaşını kaldırır, gezinir ve diğer bir aile üyesinin içinde - yüreğinde ya da bedeninde - taşıdığı türbeye döner; bu türbeden unutulmamak isteyen hayalet çıkar.

Pek çok gelenek unutulmamaları için önemli olayları anımsatan şeyleri içe alırlar. Hıristiyan Kilisesi her yıl İsa'nın anımsanmasını sağlar. Yahudiler ve Müslümanlar tarihlerindeki önemli olayları anarlar. Uluslar kahramanlarını ve ulusları için canlarını vermiş kişileri ulusal bayramlarıyla, törenlerle anarlar. Amerikalıların Cadılar Bayramı'nda hayaletler gibi giyinen çocuklar kapı kapı dolaşıp şeker isterler ama bunun gerçek kökeni ölülerin anılması için yıllık bir törendir.

Bu kavrayışı ciddiye almak yerine onunla oynuyor gibi görünsek de, ölülerin anılması ve onurlandırılması uygarlığımızın önemli bir parçasıdır. Kuşakaşan terapide biz bunu gerçekten ciddiye alırız. Tek tek ailelerde, geçmiş soykırımların şehitlerini, cinayetleri ve haksız ölümleri anımsatıcı şeyler pek yoktur.

Kuşakaşan yaklaşımla çalışan terapist danışanın türbeyi tanımasını, hayaleti adlandırmasını ve onu taşıyanın serbestleşmesini sağlar. Bu kişi artık kendisini atasının hayaletinden kurtarıp kendini ondan ayırabilir ve hayaletin huzur içinde uyumasını sağlar.

Fransız şair Arthur Rimbaud'un yaşamı çarpıcı bir örnek oluşturmaktadır. Alain de Mijolla *Les Visiteurs du moi*'de *(Ayın Ziyaretçileri/İD)* Arthur Rimbaud'un anormal davranışlarını ele alır -şiir yazmayı bırakıp Afrika'ya gidişini, her yerde aylak aylak dolaşıp dizindeki kanserle Fransa'ya ölmek için geri dönü-

şünü- ve bunu, onun, babasının hayaletiyle işgal edilişine bağlar. Arthur Rimbaud'un kendi kimliğini karıştırdığını söyleyebilirsiniz: Kendi doğduğu yeri büyükbabasının doğduğu yerle (Dole) karıştırmıştır. Kendisinin kırk-yedinci piyade alayından kaçmış bir asker kaçağı olarak askeri polisten kaçtığını söylemiştir ki aslında kendisi hiç askerde bulunmamıştır; kırk-yedinci alayda olan, babasıdır.

Rimbaud ailesinin tarihini inceleyecek olursak, babası Arthur'u altı yaşındayken terk etmiştir ve Dole'de doğan büyükbaba da kendi oğlunu yani Arthur'un babasını, yine aynı yaşta iken terk etmiştir. Burada oğlu terk eden baba öyküsünün yineleme gösterdiğini, kapanmamış hesaptan kaynaklanan yıldönümü sendromunun bir şekli olan "çifte yıldönümü" örneğini oluşturduğunu söyleyebiliriz.

"Hayalet işini sessiz ve derinden yürütüyor gibidir. O kendisini yerine oturmayan sözlerle, söylenmeyenle, sessizlikle, gerçeklikten kopmayla, başka birinin sırrıyla içerde kalan boşluklarla göstermektedir.

Gelin kurmaca bir örnek ele alalım: Varsayalım ki ben Joe Smith'im ve annemin evlilik dışı bir çocuk olduğunu, küçük bir dağ kasabasında büyütüldüğünü biliyorum. Ondan çocuklarıma söz etmek istemezsem annemden, o küçük dağ kasabasından asla onlara söz etmem. Dağ sporlarından nefret ettiğimi, sadece yüzmeyi ve deniz kıyılarını sevdiğimi söyler ve herkesi plajlara sürüklerim.

Konuşulmayan sır zeytinyağı lekesi gibi giderek yayılan koyu bölgeler içerir.

Abraham ve Torok'a göre yerine oturmayan sözler bilinçdışı olarak görülmez gulyabaniler gibi hareket eder ve ruhtaki tutarlılığı kırmak için çalışır.

Yinelemeler ne olduğunu akılla kavramadan, farkına varmaksızın gerçekleşir. Aile sırları, yaşam içgüdüsünün oraya yatırılmasına sebep olur ve meslek seçimini, boş zaman geçirme şekillerini ve hobileri belirler.

Kelebek avcısı

Nicolas Abraham, dedesini hakkında hiçbir şey bilmeyen bir adamın öyküsünü anlatır. Bu hasta, bir jeoloji aşığıdır. Her Pazar taş toplamaya ve onları kırmaya gitmektedir. Bu adam aynı zamanda kelebek avcısıdır; onları yakalar, perçinlemeden önce onları siyanür kavanozunda hareketsizleştirmektedir. Bundan daha normali olamaz. Bu adam, huzursuzluk hissedip danışmanlık almaya gelmiştir. Psikanaliz dahil pek çok tedavi denemiş; hiçbiri başarılı olmamıştır. Abraham'a geldiğinde, Abraham pek çok kuşak geriye gidip adamın ailesini araştırmıştır. Anne tarafından dedesinden ailede hiç söz edilmemektedir. Bu bir sırdır. Abraham araştırmasını önerdiğinde, adam, dedesinin utanç verici şeyler yapmış olduğunu keşfeder. Banka soygunu ve hatta daha kötü suçları vardır. "Taş kırmaya" mahkum edilmiştir. (casser les caillox, Fransızca'da emek mahkumluğudur) Daha sonra gaz odasında idam edilmiştir ki bunu hiçbir torunu bilmemektedir. "Bizim adamımız hafta sonları ne yapıyor? Taş kırıyor, kelebek yakalayıp onları siyanür kavanozunda öldürüyor."[8] Simgesel halka kapanıyor ve torun sırrı keşfedip bilmediği sırrı dışa vuruyor (annesinin içsel nesnesinin sırrı).

Birçok olguda boş zaman etkinlikleri, hobiler, uğraşlar aile sırlarıyla bağlantılı olup son derece anlamlıdır. Tek araç olarak kullanılan ve bireyin yaşamındaki simgesel geçmiş ve sarsıntılara önem veren bireysel psikanaliz ya da psikoterapi bu sırlara ulaşmada yetersiz kalır. Kuşakaşan terapi, danışanlarını, bu aile sırlarını avlamaya gönderir, onların tam soyağacı ile ve gerçek bağlamdaki öyküleriyle ilgilenir. Temkinli itiraflar ve sırlar bulduğumuzda, zorluklarla ilgili belli duygular, zararlı yinelemeler ve sarsıntılar, örselenmişlikler ortadan kaybolur.

Kuşakaşan bakış açısıyla türbedeki hayaletin açığa çıkışının acısını çeken kişi "aile şeceresi hastalığı"na tutulmuştur. Bu bilinçdışı sadakatle ilgilidir ve adı ağza alınamayan bir sırrın sonucudur. Psikanalitik bakış açısından Abraham ve Torok bu tür bir durumu "hastanın kendi bastırması nedeniyle değil, ebe-

veyninin bilinçdışı ya da reddedilmiş ruhsal nesnesiyle doğrudan eşduyum yüzünden orada olan, dinamik bir bilindışı oluşuma"[9] bağlarlar.

Şurası açık ki bazılarımız, içinde, yarı gömülmüş, yarı ölüleri -soyları tarafından bahsedilemeyecek sırlarla gömülenler ya da adil olmayan şekilde ölenler (prematür ölümler, cinayetler, soykırım)- koyduğumuz mezarlar gibi "türbeler" taşıyor. Garip davranışlar, hastalık, delilikler genellikle bu hayaletleri cisimleştiriyor ki bunlar, sözel ajitasyon ve eylemlerle bir ebeveyn ya da büyük ebeveynin bilinçdışına canlı gömülen bir sırrı eyleme vuruyor.

Aile sırlarının bir şey söylenmediği halde günlük yaşama nasıl taşındığına ilişkin bir soru da yanıtlanmamış olarak ortada kalıyor. Bu *kuşakaşan aktarmadır (transgenerational transmission).* Sır nasıl aktarılıyor? Psikolojiye, fizyolojiye ya da nörolojiye ilişkin bildiklerimizin hiçbiri bunu açıklamamıza yeterli değildir.

Nicolas Abraham ve Maria Torok, hayaletin, başka biri içine gömülen ölü bir insan ya da olayın tanığı olarak, ana-çocuk ikili birliği içinde kök saldığını ve "bilinç ve ego arasında içsel bir ikili birliğe" dönüştüğünü öne sürüyorlar. Türbe taşıyanların torunları "başkalarının sırlarıyla içimizde kalan bu uçurum" tarafından cinlenip-perileniyor ve Abraham ve Torok'a göre, konuşan ve eyleme geçen işte bu konuşulmayan, sessizlik ve yadsıma ile gösterilen şey oluyor.

6 Köken ve ölüm

Hergé ve Tenten

En sevdiğiniz çizgi roman ne gibi gizler taşır? Çizgi roman tutkunları Tenten, köpeği Milou ve Kaptan Haddock'un olağanüstü ve büyüleyici öykülerini bilirler. Fransız psikanalist Serge Tisseron, Fransız yazar George Remi (takma adının baş harfleri bu nedenle RG'dir) Hergé'nin yaşam öyküsünü bu karakterleri kullanarak yeni bir bakış açısıyla yazmıştır.[1]

Renkli bir karakter olan Kaptan Haddock'un elinde daima bir şişe viski vardır. Atalarından biri hakkındaki bilgiyi araştırırken, aynı derecede gizemli olan belgelerin yakılmış olduğu gizemli bir şatoda bulunan ipuçlarını kullanır ve sonunda kim olduğunu keşfeder. Şövalye Haddock olan bu atanın, XIV. Louis'nin, gizlenen gayri meşru çocuğu olduğu ortaya çıkar. Bir papağan tekrar tekrar bir şeyler söyler ve gizlenen şeyleri gösterir, böylece bu sır ortaya çıkar. Şatoda bulunan öyküyü papağan sayesinde yeniden yapılandırdığında ve Güneş Kralının soyundan geldiği sırrı ortaya çıktığında, Kaptan Haddock, kendisini, içki sorununu çözmüş, dinamik ve normal bir adam olarak bulmuştur.

Serge Tisseron Hergé'nin biyografisini Tenten serilerinden yola çıkarak yeniden yapılandırmış ve Hergé'nin kendisinin de soyla ilgili bir sorunu olduğunu ve annesinin olasılıkla bir asilzadenin gayri meşru çocuğu olduğunu tahmin etmiştir. Hergé'nin, ölümünden sonra basılan günlüklerinden, onun bazı şeyleri gizli kapaklı bir şekilde yazdığını ve kendisinin, Belçikalı bir Baron'un gayrı meşru çocuğu olduğu konusunda kuşku

duyduğunu anlıyoruz. Aslında, bu öykünün bir nesil yukarıya ait olduğu doğrulandı (1990). Bir ikiz olan Hergé'nin babası, bir asilzadenin hatta olasılıkla bir kralın gayri meşru çocuğuydu. ("Birşey anlamayan"lar Dupont ve Dupond'la ilgili *Tenten* öykülerini okumalıdırlar.)

Belli öykü ya da romanlarda, yavaşça iz sürerseniz, yazarın gölgelerini keşfedebilir ya da kendi gölgelerinizi anlayabilirsiniz.

Yıldönümlerinde bilinçdışı aile yinelemeleri: Bir dulun kazası

Şimdi bir dulun geçirdiği bir kazanın gerçek öyküsünü incelemeye çalışalım. Paris'te çalıştığım derneğin sekreterinin kocası, ailesini ve babasını çok seven ciddi bir işadamıydı. Babası 89 yaşında çok aktif bir adamdı. Bazı bilinmeyen nedenler yüzünden asansörde düşüp başını yaraladı. Kaza öyle kötüydü ki, adam, keşke ölseydim diye yalvarıyordu. Bir bakıma aktif yaşamı sonlandı. Bu ailenin öyküsüne bakıldığında bazı şaşırtıcı gerçekler ortaya çıktı. Büyükbaba 26 Ocak'ta tek başına dışarı çıkmış, metrodan sonra, asansöre bindiği bir alışveriş mağazasına gitmiş ve asansör boşluğuna kafa üstü uçmuştu. Bu aile öyküsündeki anahtarlara bakıp bu adamın eşine ne olduğunu incelediğimizde, eşinin bu kaza olmadan 10 yıl önce 26 Ocak'ta öldüğünü bulduk. Ayrıca, büyük-büyük-baba da eşinin ölüm yıldönümünde başının üzerine düşerek ölmüştü. Ne rastlantı!

Yıldönümü sendromunun kanıtı ve bilinçdışı aile yinelemeleri olarak ele aldığım bu tür raslantıları o kadar çok gördüm ki!

Evlat edinilen çocuğun hastalığı

Genç bir kadının siyanozu vardı -"mavihastalık" olarak bilinen genetik bir kalp hastalığı. Tıpkı büyükannesinin aynı rahatsızlıktan ameliyat olması gibi bu hastalıktan ameliyat olmuş ve iyileşmişti. Bu kadın çocuğuna bu hastalığın geçmesini isteme-

diği için evlenmeye fakat çocuk sahibi olmamaya karar verdi. O ve kocası, evlat edinmeye karar verdiler.

Hakkında öksüz olduğu dışında hiçbir şey bilmedikleri, Hindistan'da doğmuş bir çocuğu evlat edindiler. Çok güzel bir bebekti. Çocuk Fransa'ya geldikten sonra hasta olduğunu anladılar: Siyanozu vardı, tıpkı genç kadınınki gibi; genetik olarak kendi çocuğuna geçmesini istemediğinin aynısı. Bu çocuk, genç kadının yıllar önce ameliyat edildiği aynı tarihte, aynı hastanede ve ne şans ki aynı cerrah tarafından ameliyat edildi. Tarihi, hastane önermişti.

"Tıpkı kendimiz gibi sevdiğimiz" ve "daima ailemizin bir parçası olacak" evlatlık çocuğun "ailede hastalık ve ameliyat tarihi yinelemesine" yakın sayabileceğimiz bu öyküsü tabi ki bir rastlantı; garip bir rastlantı.

Quebec'te Sherbrooke Üniversite Hastanesinde bir cerrahi profesörü olan Dr. Ghislaine Devroede, hastaların daha iyi iyileşmesini sağlamak için o günlerde yapılabilecek ameliyatlardan kaçınmak amacıyla artık hep yıldönümü tarihlerini soruyor.

Kökenler ve ebeveynlerin ölümü hakkındaki gizler: Toplama kampı tutuklularının çocukları

Ayrılış, toplanma, sürgün, kamplar ve ebeveynlerin ölümü hakkındaki gerçeklerin kendilerinden gizlendiği toplama kampı tutuklularının çocukları ile ilgili pek çok araştırma yapılmaktadır. Bu alanda çalışanlar arasında olan Claudine Vegh, tezini, İkinci Dünya Savaşı'nda toplama kamplarında ölen insanların ailelerine ne olduğunu bilmeyen, vedalaşamayan ve savaş sırasında saklanmış olan çocukları üzerine yazdı. Bu çocukların pek çoğu başka aileler tarafından alınmış, sıklıkla sahte isimler taşıyan çocuklardı. Diğer çocuklarsa çeşitli kuruluşlar ya da manastırlar tarafından alınmıştı.

Bu çocuklara anneleri ve babalarının bir geziye gittiği anlatılmıştı ve onlar hakkında konuşmaları yasaklanmıştı. Olanları

bilmiyorlardı. Gerçekte, sıklıkla, yetişkinler de toplanan bu insanlara ne olduğunu ya da bindirildikleri trenlerin nereye gittiğini bilmiyorlardı.

Misafir eden aileler ne kadar da sevecen olursa olsun, çocuklar için bir sır vermemek ve sevdiklerinden ve alışkanlıklarından koparılmak çok zordur. Bu yaşantılara sıklıkla dokunaklı anılarla birlikte ağır bir *borç* duygusu bazen de bu borcu taşımanın ağır yükü eşlik ediyordu. Bu da bu çocukların anılarını şekillendiriyor ya da öç alma isteğine neden oluyordu: Kan davası.

Ek olarak, bu hazin gerçek sıklıkla, bu çocuklardan "kendi iyilikleri için" saklandı. Birkaç yıl sonra, Özgürleşme'de bu çocuklar ailelerini, boşuna, yani sadece onların öldüğünü duymak için beklediklerini öğrendiler.

Üç kuşak üzerinde yapılan araştırmalar, bu çocukların ve ailelerinin hala üstesinden gelemedikleri sarsıntılar ve kabuslar yaşadıklarını göstermektedir.

Robert - *acımasız bir ayrılış ve sırlar*

Şimdi Claudine Vegh'in verdiği bir örneği inceleyelim: O zamanlar 14 yaşında Yahudi bir çocuk olan Robert'ın babası götürülüyor ve giderken oğluna şöyle bağırıyordu:

"Robert, sakın bir Yahudi olduğunu unutma ve daima Yahudi olarak kalmalısın!" ... Bunlar son cümleleriydi, daha dün gibi bunları duyabiliyorum. "Seni seviyorum, korkma, kendine dikkat et" demedi, fakat sadece bu bir cümle... herşeye rağmen yaşıyor muyum? Onlara karşı bunu içimde tutuyorum, anladın mı? Evet, benim yaşamım için kendi yaşamı ile ödediği bu ölüme karşı bunu içimde tuttum! Dayanılmaz bir şey! Hayatta kalmak için hiçbir şey yapmadılar... Ve aileden sadece bir kişi olarak beni tek başıma bıraktılar: Ne pahasına olursa olsun hayatta kaldım... Eşim ve kızımla birlikte ikinci kez Dordogne'ye geri döndüm. Bi-

lirsiniz "bir suçlu daima suç mahalline geri döner" öyle değil mi? Evet, suçlu dedim, bu ilginç... Fakat tüm bunlardan sonra onlar öldü ben yaşıyorum... Öğrenci olan benden büyük kız kardeşim temelli olarak İsrail'e taşındı. Benim yapamadığımı yapması gerektiğini söyledi... Bu halka kapandı... Babam onunla gurur duyuyor olmalı."

Robert'ın babasına olan borcu ("Hiçbir zaman Yahudi olduğunu unutma!") kız kardeşi tarafından ödenmişti. Fakat Robert bu borcu ödeyemediğini ve hesabını dengeleyemediğini biliyordu; bu "dayanılmaz bir şeydi!"[3]

Bu onun yakasını bırakmayacak, "yaşamını mahvedecekti." Bu "hayatta kalma suçluluğuna" bağlanabilir.

Claudine Vegh'e göre, bu sır, bu ölüm hakkındaki konuşulmayan gerçekler, normal ruhsal işlevleri sekteye uğratan şeylerdir: Gerçeği bilmek ne kadar zor, utanç verici ya da trajik olsa da bu gerçeği saklamaktan daha iyidir. Çünkü sakladıklarımızı diğerleri öğrenir ya da tahmin eder (çünkü bizler profesyonel aktörler değiliz) ve bu sır, bu konuşulmayan gerçekler eninde sonunda ciddi bir sarsıntıya neden olur.

Sırlar daima sorun yaratır. Yunan Mitolojisini hatırlayın: Kral Midas biçimsiz kulaklarını saklardı ve bu sırrı sadece berberi bilirdi. Bu berbere cezasının ölüm olacağı söylenerek, kralın kulakları hakkında hiç kimseyle konuşmaması konusunda yasak konulmuştu. Fakat bu fakir adama bu sır ağır gelmişti ve bunu artık kendisinde tutamayacaktı; toprağa bir çukur kazdı ve kralın kocaman kulakları olduğunu bu dünya ile paylaştı. Burada yetişen sazlıklar, rüzgar kendilerini sallarken kralın sırrını tekrar ettiler: "Kral Midas'ın eşek kulakları var!".

Freud bize "görmek için gözleri ve işitmek için kulakları olan ölümlülerin sır tutamayacağını" hatırlatır. "Sessiz kalan bir adamın dudakları onun parmak uçlarından konuşur, yani tüm gözeneklerinden kendisini açığa vurur."

Bu, sözel olmayan iletişimin ve duyguları beden diliyle ve sessizlik anlarıyla dışa vuruşun önemini anlamamızı sağlar ve bunları hafife almamızı önler.

Sıklıkla yazarlar -otantik yazarlar- ruhumuzun kara deliklerinin şifrelerini diğerlerinden çok daha iyi çözmektedirler. Yazıları arınmaya benzeyen yazarlardan bahsediyorum, hafızamızın şifre çözücüsü olan Proust; ikizliği anlatan Musil; vicdanın iniş çıkışlarında Virginia Woolf gibi yazarlar; ya da Marguerite Duras ve Patrick Modiano gibi çağdaş yazarlar. Bunlar sadece birkaç isim.

Çocukluk sarsıntıları, Marie Cardinal'in *The Words to Say It*'inde (*Söylemek İçin Sözcükler*'inde) ve Françoise Dolto'nun *Enfances (Çocukluk / İD)* isimli kitaplarında çok iyi şekilde anlatılmıştır. Françoise Dolto yetişkinliğinde yaşadığı psikanaliz deneyimi sayesinde sarsıcı bir yaşantısını keşfetti. Altı aylıkken "dadı"sının ölmesiyle yaşanan acı verici bir ayrılıktı bu.

Soykırım ve haksızlığın acıları: Kölelik, göç, sürgüne gönderme-uğranılan zararın psikolojik engramları*

Soykırımın doğurduğu sorunlar çok geniştir; çok eskide kalmış bile olsa önemli sonuçları ve etkileri sürer -tüm soykırımları, Yahudilerin çektiklerini, köle ticaretine maruz kalan Afrikalıları düşünelim. Amerika'da eşit haklar siyasetine rağmen, siyah ve beyazlar arasındaki düşmanlık ve kölelik kalıntıları hala devam etmektedir. 1990'lardaki ayaklanmanın tanıklarıyız. Köle ticareti zamanında Afrika'da da kölelik sisteminin varoluşu (siyahın siyaha uyguladığı) bu gerçeği değiştirmez.

Arapların maruz kaldığı Haçlı Seferleri'nin etkilerini hala görebiliyoruz -Modern Müslümanlar bunu masum insanların katledildiği bir katliam ve bir soykırım olarak değerlendirmektedir. Yirminci Yüzyılın sonuna doğru İslam'ın uyanışı ile birlikte Amin Maalouf *Arap Gözünde Haçlı Seferleri*'ni açıklamıştır:

* *engram, acıların bilinçdışı kaydı anlamında kullanılmaktadır (İD)*

Kudüs ve Şam arasındaki bir kavgayı okuduğumuzda geçmiş ve bugünü birbirine karıştırmak fikri çok baştan çıkarıcıdır. Sürekli bir saldırı altındaki Müslüman dünyasında belli bazı fanatikler arasında tehlikeli bir takıntı biçimini almış olan kendilerine zulüm edildiği duygusunun ortaya çıkmasını önlemek olanaksızdır. 13 Mayıs 1981'de Papa'yı vuran Türk Ali Ağca, bir yazısında kendisini şu ifadelerle anlatmıştı: "Haçlı Seferlerinin en büyük komutanı olan II. Jean-Paul'u öldürmeye karar verdim." Bu bireysel hareketlerin ötesinde, Doğu Arap, Batı'yı hala doğal bir düşman olarak görmektedir. İki dünya arasındaki bu yarılma Haçlı Seferlerine kadar geri gitmektedir; bugün bile Araplar tarafından, derin bir şekilde, bir ırza geçme davranışı gibi hissedildiğine şüphe yok.[4]

Uzun süre kalan anılar

Son yıllarda çok sayıda büyük değişiklik gördük: 10 Kasım 1989'da Berlin Duvar'ının yıkılması; Glasnost, 8 Aralık 1991'de Sovyet komünist rejiminin yıkılması ve bunun sonrasında, daha önce Sovyet rejimi altında, Roma Barışı* na benzer bir tür Sovyet Barışı altında yaşamış olan Rusya, Ukrayna, Azerbaycan, Tacikistan ve Gürcistan ve diğer bazı cumhuriyetlerin yeniden doğuşu. Bu değişikliklerle birlikte milliyetçilikte, ırkçı kinlerde ve dinsel gerilimlerde artış olmuştur. Hıristiyanlarla (Katolik ve Ortodoks) Müslümanların savaştığı post-komünist eski Yugoslavya'da yok etme ve sürgüne gönderme ile "etnik temizlik" peşinden koşulmuştur -ki biz Engizisyon'dan ve Nazi barbarlığından sonra bunları bir daha Avrupa'da görmeyeceğimizi sanıyorduk.

* *Pax Romana (Roma Barışı): Augustus Caesar döneminde İ.Ö. 27- İ.S. 180 yılları arasındaki uzun süreli barış dönemi (İD)*

1992'de Christopher Colombus'un Yeni Dünya'yı keşfi anılıp kutlanırken, İspanya Kralı Juan Carlos, beş yüzyıl önce zorla sürgüne gönderilen Yahudi toplumundan özür diliyordu ki bu sürgün, Engizisyon Mahkemeleri tarafından istenmiş ve Katolik Kral Ferdinand ve Kraliçe Isabelle tarafından emredilerek uygulanmıştı. Jacques Attali'nin *1492* isimli (1992) kitabına göre, herkes kendisini en kötüye dönüşmüş şekliyle sürgün/yolcu /göçmen olarak bulmuştu; kayıklara sıkıştırılan "kayık insanları"nın (boat people) durumu gibi. Her şeyi bırakmak ya da Katolik olmaya zorlanmak ve böylece Engizisyonun gözetiminde sürekli bir şüphe altında kalmak. Denizle kaçmak pek çok tehlike içeriyordu: Korsanlar, kölelik, cinayetler, fırtınalar. Bazı Yahudiler de Christopher Columbus'la birlikte ayrıldı.

1992'de Massachusetts'te Salem Belediye Başkanı, Salem Cadı Davalarını -bu dava 1993 yılında Yargıtay tarafından yeniden incelenmişti- kınamak ve zararı "tamir etmek" için bir tören düzenledi. 1997 yılında Amerika'da, siyahi Amerikalılar için de benzer bir özür teklifi tartışılmıştır.

1992'de Avrupa Toplumu Maastricht Anlaşması altında birleşmeye hazırlanırken Eski Yugoslavya Sırpları ile Hırvatlar birbirlerini öldürüyordu ve Ortodoks Sırpların Katolik Hırvatlara ve Sırpların Bosnalı Müslümanlara uyguladığı soykırımını, güçsüz Avrupa izliyordu: 1389 Kosova yenilgisine; 1896'ya ve 1941- 1942'de İkinci Dünya Savaşı sırasında pro-Alman partizanların işgallerinin bumerang dönüşüne kadar geri uzanan eski düşmanlıkların yeniden uyanışı.

1992'de California'da iki beyaz polis görevlisinin bir zenciye acımasız davranma suçlanmasının aklanması arkasından Los Angeles'da isyan çıktı, "adil olmadığı" kabul edilen bu yargılama ardından siyahların iddiaları ve nefretleri açığa çıkıyordu - köleliğin bir mirası, bütünleşememe, iyileşmeme. Affetmeden, bizden özür dilenmeden ve özürü kabul etmeden unutabilir miyiz? Başkan Kennedy (22 Kasım 1963), kardeşi Robert (6 Haziran 1968), Amerikalı siyahi lider Malcolm X (21 Şubat 1965), Martin Luther King (4 Nisan 1968)'in katledilmeleri, af-

fetmenin ne kadar güç olduğunu; çözümün ekonomi ve politika ile sınırlandırılamayacağını göstermektedir. Bildiklerime dayanarak, bunun nasıl olabileceğini tahmin etmeme izin verirseniz, görülmeyen kültürel ve ailevi sadakat ile ve geniş ailesel, ırksal ve kültürel hesaplaşma ile bağlantılı bir çözüm göz önüne getirebiliriz; *düşünülemeyen ve konuşulamayanları konuşabilmeye* başlayarak, *hataları ve gerçekleri kabul ederek* ve "ölümü" çekilen haksızlığı, sürülme ve reddedilmeyi tamir etmeye dayalı bir çözüm.

Sivil savaşlar, buna kardeşin kardeşi öldürdüğü iç savaşlar da dahil, sarsıcı yaşantılardır. Aileler ve ülkeler bunu tamir etmede çok zorlanırlar. Örneğin, İspanya savaşı (1936 1939) sırasında -"topraklarından uzaklaştırılarak"- sürgüne gönderilenler bir daha geri dönmedi. Ne 1906'da ne de 1917'de sürgüne gönderilen Rus göçmenler geri dönebildi -1992'de geri dönüş. Ne de 1685'te Nantes Fermanı imtiyazlarının geri alınmasından sonra burayı terk eden Protestanlar Almanya ve İsviçre'den Fransa'ya geri dönebildi. Cezayir savaşından sonra Cezayir doğumlu Fransızlar döndüler çünkü onlara tek bir seçim hakkı tanındı: Dönüş, "ya bagajlarıyla ya da bir tabut içinde olacaktı."

Eski dünyevi düşmanlıklar, tarih kitapları, masal ve öyküler hatta dini kitaplar aracılığıyla çocuklara öğretilir ve canlı tutulur. En küçük bir olayla da yeniden uyanır; bu ister Hıristiyan, Yahudi, Müslüman arasında olsun ister Hindistan'da Hindu, Pakistan'da Müslüman arasında olsun böyledir. Her bir yeniden canlanış, yüzlerce ya da binlerce ölüm ve masum kurban yaratmaktadır. Şehitlerin anısı ile ve şeref fikri ile beslenmekte ve "kan borcu"ndan gelen intikam alma ve ödeşme isteği ile yanıp tutuşma şeklinde sürmektedir. Bu bir kısır döngüdür ve politikacılar biriken iç ve dış tarihi "borçlardan" habersiz olduğu sürece, Birleşmiş Milletler'in bu çatışmalara çözüm arama çalışmalarında nasıl da yetersiz kalacağını açıklayıcıdır. Politikacılar, bir toprağa, bir dine, bir kültüre, bir sınıfa ait olma ile

bağlantılı sorunlar hakkında bilgi eksikliği içinde olup, ütopik fikirler ortaya atarak, başka sorunlara yol açmaktadırlar.

Doğum hakkı, kan hakkı, zafer hakkı, üstünlük hakkı, miras hakkı, pek çok ölüm getiren "iddialar"dır. İncil öykülerinin çeşitli yorumlarının, soykırımların, istilaların, savaşların, din savaşlarının, kökünü kazımaların, zorla din değiştirtmelerin, etnik temizliklerin ve benzer haksızlıkların yükünü taşımak çok ağırdır.

Yirminci yüzyılın ikinci yarısı, kitlesel sürgünlerin geri dönüşünü gördü; korkuyla ya da zorla evlerinden ayrılmış olan mültecileri -ki bu yerlerinden edilmiş yüzlerce milyonlarca insan demekti- ve "toplama kampları"nı gördü.

Siyahi Afrikalılarla yapılan çalışmalar 1490 ve 1899 yılları arasında 38 milyon Afrikalının köleleştirildiğini göstermiştir: 11,7 milyonu dışarı ihraç edilirken, 13 milyonu ölmüş, ayrıca yaklaşık olarak 13,8 milyon Afrikalı (18. yüzyıl ile 19.yüzyıl arasında) Büyük Sahra ticaretinden geçmiştir.

Birinci Dünya Savaşında gaza maruz kalmış olanların aileleri, Almanların siperlerde ilk gazı kullandıkları 22 Nisan 1915 Ypres anılarını saklamaktadırlar. Ne Afrikalı-Amerikalılar ne de Yerli Amerikalılar beyazların kendilerine verdiği "küçük bir parça toprak"tan memnun değildirler. Afrika, yıkımına neden olabilecek azınlık, kabile ve ırkçı çatışma sorunlarından hiçbirini çözememiştir. İrlanda'daki bölünme bugün sadece uzlaşmaya doğru gidebiliyor; Tibet sorunu hala çözümsüz; Basklar kendi özgül kültürel kimliklerinin tanınmasını istemeye devam ediyorlar; bunları bu şekilde saymaya devam edebilirim.

İkinci milenyumun sonundaki bu kanlı ve zalim yeniden canlanmaya dek "azınlık sorunları" olarak adlandırılan bu sorunları çalışmalarla çözmeye yaklaşmış görünüyorduk. Şu anda ufukta bir çözüm görülmüyor.

Belki, etnologlar, psiko-sosyologlar, kuşakaşan terapistler ya da genososyogram uzmanları bir çözüme ulaşmaya yönelik çabalara küçük katkılarını ekleyebilirler. Önce, her şeyi anımsamak -Charles I darağacına çıkarken "Hatırla" demiştir- ve da

ha sonra, tamamen unutmadan önce, ölümün ve şiddetin bitmeyen kan davasına bir şekilde son vermek için, torunların can sıkıcı hayaletleri ve/veya konuşulmadan bırakılan bu olayları gösteren ruhsal sorunları yüklenmemesi için, bu acılara son vermek için, "affetmek" ve "yeni bir sayfa açmak" gereklidir.

Pek çok etnik grup ve ülkeden gelen (Yahudi, Arap, Ermeni, Kürt, İrlandalı, vs.) kırımlarla ilgili sağlık sorunları olan insanlarla genososyogramları kullanarak çalıştım ve "aile ya da grup soyağaçlarını temizleyerek" onlardaki fiziksel ya da psikolojik izleri silmeyi başardık. Fakat tabi ki, tüm bunlar bireysel çözümlerdir ve bu tekniklerin, bulunacak diğer olası uygulama şekillerini hiçbir şekilde öngöremez.*

* *Türk-Amerikalı Vamık Volkan, Kanbağı: Etnik Gururdan Etnik Teröre (1997) isimli kitabında tartıştığı şekilde, bazı ülkelerin düşmanlıklarını yenmeleri konusunda çalışmalar yapmaktadır (1998). Bu düşmanlık, Uluslararası Grup Psikoterapileri Birliği'nin 1998 yılında düzenlediği konferansta tartışıldığı üzere, savaş sarsıntılarının nesilden nesile aktarılmasına ve zaman kaymasına bağlıdır.*

7 Genososyogram ve yıldönümü sendromu: Benim araştırmalarım

On iki yıl önce kızım bana, "anne, sen en büyüksün ve iki kardeşin tek sağ kalanısın; babam en büyük ve iki kardeşinin tek sağ kalanı; ben en büyüğüm ve iki kardeşimin tek sağ kalanı olduğumu fark ettin mi? ...Biliyorsun erkek kardeşimin ölümünden önce, John Amca'nın ölümünün ardından, ben onun için endişe etmeye başlamıştım." dedikten sonra, kuşakaşan psikogenoloji ile ilgilenmeye başladım.

Şaşkına dönmüştüm. Bu doğruydu ve hayli rahatsız ediciydi; çünkü hepsi de kaza sonucu -araba kazaları- ölmüştü.

Ardından, belleğimi, aile tarihimi anımsamak için çalıştırmaya başladım; ölümleri ve ölüm tekrarlarını buldum. Vaftiz kardeşim öksüzler soyundan gelen birisiydi: Annesi öksüz bir gençti, kendisi ve kızı gibi. Ayrıca çok sevdiğim büyükbabamı hatırladım, öksüz bir gençti -ve en büyük kardeşti.

Araştırmamı kocamın ailesine yönelttim. Kayınpederimin ailesi ile ilgili bilgiler için Alsace'deki, kayınvalidemin ailesi ile ilgili bilgiler için de güney Fransa'daki kayıtlara ulaştım. Kayınvalidem en büyüktü ve ikinci kardeşi çok genç yaşta ölmüştü. "Papaz olan bir kuzen"lerinin, tezi için Marseille'de yaptığı araştırmanın yardımıyla ve sonra Provence ve Paris'te gerçek bir soy-kütükçünün oluşturduğu arşivleri kullanarak, kayınvalidemin soyuna ilişkin bilgileri ortaya çıkarabildim. Bunu torunlarımın iyiliği için yapıyordum. Bu ailenin, "şans eseri", tam da damadımın ebeveynlerinin bir ev satın aldıkları bölgenin yakınından, Normandiya'dan geldiğini bulduğumda düştüğüm şaşkınlığı düşünün. Daha da fazlası iki ailenin soyadları çok

benzerdi: Bir yüzyıl önce, hecelemede sadece bir harf farkı olan adlarla buraya gelmişlerdi; tabi ki rastlantıyla.

Bir diğer olay, kuşakaşan çalışmanın peşine düşmemi cesaretlendirdi. Bir gün, "şans eseri" benim için yazılmamış bir mektup aldım. Kayınvalidem bunu en iyi arkadaşına yazmış fakat "yanlışlıkla" -ya da Freudcu sürçme ile- zarfın üzerine benim adresimi yazarak bana göndermişti. Mektup "sevgili" ile başladığı için "bana olmadığını" anlamadan önce okumuş oldum. Sevgili kayınvalidem oğlunun kendisini şaşırtan bir şekilde "dışardan" bir evlilik yaptığını ve farklı bir yetiştirme tarzı ve bölgeden geldiğimiz için "açıkça Afrikalı birisi ile karşı karşıya kalmış" gibi hissettiğini yazmıştı. Aynı akademik ve medikal çevreden gelen beyaz bir Parisli'nin diğer Parisli hakkında yazdıkları beni şaşırtmıştı. Bu olay, geleneksel bir aile, tarihini Haçlı Seferlerine katılanlara kadar geri takip etmiş geleneksel bir aile için "bir yama gibi" olmanın ne demek olduğunu anlamamı sağladı.

Bir gelin asla ait olamaz, o daima bir yabancıdır. Bu anlayış, benim, ailelerdeki "yazılmamış kurallar" ve sözlü geleneğin varlığını anlamamı sağladı.

Yine de sonunda, kayınpederimin "oğlu" oldum. Benim ailemde kadınlar çalışırken onun ailesinde kadınlar çalışmazdı: Büyükbabamın kız kardeşlerinden ikisi doktoralarını 1864 ve 1868'de Zürih Politeknik'ten almışlardı. Kayınpederimin izinden gittim ve onun yeri yurdu olan Alsace'yi severek ve bir psikoterapist olarak onun mirasını devraldım. Fakat Provençal kayınvalidemden hiçbir zaman onun tarafından kabul edildiğim duygusunu almadım; ben de onun sadece zeytinyağlı salata sosuna sahip çıktım.

Daha sonra kızım, Paris'te doğmasına rağmen, üniversite çalışmalarına devam etmek için, büyükbabasının Alsace'deki atadan kalma topraklarına geri döndü; Alsace-Lorraine'in Almanlarca istilasından tam yüzyıl sonra. Onun büyük-büyük-büyükbabası, Fransa-Prusya Savaşı'ndan ve istilaya neden olan 1870 Sedan yenilgisinden hemen önce, Alsace'den, Paris'e gel-

mek üzere ayrılmıştı. Tarihsel yaralar hala açık yaralardır ve yaygın bir Fransız şarkısının kelimeleri yıllardır herkesin ağzındadır: "Alsace-Lorraine'yi geri alacağız." Birinci Dünya Savaşı'nın sonuna kadar burası Fransa'ya geri dönmedi.

Yıldönümü sendromunun keşfi

"Psikogenoloji"[1] olarak adlandırılan ve özellikle yıldönümü sendromu[2] üzerine olan çalışmalarımı bir şekilde tesadüfen etkileyen bu kişisel ve aile-yönelimli durumların arkasında, buna yönelmemin başka bir nedeni daha var. 1975'te, Simonton ve Simonton'ların ilk kitabı basılmadan önce öğrendiğim "Simonton Yöntemini"* o zaman anladığım şekliyle kullanarak terminal dönemdeki kanser hastaları ile çalışmaya başladım. Otuzbeş yaşında, terminal dönemde kanser teşhisi konulan ve yaşamında aşırı bir stres olmayan yeni evli ve mutlu bir gelini gözlemlediğimde çok şaşırmıştım; üstelik annesi de aynı yaşta kanserden ölmüştü.

Bu olaydan sonra, yeni bir hasta ile çalıştığım her zaman, "yinelemeleri", "görülmeyen ve bilinçdışı aile sadakatlerini" ve aile tarihinde sevilen ya da sevilmeyen anahtar bir kişi ile bilinçdışı özdeşimleri araştırdım. Ve anahtar kişiler ile bağlantılar buldum: Kanserden ölen anne, teyze, dede ya da vaftiz anne ile aynı yaşta ortaya çıkan kanserler ya da kazalar.

Bu sezgi pek çok klinik gözleme yol açmış ve Josephine Hilgard'ın yıldönümü üzerine olan istatistiksel çalışmasıyla (bakınız: Ek 2) doğrulanmıştır. Uzun yıllar (1954- 7) California hastanesine kabul edilenleri inceleyerek Hilgard, yetişkinlikte görülen psikotik epizodların, annenin kaybı, babanın ölümü, psikiyatri kliniğine yatma ya da kazalar gibi çocukluk dönemi bo-

---

* *Kanser uzmanı Carl Simonton ve psikolog Stephanie Matthews-Simonton, terminal dönemdeki hastalar için, bu hastaların psikolojisini ve yaşamlarında sarsıntıya neden olan sıkıntılarını göz önüne alarak bu hastalığı anlamaya çalışan bir tamamlayıcı bakım formu geliştirmişlerdir.*

yunca yaşanan sarsıcı olayların ailesel tekrarı ile bir bağlantısı olabileceğini göstermiştir. İstatistiksel olarak anlamlı olguların sayısıyla, bağlam kendisini tekrar ettiğinde olayın da tekrar edeceği gösterilmiştir. Örneğin yetişkin psikozunda, kız çocuğu, annenin (ya ölüm ya da psikiyatri kliniğine yatışla) "ortadan kalktığı" yaşa geldiğinde, benzer belirtiler yinelemektedir ve bu kızın kendi kızı da aynı yaşa geldiğinde bu kızın da trajik kaybının zamanı gelmiştir (çifte yıldönümü).

Sonuç olarak, hem aile soy ağacının hem de sosyometrik bağlantıların kullanımını, genososyograma ekledim. Zerka Moreno, kocasının yazılarında bu terimin bir izine rastlamamasına rağmen Jacob L. Moreno ile yıllar önce yaptığımız bir görüşmeyi hayal meyal hatırlıyorum. O, bu görüşmede genososyogram ifadesini kullanmış olabilir. Bir tıp öğrencisi bu terimin kullanımını hatırladı ve bunu arkadaşım ve meslektaşım Profesör Henri Collomb'a anlattı; Nis (Nice) Üniversitesi'ndeki bazılarımız 1980' de bu aracın kullanımını miras aldık. Henri Collomb'un "genogram" mı, "genososyogram" mı dediğini tam olarak bilmiyorum ve bu yüzden "genososyogramın" gerçekte benim ve düşünce okulumun ve öğrencilerimin mi isimlendirmesi olduğunu bilemeyeceğim. Bu aracı, Amerika'da aile terapisi uygulamalarında Nathan Ackerman -eskiden Moreno ile çalışmıştı- da kullanmaktadır.

"Çocuklar ve köpekler her şeyi bilir..."

1952 yılında Amerika'daki çalışmalarımdan döndükten sonra, 1955 yılında, Fransız psikanalist Françoise Dolto ile karşılaştım. Bu karşılaşma psikogeneolojiye olan ilgimin arkasındaki dördüncü nedendir. Ondan, Paris'teki ilk psikodrama grubumu süpervize etmesini istemiştim.

Bana, "büyükannen ve büyük-büyükannen mutlu ve tatmin olmuş bir kadın mıydı, yoksa saygıdeğer ve frijid mi?" diye sormuştu.

Bunu bilmemin ve bilme yolumun olmadığını söyleyerek protesto ettiğimde, bana "Bir ailede özellikle bir şey konuşulmadan bırakılıyorsa, daima ve mutlaka, çocuklar ve köpekler her şeyi biliyordur." yanıtını verdi.

Bu yorum, benim, kuşakaşan çalışmayla ve bilinçdışı ve istençsiz yapılan aile aktarımlarıyla ilk tanışmamdı.

"Çocuklar ve köpekler her şeyi bilir..."

Fikir alış verişleri

Ayrıca, çalışmama esin kaynağı olan pek çok karşılaşma ve fikir alışverişinden bahsetmem gerekli. Nis (Nice) Üniversitesi'ne 1967'de öğretim üyesi olarak girmeden önce her perşembe gecesi, Paris'te benim evimde, bir grup psikanalist ve psikoterapistle, yaklaşımlarımızı, sorularımızı ve araştırmalarımızı tartışmak için toplanırdık. François Tosquelles, Yves Racine, George Lapassade, Nikolas Abraham ve diğerleri sıklıkla devam ederlerdi. Daha *L'Ecorce et le noyau*'nun 1978'de ilk basımından da önce miras ve aktarımı tartışırdık. 1956'da Margaret Mead ile 1972'de Gregory Bateson ile yapılan muhteşem tartışmalar, antropolojik yaklaşıma gözümü açtı. Fransa'da Hubert Montagner, Jaques Cosnier ve özellikle Boris Cyrulnik ile formal ve enformal yapılan "insan etolojisi" toplantıları doğal davranışların gözlenmesi ile ilgili fikirleri geliştirdi. 1957–1975 arasında Jurgen Ruesch ve ben, Avrupa ve San Francisco'da öğle yemeklerinde paylaşımlarda bulunduk. Jurgen Ruesch, beni, söz-dışı iletişim, beden dili, etkileşim ile ve söz-dışı ifadeleri, beden devinimlerini (kinesics), alan kullanımını (proxemics), eşzamanlı ve uyumlu hareketleri inceleyerek ve mimik ve yüz ifadelerini taklit ederek insanların düşündüğü ve hissettiği şeyleri pratik olarak tahmin etmeye olanak veren dikkatli bir göz lem yöntemi (mimetics ya da "pacing") ile tanıştırdı.

Söz-dışı iletişim çalışmaları, benim, 1950 yılında J: L. Moreno ve özellikle Jim Enneis ile psikodrama çalışmalarında öğrendiklerimi derinleştirmeme neden oldu: Mimiklerin ve küçük

hareketlerin dikkatli bir taklidiyle beden dilini kullanmak ve gözlemlemek, özellikle "protagonistin eşlenmesi" tekniği (alter-ego). Bu teknik, çalışma, araştırma ve video kayıtlarının tekrarlı gözlenmesine dayanan on yıllık bir çalışmadan sonra daha da geliştirilmiştir. Bu, Sorbon'da doktora diplomam için söz-dışı iletişim üzerine yazdığım tezimin konusuydu.

Benim yaklaşımım

Bana göre, genososyogram ya da "bağlamsal kuşakaşan ruhsal-soy bilimi" terapist (psikoterapist, psikanalist, psikiyatrist vd.) ve hasta tarafından yürütülen ortaklaşa bir çabaya dayanan sentez ve klinik gözlemlerden oluşmaktadır. Terapist, hastasının kişisel yaşantılarına saygı gösteren ve çok iyi bir "işitme ve görme" duyusu olan eğitimli bir klinisyen olmalıdır. Terapist, hastasına, hastasının yaşantılarına, *söylediği* şeylere ve söz dışı iletişim yoluyla olduğu gibi farklı şekillerde *ifade ettiklerine* odaklanmaya devam edebilmelidir. Terapist söylenenleri dinler ve hastanın dolaylı yoldan gösterdiği duyguları ve düşüncelerini gözlemler. Terapist, aynı zamanda, kendi çağrışımlarına, düşünce silsilelerine, "yardım-eden"e, terapistliğe ve terapist karşı-aktarımına ve kendi deneyimlerine de odaklanmalıdır. Terapistin, diğerine, danışana, odaklanabilmesi ve aynı zamanda "kişisel radarının" farkında olmayı sürdürebilmesi gerekir. Ek olarak, terapistin, gerekli olduğunda yorum yapabilmesi ve "açık" ve "anlamlı" sorular sorabilmesi için, kendi çağrışımlarını, kendi psikolojik, sosyolojik, ekonomik, tarihsel ve artistik bilgilerini yakalamak için, hızlı düşünebilmesi gerekir. Terapist bunu, kelimenin geniş anlamıyla danışanın aile yaşantılarına özgü ve uygun olan dili kullanıp, bu bağlam içinde kalarak, danışanın aile ve kişisel yaşantısındaki örüntü ya da biçimi, yapıyı ve ipuçlarını yakalamak; daha sonra da bunları izlemek için yapar.

Ben bunu yapmak için kendi klasik Freudcu psikanalitik, grup analitik ve psikodramatik klinik uygulama yöntemlerimi

kullanıyorum. Dört kıtada çalışmış olan bir antropolog ve klinik psikososyolog olarak bu alanlardaki deneyimlerimi de yardıma çağırırım. Dinleme ve gözleme tecrübemi, sözel ve söz-dışı iletişime ve beden dili ile dolaylı ifade edilen duygulara ilişkin bilgilerimi de kullanırım. Beden duruşunu, jest ve mimikleri, kasların küçük kasılmalarını, bölge ve alan kullanımını, nefes alma ritmini, nefes tutma ve bırakmayı gözlemlerim. Renk seçimine, elbiselere, takılara, saç kesimine, dikime ve aksesuarlara dikkat ederim. Jestlerinin eşzamanlılığını, bedeninin nasıl açılıp kapandığını, örneğin kollarını çaprazlamasını, çantasını nereye yerleştirdiğini incelerim.

Bu dikkatli gözlem, sebebi olsun ya da olmasın bana anlamlı gelen işaretleri algılamamı sağlar. Bu anlamlı işaretlerden yola çıkarak, çalışan danışanın çağrışımlar kurmasını ve konuşmasını sağlarım.

Bu ilk aşama boyunca, danışanın, ailesi hakkındaki konuşmalarını, o, açıklamalı aile ağacını -genososyogramı , bir grupta isek bir tahtaya ya da bire bir durumda isek bir kağıda çizerken dinlerim.

Yöntemimi, önemli yaşam olaylarının not edildiği aile ağacına dayandırıyorum. Burada, Holmes ve Rahe'nin, evlilik, dulluk, boşanma, doğum, çocukların taşınması, yer değiştirme, ölüm, ayrılık ve sevilen bir kişinin (boşanan ebeveynler, büyükanne ya da büyükbabanın kaybı, bir bakıcı/hemşire/dadının işten çıkarılması) kaybı ya da ayrılmasıyla yok olması gibi önemli yaşam olayları ile ilgili anketini kullanıyorum. Bu anketi on beş yıldan fazladır kullanıyorum. Ben buna, "sevilen nesne kaybını" (bir kişi, ev, iş, ev hayvanı) ve eşzamanlı ya da artzamanlı olarak denk düşen tarihleri ve yaşları (yıldönümü ve çifte yıldönümü) göstermeye yardım eden soruları da ekledim. Örneğin, kızın yas ya da ayrılık zamanı yaşının, annenin ayrılık ya da yas tutma yaşı ile aynı olduğunu ortaya çıkarabiliyoruz.

Ardışık nesillerdeki yinelemeleri, hastalık ya da kazalardaki tesadüfleri, üç ya da beş nesil geriye gidip inceleyerek ortaya çıkarıyorum. Danışanın cerrahi bir müdahale ile karşılaştığı yi-

nelemelere özel bir dikkat gösteriyorum. Bu psikogeneoloji ya da genososyogram yöntemini ameliyat için hazırlanan hastalara yardımcı olmak, ya da ciddi bir hastalıkla savaşmada yardımcı olmak, ya da okuldaki ciddi başarısızlıkların üstesinden gelmek ya da önlemek ya da daha ileri araştırmalar için kullanıyorum. Bu dinleme sürecine, benim ilgi alanım olan tarihi ve tarihsel gerçekleri de ekliyorum. Artistik, sosyal ve ekonomik çevreye, politik, kültürel, askeri ve hatta çalışılan danışan için önemli olan spor olaylarına da dikkat ediyorum. Böylece bağlam renkleniyor ve anlam kazanıyor.

Freud'un "serbest gezen dikkat" olarak adlandırdığı şeyle dinlemek ve görmenin, Carl Rogers'ın "danışan merkezli" çalışma olarak adlandırdığı şeyle diğerinin "kişisel dünyasına" girmenin; Moreno'nun "onun gözleri ile görmek" dediği şeyle görmenin ve "üçüncü kulakla" dinlemenin önemli olduğunu düşünüyorum.

Bu şekilde terapist, danışanın gerçekten ne söylediğini ve ifade ettiğini işitebilir. Daha sonra bu yapı içinde ona yardımcı olabilir. Onun amaçlarına, yolculuk planına, güçlüklerine, kimliğine, dahası bilinçdışı özdeşimlerine ve karşı-özdeşimlerine, seçimlerine ve redlerine, dünya görüşüne ışık tutabilir.

Ben, beş ile yedi kişiden oluşan gruplarla çalışmayı seviyorum. Danışan, ailesini ayrıntılı olarak düzenler ve bunu bir tahtaya ya da bir kağıda çizer; grup, bazen doğru anda sorular sorarak ve/veya serbest çağrışımlar yaptırarak, ya da "çağrışımlarındaki kırmızı çizgileri izleyerek"danışana yardım eder. Bu Winnicott'un "tokmakla dövmek" dediği tarzda olduğu gibi, grubun ortak-bilinç ve ortak-bilinçdışını kullanmanın bir biçimidir.

Genososyogram, soy-ağacından çok daha karmaşıktır. Genososyogram, sosyometrik ilişkileri, bağlamı ve önemli gerçekleri ve olayları ortaya çıkarır. Ek olarak yaşantıların ve danışan ve terapistin bilinçdışının kullanımını sağlar (onun düşlerinin, küçük yanlışlıklarının, serbest çağrışımlarının). Benim düşünce-

sürecim bütünleyicidir; aynı anda çeşitli kavramsal modelleri kullanırım. Şimdi bunları listeleyeceğim.

İlk olarak, Ivan Boszormenyi-Nagy'nin ortaya koyduğu ve özellikle trajik bir şekilde ölen ya da ortadan kaybolan aile üyelerinden biri ile bilinçdışı özdeşimi ya da bu şekildeki sadakati ortaya çıkarmaya çalışan psikanalitik "görülmez aile sadakati" kavramını kullanırım. Ayrıca Boszormenyi-Nagy'nin "borçlar ve değerler," "aile hesap kitap defteri" ve adalet ve haksızlık kavramlarını da kullanırım.

Sonuç olarak, kapanmamış kin ve düşmanlıklar sıklıkla yüzeye çıkar; bunlar aile üyelerindeki değerli bir şeyin çalındığı duygusu ile bağlantılıdır. Ayrıca olası onarmalar ya da onarma çalışmaları da görülür hale gelir: Özellikle bir ebeveyn, büyükbaba ya da büyük-büyükbaba tarafından kaybedilmiş bir pozisyonun (eğitim, bir ev, bir çiftlik evi, fabrika vb.) yeniden kazanılması -sınıf nevrozunun bir çeşidi- çabaları. Kişi, belli bir köy, kasaba ya da şehre, bilinçdışı bir şekilde dönüşünün anlamını bile kavrayabilir. Onarma, yıllar hatta yüzyıllar sonrasında bile önemli olabilir. Bunu Salem cadılık davası için yapılan özürde ya da geniş Arap-Müslüman topraklarının yeniden kazanılması isteğinde görüyoruz: Bu yaklaşık olarak sekiz yüzyıl sonra olmuştur ve biz hala bu konu hakkında konuşuyoruz.

İkinci olarak, sarsıcı bir yaşantıyı takiben bir torunun "içinde oturan" "türbe ve hayalet" ile ilgili olarak Nicolas Abraham ve Maria Torok tarafından geliştirilmiş kavramları kullanıyorum. Bunlar sıklıkla, bir savaş sırasında ebeveynlerden birisinin genç bir yaşta ölmesi, gerçek bir mezarlığı olmaksızın birisinin toplu mezara ya da denize gömülmesi gibi haksız olaylar ile bağlantılıdır. Türbeler ve hayaletler, sıklıkla, utanç verici olarak görülen aile sıları, cinayet, cinayet işlemek, yasak sevi, hapse girme, psikiyatri kliniğine yatış, iflas, kumarda iflas etmek, gayri meşru çocuk, aile servetini kaybetmek, tüberküloz, kanser ve günümüzde AIDS gibi sırlarla bağlantılıdır.

Üçüncü olarak, belli aile üyelerinin dışlanmasını (Murray Bowen'nın "üçgenleşmeleri") ve aile ittifaklarını inceler; kim

kiminle aynı evde yaşıyor, çocukları kim yetiştiriyor gibi konulara dikkat ederim.

Dördüncü olarak, "birinin yerini alan çocuklar" (ikame çocuk) kavramı ile çalışırım: Bu çocuklar ölen bir kişinin yerine konur bu genellikle genç ölen bir çocuk, ama bazen de yakın bir akrabadır. Genososyogramda bağlantıları kurar ve yaş ve tarih bağlantılarını işaretlerim. Yasla bağlantılı doğumları araştırırım genellikle baba ya da annenin yası. Bazen bu yas tamamlanmamıştır. Fransız psikanalist André Green tarafından tanımlanan "ölü anne" kavramına da bakılmalıdır. Burada çocuğunun ölümünden bu yana depresyonda ya da yasta olan ve bu yüzden "yaşamayan" ya da yeni doğan çocuğu fark etmeyen bir anne örneği vardır.

Sona ermeyen yastan kaynaklanan *ikame çocuklar,* hoş karşılanan ve ailede iyi bir pozisyonu olan *onarıcı çocuklardan* farklılık gösterirler.

Beşinci olarak, zeki çocuklar arasındaki okul başarısızlıkları ile çalışırım. Bu, sosyal sınıf nevrozu ile bağlantılıdır ve ebeveynlerinden daha iyi olma ile ilgili korkularını ya da ikilemlerini ve/veya sonrasında kendilerini sosyal ve profesyonel olarak uzaklaştırmalarını içerir. Bu başarısızlıklar, sıklıkla, örneğin orta dereceli bir okulu bitirememiş ebeveynlerinin ulaştıkları bir düzeyin ilerisindeki bir okula, üniversiteye ya da kültürel düzeye ulaşma güçlükleri ile bağlantılıdır. Bunlar ayrıca bir şekilde, ebeveynlerin sosyal yükselmeye ilişkin olarak sınıf ya da çevresine ihanet ile ilişkili bilinçdışı ikilemleri ile bağlantılı dır.

Altıncı olarak, *yıldönümü sendromuna* özel bir önem veririm. Doğum, evlilik, hastalık ya da ölüm, kişi ya da aileyi etkileyen bir olayın yıldönümünü belirten bir zamanda - yaş ya da tarih olarak - gelir: Bunlar ölümle kayıp, psikiyatri kliniğine yatma ya da sevgiyle bakılan bir kişi, ebeveyn ya da sevilen biri ya da herhangi bir "sevilen nesne"den uzaklaşmadır. Olaylar ayrıca, bir kutlama, evlilik, doğum, ödül töreni ya da şeref ya da nişan almak gibi mutlu bir olayın yıldönümünde de oluşabilir.

Dört adımlık bir süreci kullanarak girişimde bulunurum:

- Danışan, anımsadığı şekilde, aile ağacını, genososyogramını oluşturur ve konuşurken onu dikkatle dinler, gözlemler ve seyrederim.
- Sıklıkla sözel ya da söz-dışı olan, örneğin nefes alma ritminin değişmesi gibi, önemli eşik altı ipuçlarını yakalarım.
- Pek çok ölçüte -ki bu çalışma pek çok kaynağa dayalıdır- göre önemli bulduğum bir ipucuna bir anlam atfederim. Daha sonra çalışılan danışana rehberlik edecek bir takım sorular sorarım.
- Bu işaret ve anlam arasında dinamik bir bağlantı kurar ve bu bağlantıyı, danışanın amaçları, umutları ve dünya görüşüne doğru gelişebilmesi için kullanırım. Terapistin bu şekilde yapabilmesi için *"dikkatli dinleme"* durumundan *"etkin söyleşiye"* geçmesi ve danışan ve dünyası için işlevsel olan şeyleri harekete geçirebilmesi gerekir. Ben bunun için hem bütünleşmiş psikoterapiyi hem de kuşakaşan psikanalitik yaklaşımı içeren çeşitli yorumlamalar kullanırım.

Genososyogram oluşturmayla ilgili ayrıntılar

Aile ağacına, *anımsananlardan çıkarılan* yaşam olaylarının eklendiği bir genososyogram oluşturmak zaman alır. Zemin çalışması yapmak, soy kütüğünü belirlemek, takip etmek için önemli izler olan hayati ipuçlarını bulmak ve bunları grafik olarak genososyograma aktarmak için her bir kişi ile iki ya da üç saat geçiririz.

Çözümlenecek bir sorunu ya da hastalığı olan bireylerle bire bir çalışırken, gerekirse yeterince zaman ayırabilmek için bu kişilerle ilk görüşmeyi, öğlene doğru ya da günün sonunda yaparız. Birlikte çalıştığımız doktorlar, bize, öğle saatlerinde çalışma olanağı tanıyarak, örneğin bir kanser hastası ile ilk gö-

rüşmeyi, bir artı bir buçuk saat olacak şekilde düzenlememizi sağlarlar.

Yıldönümü sendromu

Bilinçdışı, iyi bir belleğe sahip görünmektedir. Aile bağlarını sever ve tarih ya da yaşı yineleyerek önemli yaşam olaylarını belirler. Bu, yıldönümü sendromudur.

Sıklıkla bir doğumun, ister acı ister mutlu olsun, önemli bir yaşam olayını bize anımsattığını gözledik. Pek çok doğuma rastlantılar eşlik eder, sanki annenin annesinin* ölüm ya da doğum yıldönümünü işaret eder gibi, sanki anneye kendi annesi (ya da babası) ile arasındaki bağlantıyı hatırlatır gibidir annenin bilinçdışıyla, doğan çocuğun önbilinci arasında bir tür işbirliği var gibidir ve böylece tarihler önemli olur. Denk düşen tarihler, erken ya da geç doğumun arkasındaki anlamı da sıklıkla açığa çıkarabilir.

Pek çok "ikame çocuk" annenin henüz yasının sona ermediği önceki çocuğun, tam da ölüm, defnedilme ya da doğum yıldönümünde doğmaktadır. Psikanalist André Green, doğum zamanında yasta, depresyonda ya da üzgün olduğu için "ölü olan anne"ye doğan ikame çocuklar arasında pek çok şizofreni vakasını keşfetmiştir[3].

Pek çok durumda, yaşamlarının sonundaki insanlar "ayrılıp gitmeden önce" doğum günlerini -diyelim altmışıncı, sekseninci ya da doksan-beşinci-, daha önceden planlanan aile kutlamalarını, büyük kız kardeşlerinin evliliklerini ya da yurtdışından oğlanlarının eve dönmesini "beklerler".

Genç bir ebeveynin kazayla ölümü ya da psikiyatri kliniğine yatışı gibi kritik, üzücü, zor ve dramatik olaylardan sonra, sıklıkla birkaç yıl sonra, bir kazanın ya da psikotik epizod ya da

* *Söyleneni işiten bilinçdışına bu ikisi farklı geldiği için "büyükanne" değil "annenin annesi" dedim.*

kanser gibi bir dizi ciddi hastalığın ortaya çıktığı görülür. Kız ya da erkek çocuk babanın öldüğü yaşa ulaştığında, hastalanır, kaza geçirir ya da bir psikiyatri kliniğine yatar. Bu yaş dönümünde -aynı yaşta- ya da on ya da elli yıl sonra olabilir. Bu, sıklıkla, "çifte yıldönümü"dür: Bu çocuk ebeveyn olmuş, kaybedilen ebeveynin yaşına ulaşmıştır ve aynı zamanda, onun kaybı yaşadığı zamandaki yaşta olan bir çocuğa sahiptir. .

Josephine Hilgard, kayıp bir ebeveynin yaşını açıkça gösteren -ki bu hem sözü edilen ebeveynin hem de çocuğunun yaşıdır- psikotik epizodlara özgü durumlar için "yıldönümü sendromu ya da tepkisi" terimini kullanmaktadır.

Ben "yıldönümü sendromu" ifadesini, aile tarihinde iki yüzyıl geriye giderek, iki, üç, beş ve hatta sekiz nesil sonrasında aynı yaşta hamilelikler, hastalıklar, ölümler, düşükler, evlilikler ve kazaların tekrar ettiğini pek çok farklı durumda gördüğüm için daha geniş bir açıdan kullanıyorum.

Bir çocuk, kendi çocukluğu ve büyük-büyükannesi hakkında öyküler anlatan büyük- büyükannelerinden birisini tanıyorsa, iki yüzyıl geriye gitmek kolaydır. O zaman bu çocuk, Trafalgar'daki Nelson, ateş altındaki Moskova, Rusya'dan Napolyon'un geri çekilmesi sırasındaki öldürücü soğuklar ya da Benjamin Franklin hakkında, ya bu öyküler ya da bir tasvir, bir madalyon, bir resim, küçük bir eşya, bir İncil, tavan arasında bulunan bir kutu mektup yoluyla gerçek yaşam öykülerini öğrenebilir. Bu kitabın ikinci bölümünde olgu çalışmaları içine çeşitli örnekler yerleştirdim.

Amerikalı tarihçiler, Birleşik Devletler'in ikinci ve üçüncü başkanları olan Thomas Jefferson (1743 1826) ve John Adams'ın (1735 1826), Bağımsızlık Bildirgesi'nin imzalanmasının (4 Temmuz 1776) ellinci yıldönümü olan 4 Temmuz 1826'da aynı günde öldüklerini bildirmektedirler. Ölüp "gitmeden" önce ellinci yıl kutlamalarında yer almak, bu olaya katılmak için sanki bu tarihi beklemiş gibidirler.

Aktris Marlene Dietrich, tüm afişlerde resminin olduğu, kendisine adanan Cannes Film Festivali başlamadan bir gün

önce, 6 Mayıs 1992'de öldü. Tabi ki çok büyük bir raslantı. Bunun bir denk düşme olduğu söylenebilir. Ölümü "tüm haber başlıklarını kapladı" ve daha önceden planlanmamasına rağmen filmleri Fransa'nın tüm televizyon kanalları da dahil her yerde gösterilmeye başlandı.

Birinin bir olayda -bu ölüm de olabilir- yer alması, bilinçdışı olarak pek çok şekilde gerçekleşebilir. Bazı anne ve babalar ölmeden ve kendilerine "gitme" izni vermeden önce oğullarının eve dönmesini ya da kızlarının evlenmesini bekler.

Bu tarihsel ya da ailesel rastlantılarından bazıları, tıpkı yıldönümü sendromunda olduğu gibi yıldönümlerine yönelik tepkiler olarak yorumlanabilir; bunu, ailesel ve sosyal kuşakaşan bilinçdışının bir dışavurumu olarak açıklayabiliriz.

Bazı insanlar, neden olduğunu bilmeden ve bunun -bir ebeveyn, akraba ya da bir arkadaş gibi- bir yakınının ölüm yıldönümünü belirleyen bir dönem olduğunu anımsamadan ve bu yineleyici gerçekler arasında bilinçli bir bağ kuramadan her yıl aynı dönemde gergin ya da çökkün olurlar.

Örneğin çok sayıda insan, tesadüfmüş gibi, babasının, erkek kardeşinin ya da bir yakınının ölüm ya da kaza geçirdiği yıldönümünde ameliyat olur ve bu "tesadüfü" sadece ameliyat sonrası komplikasyonları takiben keşfeder.

Aile doktorlarına, cerrahlara, kanser uzmanlarına, psikoterapistlere, sosyal çalışmacılara ve diğer sağlık çalışanlarına hastalarını tedavi etmede kendilerine yardımcı olacağı için yıldönümü sendromu kavramını anlatmak önemlidir. Çünkü *fiziksel ve ruhsal duyarlılık yıldönümü dönemlerinde çok yaygındır* ve yıldönümüne yönelik bu bağlantı görülür hale getirilmedikçe bu belirtileri ayırt etmek zordur.

Amerikalı bir doktor olan George Engel, bu görüngüyü kendi yaşamında inceledi (1975). Erkek kardeşinin kalp krizinden 49 yaşında trajik bir şekilde öldüğü yılın yıldönümünde kalp krizi geçirdiğini anlattı. Bu atakların ilki bu ölümün ilk yıldönümündeydi ve çok ciddiydi. Muhtemelen erkek kardeşi ile bilinçdışı olarak kurduğu özdeşimin, onu, yıldönümü stresi ile benzer bir

şekilde tepki vermeye ittiğini, ölüm sıkıntısı yaşattığını söyleyebiliriz. Evet, aynı şekilde ama daha hafif; Dr. Engel yaşadı ve bunu anlattı. Engel, 49 yaşıyla ilgili sıkıntısını anlattığı bir makale yazdı. Yıldönümü sendromuyla bağlantılı bir başka sıkıntısı daha vardı: Bu kaygı babasının öldüğü 58 yaşında ölmekle ilgiliydi. Bilinçdışı olarak, hayatta kalmak için bu yaşı "unutma ya karar verdi."

Yıldönümü stresiyle bağlantılı sıkıntılı bir dönem olarak nitelendirebileceğimiz, babanın, kardeşin, annenin ya da diğer bir yakın akrabanın öldüğü aynı yaşta bu oldukça zor bir geçiş olmaktadır. (144. sayfadaki biri ölen diğeri sağ kalan iki kardeşin, Bernard ve Lucien'in örneğine bakınız)

Sıklıkla, trajik bir ölüm tarafından belirlenen ve tüm aile tarihi boyunca kazalarla tekrar eden bir olay görürüz. Bu, yüz, yüz elli yıl sonra hafiflemiş olarak karşımıza çıkar. On dokuzuncu yüzyıldaki Sivastopol savaşındaki kazanın öyküsü (sayfa 174), okul yılının başında olan genç Roger'ın öyküsü (sayfa 139) bize iyi örnekler sağlar. Ya da bir trajik olay, takip eden nesilde o yılın aynı gününde bir doğumla belirlenebilir. Diğer bir örnek, Birinci Dünya Savaşı (21 Şubat 1916'da başlayan) sırasında Verdun'da yaralanan Fransız askerlerinin 21 Şubat ya da 11 Kasımda -bu tarih 1918 yılında Birinci Dünya Savaşı'nın sonu olan ateşkesin ilanını kutlama tarihidir- doğan torunlarıdır.

8 Kendi genososyogramınızı nasıl oluşturabilirsiniz?

Daha önce bahsettiğimiz gibi, genososyogram, araştırma bilgileri ve dokümanlar olmaksızın akla gelenlerle yapılan; tarihler, bağlantılar ve duygusal yapı (oklar ve renklerle belirlenen sosyometrik bağlantılar) ya da bağlamı da içeren önemli yaşam olaylarına ilişkin dipnotlar konulmuş bir çeşit aile ağacıdır. Genososyogram, varolan ilişkileri gösterir ve basit aile ağacından daha karmaşıktır. Önemli olan şey bu, özel "fantazisel" ağacı oluşturan kişinin farklı karakterleri, bunların rollerini ve kendisi ile aynı soydan gelenler ve akrabaları arasında kurulan bağlantıları algılama şeklidir. Boşluklar, aile anılarına ilişkin unutulanlar bile sıklıkla "ailesel bellekten silinenlerle" ilgili çok şey söyler; tıpkı bir terapist divanındaki sessizlik gibi. Bu tarz bir çalışmanın en açık, ilgi çekici ve yeni olan tarafı durumlar, yaşlar, tarihler ve olaylar arasında olası bağlantıları kurmasıdır. Örneğin, kişinin ve ailenin yaşamındaki tarih ve yaşlardaki raslantı öğelerine (eşzamanlılık, yıldönümü sendromu), yinelemelere, duyguların harekete geçişine, beklenti kaygısının ya da yıldönümü kaygısının belli dönemlerde açığa çıkışına göre, örneğin doğum ve ölüm arasında, olası etkileşimler yakalanır.

Uzlaşılmış simgeler

Kullanılan grafik işaretleri ve simgeler oldukça basittir: Kadınlar için daire, erkeler için üçgen (çoğu tıp doktoru kareyi kullanır). Ebeveynleri bağlayan büyük U'ya bir çizgi ile bir bağlantı kurulduğunda bu, çocukları gösterir, kesik çizgiler ölü bebek ya da düşük anlamına gelir.

İki insan arasındaki çift çizgi evliliği, tek çizgi evli olmayan çiftleri, kesik çizgiler önemli yakın ilişkiyi gösterir. Evliliklerde tek kesme işareti ayrılığı, çift kesme boşanmayı gösterir.

Kocalar genellikle karısının soluna yerleştirilir; çocuklara numara verilir; yaş bir daire ya da üçgen içine alınır. Ölümü, ölümün nedeni ve tarihini takiben bir haç işareti (†) ile gösteririz (aşağıdaki kısaltmalara bakınız: Örneğin, †1915 Verdun). *(Haç kullanımı tabi ki Hırıstiyanlar içindir. Ben, ölümü göstermek için, bazı sistemlerde kullanıldığı gibi üçgen ya da yuvarlağın içine çarpı işareti koyuyor, yanına tarihi yazıyorum /İD)*

Aynı çatı altında yaşan insanlar renkli bir daire içine yerleştirilir. Kendi genososyogramını yapan kişiler, tahtada kendileri için bir daire ya da üçgen kullanır ve daha kolay fark edilsin diye bunları bir çerçeve içine alır. Bir ok dışarıyı gösterdiğinde olumlu ilişkiyi; içeriyi gösterdiğinde olumsuz ilişkiyi gösterir. Kullanılan ana grafik işaretleri Şekil 8.1' de gösterilmiştir.

Ayrıca, olaylar ve hastalıkların basit işaretlerle kısaltmalarını ekledik:

m (e) = evlilik	d (b) = boşanma
s (i) = intihar	A (Kz) = kaza
w (s) = savaş	C (K) = kanser
HD (KH) = kalp hastalığı	AA (Al) = alkolizm
Ab (Dş) = düşük	Dp (Dep) = depresyon
Ad (Ee) = evlat edinme	Tb (Tbc) = tüberküloz
Mc (Çd) = çocuk düşürme	Sb (Öd) = ölü doğum
SD (AÖ) = ani ölüm	F (B) = baba
M (A) = anne	MGM (AA) = annane
MGF (ABB) = anne tarafından büyükbaba	PGF (BB) = baba tarafından büyükbaba (dede)
MGGF (ABBB) = anne tarafından büyük büyükbaba	MGGM (ABBA) = anne tarafından büyük büyükanne
PGGP (BBBB) = baba tarafından büyük büyükbaba	MGGGM (ABBBA) = anne tarafından büyük büyük büyükanne

(Parantez içindekiler Türkçe kısaltmalardır/ İD)

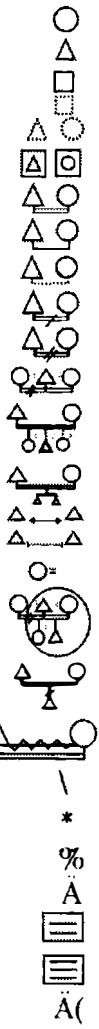

Daire,kadını temsil eder.

Üçgen, erkeği temsil eder.

Kare,kişinin cinsiyetinin bilinmediğini gösterir.

Kesik çizgili üçgen ya da daire cinsiyeti bilinen ölü bebek ya da düşüğü temsil eder.

Çerçeveye alınan üçgen ya da üçgen soy-sosyo-çizimi yapan kişiyi gösterir.

İki insan arasındaki çift çizgievliliği gösterir.

İki İnsan arasındaki tek çizgi evli olmayan bir çifti gösterir.

İki insan arasındaki kesikliçizgiler yakın ilişkiyi gösterir.

Tek kesme ayrılığıgösterir

İki bölme boşanmayı temsil eder.

Çoğul evlilikler numaralanır.

Ebeveynler
Çocuklar:Numara kardeş sırasını gösterir.
Burada kesik çizgilerle çift çizgi şeklinde gösterilen üçüncü çocuk evlat edinilmiştir.

İkizler.

Bu bağlantı iki insanın iyi anlaştığını gösterir.

Bu bağlantı bu kişinin öldüğünü gösterir,genellikle ölüm tarihi ve yaşı eklenmiştir.

Aynı çatı altında yaşayan insanlar bir daire içine alınır.

Tek kesme ilişkinin bozulmuş olduğunu gösterir

Zig Zag çizgiler evlilik çatışmasını gösterir.

Baskın birey

Göçmen

Ruhsal sorunlar

Homoseksüel ya da bi seksüel

12 ya da 20 ayarayla doğan ve neredeyse ikizler gibi davranan erkek/kız kardeşler

ya da hemen hemen üçüz

45 yaşında hala evlenmemiş

Şekil 8.1 Genososyogramda kullanılan simgeler

Tarihler önemli mihenk taşlarıdır ve onlarla -yani sıklıkla doğum tarihleri, bir tatil ya da önemli dini, tarihi ya da diğer olaylar- bağlantı kurmak, belleği açan önemli bir anahtardır. Kesin tarihler bazen hastalıkların, kazaların, yabancılaşmaların, evliliklerin ve aile mitlerinden gelen diğer olayların net anımsanmasını sağlar. Belleğiniz sizi yanıltıyorsa, bunun neden olduğunu sormak ve aile tarihinde tıpkı "ailenin sekreteri" ve "aile hafızasının" deposu gibi davranan, yaşlı ve hiç evlenmemiş teyze gibi unutulan bölgeleri ortaya çıkaran "papağanı" anımsamanız önemlidir.

Bu grafik işaretleri hem terapist ve hem de danışanın, yinelemeleri, bir hayaletin gezintisini, eşzamanlı ya da anlamlı rastlantıları, ya da yıldönümü sendromunu yakalamalarını sağlar.

Biyografiyi su yüzüne çıkarma: Referans ve kilit noktaları, belleğin kilometre taşları ve bu yöntemin sınırlılıkları

Genososyogramın, referans noktalarıyla açıklanmış aile ağacının, temelde, anımsananlarla oluşturulduğunu vurgulamakta yarar var. Bir genososyogram, *ailenin anımsadığı* şeylerdir: Tarihler, önemli olaylar, kilit anlar, bağlantılar ya da miras dağılımı, gerçek ya da sahte haksızlıklar ve duygusal olarak yüklenmiş olaylar gibi. Anımsananlarla oluşturulan genososyogram, ayrıca, "bellek kopukluklarını", unutulan olayları ve boşlukları içerir: Ayrılmış ya da çok uzakta olan bazı kişiler hakkında bilmediğimiz şeyler, ya da bir daha görmediklerimiz gibi. Soyağacı da, genososyogram da, nesnel bir soy araştırmasını içermezler; genososyogram, sadece, basit bir aile ağacından daha fazla bir şeydir.

Genososyogramda hem bağlantılar; hem kariyer ve meslek aşamaları, doğum, ölüm ve evlilik tarihleri gibi nesnel olarak "önemli yaşam olayları"; hem de yeniden bir araya gelme, başarı, başarısızlık, ayrılık, taşınma ve vasıflar gibi öznel önem taşıyan olaylar vardır. Genososyogram, lakapları, vaftiz isimlerini, ailenin yaşadığı ya da tatile gittiği yerleri ve yaşadığı evleri -bir

yüzük, küçük bir mobilya parçası gibi bazı nesneler kilit rol oynayabilir- ve savaşların, taşınmaların, emekliliklerin ve aile kutlamalarının tarihlerini içerir. Bu biyografik su yüzüne çıkarma sırasında tarihsel, politik, sosyal ve ekonomik durumu anımsamak da önemlidir. Bunlar da bize, bu dönem boyunca aile yaşantısı ve zihniyetinin olası değişimi konusunda epeyce bir şeyler söyleyecektir.

Bu su yüzüne çıkarmayı gerçekleştirmek çok zor değildir. Her nesil, yirmi beş, otuz yılı kapsar. Babanız annenizle 1930 yılında evlendiyse, onun babasının yaklaşık olarak 1900'lü yıllarda evlendiğini varsayabilirsiniz. Büyükbabanız büyükannenizle 1898 yılında evlendiğinde olasılıkla 25 – 30 yaşlarındadır ve yaklaşık olarak 1870 yılında doğmuştur. Daha sonra, doğduğu ve büyüdüğü koşulları anlamaya çalışabilirsiniz. Eğer Avrupa'da 1870 2 civarında doğduğu söyleniyorsa, Fransa - Prusya savaşı sürmektedir. Paris'te yaşıyorlarsa bu savaşı takip eden kuşatma ve açlığı yaşamış olacaklardır. Bu şekilde III. Napolyon'un sonunu getiren Sedan ve Komün katliamları gibi olayları not edebilirsiniz. Tarihi bilgilerinizi tamamlamak için iyi bir ansiklopedi kullanabilirsiniz. Panama gibi ekonomik skandal serilerinin olduğunu, 1914 1918 yılları arasında Birinci Dünya Savaşı ve 1939–1945 arası İkinci Dünya Savaşı olduğunu bilirsiniz. Bu tarihi olaylara dayanarak büyükbabanızın çocukluğu ile ilgili sosyolojik, tarihi ve ekonomik kuramlar geliştirebilirsiniz.

Sıklıkla, bunun herkes için daha ilgi çekici olduğunu anladığım için, gruplarla çalışırım. Bunu, hem farklı katılımcılarda aynı sorunlar ve dramlar ya da aile biçimleri bulunabileceği hem de her bir katılımcının politik, sosyolojik, ekonomik ve tarihi belleği diğer katılımcıların belleğine eklenip anıları uyandırabileceği için de tercih ediyorum.

Danışan hiçbir şey anımsamadığında, siz sadece tarihi, ekonomik ya da sosyolojik olasılıkları öne sürmeye başladığınızda danışanın kafasında bazı kapıların açılacağını, "Evet bu doğru, şimdi hatırladım, ailenin gerçekten fakir olduğu Panama krizi

sırasında bu olmuş olamaz, fakat Süveyş krizinde büyükannemin okulunu değiştirmişler, bir şeyler olmuş olmalı!" dediğini göreceksiniz.

Aniden, bu kapıyı hatırlatma bölgelerine açtığımız için, anıların tümü açığa çıkar: Serbest çağrışım süreci başlar; insanlar bildiklerini bilmedikleri önemli olayları anımsamaya başlarlar. Daha sonra, bir büyük teyze, vaftiz annesi ya da büyükannenin bir komşusu, büyük halanın hala görüştüğü büyükbabanın bir arkadaşı gibi şeyleri anımsayacaklardır. Bu, sorular sorabilecekleri ve daha fazla bilgiyi bulabilecekleri anlamına gelir. Bellek bu şekilde kışkırtıldığında aniden geri gelir. Bu bağlam içinde, olasılıkla bilgi sağlayacak diğer insanlar ve yerleri söyleyebiliriz: Arkadaşlar ya da komşular, uzak aile, yerel arşivler, kilise kayıtları, mezar taşları, yöresel tarih üzerine çalışmalar, yerel basın, farklı arşivler gibi.

Her ülke ve kültürün tarihinde kilit tarihler vardır. Protestanlar için bu, yüzlercesinin sürgüne gönderilmesine sebep olan Nantes Ferman'ın iptal edilmesi, Yahudiler için İspanya'dan sürülme (1492), Nazilerin yaptığı katliamlar (1942) ya da "Altı Gün Savaşları" (1967) olabilir. İrlanda'daki açlık (1846–8), göçler, Birinci ve İkinci Dünya Savaşı, Haçlı Seferleri, Cezayir Savaşı, Kore Savaşı, Vietnam Savaşı, ya da Birleşik Devletler'de 1776'da Bağımsızlık Bildirgesi ya da batının fethi olabilir.

Bu yöntem çok fazla bilgi sağlamasına rağmen her derde deva değildir. Tek bir seansla, psikoterapinin yerini alamaz; ancak, tamamlayıcı bir terapi ya da bir başlangıç yöntemi olabilir. Bu yöntem, daha kapsamlı bir araştırma ve tamamlayıcı araştırmalar gerektiren gerçek bir soy çalışması değildir.

Kimliğin temelleri: Soyadları ve vaftiz isimleri

İsminiz nedir? Nerelisiniz?

Kimliğinizi bildirdiğinizde -konmuş isminizi ve soyadınızı- genellikle kendinizi sosyal, coğrafi ve kültürel olarak da belirtmiş olur, üstelik buna genellikle etnik ve dinsel kimliğinizi de eklemiş olursunuz. Bu sizi "oradan" ya da "buradan" biri olarak, bir grubun ya da "aynı dünyanın" ("bizden biri") parçası olarak; bir yabancı ya da gizil bir düşman ya da düşman soyundan gelen ve böylece nefreti, korkuyu ve hatta saldırganlığı körükleyebilecek biri olarak bir yere yerleştirir.

"İsminiz nedir?" sorusu, ne zaman doğduğunuzu, nerede doğduğunuzu ve kimlerden olduğunuzu bir çırpıda öğrenivereceğimiz anlamına gelir. Hatta İncil'de de tarihsel öyküler bu şekilde anlatılır: ...nın oğlu Jacop, gibi.

Kudüs'te bir rahibe manastırında, onun Allah'ın oğlu olduğu inancını kenara koyup İsa'nın soyağacını çıkardılar. Onun soyunu, babası Yusuf'un (Joseph) soyundan takip edip Adem ve Havva'ya kadar izlediler[1].

Bir kişinin adı onu bir zamana, bir yere ve tarihe yerleştirir. Nerelisin? Ailen kim? Ya da tipik sınıf soruları, babanız ne iş yapardı? Hangi millettensin? Cinsiyetin ne? Hangi ırktansın? Hangi dindensin? Hangi yaş grubundansın? Kişinin kimliği, özü, derin varlığı, kendisi-için-kendisi, aynı zamanda, diğerleri için-kendisi ile (başkalarına kendinizle ilgili verdiğiniz imaj, başkalarının size yansıttığı imaj, algılanan statü, roller ve rol beklentileri) kendi-içinde-kendisi ile ("objektif" kendilik denen şey) ve kendilik duygusu ve kimliği ile de bağlantılıdır.

Kimlik, bedenden ve toplumsal etiketten gelir. Fransız bilim adamı Aimée Pierson'un 1980 yılında yaptığı bir çalışmaya göre, çocuklar evlat oluşla ilgili bağlarını dört buçuk yaşlarında kurmaya başlarlar; yedi buçuk yaşlarında "ebeveynsel atomunu" açıkça anlatabilirler, yani ebeveynleri ile bağlarını anlarlar. Soy ve akrabalık kavramını ise daha sonra algılayacaklardır.

Evlat olma ilişkisi ilk anda biyolojik, psikolojik ve sosyal bir gerçeklik olarak görülür ama biyolojik gerçekliği, aslında bir kurmacadır: Evlat olmayı oluşturan, ebeveynlerin evliliğidir; çocuk zinayla doğmuş olabilir, rızayla alınmış olabilir; bu gerçek de olabilir, toplumsal bir kurmaca da yaratılmış olabilir.

Fransız psikiyatrist ve psikanalist Jean Guyotat, evlat olma durumunu ikiye ayırır: "kurumlaşmış evlat olma durumu" ve "imgesel ya da narsisistik evlat olma"dır. Kurumlaşmış evlat olma ilişkisinde bir kişinin kendisini nasıl tanımladığı önemlidir; örneğin filancanın oğlu, kızı, annesi, babası vb. Burada ait olduğu grup da vardır.

Rus toplumunda erkekler kendilerini daima "filancanın oğlu" olarak tanıtır, örneğin Nicholas Vassilievitch Gogol, Vassili'nin oğlu Nicholas anlamına gelmektedir. Ayrıca kişiyi onun konmuş ismini ve babasının konmuş ismini ("Attitchistovo") kullanmadan hitap edemezsiniz; duraksama durumunda da bunu bıyık altından söylersiniz. Benzer bir şekilde Afrika kabilelerinin büyük bir çoğunluğunda, insanlar isimlerinde kökenlerinden bahsetmektedirler. Yani, kurumlaşmış evlat olma ilişkisi, sosyal grupla sağlanan; dili, yasal ya da geleneksel yapıları kullanan ve miras hukukuna dayanan anlamlı bir bağdır.

İmgesel ya da narsisistik evlat olma ilişkisi ise geçmiş ya da gelecek tarih için yazılan psikolojik bir gerçekliktir. Bu psikolojik evlat olma bağı, sıklıkla, nesiller arası belli fiziksel benzerliklerin önemiyle algılanabilir: "Bu bir bedensel benzerlik bağı dır." Bu, bir ailede yineleyici olaylar zincirinde (yani ölmüş bir çocuk, ölmüş bir ebeveyn, bir intihar, kalıtsal hastalıklar ya da kalıtsal bir hastalık olarak yaşanan hastalıklar gibi) bulabileceğimiz yerdedir.

Guyotat, kurumlaşmış evlat olma ilişkisi düzeyinde sorunlar varsa -gayrimeşru çocuk, baba hakkında belirsizlik, miras ya da tahliye ettirme sorunları, aile adının değişmesi gibi-bunun, bu iki kişi arasındaki diyalektik ilişkide, kurumsal ekseni zayıflatıp imgesel ekseni yükselteceğini belirtmiştir.

Kurumlaşmış evlat olma ilişkisinde, bazı garipliklerinden doğan güçlükler olabilir: Örneğin, babanın yokluğu ya da erken ölümü, sosyal gelenekleri çiğneyerek birinin mevkisinin altında bir evlilik, gayri meşru çocuk, zina yoluyla olan çocuk, ya da terk edilmiş çocuk, verilmiş isimlerin atıflarındaki bazı özellikler, isim değişiklikleri, mirastan mahrum bırakmayla ya da lanetlenerek aile dışında kalma gibi. Pek çok insan özellikle ün kazanırsa - tıpkı Fransız General Leclerc gibi- ya da yeni bir kimliği ya da ait olma duygusunu benimsediklerinde, *takma adlarını (nom de guerre)(namı diğer/İD)* kullanır. Bazı insanlar sahne adlarını ya da takma adlarını kullanır. Bu durum ayrıca, olumsuz yan anlamları olan isimler için yasal isim değişikliklerinde ya da "ırk ya da din değiştirme" durumlarında da görülebilir.

Güç bir şekilde kurulmuş evlat olma ilişkisi ile ilgili durumların sonucu sıra dışı davranışlar biçimini alabilir. Örneğin Guyotat, *Psychanalyse a l'Universite'de*[2], deliryum ve yineleyici somatik ataklar gibi yollarla ifade edilen birkaç örnekteki durumun nedenini, evlat olma durumundaki gariplikler olarak saptamıştır.

Soyadı ve baba tarafının adı, kişinin atalarıyla ilişkisini gösterir. Bu verilmiş olan değil devreden bir isimdir; verilen isimler de ayrıcalığını korur. Ataerkil toplumumuzda, bir adam evlendiği karısına ve ayrıca kendisinin olarak gördüğü meşru olarak doğmuş, evlat edinilmiş ya da tanınmış çocuklara kendi soyadını verir. Fransız psikanalist Bernard This, bir radyo programında, geçmişte kadınların adlarının toprak tapularına yazıldığını ve kocaya ait soyadının kullanılmasının Fransız Devriminden sonra başladığını anımsattı. *(Türkiye'de soyadı kanunu 1934'te çıkmıştır./ İD)*

Pek çok kültürde, soyadının önemi erkek çocukla sınırlandırılmıştır. Örneğin, Yukarı Mısır'da bir erkeğin, "adını yaşatabilmek" ve cenaze törenini garantiye almak için bir erkek evlada ihtiyacı vardır. Bunun gibi, pek çok Asya kültüründe ataların mezhebini sürdürmek için erkek evlatlara ihtiyaç vardır. Artık

538'deki gibi bir çağda yaşamıyoruz: 538'de Macon Konseyi'nde bir psikopos şöyle demiş: "Her kim ki kadınların ruhu yoktur der ona yazıklar olsun. Onların da hayvanlar ve bitkiler gibi ruhları vardır". Çağdaş yasalarımız erkek ve kadına eşit davranmayı şart koşmasına rağmen bilinçdışı olarak aile adını sürdürmeyi istemeye ve erkek evlat istemeye devam ediyoruz. *(Bakınız Ek 3)*

Konulan ismin önemi: Ariadne'nin ipliği

Verilen isim kimliğin temellerinden birini oluşturur. Sıklıkla verilen isimler, ölmüş olanları bize anımsatan büyükanne ve büyükbaba isimleri, vaftiz akrabalarının isimleri, Kutsal Kitap'tan isimler, politikayla, sporla, sinema ve tiyatroyla bağlantılı isimler, bazen ünlü birinin ismi, kutsal isimler gibi geleneksel veya aileden geçen isimlerdir. Belli bölgelerde Mary gibi isimler yaygındır ve hatta istenir, ya da ilk erkek çocuk daima aynı adı alır. Pek çok isim, John, Peter, Luke, Anne ve Mary gibi İncil'den gelir.

İlk isimlerin çoğu, balayları hakkında çiftlerin sahip oldukları bazı taze anılarla ilişkili kişisel bir seçimden oluşur; örneğin, Florance ya da France gibi. Bazıları eski bir aşığın ya da gerçek babanın isminin verilmesi gibi bir sır taşıyabilir... Biraz yapısı değişmiş, maskelenmiş bir isim olabilir. Bazen ünlü bir isim bir yıldızın ismi verilebilir.

Bazen insanlar isimlerinin nereden geldiğini merak ederler. Örneğin, bir zamanlar, ciddi bir trafik kazası geçiren ve hiç yaygın olmayan Ariane ismini niçin aldığını merak eden genç bir bayanla çalışmıştım. Doğumunda öldüğü için hakkında bir şey bilmediği babası ile kendi ismi arasındaki ilişkiyi merak ediyordu. Babası hakkında bildiği tek şey ilk ismini babasının seçtiğiydi ve bu yüzden Ariane ismi bir bağla babasına bağlıydı. Ariane lisede Yunan mitolojisini öğrenmişti ve böylece Ariadne'yi (Fransızca'da Ariane), Ariadne'nin ipliğini, Theseus labirentini inceledi, fakat bu onu bir yere götürmemişti. Ariane, is-

temiş olsun ya da olmasın doğacak bir çocuğa sahip olan babasının hayali ile Ariadne'nin ipliği ve kendi ismi arasındaki olası ilişkinin varlığını hissedemiyordu. Böylece, babası ve babasının yaşamını çalışmaya başladık.

Tarihi, kültürel ve ekonomik durumun önemi

Daha önce bahsedilen koşulların önemi, bir kişinin yaşamını belirleyici olabilir; bunlar, politik, tarihi, sosyal ve ekonomik koşullar ve hatta edebi, müzikal ve tiyatral koşullar olabilir. Ariane ile birlikte onun babasının genç olduğu dönemler hakkında düşünürken aniden aklıma Audrey Hepburn ve Maurice Chevalier'in oynadıkları bir film geldi: *Öğleden Sonra Aşk*. Filmin başkahramanının adı Ariane idi. Bu film Claude Anet'in *Rus Kızı Ariane* isimli bir romanına dayanıyordu. Bu bana aynı romana dayanan ve 1931 oynamış *Ariane'nin Aşkı* isimli başka bir filmi hatırlattı. Galiba bir başka oyun daha vardı. Danışanıma, çevresindeki insanlara, akrabalarına, kuzenlerine, babasının arkadaşlarına onlara bu kitap ya da oyunun herhangi bir anlamı olup olmadığını sormasını önerdim. Teyzelerinden biri "Oh evet, şimdi hatırladım baban *Rus Kızı Ariane* isimli bir oyunda oynamıştı" dedi. Danışanım, artık gerçekten, "babamın kafasından benim hakkımda neler geçiyordu?"sorusunu cevaplamaya başlayabilirdi. *Rus Kızı Ariane* isimli bir oyunda babası rol aldıysa, daha sonrasında bu ismin özelliği kendisine çekici gelmiş ve kızına Ariane ismini vermeyi istemiş olabilirdi. Kitapta, Ariane, bağımsız, cesur, biraz sıra dışı, kendi kaderini seçen, yalnız yaşayan, eğitimli (1914 savaşı öncesi) bir kadındı ve ayrıca kendisini seven, çok seyahat eden yakışıklı ve özgün bir adama aşık olmuştu. Benim genç danışanım, bu kitabın kadın kahramanı ile bir biçimde özdeşim kurmuştu. Dünyayı dolaşmıştı. Böylece, danışanım, kimlik ve özdeşim sorunları belirleyip çözebildi.

Birinin kimliğini araştırması sıklıkla çok zor olabilir. Doğdukları zamandaki bağlam ve o zamanın alışkanlıkları ve adet-

leri, ahlaki standartları, krizler, modalar önemlidir: Bunlar ekosistemi, etolojik (*davranışsal/İD*) dokuyu oluşturur. Bağlam, ayrıca, isim seçimini etkiler. Bunlar daha önce gördüğümüz gibi çok sayıdaki etkiden kaynaklanabilir: Aile, gelenek, din, moda, politik, tiyatro, film yıldızları, artist ve atletler gibi.

Verilen bir ismin izini sürerken dikkatli olmak gereklidir: Paris'te 1897 yılında doğduğu söylenen küçük bir kıza, 1871 yılındaki Fransa-Prusya savaşı kaybedildikten sonra, anne ve babasının zafer ve ölç alma istekleri yüzünden Victoire (Zafer/*İD*) adı konulmuş olabilir. Bu ayrıca, bu dönemdeki sefaletle ilgili sosyal bir zafer, babasının duruşuyla ilgili politik bir zafer ya da Kraliçe Victoria'ya jübilesi nedeniyle saygı sunmak ya da büyük-büyükanneye ya da "yakın bir arkadaşa" hürmetlerin sunulması gibi durumlarla ilişkili olabilir.

Kural olarak, danışanda bir şeylerin kilidini açabilen ya da açamayan, doğruluğu kanıtlanabilecek ya da kanıtlanamayacak (doğruluğunun kanıtlanması önemlidir) ama sadece "işleyen kuramlar" ya da varsayımlar önermek önemlidir.

Yaşam koşulları-çalışmalar, seyahat, yurtdışında çalışmak, kodlanmış, gizlenmiş, ya da şifrelenmiş isimler

Normalde Fransa'da çalışmama rağmen, pek çok farklı kültürü olan beş kıtanın dördünde çalıştım ve çalışmaya devam ediyorum. Kuşan-aşan aile sorunlarının evrensel doğası hakkında bazı düşüncelere sahip olduğum söylenebilir.

Burada bir örnek vereceğiz: Babası hakkında ipucunun sadece verilen isminde olduğu gayri meşru bir çocuk o, bir Amerikan ismi olan Ellen adına sahipti. Bu dünyada babasının kim olmuş olabileceğini ve niçin Ellen adını aldığını merak ediyordu. Annesinin genç ve Ellen'e hamileyken yaşadığı koşulları su yüzüne çıkardık. Bu noktada Ellen annesinin, ailesinden çok uzakta bir üniversitede okuduğunu hatırladı.

İlk adının anlamını araştırması için ona yardımcı oldum. Bazı Amerikalıların baş harfleri kullanmayı sevdiği göz önüne

alındığında, Ellen ayrıca LN olabilirdi. Bunun baş harfler yoluyla yorumlanabilecek, gizli bir anlamı olan kodlanmış bir isim, bir çeşit sırrı akla getirebileceğini düşünüyordum. Bu yüzden Ellen'den o dönemde eğitmen olabilecek profesörlerin bir listesine bakmasını istedim. LN' yi aradı ve Louis Nicholas'ı buldu. Daha sonra Ellen, Louis Nicholas'ı bulmaya ve ona, şans eseri, annesini tanıyıp tanımadığını sormaya gitti. Bu adam aslında babasıydı ve "o kızı, Ellen'in annesini, hamile bıraktığını" bilmiyordu. Kızını bulduğu için çok mutlu olmuştu.

Koşulları ve olayları bağlamı içinde yeniden yapılandırmaya başladığımızda izleyebileceğimiz ve birlikte dokuyabileceğimiz yollar vardır. Bu, tıpkı bir Sherlock Holmes öyküsü ya da bir bulmaca gibidir. Tıpkı bulmacalarda olduğu gibi, ne kadar çok yaparsanız, alışkanlıkla bunları kolayca çözebilirsiniz; hatta kuşakaşan terapide kazanılan gerçek deneyimle, olguları anımsar ve birkaç sosyal ve tarihi mihenk taşı ekleyebilirsiniz. Bu su yüzüne çıkarma çalışması, sıklıkla doğru olduğu kanıtlanan ve tümü de gerçekte doğruluğunun kanıtlanmasına ihtiyaç gösteren varsayımları ortaya atmanızı sağlar.

Her birimizin birer "aile romanı" vardır ve her bir ailenin anlatılacak öyküleri vardır, bunlar anlatılır ve yeniden anlatılır; her ailenin bir miti, bir destanı... sırları vardır. Tüm bu geleneği ya da bu geleneğin bir parçasını ya da tarihi miras olarak devralırız.

Hepimiz karışık soydan mıyız? Hepimiz iki kültürü miras olarak alırız

Hepimiz karışık soydanız. Her birimiz anne ve babamız olmak üzere iki farklı ailenin karışımından oluşuruz. Bu aileler, birbirinden bir sokak ötede yaşıyor olsa da, ebeveynlerimiz uzak kuzenler ya da meslektaş olsa da, aynı ırk ya da dinden, aynı deri renginden, aynı yöre ve aynı toplumsal statüden, aynı toplumsal sınıftan, aynı ulustan, aynı kültürden gelseler de; mutfakta, edebiyat ve müzikte aynı zevki paylaşmaları, sıcak ya da

soğuğa aynı tepkiyi vermeleri ve aynı yaşam şekline sahip olmaları mutlak değildir.

Genelde, iki aileden biri baskın çıkar ve diğeri "yama" olur. Sıklıkla, iki değil, sadece bir kültürü devralırız: Ortada, baskın çıkan bir kültür ile dışarıda bırakılan ve yok olan bir kültür vardır. Bu basit ve öngörülebilir birşey değildir. Karma evliliklerdeki kültürel şok sorunları konuyu zorlaştırır.

On dokuzuncu yüzyıl boyunca, büyük ülkelerde pek çok kültürün kümelenişlerini bir kez daha düşünün. Kardeş kavgalarını, din ve ırk savaşlarını, yirminci yüzyılın sonunda milliyetçi ve kabilesel savaşların artışı ile uyanan yöreselciliği düşünün. Bu kültürlerarası çatışmaların sonraki etkileri, terapide ve kuşakaşan araştırmalarda görülebilir.

Gayri meşru çocuk: Ailenin sosyal utancına dair örnekler

İnsanların karşılaştığı bazı sorunlar, dışlanan ya da görmezlikten gelinen bir aileye -görünürde normal bir aile olsa bile- ait olmaktan kaynaklanmaktadır. Bu şekilde dışarıda bırakılmışların çocuklarına dair pek çok yazınsal örnek vardır; bu çocuklar, çoğunlukla sorunludurlar.

Alexandre Dumas Fils'in ünlü Kamelyalı Kadın oyunu, başka bir toplumsal sınıftan bir kadına aşık olan ve bu kadını "metresi" yapan, iyi bir aileden gelen, genç bir adamın dramıydı. Armand Duval'a aşkıyla Marguerite Gautier, ikincil bir bakireliği yeniden keşfeder ve bu yaşantı onu tamamen değiştirir. Armand Duval, ailesi engel olduğu için bu kadınla evlenmez ve Marguerite Gautier üzüntü içinde ölür. Alexandre Dumas Fils'in bu öyküyü neden yazdığı sorulabilir. Alexandre Dumas Fils, "Üç Silahşörleri" yazan ve yüzyılın sonunda Paris'te iyi bir pozisyonda olan ünlü bir yazarın (Alexandre Dumas Pére) oğluydu ve "iyi" bir adamdı. Babasının fotoğrafına baktığınızda, zenci büyükannesi ve melez annesinden devraldığı kıvırcık siyah saçlarını görürsünüz: Ünlü bir yazar olmasına rağmen "başka herkes gibi" olmadığı için zaman zaman acı çekerdi.

Bu oyunun, Alexandre Dumas Pére'nin, yani rengini saklayan atanın, yaşadığı acıya tanıklık ettiğini söyleyebiliriz. O, Paris'e gerçek babası olan bir asilzade tarafından getirilmesine rağmen acı çekmişti. Bu acıyı ve yankısını yazan kendi oğluydu.

Benzer bir edebi durumu Hergé tarafından yazılan Tenten çizgi romanında inceledik. Serge Tisseron, Kaptan Haddock karakterini inceleyerek yazarın soyundaki belirsizliğin ona acı verdiğini ve yaralarının yazılarıyla iyileşebildiğini gösterdi.

Genososyogramın amaçları

Aşağıda genososyogram kullanımının amaçları sıralanmıştır:

- "Birisinin yaşamına dair konuşma" ve farklı üyeler arasındaki ilişkileri açıklayarak köken aile ve çekirdek ailenin tarihçesini anlamak ve göstermek için.
- Bu dünyanın kendi ailemizle başlamadığını fakat onlardan çok daha önce varolmaya başlayan bir dünyanın da meyvesi olduğunu anlamak için. Bu, kendini kuşakaşan bir perspektif içine yerleştirmek ve köklerini ve kimliklerini araştırmaya başlamak anlamına gelir.
- Kuşakaşan geçiş sürecini ve kuşakaşan yineleme olgusunu, "görülmez aile sadakati", aile sırları, aile mitleri, eşzamanlılık ve yıldönümü sendromu gibi konular aracılığıyla, anlamak için.
- Konuşulmayanların ve bitmeyen yasın etkilerini anlamak ve "ikame çocuk" gibi durumları anlamak için, "ölü bir anne"yi ya da ailenin bilinçdışında çalışan bir hayaleti anlamak için.
- Farklı aile rollerini ve bunların arkasındaki rolleri ortaya çıkarmak, bir ailede yer alan kişilerarası ilişki biçimlerini anlamak; bir yaşam senaryosunun aile içinde geçiş şekillerini anlamak ya da çocuk yetiş-

tirmeyi, mesleği, kaçınmayı ya da hastalıkları devralanları belirlemek için.

Öncelikle psikoterapide kullanılan genososyogram, ayrıca, sağlık çalışanlarının ve diğer bakım-verenlerin eğitiminde de kullanılabilir. Son olarak, genososyogram, endüstride, hastanede hatta okullarda kurumsal bir araç olarak kullanılabilir. Bir öznenin kendi köken grubu içindeki etkileşim biçimini anladığımızda, onun kurumsal bir grup içindeki davranışları hakkında çok yararlı bilgiler elde edebiliriz: Grup içindeki rolü ve pozisyonu, istekleri, diğerlerinin sorunlarına yönelik tepkileri, bakım alma durumundaki alt gruplarla etkileşimi, sözel ve söz dışı davranışlarının anlamı ve bunun gibi. Fakat bu aracı kullanmak için, diğerlerini profesyonel olarak dinleme eğitimi alması ve kendisini bu yolla, kendisi ile ilgili çalışmış.

Hepsinin ötesinde, genososyogram, kişinin kendisini, kendi ailesini ve görünmeyen aile yinelemelerini bilmesinin bir aracıdır. Bir terapist, eğitimci ya da bir birey, kendi genososyogramını oluştururken, kendi aile tarihini ve bir nesilden diğerine geçmiş olanları çok iyi anlayacaktır. Bu gerçekleri anlayarak, bireyler kendi işlevselliklerini daha iyi anlayabilecek ve böylece davranışlarının bazı yönlerini daha iyi açıklayabilecektir. Dinlediklerinden ve duyulması olanaksız olan şeylerden (örneğin, intihar, boşanma, gayri meşru çocuklar, hastalık ya da ciddi bir kazadan ölüm; Almanlar, Japonlar, Araplar, "yabancılar" hakkındaki konuşmalar) daha iyi anlam çıkaracaklardır. Çağrışımları dinlemeye devam ederken, nelerin yansıtılmaya eğilimli olduğunu fark edeceklerdir. Böylece daha iyi dinleyebilir, daha iyi işitebilir ve daha anlayışlı olabilirler.

9 Kuşakaşan terapide klinik uygulamalarım

Temelde, kanser ve bazen de AIDS gibi ciddi hastalıklar dışında, nadiren bireylerle çalışırım. Çoğunlukla çok küçük gruplarla çalışırım.

Kişisel olarak, bir grupta dolaşan enerjinin ve grup dinamiklerinin, kişilerin sorunlarını belirlemeye ve açık hale getirmeye; bazen de açıkça ifade etmeye yardımcı olduğunu düşünüyorum. Küçük gruplarla çalışırken, bir kişinin yaşadıklarının diğerinin anılarını canlandırdığını fark ettim. Birbirimizi destekler, ısıtırız ve sonuç olarak anılar geri gelmeye başlar; birisi anımsar, yeniden yoklar, görür ve konuşur. İki ile beş gün içinde iki ya da üç yoğun seansın ardından, genososyogram grubunun üyeleri, kendi kimliklerinin ve onları gerçekte oldukları olmaktan uzak tutanın ne olduğunun yanı sıra, ailelerini, aile mitlerini, aile dizgelerini ve aile tarihini çok daha iyi anlamayı başarırlar.

Robert Musil, *The Man Without Qualities'* de (*Niteliksiz Adam'da)* aile hakkında şöyle diyordu: "Oluşturdukları bütünün saçma bir karikatür olmaması için bireyler, kendi içlerinde bir mimar olmalıdır." Bu, düşündürücü bir sözdür.

Yönettiğim gruplar genellikle kadınların çoğunlukta olduğu gruplardır; sanki bu "baskılanmış çoğunluğun" üyeleri kendi kimlikleriyle çok daha fazla uğraşmaktadır. Grup çalışması "yarı maraton" şeklinde iki buçuk gün ya da hafta boyunca yaklaşık yirmi saat sürer.

Katılımcılar, orta ve üst sınıf da dahil devlet memurları, iş adamları, sosyal çalışmacılar, avukatlar, yargıçlar, doktorlar, hemşireler, psikologlar, profesörler, bazen rahip ya da papaz, psikoterapist, "ev kadını" ayrıca eğitmenler ve bazen idareciler

şeklinde farklı çevrelerden gelir. Bu kadar farklı çevrelerden gelen insanların bu kadar farklı sorunlarla bu kadar kısıtlı zamanda, üstelik, acıları ortaya dökmek onlara men edilmişken - ki bu, tahmin edemeyeceğimiz bir acıdır- kendilerine yakın kişilere bile söylenmemiş hatta terapide ya da psikanalizde bile konuşulmamış olanı konuşmayı nasıl başardıklarını bir kaç sözle anlatmak zordur.

Klinik deneyimlerimin en dikkat çekici yönü, katılımcıların farklı aile öyküleri arasında benzerlikler ya da bağlantılar olduğunun bulunmasıdır. Bazen tamamen aynı tema vardır ya da benzer sorunlar ve sarsıntılar etrafında dönülür. Diğer bir şaşırtıcı yön, grubun dinleme yetisidir; bu, çok çabuk gelişen bir eşduyum ile birliktedir.

Grubun geri bildirimleri, genososyogramı oluşturan kişinin, keşiflerinde daha derinleşmesini sağlar ve aynı zamanda, her bir grup üyesi, kuşakaşan aile öyküsünün izini süren bu kişi aracılığıyla, kendi genogramını kavrar.

Katılımcılar, gruba gelmeden önce birbirlerini tanımayan ve kendi aile öykülerini yansıtan insanlar bulmak için gruba "rastgele" kayıt yaptıran üyelerden oluşmasına rağmen, grup üyelerinin pek çoğunda benzer öyküler vardır. Örneğin, bir grupta savaş öksüzleri vardır; bir başkasında aynı apartmandaki "büyük bir çocuk", bir işçi, babası, babasının arkadaşı, erkek kardeşi ya da büyükbabası tarafından tecavüz edilen yasaksevi kurbanı bayanlar olabilir; bir diğer grupta ise denizde ölen erkeklerin kızları ve oğulları vardır. Bu batmış bir geminin, savaş gemilerinin ve diğer tarihi olayların adını bulabileceğimiz anlamına gelir. Bir diğer grupta şiddet yüzünden olan pek çok ölüm vardır: Bir katılımcının kardeşi bir park cinayetine kurban gitmiş olabilir, diğerinin amcası kıskançlık yüzünden eşini öldürmüş olabilir, bir sekreter Paris'te bir terörist saldırının kurbanı olabilir; bir katılımcının amcası, bir diğer katılımcının vaftiz annesinin kocası gibi intihar etmiş olabilir.

Başka bir grupta, "babasız", gayri meşru ya da terkedilmiş ve "annesi tarafından reddedilmiş" şekilde evlat edinilmiş ol-

duklarından çocukluklarında zor yaşantıları olmuş olan pek çok "zengin çocuklar" vardı. Bu grubun pek çok diğer katılımcısı, farklı nedenlerle yatılı okullarda okumuştu. Ebeveynleri işleri nedeniyle çok seyahat etmek zorunda olduğundan ya da yurt dışında bir görevde bulunduğundan büyükanne ve teyze tarafından büyütülen çocuklardı. Bu durum genellikle anne ya da ebeveyn tarafından reddedilme olarak yaşanmış ve bir utançla taşınmıştır –aile, çocuğu, teyze, büyükanne ya da bakıcıdan geri aldığında yaşanan ayrılıkla durum daha da şiddetlenmiştir. En kötü durum, birkaç kardeşten tek bir tanesinin anne dışında bir başkası tarafından büyütülmesiydi ki, bu, sıklıkla ailedeki bir yinelemedir.

Bir diğer grupta, farklı ırktan, kültürden ya da politik görüşten olmalarına rağmen kendilerini "erkek ve kız kardeş" olarak gören, sürgün edilmiş göçmenler vardı.

Bir grup örneği

Bir gün, bir Avrupa başkentinde yedi kişiden oluşan bir grubu yönettim. Bu grup, zengin bir aileden gelen ve çocukları özellikle oğlu ile ciddi sorunları olan bir kadın, meme kanseri nükseden bir hemşire, güzel ve hareketli, boşanmış bir kadın, bir yoga öğretmeni, bir soybilimci, bir gevşeme terapisti ve bir psikoterapistten oluşmaktaydı.

Önemli olan profesyonellikleri, sosyal statüleri, aileleri değildi: Tümünün, taşıması çok ağır olan, yüzleşilmesi zor sorunları vardı. Tümü de huzurlu, sorumluluk sahibi ve sosyal olarak uyumlu kırklı yaşlarında kadınlardı -bu, yaşam döngüsünde önemli bir yaştır; sorgulamaların, geçilecek eşiklerin olduğu, çocukların evden ayrıldığı bir zaman. Her birinin genosoyogramında "boşluklar" ya da "gedikler", sarsıntılar ve bazı "hayaletler" bulduk.

Bu kadınlardan birisinin, üç kuşaktır, oldukça başarılı olmuş göz hekimlerinin neslinden olduğunu ve onun gibi kızının da görmeyle ilgili sorunları olduğunu keşfettik. Kocasının tarafın-

da, oğullar hep babaları için çalışmıştı; oğlu ise olasılıkla bilinçdışı olarak bu beklentiyi kabul etmediği için alkol ve madde sorunları yaşıyordu. Bu, bazı aileler için tipiktir. Özellikle anne, baba ya da anahtar bir kişi, bir onay, bir rol ya da bir kimlik -bir kendilik- sağladığı anda, kişisel kimlik, "varolma", ayrı bir "kendiliğe" sahip olma duyguları gelişir. Bu onay, bir bireye varolma hakkı tanımaktadır. Kişi aile kurallarına uymanın bu içe alınmış yükümlülüğünün ağırlığına, bir gülümseme ile -iyi eğitimleri bunu sağlama bağlar- razı olur. Fakat bazen buna boyun eğemezler; beden, yönetimi ele alır ve şaşılığı veya madde bağımlığını yaratır.

Claude, kendisi gibi hemşire olan ve ilaca bağlı sirozdan ölen büyükannesinin ismini almış olan ve meme kanseri yeniden alevlenmiş bir hemşireydi. Büyükannesi, babasının, toplama kampında öldüğünü öğrendiği 1944 yılında komaya girmişti. Babası İkinci Dünya Savaşı'nda Fransa'nın Almanlar tarafından işgaline direnen, yeraltında faaliyet gösteren bir gizli örgütün üyesiydi. Bu örgütün pek çok üyesi, yakalanmış, işkence görmüş, sürgüne gönderilmiş ve öldürülmüştü. Onlar, kahraman olarak görülüyorlardı. Babasının bir mezar taşı bile yoktu. Bir rüyasında, babasının mezarını bulmak için o toplama kampına gitmişti.

Baba tarafından bir kahramanın kızıydı, fakat dayılarından birisi, savaş sırasında Petain ve Vichy hükümetinin istediği ateşkesin ardından Alman işgalcilerle işbirliği yapan, "adı asla ağza alınmayacak" birisiydi. Savaş sona erdiğinde bu işbirlikçilerden pek çoğu aranmış ve yargılanmıştı. Ve tabi ki, Ekim 1946'da Nuremberg duruşmaları Nazi liderlerini yargıladı; onları insanlığa karşı suç işlemekten suçlu buldu. Elli yıl sonra 1990'larda, sorunlar hala var ve mahkemelerin huzuruna getiriliyor. Bazı aileler işbirlikçi davranışları bir sır olarak saklıyor çünkü bunlar toplumsal utanç yaratan bir "kusur" olarak görülmektedir. Fransa'da bunlar, aileleri, 1894 ve 1906 yılların arasındaki Dreyfus Olayı'nda olduğu kadar çok bölmüştür.

Claude, acısına neden olan konuşulmayan bir şeylerin varlığını hissediyordu. Çocukken kendini hep bir fazlalık gibi hissetmiş ve evlatlık olduğunu düşünmüştü. Kızının, kendisinin erkek arkadaşıyla arkadaşlık etmeye başladığını öğrendikten hemen sonra ilk kanseri ortaya çıkmıştı. Grupta, hepimiz tarafından desteklendiğinde, "bunu söyleyebildi." Rahatladığında, Claude, "Bir şeyleri görüyorsunuz, bu acıtıyor; bunun hakkında konuşabildiğinizde acı gidiyor ve daha iyi hissediyorsunuz." dedi.

Marie'nin mutlu ve sevgi dolu bir çocukluğu olmuştu. Derken, yedi yaşındayken, anne tarafından büyükbabası öldü. Büyükbabasının cesedinin tabuta konulmasını seyrettikten sonra, genellikle (Fransız okul sisteminde tatil olan) Perşembe, Pazar günlerinde ve tatillerde baş ağrısı çekmeye başladı. Çeşitli doktor ve uzmanlara görülmesine rağmen, baş ağrısı hiçbir zaman geçmedi ve yaşamını mahvetti. Yirmi iki yaşında bir yağ tüccarıyla evlendi ve en az on kez taşındılar. Bu gruba katılmadan yedi yıl önce iki erkek kardeşinin çok ciddi araba kazalarına tanıklık etti. Tüm bu yaşantılar, yapabileceğinin en iyisiyle üstesinden gelmeye çalıştığı sıkıntı ve sorunlar yaratıyordu. Otuz üç yaşında boşandı ve kendi parasını kazanmaya başladı, "İlk kez kendi param var." diyordu.

İki çocuğu arkadaşı olmayı sürdürdüğü eski kocası ile yaşıyordu, fakat oğlu uyuşturucu alıyordu. Dışardan her şey yolundaydı, daha çok hayatta kalma ile ilgili konuşurken "kendi yaşamını yaşamaktan" hiç söz etmedi. Yüzünde hep o çocuksu canlılık vardı; bu onun sosyal maskesiydi; öte yanda özel günlerinde onu asla bırakmayan yaşamın ritmine oturmuş baş ağrıları vardı.

Marie ile çocukluk sarsıntıları ve ailesine dair çalıştık; genososyogramını oluşturduk. Büyükbabasının ölümünü anlattığında bunu psikodramada canlandırdık; güçlü bir duygu dalgalanması hissetti ve kelimenin psikanalitik ve psikodramatik gerçek anlamıyla bir arınma yaşadı: "Artık gerçeklikte" "büyükbabası" (bir alter ego) ile onun cenazesinde yaşadığı korku-

yu ve acıyı "konuştu" - büyükbaba ne olduğunu ve kendisini anlattı. Marie sevgisini tekrar tekrar anlatıp büyük bir oh çekerek rahatladı. Bundan sonra, baş ağrıları yok oldu ve sonunda artık, "yaşıyor".

Margaret'in çok başarılı bir "kariyeri" vardı. Uzun yıllardır Hindistan'da yaşayan kızının hatırı için birkaç yıldır yoga yapıyordu. Daha sonra, ailesinde üç kuşaktır neden birilerinin daima çok uzaklara gittiğini anlayabilmek için astroloji[1] okumuştu: İlki büyükannesiydi, kimse nereye gittiğini bilmiyordu; daha sonra erkek kardeşi, Birleşik Devletler'e gitmek için Fransa'yı terk etmişti ve son olarak kızı Asya'da, orada burada seyahat ettikten sonra Yeni Zelanda'ya yerleşmişti. Anımsamaya başladıkça, baba tarafından aile ağacında, büyük halasının üç erkek kardeş ile arka arkaya evlendiğini, ilk ikisinin birbiri ardına intihar ettiğini keşfettik. Diğer evli büyük halası kendisini bir kuyuya atarak intihar etmişti ve onun kocası babası kendisini kuyuya atarak intihar eden birisiyle evlenmişti. Kendilerini, onları çeken suyun serabına bırakan bu "kuyu-intiharcılarının", bu ailede uzaklara seyahat edenlerin öncüleri olup olmadıkları sorulabilir. Tabi ki bu sadece bir varsayım.

Veronica, işi, kendisine lojmanlarda yaşama olanağı tanıyan bir öğretmendi. Tüm meslektaşlarının saygısını kazanmıştı. Ve yine de, her şeyi değiştirmeye karşı daima dayanılmaz bir istek duyuyordu: İşini, yaşadığı yeri, arkadaşlarını. Henüz karşılaşmadığı birisi ile yaşamak istediği için erkek arkadaşını terk etti. Soyla ilgili olarak konuşursak genososyogramı, kuşakaşan terapistlerin "kavranılamaz" olarak ifade ettikleri şeyi gösteriyordu.

Geleneksel olarak, bilinci, bilinç öncesi ve bilinçdışından ayırt ederiz. Şimdi ise, söylenen ve düşünüleni, düşünülen ve bilinenden ayırt etmeye başlıyoruz. Düşünülen ve bilinenleri, söylenmeyenleri, sessiz kalanları, sır biçiminde devredilenleri ve ifade etmenin ve kabul etmenin (konuşulamaz, düşünülemez) çok zor olduğu şeyleri, dahası hakkında düşünmeye bile cesaret edemeyeceğiniz (düşünülemez, kavranılamaz) kadar

kötü olanlar şeyleri ayırt etmeye... Bir sırrın ya da konuşulmayan bir olayın aktarılışından ve bir tabu, bir kaçınma ya da düşünülmesi, anılması yasak şey haline gelişinden söz ediyoruz. Normalde duyguların bir temsil edilişi, zihinsel bir işlenişi vardır. Bu her zaman böyle olmaz. Bir olay çok ciddi, sarsıcı ise ya da tam olgunlaşmamışsa zihinsel işlem mümkün olmamış demektir: Bu düşünülemez, kavranamaz bir olay olduğundan işlenememiştir ve yalnızca bedensel ya da psikosomatik olan duyumsal ve motor izler bırakır. Pek çok çağdaş terapist için, bu, ruhsal bütünleşmenin olanaksız olduğu çok erken yaşlarda oluşan bir sarsıntıya karşılık gelmektedir. Françoise Dolto'nun bebekler, küçük çocuklar ve köpeklerin her şeyi algılayıp bütünleştirdiklerini söylediğini de anımsayın.

Süreci basitleştirmek için diyebiliriz ki, bir sarsıntı yaşantısı oluştuğunda büyükebeveynler bunu saklar ve söylenmeyen bir şeyler aktarılır; daha sonra çocuklar bu söylenmeyen olayın kokusunu alır ve bunu bir sırra dönüştürür (konuşulamaz) ve onların çocukları için (bu sarsıntıyı yaşayanların torunları) bu konuşulamaz ve kavranamaz olacaktır.

Alberta kendisi için kurulmuş olan bir aile tuzağının varlığını "hissediyordu"; açıkça diğerleri için sırlar "taşıyor" olduğu inancı vardı. Alberta'nın genososyogramı, her bir dalında gizlenmiş sırlar ve girdi çıktılar olan bir romandı.

Anne tarafından beş kuşak öncesinde, kadınlar çocuklarını, en azından çocuklarından birini kendileri büyütmezlerdi. Bu örüntü daha eski bir tarihe, on dokuzuncu yüzyılın başında yaşamış genç bir kadına kadar uzanıyordu. Bu kadın evlat edinilmiş ve bu çocuğun gerçek annesi de olabilecek olan bir şato sahibesi tarafından büyütülmüştü. Ayrıca Alberta'nın büyükannesinin de gizli bir gayrı meşru çocuğu olduğu söyleniyordu. Görünüşe göre büyükanne ile kocası, aralarındaki gerilim aşağıdaki gibi konuşmalara neden olsa bile "ideal bir çift"tiler: "Ayrılmana engel olacağım." "O halde beni öldürmek zorunda kalacaksın." "Orada kalmak zorundayım başka çarem yok, yoksa o beni öldürürdü."

Baba tarafından, üç kuşak öncesi bir adamın, ailede bu kişinin psikiyatrik bir hastanede öldüğü söylentisi olmasına rağmen, sarıhummadan öldüğü söyleniyordu. Bu, bir ailede torunlara acı verici olarak gelebilecek utanılacak bir sırrın saklanmasına iyi bir örnektir. Tam da ebenin tahmin etmiş olduğu gibi büyük büyükbabanın erkek kardeşi, parmakları birbirine yapışık olarak doğmuştu ve on sekiz ay sonra da öldü. Alberta, kız kardeşlerinden birisiyle birlikte kendilerine okuma, yazma ve saymayı öğreten büyükbabaları tarafından büyütülmüştü. Böylece burada yeniden, çocuklardan bazılarının, bir başkası tarafından özellikle büyükebeveynler tarafından yetiştirilme geleneğini görüyoruz, bu gelenek, adı bile bilinmeyen bir şato sahibesi tarafından evlat edinilmeye kadar geriye uzanıyor.

Alberta'nın kızkardeşi onları yetiştiren büyükbabaları öldüğünde o üç aylık hamileydi ve böylece büyük bir keder içinde doğum yaptı. Bu Andrè Green'in "ölü anne"[2] olarak adlandırdığı duruma bir örnektir: Bu üzüntülü düşünceler içinde kaybolmuş, ölü bir kişiye benzeyen yaşayan bir annedir. Bu kız kardeşin kızı psikotikti. Dört yaşından beri yatılı bir okulda büyüyen diğer kız kardeşin sanrılı atakları vardı: Savaş sırasında annesini gebe bırakmış olan Alman bir askerin kızı olduğunu iddia ediyordu.

Alberta tüm bu "sırları" fark ediyordu. Sonuçta bu konuşulamayan ve düşünülemeyenleri konuşmak için sabırla bunların üzerini açtı. Rahatlamıştı fakat kendisi için "tuzak" olan bu durumdan kurtulamamış gibi gözüküyordu. Kendi öyküsü üzerinde daha çok çalışması gerekti.

Açıkçası, geçmiş aile sarsıntılarına, sırlara ya da ani ölümlere ışık tutmak, yaşamda ve sağlıktaki köklü bir değişiklik için yeterince etkili olmasa da, "sorunu açık hale getirmek", konuşulmayanları konuşmak, en sonunda itiraf etmek, bir rahatlama sağlar, bu da değişmenin ilk adımıdır.

Sırları, söylenmeyenleri ya da "zor" olayları ve az ya da çok sonraki kuşakları, özellikle bazı torunları etkileyen duygusal

olarak yüklü durumları, kazmaya ve örtüsünü kaldırmaya devam edebiliriz.

Pek çok araştırmacı ve ekol, geçiş (aktarım) sorunu üzerine çalışıyor: Bu şeyler nasıl geçer? Kime geçer? Niçin geçer? Nasıl aktarılır?

Herkesin yaşamının bir roman olduğunu söyleyerek başladım. Aile ağacındaki "karanlık" ve "boşluk"lar çok fazla olduğunda, bu, bir şekilde acı verir: Artık "gerçekte kim olduğumuzu" bilmeyiz. Herkesin, Gauguin'nin resimlerindeki karakterler gibi, kendini bir yere yerleştirmek doğrultusunda güçlü bir gereksinimi vardır: "Nereden geldik? Neredeyiz? Nereye gidiyoruz?" Aksi halde ancak Musil'in tanımladığı "saçma karikatür" oluruz.

Kişinin kimliğini yeniden keşfi: Geçiş

Sosyal servisler, hemşireler ya da yetimhaneler tarafından bakılan terkedilmiş çocuklar üzerine yapılan klinik çalışmalar ve araştırmalar; bu çocuklarda okul sorunları, mesleki uyum, çalışma güçlüğü -bazen de psikotik sorunlar gibi bir dizi psikolojik sorun ortaya çıkma eğiliminin varlığını göstermektedir. Martine Lani bu olayları açıklamaya çalışmıştır. Benim yönlendirdiğim araştırmaların çoğunda da aynı bulgular ortaya çıkmıştır.

Biz bu sorunları, ayrıca, "sokak çocuklarında" ve içinde kendilerine yer bulamadıkları yeni oluşan geniş ailelerinde, birbirini izleyen "baba" ve "amcaları" olmuş olan yalnız annelerin çocuklarında da görürüz.

Nereden geldiğinizi nasıl bulabilirsiniz?

Nereden geldiğinizi ve kim olduğunuzu, miras olarak ne devraldığınızı -kimliğinizi- bir terapist ve grubun desteği ile keşfetmek için ilk adım, kuşakaşan terapiye katılmak olabilir.

Gerçek ya da fantezisel anılarınızı açığa vurup ifade edebilir ve bunlardan arınınca, ikinci aşamada, soyağacınızdaki yerinizi bulur ve ufkunuzu genişletebilir, kendinizi gelecekte düşünerek, kendi umutlarınızı, gereksinimlerinizi ve yaşam projelerinizi oluşturup düzenleyebilirsiniz. "Ben" ve "beni" olarak, kimliğinizi yeniden keşfedebilirsiniz. Doğumdan itibaren, önemli noktalarda hep aynı sorunlarla karşı karşıya geliyoruz: Doğumda göbek kordonunun kesilmesi, Murray Bowen'in gösterdiği gibi, kendiliği ötekinden -anne ya da aileden- farklılaştırmak. Bize devredilmiş olan bu uzun çizgi içinde kendi kimliğimizi kazanmak için, sıklıkla, zorluklarına rağmen bu "ayrılmanın" peşine düşmek zorundayız. Bu, kişisel gelişim çalışmalarını ya da psikoterapiyi sürdürerek yetişkin olma, olgunlaşma sorunudur. Carl Rogers'tan bu yana Amerikalı terapistler bu süreci, "büyüme" -gelişme, yetişkin olma ve olgunlaşma- olarak adlandırmaktadırlar.

Geçiş nasıl işlemektedir?

Kuşakaşan çalışma yenice anlaşılmaya ve çalışılmaya başlanmıştır. İstatistiksel çalışmalar çok azdır, hatta neredeyse yoktur; Josephine Hilgard'ın 1953 yılında psikolojide yapmış olduğu tez çalışması hariç.

Geçişle ilgili sorulara gelince, konu orada burada aydınlatılmış olmasına rağmen, bu anıyı, bu anı izlerini açıklamaktan uzağız. Bu nasıl işlemektedir? Genetik bir bellek midir?

İnsan bir dil varlığıdır ve türünün tek örneğidir. Geçirici / aktarıcı olan şey söz müdür? Söylenen mi, söylenmeyen midir? Dilin kendisi midir (anlamlı sözel ya da söz dışı dil)? Ya da başka bir aktarıcı mı keşfedilmelidir?

1909'da Freud, "aile romanslarını" tanımlamıştır. Bu, bir kişinin, örneğin, bulunmuş bir çocuk ya da yetiştirilmesi için bir başka aileye verilmiş zengin bir babanın çocuğu; bir asilzadenin çocuğu, ya da çingeneler tarafından çalınan bir çocuk olduğunu hayal etmesi şeklinde, ebeveynleriyle olan bağlantılarına

dair fantezilerinin bir ifadesidir. (Bu, Otto Rank'ın bir kahramanın doğum mitiyle ilgili kuramıyla benzerlik taşır, 1909).

Günümüzde, "aile romansı" terimini bir "aile masalı" terimi ile eşdeğer şekilde kullanabiliyoruz. Aile masalı ailenin kendi öyküsü, tarihi ile ilgili anlattıklarıdır; tarihini, anıların bir karışımını, atlamaları, eklemeleri, fantezileri ve gerçekleri anlatmaktadır ve bu, bu ailede yetişen çocuklar için ruhsal bir gerçekliğe sahiptir.

Çoğu insan, kökenlerine dair soruları, primal sahne ile yani klasik olarak sıklıkla anahtar deliğinden görülen ebeveynler arası cinsel ilişki sahnesine ilişkin olan primal kurgu (fantezi) ile bağlantılı olarak oluştururlar... Fantezi mi gerçek mi?

Freud ilk yazılarında, bilinçdışında ve anılarda hakiki gerçekliğin olmadığını belirtmektedir:

> *Bilinçdışındaki gerçekliğin göstergeleri yoktur, bu yüzden kişi duygu yatırımlı gerçekle kurguyu, sanalı ayıramaz*[3].

> *Fantaziler, işitilen ve sonrasında kullanılan şeylerden oluşmaktadır; böylece bunlar, yaşanmış, işitilmiş geçmiş olaylar (ebeveyn ve ataların öykülerinden gelenler) ve bizzat görülmüş olan şeylerin toplamıdır. Düşler, görülen şeylerle; fantaziler, işitilen şeylerle ilişkilidir*[4].

Fanteziler bilinçdışı bir bileşimden doğar; bazı eğilimlerle uyumlu olarak yaşanılan ve işitilen şeylerdir.

Son yıllarda bazı psikanalistler, önemli bir şeylerin bir kuşaktan diğerine aktarılışıyla ilgili olarak bunların kaynaklarını ve primal kurgu konusunu araştırmaktadırlar. Freud'u, onu yorumlayanları (özellikle Laplanche ve Pontalis'i) ve Montpellier'deki Kasım 1983 Psikanaliz Kongresi'nin yazılarını yeniden okurken anlıyorum ki, bu sorular yeniden yüzeye çıkıyor. Freud'un çeşitli çalışma taslakları -özellikle Taslak L ve M- aile "hayaletlerine" ilişkin göndermeleri yeniden okunduğunda, Freud'un bir biçimde, bu konuyu daha fazla araştırmaması ve

basılı eserlerinde tartışmamasına rağmen, kuşaktan kuşağa ruhsal aktarım (zihinlendirme) olasılığı ile ilgilenmiş olduğu görülmektedir.

Primal kurguyu (fanteziyi) Andrè Green'nin sözcükleri ile şöyle tanımlayabiliriz: "Kişinin atalarıyla cinsiyet ve kuşak çifte farklılığı içindeki ilişkisi ki, biz bunların, bir bütün olarak ve işlevsel şekilleriyle, kişiliğin oluşumuna temel etkilerini biliyoruz[6].

Freud'un sezgileri, sezgi ve klinik gözlemden fazla bir şey değildir; hem hayvan hem insanlarda aktarımla, geçişle ilgili derinlemesine araştırmalar yapılması gereklidir.

Kuşakaşan ve kuşaklararası belleğin yeniden incelenmesi: Yaşayan bellek ve kökleşmiş hafıza boşlukları

Ailesel aktarımın iki türü arasında ayrım yapıyoruz, bilinçli/bilinçdışı; "özümsenmiş" ya da özümsenmemiş. "Kuşaklararası aktarım", konuşulan ve düşünülenlerin büyükanne- büyükbaba ve anne babadan çocuklara aktarımıdır. Aile alışkanlıklarını, becerileri, oluş şekillerini içerir: Birileri babadan oğula doktordur, öğretmendir, çiftçidir, noterdir, denizci ya da ordu çalışanıdır; birisi "hükümet için çalışır"; birisinin "eli bereketlidir"; "iyi kulağı vardır" ya da "çok yer." Ya bunu sürdürürüz ya da aksini yapmaya karar veririz.

"Kuşakaşan geçişler" hakkında konuşulmaz; bunlar sırdırlar; konuşulmayanlardır; saklı tutulanlardır -bazen düşünülmesi yasaklananlardır, bazen düşünülemeyenlerdir- ve üstünde düşünülüp özümsenmeden kuşaktan kuşağa geçerler. Ardından, biz onları anlatınca, çalışınca, çığırınca sarsıntıların, hastalıkların, bedensel ya da psikosomatik belirtilerin azaldığını görürüz. Toplama kampı tutuklularının, Fransız yeraltı örgütü ya da Nazi üyelerinin, denizde ölenlerin ya da bir mezarı olmayanların torunlarında; savaşın soluğunu yaşayanlar gibi çok zor bir geçmişi olanların torunlarında bile bunların izlerini görür, yarattıkları kâbuslara tanık oluruz.

II. Bölüm

Basitleştirilmiş genososyogramlarla olgu çalışmaları

10 Yıldönümü Sendromu ve Görülmeyen Aile Sadakati

Aşağıdaki olgu çalışmaları, benim, uygulamalarımı nasıl oluşturduğumu ve nasıl doğruladığımı gösterecektir. Yaklaşık yirmi yıl boyunca terminal kanser dönemindeki ağır hastalara eşlik ettim ve onların hastalıklarını daha olumlu bir biçimde yaşamalarına, daha iyi bir yaşam kalitesine ulaşmalarına, hatta daha uzun yaşamalarına yardımcı oldum. Bu genetik dışı kalıtımsal terminal hastalıklardan acı çeken bu insanların soylarındaki ailesel yinelemelerin varlığını büyük bir şaşkınlıkla keşfettim.

Sanki birşeyler giriyor ve büyük ebeveynlerden toruna geçiyordu. Unutulmayan birşeyler, unutulmayan ve sözü edilmeyen bir yaşam olayı, geçiş yapıyor, konuşulmadan aktarılıyordu. Aşağıdaki olgu çalışmaları bu belirgin çelişkileri açıklayacaktır.

Charles: Yıldönümü sendromu ve görülmeyen aile sadakati

Kanserli hastalara ilişkin kitabım *Vouloir guérir*'de *(Tedavi Etmeyi İstemek/ İD)* yazdığım bir olgu öyküsü ile başlayacağım. Adına Charles diyelim, bu adamda, testis kanseri vardı. Bir işi vardı. Ameliyat edilmiş ve iyileşmişti. Herşey olağandı. Altı ay sonra, alevlenme görüldü ve akciğerlere metastaz oldu. Bunlar olur. Ama Charles, kemoterapi istemedi, tüm sağaltımları reddetti; öyle bir noktadaydı ki doktorlar bir şey yapamazsa birkaç ay içinde ölecekti. Doktorlar bir şeyler yapmayı deniyordu ama Charles yardım almayı reddediyordu. Onunla birlikte durumunu gözden geçirdik: Evliydi, dokuz yaşında bir kızı vardı, eşini ve işini seviyordu, Fransız Alpleri'nde yerleşmiş olan köklü bir

soyu vardı; ağır şekilde hastaydı. Onun ameliyatı kabul edip de kemoterapiyi reddetmesinin sebebi merak edilebilir.

Biz onunla konuştuk ve onunla konuştuklarımızdan yola çıkarak aile ağacını ve açıklayıcı notlar içeren genososyogramını çizimini oluşturduk. İşe, onunla, eşi ve kızıyla başladık. Yukarı doğru çıktık: Babası yetmiş, annesi altmış dokuz yaşındaydı. Babası kasaptı; sağlığı yerindeydi. Burada babasının kasap oluşunu not ettiğimizde Charles'ın ameliyatı kabul edişi ilginç bir bağlantı oluşturuyordu; burada şu kuramı varsayabilirdik, babası bıçak kullanmayı biliyordu ve bunda çok iyi idi, o da bıçak kullanmaya inanıyordu, bıçak ona tanıdık bir aletti. O, bıçakla, cerrahi bıçakla ameliyat edilmeyi kabul etmişti. Ama neden daha ileri sağaltımları yadsıyordu. Kemoterapiyi neden yadsıdığını henüz anlamıyorduk.

Aile ağacında daha da geriye gittik: Dedesi 39 yaşında ölmüştü, bir deve onun testislerini tekmelemişti! Bu gerçek bir öyküdür. Bir deve tekmesi kalıtımsal değildir. Bu olguyu seçmemin bir nedeni de budur.

Onun, dedesinin öldüğü yaşta ölmeyi seçtiğini ve aynı beden bölgesinin yaralandığını görmekteyiz. Kanserin testisleri, baba tarafından dedesinin ölümcül şekilde yaralandığı bölgeyi de rastlantıyla seçtiğini söyleyebiliriz. Bu bir rastlantı mı yoksa görülmez sadakat mi?

Genososyograma anne tarafı ile devam ettik: Annesi genç yaşta öksüz kalmıştı. Annesinin babası da -dedesi- otuz dokuz buçuk yaşında ölmüştü, Birinci Dünya Savaşı sırasında gazdan ölmüştü, yani ciğerlerinden yaralanmıştı.

Gözlediğimiz kadarıyla, benim, elimdeki üç yüz dört yüz genososyogram dosyasında pek çok kez gördüğüm gibi, bu, sadece bir raslantı değildir: Onlar sıklıkla kendi aile yapılarındakine benzer ailelerden biriyle ya da aynı hastalıklara, aynı adlara sahip ya da benzer çocukluk sarsıntıları geçirmiş birileriyle evlenirler. Çiftin iki ailesi birbirlerini aynalıyor gibi görünmektedir.

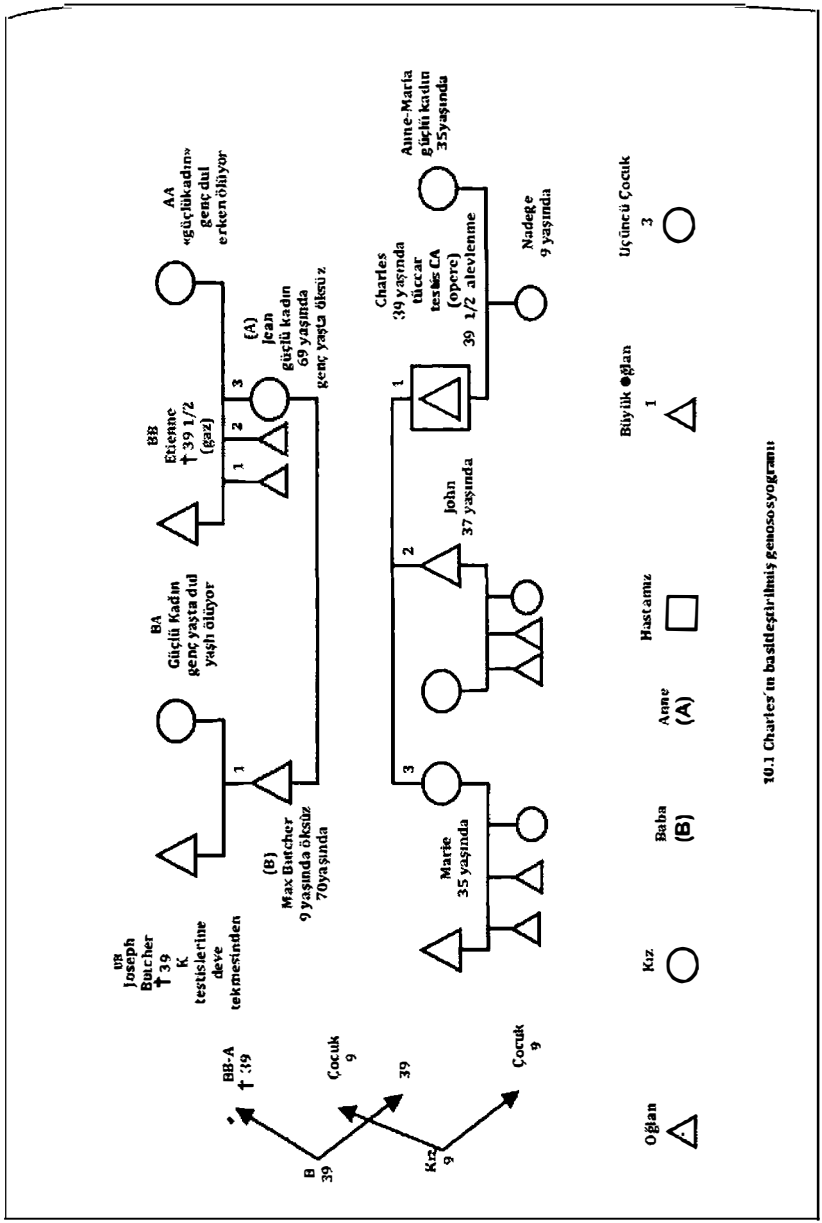

10.1 Charles'ın basitleştirilmiş genososyogramı

Charles'ın ebeveynlerinin öyküsüne şimdi biraz daha yakından bakalım. Babası, erken bir yaşta, dokuz yaşında öksüz kalmış. Her iki dede de otuz dokuz yaşında ölmüş. Anne tarafından dede savaş sırasında gaza maruz kalmış. Şimdi Charles'ın, kanserli ciğerlerine, Birinci Dünya Savaşı sırasında Ypres ve Verdun'daki siperlerde Almanlar tarafından kullanılan hardal gazından türetilen kemoterapi uygulanmasını neden reddettiği biraz daha anlaşılır oluyor.

Charles, her iki dedesinin yaralanıp acı çektiği yerlerden hastalanıyor; testisler ve ciğerler. Dedelerinin ölümü ile bağlantılı iki organdan hastalandığı ve aynı yaşta olduğu için onun görülmez, bilinçdışı bir bağla dedelerinin ölümünün altını çizdiğini söylemek olasıdır. Eşinin isminin, kardeşi ve büyükannesi ile aynı isim, Mary olduğunu da söylemeliyiz. Ancak tabi ki bu çok yaygın bir isim olduğundan o kadar ileri gidemeyebiliriz.

Aile yapısına biraz daha dikkatli bakınca, baba tarafından dedenin otuz dokuz yaşında öldüğünü ve dokuz yaşında bir çocuk geride bıraktığını görebiliyoruz. Charles otuz dokuz yaşında ölmeye hazırlanırken dokuz yaşında bir kızı var. Aile yapısı dedesininkine benziyor.

Bu olgu, aynı yaşta, hatta aynı günde kazalar, -araba ya da diğer- ağır hastalıklar ve ölümler; hatta aynı kişi ve ailesi için önemli olan beden bölgelerindeki ailesel yinelemeleri üçten on kuşağa kadar gördüğüm yüzlerce olgudan birisidir. Bu, yıldönümü sendromu dediğim şeydir. Bu, Josephine Hilgard'ın -o zaman bilmediğim- öne sürdüğü kavramın, yaşlar, günler, kritik dönemler ya da "artmış incinirlik yılları" ile geliştirilmiş şeklidir. Bunun ayrıntılarına gireceğiz.

Kendimize Charles'ın alevlenmeden sonra sağaltımı neden reddettiğini sorabiliriz. Bu rastlantıyla gelen bir ölüm müdür? Ya da bir çeşit görülmez aile sadakati midir? Rastgele bir durum mudur yoksa çok sayıda başka olgular arasında mı yer almaktadır? Pek çok terapist tarafından gözlenen bir durumdan mı söz ediyoruz? Psikanalizin, çok iyi gözlenmiş ve örnek oluşturan az sayıda olgudan doğduğunu da bu arada unutmayalım.

Hem de, Josephine Hilgard'ın California Hastanesi'ne dört yıl boyunca başvuran olgulardaki istatistiksel çalışmasını biliyoruz; oradan çıkan yıldönümü sendromu kavramını da; yaşla ilgili bu çifte yinelemeyi (ebeveynin ve çocuğun aynı yaştaki travması). Buradaki sonuçlar istatiksel olarak anlamlıydı (Ek 2'ye bakınız). Bu da benim ve meslektaşlarımın, yinelemeler konusundaki klinik gözlemlerimizi pekiştiriyor

Mark: Kazaların ailesel yinelemesi

Şimdi, araba ve uçak kazalarının "ruhsal kalıtımı"nı inceleyeceğiz. Bir uçuş kazası, bir el planörü kazası ile başlayalım.

Psikodrama gruplarımdan birine hoş bir adam geldi; hoşa gidecek her şeye sahipti -dinamikti, rahattı, açık ve güleryüzlüydü- tekerlekli sandalyesini beceriyle sürüyordu. Gruba katılmak için 600 kilometrelik yol tepmişti. Arabasına tek başına döndü; öne atlayıp tekerlekli sandalyeyi tutup katladı; şaşırtıcıydı; bu, atletik bir başarının ötesinde bir şeydi.

Ben salakça bir yorum yaptım: "Çok canlı ve yaşam dolu görünüyorsun. Bahse girerim bu sandalye geçici bir şey" dedim.

"Tamamen yanılıyorsunuz, bu sandalye ömürlük. Ben belden aşağı felçliyim. Planör kazası geçirdim ve sadece kollarımı ve kafamı hareket ettirebiliyorum" dedi.

"Bu nasıl oldu?" diye sordum.

"Çok aptalca bir şekilde! Ben sporu çok severim. Olağan olarak, grup arkadaşlarımla giderdim; bir seferinde hiçbiri gelemedi. Havalanmaya kendim gittim; bilmediğim biri, isterseniz sizi çekerim, dedi. Arkadaşlarım çektiklerinde bana hep uygun şekilde bağlı olup olmadığımı sorarlardı. Bu adam bir şey sormamıştı. Ben de kendimi kancalamayı unutmuşum, planör havalandı, ben de sırtüstü düştüm. İşte öyle felç oldum. Psikanalize, Gestalt'a, biyoenerjiye gittim ama bu salaklığı nasıl yaptığımı hala anlamış değilim!"

Genososyogram çalışması denemeyi önerdim.

Yaşını sordum, "Otuz iki" dedi.

"Çocukların var mı?"

"Hayır."

"Evli misin?"

"Hayır; daha önceki gibi kız arkadaşımla yaşıyorum"

"Ailende tekerlekli sandalyeye bağlı olan var mı?"

"Bunu inceledim, kimse yok"

"Bu beni şaşırttı" dedim, "Biraz daha düşün, anımsamaya çalış"

"Ha evet, babam" dedi (Unutmuştu!)

"Baban niye tekerlekli sandalye kullanıyordu?"

"Babam savaş sırasında Almanya'da çalışma kamplarına sürülmüş insanlardan biriydi. Bir grup Fransız ile dökümhanede çalışıyordu. Birgün çalıştığı arkadaş takımı gelememiş ve o fabrikaya yalnız gitmiş. Başka biriyle çalışmış ve o kişi babamın ayağına devrilen demir parçasını bağlamayı unutmuş. Ondan sonra yürüyemedi."

Sonra, tarihleri karşılaştırdık: Babası ile aynı yaşta kazaya uğramıştı: Otuz iki. Her iki kazada aynı aydaydı: Temmuz. Günü hatırlayamadı.

Bu tür bir kaza kalıtımsal olamaz! Ancak bu iki kuşak boyunca olan aile öyküsünün parçasıdır (biz daha geri gidemedik). Riskli durumda birileri, tehlikeli etkinlikler yapmaya alışkın ve "korumalar"la güvenlik önlemleri almış birileri var. Bir gün arkadaşlar orada değil, yeterli güvenlik alınmamış ve bacakları sakatlayan "aptalca" kazalar oluyor. Kazalar aynı yaşta, aynı ay içinde ve aynı ruhsal koşullar altında gerçekleşiyor.

Almanya'da çalışan bir çalışan mahkumun demir parçasını tutturmayı unutması bir derece makul ama el planörü yaparken birinin kendini uygun şekilde tutturmaması seyrek bir durumdur.

Bu, basit bir yineleme örneğidir; basit bir görülmez bilinçdışı aile sadakatidir, bir yıldönümü sendromudur (aynı yaşta yineleme).

Mark ile çok çalıştım. Bu rastlantılar onu hem şaşırttı hem de her nekadar mantıksız ve akıl dışı görünse de olan biten için bir

sebep bulabildiğine memnun oldu. Çalıştı, hayatını kazandı, yalnız dolaşabiliyordu, bir kız arkadaşıyla yaşıyordu ve hala el planörüne gidiyordu. Duygusal olarak ve aile, iş yaşamlarında hemen hemen normaldi. Daha sonra çocuğu bile oldu -ailesi ile ilgili çalıştığı bu gruptan iki yıl sonra.

Yani, görülmez bir aile sadakatinin varlığından sözetmemiz olasıdır: Ciddi bir şey olmuştur, bundan kimse söz etmemiştir, "bu adil değildir". Bunu kimse unutamasa da, bunu anımsamak yasaklanmıştır.

Unutmayı unutmayın- unutmayı anımsayın

Mark'a ailede tekerlekli sandalyede olan biri olup olmadığını ilk sorduğumda ilk tepkisi "yok" şeklinde olmuştu. Hemen hemen aynı şeyin daha önce olduğunu unutmuştu. Ancak, aslında, aynı zamanda, unutmamıştı. Çünkü o, babasının birilerinin birşeyleri tutturmayı unuttuğu için bir daha asla yürüyememesine sebep olan o kazanın aynı ayında, kendisi babasıyla aynı yaştayken kendisini el planörüne iyi tutturmayı unutmayı unutmamıştı.

Kant şöyle der: "Gelin unutmayı anımsayalım." Yani, unutmadan unutmayı unutmamak önemlidir, tam da ona değinmek tamamen yasakken. Bu paradoksik bir emirdir; Palo Alto grubu tarafından tanımlanan "ikili çıkmaz"(çifte mesaj) yani iki yönlü bağlayan çifte mesaj örneğidir.

Bunun nasıl olduğu nasıl çalıştığı açık değildir. Neden yineleme? Bu neden kardeşine değil de Mark'a oluyor? Bu neden kardeşlerden birinin değil de ötekinin başına geliyor? Neden hepsine olmuyor?

Bir aile yinelemesi gördüğümüzü söyleyebiliriz. Şunu öngörebiliriz ki, "aile ağacını iyileştirmezsek" "kötü olay" kendisini tekrar edebilir, ancak görülmeyen sadakati hangi kardeşin ya da kuzenin taşıyacağını öngöremeyiz. İşler şimdi olmaktadır, yineleme olaydan sonra gözlenir.

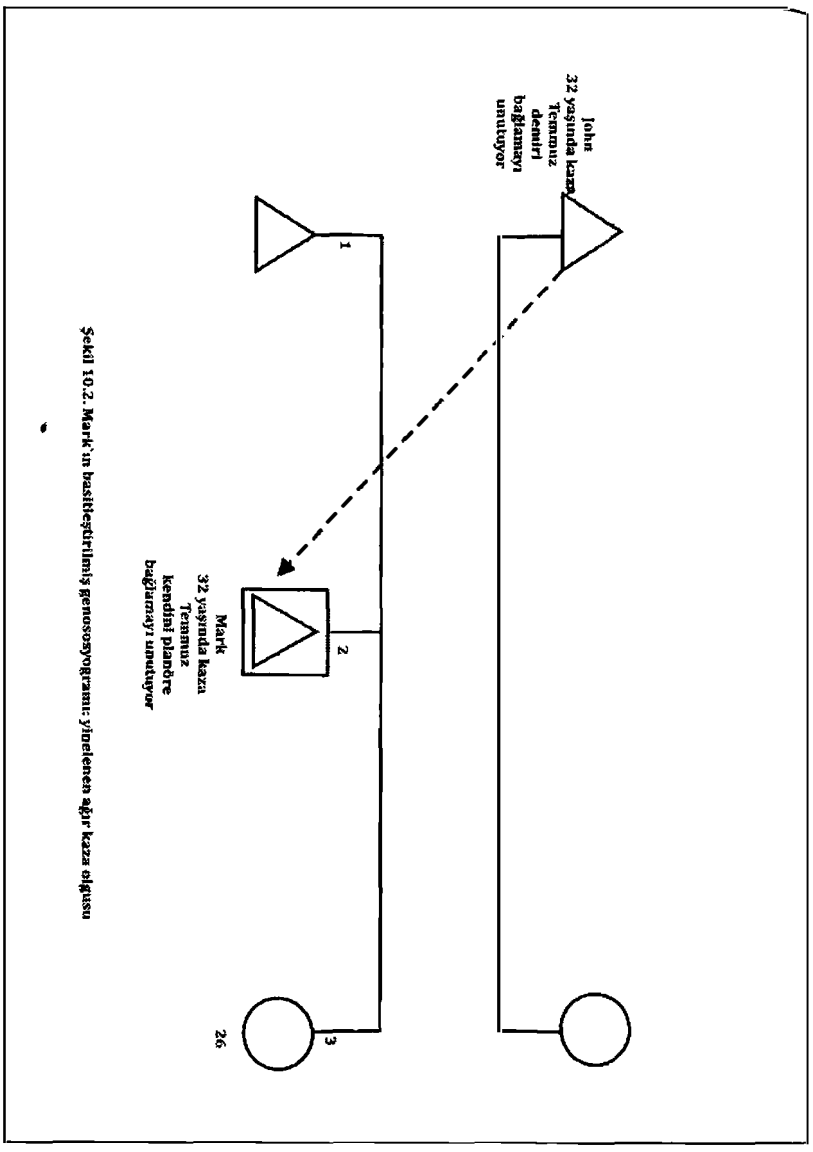

Şekil 10.2. Mark'ın basitleştirilmiş genososyogramı: yinelenen ağır kaza olgusu

Ben bu yinelemelerin niye olduğunu anlamıyorum ama onları gözlüyorum; genososyogramlar yaptıkça, görülmeyen aile bağlarını, yinelemeleri ve inanılmaz yinelemeleri görüyorum. Bunları sadece kadere (şansa) bağlayabilir miyiz? Sadece rastlantı mı? Bu ailenin öyküsü çok çarpıcı olanlardan bir tanesi ve bunun nasıl olduğunu anlatacak bir yol yok.

Meslektaşım ve arkadaşım, Brezilya'daki Belo Horizante Üniversitesi'nde psikoloji profesörü olan Pierre Weil, Fransa'daki Tibetli bir rahip ile üç yıl, üç ay, üç gün meditasyon yaptı ve o bir olası reenkarnasyona inanıyor. Ama bu benim yolum ya da kavramlaştırma şeklim değil. Ben not alıyor, klinik olgular topluyorum; psikonöroimmunolojinin ve kuşakaşan psikanalizin bunlara bir gün yanıt verebileceğini umuyorum.

Valerie ve Roger: Araba kazaları aileden geçer mi?

Şimdi araba kazalarının, bilinçdışı aile sadakati yoluyla ve bir tür yıldönümü sendromu aracılığı ile "olası ruhsal kalıtımı"nı sunacağım.

Zaman zaman kanser gibi terminal hastalıklarla uğraşan hemşireler ve bu hastaları ameliyatlara hazırlayan sağlıkçılara hastanelerde eğitim seminerleri veririm. Hastane personelinin, stresin gerçekten ne olduğunu anlayabilmeleri için onlara uygulamalı alıştırmalar yaptırır, onlarda yakın zamanda yaşadıkları stresli olayları anlatmalarını isterim; onlarla beraber çözümleriz.

Çekici bir hemşire aşağıdaki öyküyü anlattı.

"Bu küçük bir araba kazasıydı, gerçek anlamda bir stres bile değildi."

"Bu kaza nasıl oldu?" diye sordum.

"Küçük kızımla birlikteydik; arabayı ben sürüyordum. Dikkatsiz bir sürücü üstümüze geldi. Bu onun hatasıydı."

"Kaç yaşındasın?"

"Ben yirmi sekiz yaşındayım; kızım dört."

"Başka kazalar yaptın mı?"

"Hiç yapmadım."

"İyi düşün."

"Aaa, evet! Küçük bir kızken babamla birlikte kaza geçirmiştik, ben dört yaşındaydım. Biliyor musunuz, kızımla başımıza gelen kaza tam da aynı yerde, aynı yolda oldu bu kaza. Ben o zaman tam kızımın yaşındaydım. Amma garip. Bunu daha önce düşünmemiştim. Unutmuşum."

Yaşta ve koşullarda bir rastlantı vardı, çifte yıldönümü, bunu unutmuştu.

Gelin araba kazalarının ruhsal kalıtımsallığı konusunda başka bir örnek ele alalım. Roger isimli, yirmi yedi yaşında bir psikolog, çocuğunu okulun ilk açıldığı gün okula götürürken başına gelen bir kazadan söz etti. Evliydi, çocuğu altı yaşındaydı; kaza Eylül ayında olmuştu. Küçük bir kazaydı. Ona şöyle sordum: "Ailende başka kaza geçiren olmuş muydu?"

"Hiç olmadı."

"İyi düşün."

"Aa, evet, ben çocukken olmuştu."

Ona, babasına ve büyüklerine bu kazayı sormasını önerdim. O da sordu.

Kendisi altı yaşındayken, okulun ilk açıldığı gün, 1 Ekimde babasıyla bir kaza geçirmişti. Kendi babası da babası ile (Roger'ın dedesi) okula ilk gittiği gün bir kaza geçirmişti. Dedesi okula giderken kaza geçirmemişti, çünkü okula gitmemişti. Onun babası (büyükbabanın babası) Birinci Dünya Savaşında ölmüştü; ailesi çok fakirdi. O zaman savaş şehitlerinin dul eşlerine Fransa'da para verilmiyordu, ya da en azından hemen verilmiyordu; o nedenle büyükbaba sığır çobanlığı yapıyordu ve okula ancak uzaktan bakabiliyordu.

O zamandan beri, ailenin her kuşağında okula başlarken babalar bu özel günde çocuklarını okula arabayla götürüyorlar ve kazalar oluyordu. Bu arada aslında çocukları çoğunlukla annelerin okula götürdüklerini bir kenara kaydetmek gerek.

Neden araba kazası? Neden sadece bir tane? Neden okula giderken? Neden ilk günde? Bu sadece bir rastlantı mı?

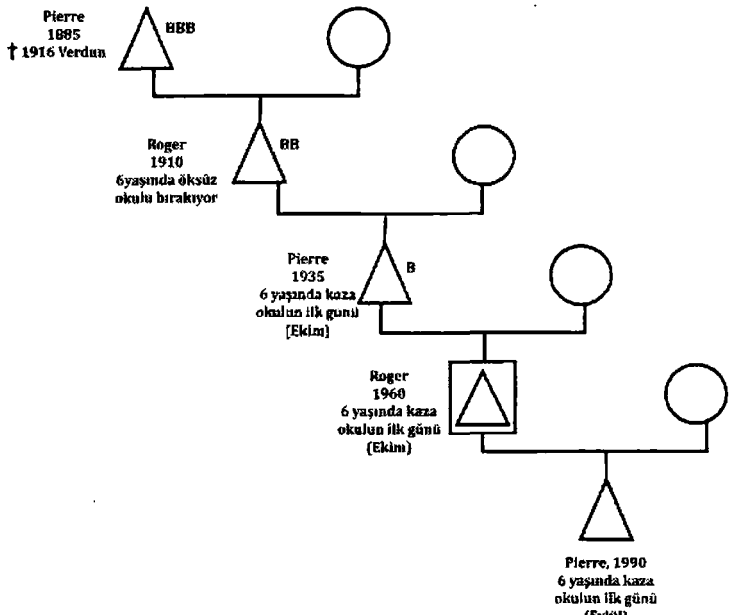

Şekil 10.3. Roger'in basitleştirilmiş genososyogramı: Kuşaktan kuşağa kaza yinelemesi

Bu istatistik olarak mantıklı bir şey değil. Bu dört beş kuşak boyunca sadece rastlantı olabilir mi? Yoksa bu içsel bir zorunluluktan mı doğuyor?

Nasıl? Niye? Bellekte neler oluyor? Belli bir şeyin işareti olduğu için neyi unutmamalıyız: Savaşta olan erken bir ölüm? Uzun süre verilmeyen şehit maaşı? Onurlu bir savaşta ölen bir kahramanın yoksul oğlu? Okuldan mahrum kalma? Bu zorluğu aşmada komşuların, toplumun ya da zorluk yaşayan ailenin duyarsızlığı? Okulun açılış tarihi (Eylül, Ekim) nesilden nesile değişse de dört beş kuşak aynı kalıyor (okulun ilk günü), yapısı da aynı (çifte yıldönümü) ve bağlam ve aile durumu aynı (dünyaya giriş yapan çocuğu götüren baba).

Bir kez daha çifte yıldönümü yinelemesi ile karşı karşıyayız, aynı koşullar ya da aynı yapı içinde.

11 Aile yapısı ve çifte yıldönümü sendromu

Aile yapısı derken, ebeveynleri (şu şu yaşta bir anne ya da baba, diyelim otuz bir yaşında), şu şu yaşta (altı diyelim) bir çocuğu ve bir "yaşam olayını" (örneğin 10. bölümdeki gibi, okulun ilk gününde olan bir kazayı) kasdediyorum.

Genososyogram ile ilgili onca yıllık deneyimimi ve dosyalarımdaki pek çok olguyu kullanarak, iki üç kuşak, hatta bazen beş altı kuşaktır süren çok sayıda biçim yinelemeleri, çifte yıldönümü yinelemeleri oldukça çok sayıda gördüğümü belirtebilirim. Bu, benim, aile bireylerinden birinin "bir bela" ya da ciddi bir hastalık, bir kaza, ölüm ya da haksızlık gibi sarsıcı bir deneyim yaşadığı zamanlara yakın bir yaşta, insanların artmış bir incinirlik riski içinde olduklarına inanmama yol açıyor. Bu dönem bir yıldönümü dönemi oluyor.

İncinirlik ve yıldönümü stresi

Simone de Beauvoir 16 Nisan 1986'da, Jean Paul Sartre'ın bir ölüm yıldönümünde (ölüm tarihi 15 Nisan 1980) öldü: Aynı tarihte, birbirinden birkaç saat arayla, biri onbeşi, biri onaltısı gecesinde.

Bazen, terslik ve belalarla giden dönemler vardır. İnsanlar neden sıkıntılı olduklarını, neden iyi hissetmediklerini, neden iyi uyuyamadıklarını, neden havadan nem kaptıklarını; neden arka arkaya başlarına araba kazası, bilek burkulması, ciddi ağır bir hastalık gibi bir şeyler geldiğini anlamazlar: Ortada bir şey yokken hasta hissederler. Röntgenlerde, kan tetkiklerinde bir şey çıkmaz. Neden olduğunu bilmeden bu engebeli geçişe girer-

ler. Doktor doktor dolaşırlar, bir şey çıkmaz; ya da, bazen kansere yakalanırlar, ameliyat geçirmeleri gerekir; ameliyat sırasında beklenmedik bir sorun çıkar ya da ameliyat sonrası komplikasyonlar olur.

Bir genososyogram çizerken aile ağacına günleri ve tarihleri ile birlikte önemli günleri yazarsak, bu, bizim bu dönemleri, yaşları görmemizi sağlar -ve bunlar sanki rastlantıyla, birinin öldüğü, bir ayrılmanın gerçekleştiği, bir hastaneye yatış öyküsünün olduğu ya da sarsıcı bir olayın olduğu tarihlerdir. Bir denk düşme vardır.

İşte bir örnek: Jan, arabası ile bir kaza yapıp tünelde durduğunda ve arabasını itmek zorunda kaldığında çok korkmuştu. Ölebileceğinden korkmuştu. Kendisini, ihmalinden ötürü suçluyordu: Gösterge tablosundaki uyarıyı ihmal etmişti. Grup çalışmasında, babasının kendisinin bu yaşında iken bir araba kazası geçirdiğini anımsadı, bu kaza ölümcül olmuştu; aynı güne denk gelmişti: 6 Aralık. Jan'ın bilinçdışı olarak, unuttuğu bu ölümün yıldönümünde risk aldığını söyleyebiliriz -ki bu durum öldürücü olabilirdi.

22 Kasım 1963'te, J. F. Kennedy, Dallas'ta kurşungeçirmez arabasıyla uçurumdan aşağı yuvarlandığında büyükbabasının babası Patrick'in, 22 Kasım 1858'de öldüğünü unutmuştu. Olayı unutmuştu ama riske girmeyi unutmamıştı.

İki kardeş, bir sağçıkan

Geçen on yıl boyunca her yıl Nis (Nice) Üniversitesi'nde "konuşulmayan" aile duygularını bir kursta öğretirken öğrencilerin tahtaya çizdikleri genososyogramları inceledim. O yıllardan birinde, kendisini biraz "boş" hisseden bir öğrenci genogramını çalışmaya gönüllü oldu. Ona Bernard diyelim.

Bernard'ın genososyogramını çizdiğimizde, onun ağabeyinin otuz üç yaşında farketmeden alınan aşırı doz bir ilaçla ölmüş olduğu görüldü -intihar diyemeyeceğim. Bernard otuz üç yaşı-

na, ağabeyi Lucien'in öldüğü yaş, geldiğinde çok sayıda hastalık ve kaza geçirmişti: Nezle, bronşit, zatürre, araba kazası, vb.

Bunun hakkında konuşup ağabeyinin ölümü ile bağlantısına ışık tutulduğunda, psikoterapi almaksızın belirtileri kayboldu; bu, bunu çizmek/ göstermek ve bunu izleyen birkaç görüşme yapmakla ilgili terapötik bir etkiydi.

Bernard, aslında, "ağabeyinin yaşamını olduğu gibi üstüne almıştı". Ağabeyi Lucien'in üç yaş aralıklı iki çocuğu vardı. Ağabeyi geniş bir evde yaşıyordu. Bernard, ağabeyinin evine benzeyen geniş bir evi yeni satın almıştı. Ağabeyi ile özdeşlemişti ve sıkıntıyla otuz üçüncü yaş gününü bekliyordu -yaşamının sonunu.

Geleceğe ilişkin hiçbir planı yoktu. İyi uyuyamıyordu. Çevresindekiler ona ne olduğunu anlayamıyorlardı; ne ailesi, ne doktoru, ne de görüştüğü psikoterapisti.

Biz beraber çalışmaya başladık, onun kendisine hazırladığı (bilinçdışı) iç programını, yaşam senaryosunu aydınlatmaya çalıştık. Katolik lisesindeki çalışkan ve iyi-davranışlı okul yıllarına, ağabeyinin İsa'nın adanmışlığına verdiği öneme değindik - otuz üç yaşında İsa'nın taklidine ilişkin derslere. Program değiştirme ve yeniden programlama yapmayı denedik. Benim yardımımla ağabeyi gibi otuz üç yaşında ölmek zorunda olmadığına karar verdi. Yinelemeyi anladı ve bu görülmez aile sadakatine düşmemeye karar verdi; gücünü topladı, olgunlaştı ve kendini kanıtladı. Yaşamını tamamen değiştirdi. O büyük evi sattı, başka yerde bir daire aldı. Onu on yıl sonra gördüğümde çok iyiydi.

Ağabeyi ile yaptığı özdeşim görece olarak anlaşılabilir bir şeydi; ama aile öyküsüne baktığımızda tamamen açıklanamaz şeyler vardı. Bu yineleyici açıklanamaz şeylerin tamamen rastlantı olduğu söylenebilir tabi. Belki rastlantı belki de içsel bir zorunluluk. Gelin aile öyküsüne biraz daha yakından bakalım.

Lucien: Şeceresel yasaksevi (insest)

Bernard'ın genososyogramında, ikinci kuzenlerden doğma yirmi altı tane ikinci kuzen olduğu açığa çıktı. Bu yirmi altıdan ondördünün adı Luke, Lucien, Lucy ya da Lucienne idi. Dokuzu genç yaşta trajik kazalarda ya da kaza benzeri olaylarda ölmüştü.

Aile ağacında geriye doğru gittiğimizde, İtalyan kökenli büyük büyük büyükbabasının bir doktor tarafından bir kilisenin merdivenlerinde bulunduğu ve bir çiftçi ailesi tarafından evlatlık alındığı görülüyordu. Bu aile fakirdi. Bir yıl sonra yine aynı köyde sokakta bulunan bir çocuğu daha evlat edinmişlerdi. Bu küçük kız ve küçük oğlan beraber büyümüşlerdi ve biribirlerini tabi ki kardeş gibi seviyorlardı. Aile daha yoksullaşıp ikisine birden bakamaz duruma gelince küçük kızı bakılması için bir manastıra gönderdiler.

Küçük oğlan bu kızı çok seviyordu ve onu bulmak için inanılmaz bir gayret sarfetti. Bulunca da onunla evlendi. Onlar gerçek kardeş değillerdi, sadece kısa bir süre için onlara beraber bakan ortak bir bakıcıyı/ bakıcıları paylaşmışlardı. Aslında sadece beraber büyütüldükleri için bu bir yasaksevi değildi; biz buna, şeceresel yasaksevi diyoruz (genealogical incest). Oğlanın adı Lucien idi. Bu adla doğan torunların çoğu trajik kazalarla ölmüştü... Niye? Bilmiyoruz. Açıklama yok, sadece herbirine özgü nedenler var. Nasıl? Bilmiyoruz. Bu sadece rastlantı mı? Sanki ailede bu şeceresel gerçek değil- yasakseviyi cezalandırma arzusu vardı ve bu ismi tekrar tekrar koyuyorlar, sonra da yineleyici kazalarla ölümüne cezalandırıyorlardı. Bu söylenmeyene ait sorular ve yinelemeler doğuruyor.

Bu, "kehanet sıkıntısı"ndan olabilir mi? Öyküde, sokakta ayrı ayrı bulunup, kardeş olmayan ve bir bakıcı/ anne tarafından büyütülen bir oğlan ve bir kız var. Evleniyorlar, pek çok çocukları oluyor, torunları arasında Lucien olarak adlandırlan pek çoğu kazayla ölüyor. Lucien, Bernard'ın ağabeyi de kazada ölüyor ve kardeşi Bernard, sağ kalan kardeş ölmek üzereyken biz

zinciri kuşakaşan açıklama ile kırıyoruz. Bu ister bilinçdışı "kendini gerçekleştiren öngörü", ister "görülmez sadakat", ister ailenin anlattığı öykülere dayalı "kehanet stresi", ister "yineleme" ister "psikolojik engram" olsun, bu genlerden çok kafalardan oluyor.

"Bayan Andrew"

"Şeceresel yasaksevi" sıktır. Şimdi de Monica, Monica Andrew adını vereceğimiz, Henry Andrew'in kızına bakalım. O, "Andrew Smith" ile evleniyor. Yaşadığı kasabada ona, kayınvalidesinden ve görümcesinden ayırmak için, Bayan Andrew diyorlar. Böylece kendi annesi ile aynı soyadını alıyor, babasının karısı gibi oluyor. Bu bir yasaksevi değil hatta aynı isme çekim bile değil. Yasalar tarafından yasaklanmış değil. Ama ciddi sorunlar doğurabiliyor: Kanser, özkıyım, çöküntü gibi. Fransız psikanalist Didier Dumas *L' Ange et le fantôme* [1] (*Melek ve Hayalet / İD*) de bu tip bir aile tanımlıyor, Martin-Leroux ailesini: İki kızkardeş aynı soyadına sahip iki adamla evleniyorlar ve kardeşlerden birinde, bizim, adına "şeceresel yasaksevi" dediğimiz şey oluyor; bu da kocaların ölümü, çocukların ölümü, özkıyımlar vb. ile sonuçlanıyor.

Martin-Leroux Ailesi: Üçlü şeceresel yasaksevi

Gelin Didier Dumas tarafından tanımlanan şeceresel yasaksevi örneğini; genogramını ve benim Nis (Nice) Üniversitesi'nden bir öğrencim olan Catherine Mesnard'ın yaptığı çözümlemeyi kullanarak inceleyelim. Yirminci yüzyıl ortalarına doğru Alphonse Martine, ona üç çocuk, Mary, Augustine ve Josephine'i veren Victorine Rosier ile evleniyor. Alphonse Martin, erkek çocuklar istediği için son iki çocuğa kadınsılaştırılmış erkek isimleri veriliyor.

11.1 Lucien ve Bernhard'ın basitleştirilmiş genoekosyogramı

Josephine Martin ilk ismi Martin olan bir adamla evleniyor. Adı Martin-Leroux oluyor. İlk şeceresel yasaksevi bu oluyor. Mary Martin, büyük kardeş, soyadı Leroux olan bir adamla evleniyor, kocasının ilk adı Emile. İkinci şeceresel yasaksevi debu [2].

Bu iki adamın birbiriyle bağlantısı yok; burada Josephine ve Mary'nin babalarının isminden feragat ederek nasıl birbirleriyle evlendiklerini görüyoruz. Gerçi, Josephine, Martin ismini yeniden alarak şeceresel konumda bir karışıklığa sebep oluyor. İki kızkardeş arasındaki imgesel evlenme, babanın isminin oynadığı rolü yadsıyor ve herşeyin ötesinde kadınlık rolünü de yadsıyor [3].

Josephine' e yedi çocuk verdikten sonra Martin Leroux kendini asıyor. Dul Josephine bir süre bir adamla yaşıyor ama gebe kaldıktan sonra bu adamı terkederek aile romanından kayboluyor.

Mary'nin kocası veremden ölüyor. O daha sonra Auguste ile evleniyor. Mary'nin kardeşinin adının Augustine olduğunu bildiğimiz için burada onun şeceresel yasakseviyi çiftleştirdiğini görüyoruz. İkinci koca, ona iki çocuk verdikten sonra intihar ediyor.

Lucy Leroux, Mary/ Emile çiftinin tekçocukları, babası öldüğünde altı aylıktır. İlk evliliğinden dul kalan kuzeni Edmond Leroux ile evleniyor. Üçüncü şeceresel yasaksevi.

Onların torunu Jean-Michel, otistik ve üç yaşında konuşmaz oluyor, kendini dünyadan soyutluyor.

İki Bayan Brown: Çözülmemiş şeceresel yasaksevi

"Şeceresel yasaksevi" ve "çifte bağlantılı evlilik" olaylarını daha iyi anlamak için başka bir olgu daha inceleyelim. Kırk yaşında çekici bir kadın olan Josie meme kanseri idi. Kanserin başlangıcında neler olduğunu görmek üzere aile öyküsünü araştırdık. Bana önemli bir şey olmadığını söylüyordu, kansere niye yakalandığını anlamıyordu. Yaşamı kolay ve rahattı. Bir tıbbi merkezde sekreterdi; işi iyiydi, orta büyüklükte bir şehir-

de yaşıyordu. 1986'da kansere yakalanışını açıklamaya yardımcı olacak stresli bir olay yoktu.

Ona sordum, "1985'te ne oldu?"

"Hiçbir şey."

"Ya sonra. Düşün."

"Kızkardeşim evlendi."

"Kiminle?"

"Kayınbiraderimle [kocasının kardeşi]."

Yani, önümüzde iki erkek kardeşle evlenen iki kızkardeş var. Josie genç olanı; çocukluğu boyunca "küçük kardeş" olarak zor zamanlar geçiriyor. Asla kendi odası olamamış. Biraz kaza eseri olduğu için, iki kız kardeşin odasına üçüncü bir yatak eklenmek zorunda kalınmış. Hep ablalarının giysilerini giymiş, evlenip genç Bayan Brown olana dek "kendisine ait" hiçbir şeyi olmamış. Ondan sonra "açmış" ve çok güzelleşmiş. O kadar iyiymiş ki kardeşlerini, kayın biraderini, görümcesini davet edip durmuş. Sonra, kızkardeşlerinden biri, Jacqueline, kayınbiraderi ile evlenmiş, Jack ile ve oda "genç Bayan Brown" olmuş. Josie kendisine ait yeni ismin "ele geçirilmiş" olduğunu hissetmiş ve kendini yeni bir durumda bulmuş. Şimdi artık bir tane daha "genç Bayan Brown" varmış, fazladan bir tane daha. Daha kötüsü de var: Şimdi kayınvalidesi tıpkı kendi annesinin kardeşini tercih etmesi gibi kızkardeşini daha çok beğeniyor, tercih ediyormuş. Kendi alanına yapılan bu tecavüze ve ele geçirmeye hiç kızma cesareti bulamadan üzülmüş ve kendiliğinden "kansere" yakalanmış. Kardeşi ona ait olan tek şeyi çalmış: Bayan Brown oluşunu. Şimdi iki tane olmuşlar ve bu ona hiç yaramamış. Bir kez daha kimliği ve alanının kızkardeşi tarafından "ele geçirilmiş" olduğunu hissetmiş.

Buna ek olarak bu konumda savunmasız ve "güçsüz" hissetmiş, umudu da kalmamış. Uzmanlar buna, "çaresiz ve umutsuz" diyor. Bu önemli bir kimlik ve konum kaybıydı, *sevilen nesnenin ikinci kaybı*; bu çocukluğundaki acıyı ve kaybı, üstünde konuşulmayan ve ağlanmayan, tamamlanmayan yasın yarattığı sarsıntıyı uyandırıyor, eski yarayı açıyordu.

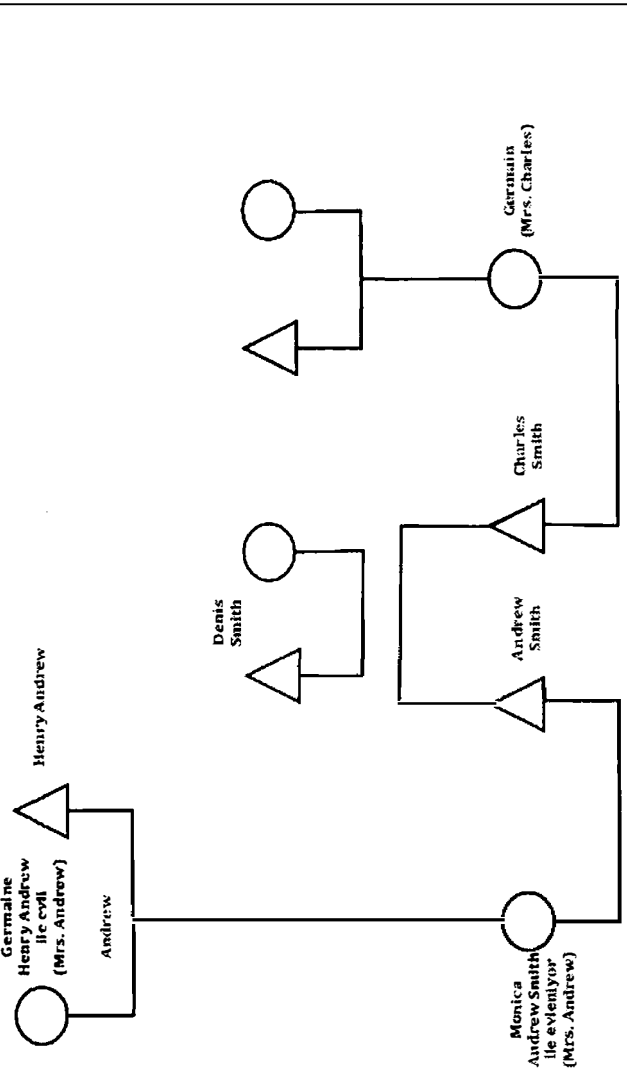

Şekil 11.2. «Mrs. Andrew»in basitleştirilmiş genososyogramı: Seçeresel yasaksevi

Psikolog Laurence LeShan'ın belirttiği gibi[4], bu tür durumlarla kanserin başlangıcında karşılaşıyoruz. O, hastaların yaşamlarında sevilen nesne kaybının öneminden; bunun çocukluktaki, yası tutulamayan önemli nesne kayıplarına ilişkin yara ve sarsıntıları nasıl uyandırdığından; bunun kanser hastalarında sık olduğundan bahsediyor. Özellikle de kişi çekingen yapıda ise.

Bunlar açılıp işlendikten sonra Josie iyileşti; tabi ki bu arada kanserinin sağaltımı için de tıbbi bakım aldı; spor, günlük gevşeme, olumlu imgeleme, yoga ve psikoterapiye devam etti.

Bu olgu da şeceresel yasaksevi örneğidir. Josie doğduğu aileye babasının soyadını ilk ad olarak taşıyan biriyle rastlantı eseri evlenerek sadık kalıyordu. Şunu da not etmeliyiz ki aile karşılaşmaları sırasında, kutlamalarda vaftiz törenlerinde, düğünlerde, cenazelerde pek çok karşılaşmalar olur, yeni bağlantılar kurulur.

Yasaksevi tabusu evlilikle ilgili ilişkileri ve onların ailelerini kapsamaz. Çocuklarının evlilikleri ile birleşen aileleri tanımlamak için bir terim bile yoktur -hatta boşanıp başkalarıyla yeniden evlenen insanların çocuklarının, uzun süre aynı çatı altında yaşadıktan sonra birbiriyle evlenmesi ile ilgili bir terim de yoktur. Erkek kardeşler serbestçe aşık olma hakkına sahiptir, hatta yeni "kızkardeşlerinin" (yengelerinin) kızkardeşiyle evlenebilirler. "Çifte evlilikler" ve evlilikle olan ilişkiler sonrasında gelişen ilişkiler "ikame yasaksevi" (substitution incest) olur. (Bu konuda daha fazla bilgi için Ek 4'te yeralan Guy de Maupassant'ın öyküsüne bakınız.)

İlişki sarmalının evlilik aracılığıyla sürdürümü

Hiçbir yasa iki erkek kardeşin iki kızkardeş ile evlenmesini yasaklamaz. Freud ve kızkardeşi Anna -Freud otobiyografisinde Anna dışında hiçbir kardeşinden sözetmez-, Bernay ailesinin erkek ve kızkardeşleriyle evlenmişlerdir.

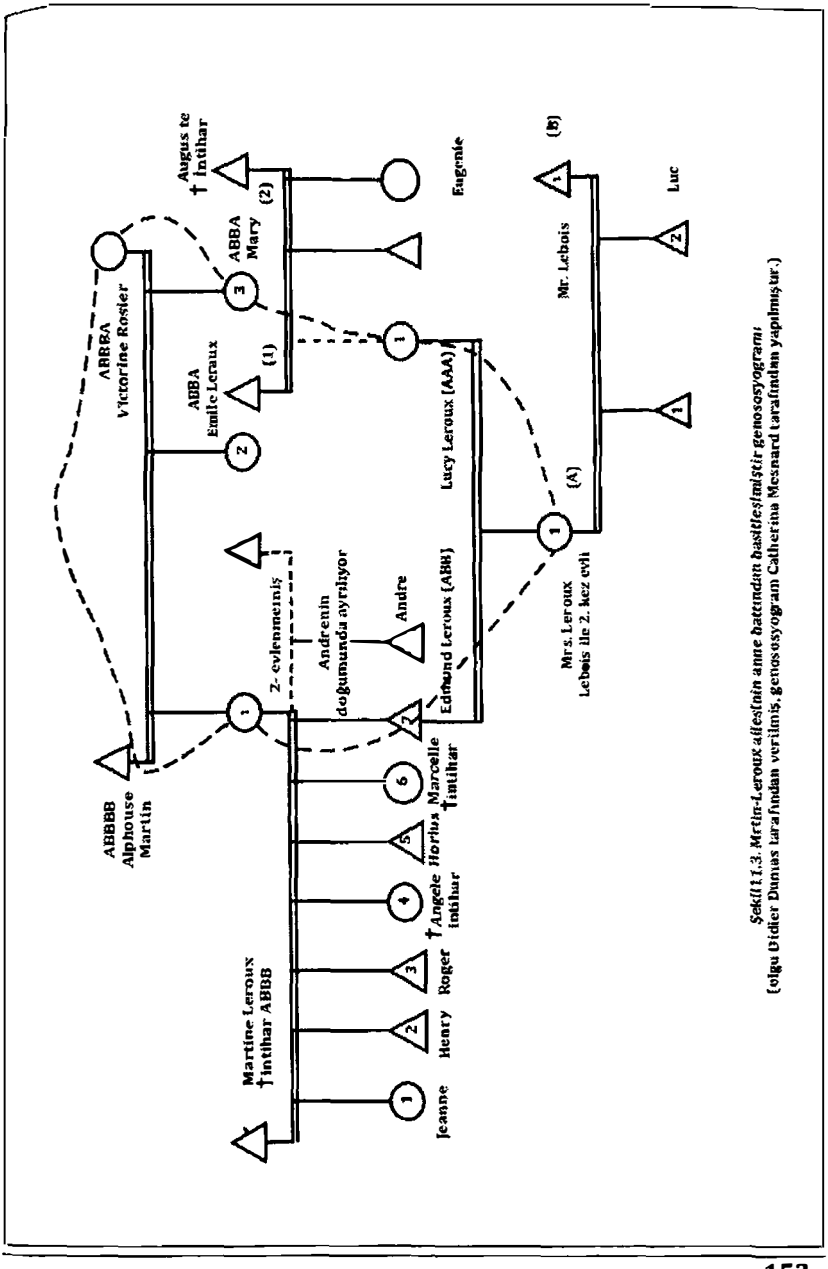

Şekil 11.3. Martin-Leroux ailesinin anne tarafından basitleştirilmiştir genososyogramı
(olgu Didier Dumas tarafından verilmiş, genososyogram Catherina Mesnard tarafından yapılmıştır.)

1882'de Sigmund Freud (1856 - 1939) Martha Bernay (1861 - 1951) ile karşılaştı. 1883'te, kız kardeşi Anna Freud (1858 - 1955) Martha'nın erkek kardeşi Eli Bernays (1860 - 1923) ile evlendi. Daha sonra 1896'da Freud kardeşi Anna'nın kocasının kızkardeşi ile evlendi. Ve her biri kızlarına birbirlerinin adlarını verdiler. Eli ve Anna Bernays kızlarına Martha; Martha ve Sigmund Freud kızlarına Anna (1895 - 1982)[5] adlarını verdiler.

Dünyanın bazı yörelerinde iki erkek kardeşin iki kız kardeşle evlenmesi, kuzenlerin birbiriyle evlenmesi hala geçerli bir gelenektir. Bunlar örneğin aile topraklarının korunması için yapılır. Sıklıkla da kuzen evlenmelerinde kuşakaşan yineleme kalıpları görülür. Hatta Martine Segalen 1985'te *Quinze générations de Bas-Bretons'* u *(Bas-Bretons'un Onbeş Kuşağı/ İD)* yazmıştır: "İki çift ata, kuşaklar boyunca eşlerini değiştirir dururlar"; bu tür evlilik ilişkisi kuşaklar boyunca kendini böylece açığa çıkarır durur.

Aynı çatı altında ya da yeniden yapılanan ailede birlikte büyüyen sahte kardeşler

Gelin şimdi, baba ve oğul ile evlenen iki kadın, anne ve kız örneğini ele alalım. Bunlar böylece, ikinci kez aynı soyadını alırlar. Aynı çatı altında yaşarlar ve işler sonunda alan kavgasıyla sonuçlanır; fazla bir şey olmasa da, mutfak, ev, toprak, miras kavgasına düşerler;

Précis de psychodrame'de, (Psikodramanın Temelleri/ İD) annesini öldürmeye çalıştıktan sonra hastaneye yatırılan psikotik Giséle hakkında yazdım. Anne ve kız, baba ve oğul ile evlenmişlerdi. Bu nedenle yeniden aynı soyadını almışlardı ve aynı evde yaşıyorlardı. Aslında dul anne bir adamla evlenmişti ve Giséle aynı evde üveybabasının oğlu ile büyümüş bir genç kızdı. "Ebeveynler" onları yeniden oluşturulan geniş bir ailede beraber büyütmüşlerdi.

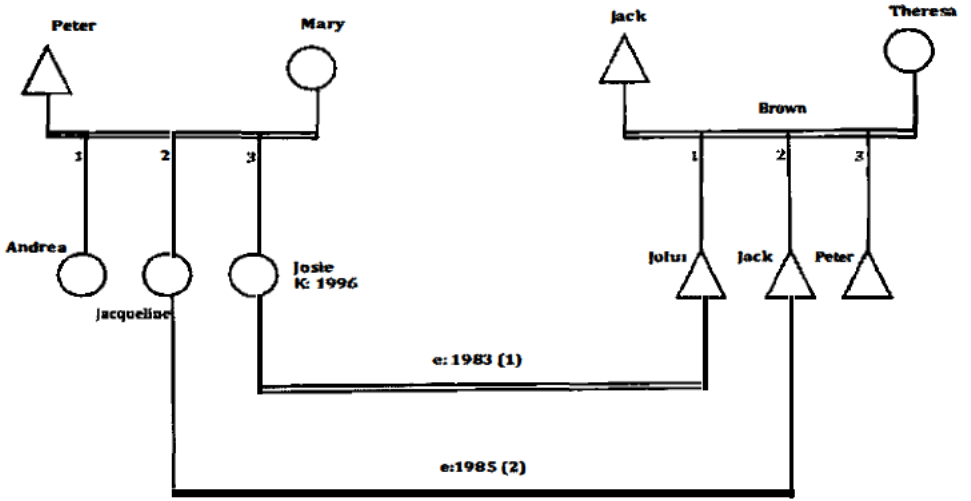

Şekil 11.4 Josie'in basitleştirilmiş genososyogramı: İki genç Mrs. Brown-İki kardeşiki kardeşler evleniyor.

Ama sonunda oğlan ve Giséle çıkmaya başladılar ve evlendiler. Çocuk doğurduktan sonra Giséle psikoza girdi ve hasteneye yatırıldı.

Bu karşılaşmalar evde olur; yeniden evlenen kişilerin bu evliliklerinde önceki evliliklerinden olan çocuklar "yeniden yapılanan geniş ailede" birleşirler. Bazen üvey baba üvey kızıyla evlenir. Bu da bir şeceresel yasaksevidir: İlişkilerde ve kuşaklarda bir karışıklık oluşur -bu da pek zararsız şekilde sonuçlanmaz, yasa tarafından yasaklanmasa da. (Ek 7'deki ikincil tip yasaksevi konusuna da bakınız)

12 Miras ve aile yapısı

Aile yapılarını yakından incelediğimizde bilinçli olarak kararlaştırılmamış, hatta farkedilmeyen yinelemeleri de içeren pek çok "kalıtsal yapı" ile karşılaşırız.

"Rastlantısal" olarak kalıtsal görülen, ancak açıklıkla tanımlanamayan şeyler arasında çocuk sayısı, çocuklar arasındaki zaman aralığı, düşük ve küretaj sayıları yer alır. Monogam aileler, tek evlilikli aileler, çok sayıda evlilikli aileler, yeniden evlilikler vardır. Amerika'da bile olsa, ben, hiç beş evlilik geçirmiş birileriyle karşılaşmadım. Boşanan aileler, dul aileler vardır. Özkıyım yüklü aileler, vahşi ölümler, gayri meşru çocuklar, tek meşru çocuklular, zina ürünü çocuklar vardır. Tüketici aileler, tutumlu aileler, sosyal basamaklarda yükselen ya da düşen aileler vardır.

Sanki aile yapı ve biçimleri de yineleyici ve kalıtımsal, ruhsal kalıtımsaldır; aile üyelerinin beden ve ruhlarında sanki yazılı olmayan bir kural takip edilmektedir.

Bazı miraslar, bazı "kalıtımsal" özellikler bir armağan gibidir. Örneğin, müzik Bach ailesinin armağanı gibidir (Johann Sebastian ve Johann Christian). Bazıları dayanıklılık, hüner, atletik ve sanatsal yetenek, teknik beceri, el becerisi vb. ruhunu miras alırlar. Ama biyolojik olmaktan çok bir tür engram, beyinde kalmış bir tür biyoelektrik bellek izi olabilecek bir ruhsal ya da zihinsel mirastan kaynaklanıyor gibi görülen bu kalıtsal yapıları anlamak oldukça zordur.

Mortelac'lar: Birçok kuşak boyunca çocuk ölümleri

Bu, kökenlerinin izi Haçlılar'a dek sürülebilen meşhur, asil Fransız ailesi Mortelac'ların öyküsüdür. "Yineleyici kuşakaşan bağlantılar" konusunda verdiğim bir konferanstan sonra, bir dinleyici, bana içki ısmarlamak istemişti. Benimle konuşmak istiyordu çünkü yaklaşımım ona bir şeyler anımsatmıştı: Kuşatan kuşağa geçip yineleyen dramatik yaşam olaylarını. Bir çocuk olarak o küçük kardeşinin ölümünün yarattığı sarsıntıyı yaşamıştı. O, bana, isminin, diyelim ki John de Mortelac (Fransızca'da *mort* ölü demektir *lac* ise göl) olduğunu ve bildiği kadarıyla aile öyküsünde -bin yılı aşkın süredir- her kuşakta, üç ya da daha küçük bir yaşta çocuğun suda -bir göl, bataklık dere ya da havuz vb. ölmüş olduğunu söyledi. Bu yineleyen tehlike onu o kadar kaygılandırıyordu ki, o, bu sorunu, evlenmeyerek ve çocuk yapmayarak çözmüştü.

Biliyoruz ki, aile isimlerinin kökenleri genellikle bir lakapla, bir yerle (Worthington, Underhill, Appleby, Ford), coğrafi bir durumla (North [Kuzey] Delamar, Sutherland), bir meslekle (Fisher [Balıkçı] Miller [Değirmenci]), fiziksel bir özellikle (Armstrong [Güçlü kol] Longfellow [Uzun dost]) bağlantılı olarak ya da bir olayın anısına dayanarak (Boniface, Lependu) konur.

Mortelac ismi dramatik bir ölümle bağlantılı olabilir: Birinin ya da bir çocuğun, göl, bataklık, havuz, yani "ölü bir sudaki" ölümü, ismin kökeni konusunda bir açıklama sağlıyor olabilir.

Ama yineleme niye? Ne oluyor ki şimdi bile her kuşakta gencecik bir çocuk suda ölüyor? Ben bu vakada aile öyküsü üzerinde çalışmadım; aile ağacı ya da genososyogram çizmedim. Sadece Mortelac ailesinden gelen bu genç adamla uzunca bir konuşma yaptım; sonra da, yine Mortelac ailesinden gelen ve kendisi de genç kardeşini ve kendi oğlunu küçük yaşta kazalarla yitirmiş bir kuzenle konuştum. Onun annesi de kardeşini yitirmiş ve kızına bunu onun iyiliği için anlatmamış.

Şunu bilmeliyiz ki geçmişte çocuk ölümleri çok sıktı; XIV. Louis gibi krallar bile genç yaştaki çocuklarını yitirmişlerdi. Daha ondokuzuncu yüzyıl içinde bile doğan bebeklerin yarısı bir yaşına bile gelemiyordu. Ama Mortelac ailesinde çocuklar yürümeye başladıktan sonra, onüçüncü yüzyılda, onaltıncı yüzyılda, 1990 da ve aradaki her kuşakta suda ölmüşlerdi.

Bu olayda bir lanet yok. Ben zaten lanete inanmam; ama bir "neden" bulmak için yeterince bir baştan çıkartma söz konusu. Bu yineleme olasılıkla bilinçdışı bir "kehanet"; ya da bir zararın telafisi söz konusu, ya da bu bir anımsatıcı; ya da konuşulamayan, düşünülemeyen bir olayın gerçek yerini gösteriyor.

Öyküdeki kehanet ve lanetler

Fransa tarihi gerçekleşen kehanet ve lanetlerle doludur. Kral IV. Philip (1285 – 1314) Templar'ları (kutsal yerleri korumak için savaşan rahipler / *İD*) yok etti ve bu düzenin Büyük Önderi Jacques de Molay'i ölüme gönderdi. 13 Mart 1314'te, bağlandığı kazıkta öldürülmeden önce o, şöyle bağırdı: "Papa Clement! Şövalye William! Kral Philip! Bu yıl sona ermeden sizleri Tanrının huzurunda ilahi mahkemede hesap vermeye çağıra cağım. Cezanızı çekeceksiniz. Sizi lanetliyorum! Bu lanet sizin ırklarınızın onüçüncü kuşağına kadar sizle olacak!"

İzleyen aylar içinde, bu haksız yargılamadan sorumlu üç kişi bunu ödediler: Fransa Kralı öldü, Papa Clement öldü, mahkemeyi yöneten kardinal öldü. Philip IV'ün oğlu ve varisi X. Louis, onsekiz ay sonra suikaste benzer bir yolla öldü. Fransız kralların Capetian soyu tükendi.

Onların kuzeni, Valois, 1328'de Capetianlar'ın yerini aldı. Onu, kuzenleri Bourbonlar izledi: IV. Henry (1589 – 1610) - suikaste kurban gitti- XIII. Louis, XIV. Louis, XV. Louis, XVI. Louis -giyotine gitti. XVI. Louis, dörtyüz altmış yedi yıl sonra, Jacques de Molay'in geçtiği hapishane kapısından geçerek giyotine gidiyordu. XVI. Louis, IV. Philip'ten sonraki kralların onüçüncü kuşağıydı.

Burada "ilahi adaletten" söz edebilir miyiz? Biz lanetten söz etmeye çalışmıyoruz: Gelecek üzerinde etki eden bir beddua-dan da. Ama Jacques de Moley'in kazık üzerinde söylediği söz-ler ortadadır. Gerçekler orada duruyor: Kazık, lanet, kralın ölümü, onüç kuşak. Bu sadece bir rastlantı mı? Şans mı? Zaman içinde bir eşzamanlılık mı? Kendini gerçekleştiren bir kehanet mi?

Dekart'çılar bunun tabi ki sadece bir kötü şans, kör talih olduğunu söyleceklerdir.

Gelin, şimdi, aynı Fransız kraliyet ailesinin başka bir tarihsel öyküsüne bakalım. Şüphesiz ki sadece şans eseri olarak iki yüzyıl sonra 30 Ocak 1989'da, Fransız Devrimi'nin ikinci yüzyılının kutlamalarında, XVI. Louis'in uzak bir kuzeni olan, elli iki yaşındaki Anjou Dükü, Kış Olimpiyatları Komitesinin başkanı Prens Alphonse de Bourbon, Beaver Deresi'ndeki kayak bölgesinde Olimpik kaymaları izlerken, unutulan bir telden ötürü "başı" kazara "kesilerek" öldü. Bu haber gazete manşetlerini kapladı ama ayrıntılar yanlıştı: Ölüm tel nedeniyle olsa da Prens kafatası kırığından ölmüştü. Kralcılara göre o Fransa'nın şimdiki gerçek kralıydı -XX. Louis- ve "Capetian milenyumu" kutlamalarına yenice başkanlık etmişti. Anjou Dükü, İspanyol Juan Carlos'un kuzeni, XVI. Louis'in uzak kuzeni için, Saint Denis kraliyet bazilikasında yapılan törene, yığınlarca kişi yas tutmak için geldi. Aynı ay içinde, atası XVI. Louis'in 21 Ocak 1793'te giyotinle idamının yıldönümüne çok yakın bir tarihte, aynı ayda çok ağır bir kafa sarsıntısı daha geçirmişti.

Alphonse de Bourboun kazaya bir ay kala, 21 Aralık 1988'de, kuzeni Henry Orléans tarafından miras hakları ile ilgili açılan davayı kazanmıştı. Artık, Fransız tahtının gizil hak sahibi gerçek Bourbon olduğu onaylanmıştı. 1789'larda Madrid elçisi, XVI. Louis ve torunlarına bir şey olduğunda tahtın sahibinin İspanyol Bourbon'larının hakkı olduğunu savunuyordu. XVI. Louis'in kardeşleri XVII. Louis ve X. Charles tahtta onun yerini aldılar; sonra onları Fransız kuzenleri (XVI. Louis'nin ölümü lehine oy kullanan Philippe- Egalité'nin torunları) ve

sonra onu 1848'e kadar hükümranlık süren Louis- Philippe izledi.

"Güçlü sözler"in etkileri

Lanete falan inanmıyorsanız, özellikle bir otorite figüründen, bir rahipten, bir sağaltımcıdan, bir ebeveynden ya da bir öğretmenin söylediği, güçlü duyguların eşlik ettiği güçlü sözler nasıl oluyor da etkili oluyor diye merak edebilirsiniz. Kehanetlerin bilinçdışı üzerindeki etkilerini bilen biri olarak ben astroloji, fal, el falı, geleceği görme gibi konularda temkinliyimdir. Öngörülen kötü talihin -ki bu bazen gerçekleşir- bunları olası yapabilecek şekilde kişinin beynine yerleşip, bedeni (uzay) ve geleceği (zaman) değiştirerek kötü kadere, ölüm ve kazalara yol açışının, sözlerin kendisinden kaynaklanmadığını kanıtlayabilir miyiz?

Bu "kehanet beklentisi" yaratan "kendini gerçekleştiren kehanet"e benzemektedir. Bu, belki, masallarda, efsanelerde ve cadı öykülerinde rastladığımız belayı da (evil eye) açıklayıcıdır.

Soylarının sonuna kadar Capetian'lara neler olduğunu, kendini gerçekleştiren kehanetin öyküdeki kahramanları ve torunları nasıl etkilediğini merak edebiliriz. Ama şimdilik bunlar sadece gözlemlerdir ve sorularımız yanıtsız kalacaktır. Pek çok olguda olumsuz kehanet beklentisinin etkisi olabilir; olumlu öngörü ve olumlu yüreklendirmelerin etkileri gibi (Pygmalion etkisi).

Delenda -bir babanın kızgınlığı ve çocuğun cinsiyeti: Cato bedduası

Kuşakaşan yaklaşımdaki deneyimlerime dayanarak *sözlerin ağırlığını* keşfettim -bunu başka türlü nasıl anlatabileceğimi bilmiyorum. Fransa dışındaki başka ülkelerden de, özellikle Kuzey Afrika'daki Arap ailelerinden, özellikle Tunus'tan, aile ağaçlarını, aile öykülerini çalıştım.

Şimdi, bir sürü kızları olan bir Arap ailesinin öyküsünü anlatacağım: Cemile, Ayşe, Leyla, Oriane ve Yasemin. Bunların hepsinden sonra, ismini, babasının koyduğu bir kız doğuyor: Delenda. Sonraki yıl "oğlan", Muhammed, doğuyor ve onu ikinci oğul Ali izliyor. Bu olay Kartaca bölgesinde oluyor.

Ben ilk oğlandan önce bir Delenda olan, birbirini izleyen kızların olduğu aile yapısını pek çok kez gözlemişimdir.

"Delenda" ne demektir? Delenda bir Arap ismi değildir. Latince'den gelir. Roma ile Kartaca arasındaki Punik Savaşları sırasında söylenen bir bedduadan gelir: *Delenda Carthago est* - Kartaca yok edilmeli.

Kartaca bölgesinde yaşayan bir çiftçi ya da şehir sakini "yeterince" kız sahibi olunca, son doğan kız çocuğuna kızgınlığını ifade etmek üzere Delenda ismi verir: Bu kız soyu artık yok edilmeli. Delenda'ya, diğer kızlara ya da onların çocuklarına kötü bir şey olmaz ama kız doğumları biter ve oğlan çocuk gelir. Bu gelenek bu bölgede iki bin yıldan fazladır sürmektedir. Bu bir rastlantı mıdır? Açıklamak mümkün değil. Bunun batıl inanç olduğu söylenebilir. Ama batıl inanç, bir çocuğun cinsiyetini nasıl etkileyebilir ki? Bu acaba sözlerin gücü müdür? Ama sözler genetiği nasıl etkiler? Baba, "Artık erkek olsun" ya da "Bir oğlan istiyorum" falan dediğinde bu etkili olmuyor.

Babanın kızması ve doğan bir sürü kızdan sonra çileden çıkması ve oğlan doğması için beşinci, altıncı ya da yedinci kıza Delenda ismini vermesi gerekiyor. Bu geleneğe, Punik Savaşları hakkında hiçbir şey bilmeyen cahiller kadar, eğitimliler arasında da rastlıyoruz. Bu, Kuzey Afrika'da iki bin yıldır nesilden nesile geçen bir şey.

Bir rahip: Yanlış anlaşılan güçlü sözler

Şimdi başka bir aile öyküsü dinleyelim. Birkaç yıl önce bir psikodrama grubundaki bir kadın danışan şöyle dedi: "Çok kaygılıyım. Küçük kızımda çok ağır astım hastalığı var, öleceğinden korkuyorum."

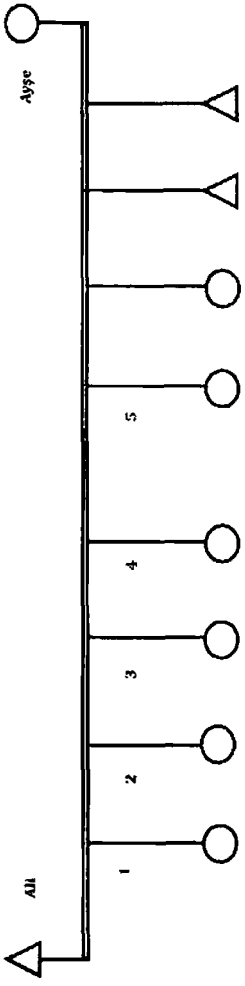

Şekil 12.1. Delend'in basitleştirilmiş genoseosyogramı: Tunus'ta Kartaca'ya yakın yerde bir ailenin kızları ve çocukları

Ondan aile öyküsünü ayrıntılarıyla anlatmasını istedim. O anlattıkça, biz onun ruhsal şeceresini çıkarttık, genososyogramını çizdik. Kuşaklar boyunca neler olduğunu inceledik; o, zamanda geriye doğru sabırla giderek ailesindeki önemli olayları inceledi, anlattı. İki yüzyıl kadar, yani yedi sekiz kuşak geriye doğru gittik; Fransa'da Üçüncü Cumhuriyet zamanına.

Ailesi çok az yer değiştirmiş toprak sahibi köylülerdi: Savoy bölgesinde çiftçiydiler. Terör ve Devrim sırasında bir rahibi saklamışlardı. Terör bittikten sonra rahip yaşamına dönmüş ve aileye şöyle demişti: "Bana yaptığınız iyiliğin karşılığında, ailenizdeki tüm büyük çocuklar aileyi gözetsin." Sonra, iki yüzyıl boyunca rastlantı ya da kaza eseri her kuşaktaki en büyük çocuk "cennette küçük bir meleğe" dönüşüp aileyi gözetmişti. Bu kadın da bunu kuşaklar sonrasında artık akıl almaz bir bela gibi yaşıyordu.

Her dizge kendi çevresel-dizgesine (ecosystem) bağlıdır. Bu nedenle ben bu ailenin *bağlamını ve bahsediş çerçevesini* o geçmiş zaman ve şimdiki zaman açısından ele aldım. Bu kadınla uzun uzun konuştum ve onun algılayış şekliyle uğraştım; Kutsama ile bela arasındaki farklar üzerinde durdum. "En büyük çocuğunuz sizi gözetecek" cümlesi değişik şekillerde anlamlandırılabilir. Sonuçta eğer kızı bir doktor ya da hemşire olursa onu yaşlanınca ya da hasta olunca gözetebilirdi. Aileyi gözetmenin değişik yolları vardır: Bakım veren olmak (doktor, hemşire, eczacı), yararlı bir vatandaş olmak (fırıncı, çiftçi, polis, noter, bankacı vb.), rahip olmak, psikoterapist olmak, vb.

Yani biz cümleyi ve kehaneti *yeniden çerçevelendirdik,* anlamlandırdık. O andan itibaren onun algısında ve deneyiminde bir şeyler değişti ve küçük kızı da iyileşti. Küçük kız ölmedi; on yıl sonra hala iyiydi. Fransız Devrimi'nden beri ilk kez ailedeki büyük çocuk genç yaşta ölmüyordu.

Bu tür bir olay iki yüzyıl boyunca nasıl yineleyebilir? Neden? Nasıl? Kişisel ve ailesel bilinçdışında ne kayıtlıdır? Bu nasıl geçiş göstermektedir? Bu bir tür engram mıdır? Anlamı nedir?

Zincir nasıl kırılır? (Terapötik) sözler bunu nasıl ve niye sona erdirir?

Bu ailede neler oluyor ki büyük çocuklar hep ölüyorlardı? Hepsi de iyi koşullarda yaşayan ciddi ve sorumluluk sahibi insanlardı. Çocuklarına özen gösteriyorlardı. Fransız Devriminden şimdiki zamana uzanan yedi kuşak boyunca, nasıl oluyor da hep bir tür şanssızlık ile en büyük çocuklar hasta olmuş, yaralanmış ve de ölmüştü.

Ve biz bir cümleye, söylenene, "Emir"e ışık tutup onu başka şekilde yeniden anlamlandırdığımızda niye artık işler başka türlü olmaya başlamıştı?

Sanki bir yerlerde artık birileri onu bilme hakkına ve ona dair konuşma hakkına sahip değilken, aynı zamanda unutma hakkına da sahip değildir; her şey bilinmek zorundadır ama gizlice, bilindiği bile bilinmeden bilmek ve aktarmak: Zorlayıcı ve şeytani bir ikili çıkmaz, kördüğüm, çifte Gordiyon düğümü.

Burada yine sırrın niteliği ile karşılaşıyoruz. Fransız psikanalist Guy Ausloos'un[1] belirttiği gibi. Daha önce de söylemiştik: *"Bilmek yasaktır ve bilmemek yasaktır."*

Bilinçdışı sanki iyi bir belleğe sahiptir ve sözler ya da açıklamalar olmaksızın bize olayları hatırlatmayı ve bunların altını çizmeyi sever. Ancak, bilinçdışının işaret ettiği olaylar, ailenin onu nasıl anladığına, nasıl yorumladığına ve nasıl tepki verdiğine de çok bağlıdır.

Bir hayat, belli bir bağlamda, belli bir çerçeveden algılanır, okunur ve yorumlanır. Bir şeyi alıp başka bir çerçeveye taşıyabiliriz; o zaman aynı cümle bambaşka bir şekil alır; bir olayı yeniden çerçeveleyebiliriz: Bir lanet, bir kutsamaya dönüşebilir.

Terminal kanserlerde de aynı şeyle karşılaşırız. Üstesinden gelinemeyen bir durum, üstesinden gelmesi zor bir duruma; hatta üstesinden gelmenin çekici olacağı bir duruma dönüşebilir. Bu, savaş kamplarından sağçıkan Japonlarla yapılan görüşmelerde tanımlanan güçlülük kavramıdır.

Genososyogramlardaki kuşaktan kuşağa geçen bu yinelemeleri, sanki bir şeyler konuşuyormuş, dile geliyormuş gibi keşfetmek şaşırtıcıdır. Freud'u ve Fechner'in Freud'un *Düşlerin Yorumuna* ilişkin yorumunu alıntılayan Lacan'ın dediği gibi, "Ça parle sur l'autre scène"[2], *(Diğer Sahne Üzerine Konuşmak/ İD)* kırmızı ipi çekmek bizi uzaktaki sahne arkasına götürür.

Conrad *Typhoon*'da (Tayfun'da) şöyle yazar, "Yeter artık! Yeniden düşününce sanki bir el dünyadaki karınca yığınına el atıp omuzlardan tutuyor, kafaları birbirine vuruyor, kalabalığın bilinçdışı yüzlerini kurup onları uçsuz bucaksız amaçlara ve hayal edilemeyecek yönlere doğru savuruyor." Sanki olağanüstü bir güç bizi kaderimize sürüklüyor.

Ağır hastalarla -kanser hastaları gibi- ilgilenip, onların genososyogramlarını, ruhsal şecerelerini, tam aile ağaçlarını, isimlerle, kimin kimle yaşadığını, hastalıkları, kazaları, temel yaşam olaylarını, önemli göçleri, uzaklaşmaları ve ilişki ve önemli bağlantıları not alarak yerleştirdiğimizde çoğunlukla yinelemelerle karşılaşırız.

Bu yinelemeleri saptayıp aydınlattığımızda, yaşamının incinirliği artmış bir döneminde zor şeyler yaşayan kişilere, öykülerindeki hastalık ve ölüm, çoğul kazalar ya da başarısızlıkları olumlu bir senaryoya çevirerek yani yaşam öykülerini yeniden çerçeveleme ile değiştirerek iyileşme şansı yaratabiliriz. Kişi böylece, yeniden -ve yeniden- bir kişi olacak ve kendi seçimlerini yaşama şansı elde edecek ve nihayet, *yaşayacaktır.*

Terminal bir hastalığı daha geniş bir açıdan, aile bağlamında yeniden çerçevelemek, ona başka bir anlam kazandırır ve kuşkusuz ki hastalığın seyrini değiştirir. Bunun ölümü önlediğini ya da bir dizi dramatik olayın oluşunu önlediğini iddia etmiyorum. Ancak bu olaylar artık başka türlü yaşanabilecektir. Çoğunlukla olaylar tersine döner. Neler olduğunu konuştuğumuzda, şifreyi çözdüğümüzde, olayların kırmızı ipini çekebildiğimizde, olaylar yeniden başka türlü çerçevelendiğinde, sırlar konuşulduğunda ve söylenemeyenle yüzleşildiğinde kişi bu incinirlik döneminden çıkar. Aile sevgisini, saygısını ve sadakati-

ni, Öteki ile bu kadar güçlü şekilde özdeşleşmekten (görülmeyen sadakat), Öteki için ölmekten ve başkasının hayatını yaşamaktan çıkarıp, ayrıştırmayı başarabiliriz. Bu, çoğunlukla bir yıldönümü sendromunu belirledikten sonra olur.

Terapötik deneyimlerim boyunca, özellikle kuşakaşan yaklaşımı kullanmaya başladıktan sonra, neden olduğunu anlama dan hastalıkları, kazaları, istemsiz ölümleri bir, iki ya da pek çok kuşak boyunca tekrar eden aileler gördüm. Bunu klinik olarak da gözlüyoruz; bedende bir işaret, zamanda bir çentik gibi.

Bağlantı ve yinelemeleri öne alıp, şifre çözme çalışmasının olaylara anlam verdiğini ve onları durdurduğunu gözledim: Bir şeyi gördüğümüzde, anladığımızda bir anlam doğar, bağlam dönüşür, derinlerden başka bir şekil ortaya çıkar ve bir şeyler değişir. Kişi nefes almaya başlar, geçmişin yüklerinden kurtulur, bedeni değişir, yaşamı değişir. Başka bir insan olur... Ve (bazen) ciddi ve yaşamı tehdit edici hastalıktan kurtulur.

Van Gogh, Dali ve Freud: İkame çocuk ve onarıcı çocuk

İkame çocuk denen durumla karşılaştığımızda da açıklanması zor olaylar gözleriz. "İkame çocuk" yeni kaybedilmiş küçük çocuk ya da başka bir akraba yerine tasarlanan ve genellikle kay bedilenin adını taşıyan ve/veya kaybedilenin ölüm yıldönümünde doğan, yası tam anlamıyla tamamlanamamış birinin yerine geçen bir çocuktur. Bu, ölümle ve bitmemiş yasla gölgelenen ikame çocuğun yaşam çizgisi, pek mutluluk getirmez.

En çarpıcı örneklerden birisi ressam Vincent Van Gogh'un yaşamıdır. Van Gogh, 30 Mart 1852'de başka bir Vincent'in, ağabeyinin ölüm yıldönümünden bir gün sonra doğmuştur. Aile bu ölen çocukla ilgili konuşmak istememiş ama onun adını ve göbek adını, geleceğin ressamına vermişlerdir: Vincent- Wilhelm.

Vincent Van Gogh, sanki varolması yasaklanmış biri gibi ol dukça trajik bir yaşam sürmüştür. Onu bir baba gibi seven ağa-

beyi Theo'ya çok yakın olmuştur. Theo onu çok seven bir ağabey olmuştur. Theo evlenmiş ve oğluna, kardeşine duyduğu sevgiden ötürü Vincent- Wilhelm adını koymuştur. Birkaç ay sonra ressam kardeşine yazdığı mektupta şu ifadeler vardır: "Umarım bu Vincent yaşayabilir ve bir şeyler başarabilir." Bu mektubu aldıktan sonra Vincent özkıyım girişiminde bulunur. Sanki aynı zaman aralığında yaşayan iki Vincent Van Gogh olamaz gibidir. Sanki ağabeyi, birlikte varoluşun olamazlığını işaret ediyor gibidir.

Bu, yası bitmeyen birinin yerini alan bir ikame çocuk örneğidir; ikame çocuğa yaşayacak alan bırakılmamıştır. O, ölü kardeşi hakkında konuşma fırsatı bile bulamamış, ona ait olan yeri ve ismi aldığı için kendisini bir gaspçı gibi hissetmiştir.

Öte yandan Salvador Dali, ikame konumunun getirdiği kötü ruhları kovabilmiştir. Çocukluğundan itibaren, öteki Salvodor Dali, ölen ağabeyi gerçek Salvador Dali'den haberdar olmuştur. Annesi, onun mezarında haftada iki kez ağlamaktadır. Sonuçta, dediğine göre[3] o, çok iyi olan, adeta bir melek olan, gömülü ağabeyinden farklılaşmak için bir palyaço olmayı seçmiştir. İkame çocuk Salvador Dali, Jean- François Millet'in The Angelus isimli tablosuna bir takıntı geliştirmiş ve bir çiftçi ve karısının, bir buğday tarlasında, eller birleşmiş ve başlar öne eğik şekilde bir patates sepeti önünde dua ederken resmedildiği bu tablonun altmış-dört çeşitlemesini çizmiştir.

Bu resmin röntgeni çekildiğinde, patates sepetinin altında bir genç çocuk tabutu görülmektedir. Millet, anılarında, ölü bir çocuğun resmini sergilemek istediğini ancak bir arkadaşının, bunun çok acılı olduğunu, satılamayacağını söylemesi üzerine tabutu patates sepeti ile örttüğünü anlamaktadır. Dali, bu öyküyü duyduğunda, "Ben bu tablodaki çocuk ölüsünü hep hissetmişimdir." demiştir.

Kim olduğunu düşünmüş ve ikame bir çocuk olarak sağ çıkma düzeneklerini anlamıştır:

Ben yaşamdan önce ölümü yaşadım... Ağabeyim ölmüştü... Ben doğmadan üç yıl önce... Onun ölümü babamı ve annemi umutsuzluk çukuruna düşürmüştü... Annemin karnında bile onların ızdırabını hissetmiştim... Fötüsüm cehennem gibi bir plasentada yüzüyordu. Ben içimin derinliklerinde bu varoluşu hissediyordum -bir tür duygu hırsızlığı... Bu ölü kardeşin hayaleti beni karşılıyordu... Onun da adının Salvador oluşu rastlantı değildir... Ben, gerçekte bana verilmeyen duygunun boşluğunu doldurarak yaşamayı öğrendim.[4]

Konu bu noktada iken, Japon yazar Kenji Nagakami ile *Le Novel Observatuer*'da (25 Temmuz 1991) yapılan harika röportaja değinmeden geçemeyeceğim. Nagakami burada, sevmediği, kötü bir adam olan kardeşinin ölümünden bahsetmektedir:

O öldüğünde... ben büyük bir kurtuluş duygusu yaşadım... ama bu ölüm bana dadandı; hissettiğim mutluluğun suçluluğu olarak romanlarıma girip durdu. Uzun süre, ben de yirmi dört yaşına gelince, kardeşimin kendini öldürdüğü yaşa gelince öleceğimi sandım. Gün yaklaştı ama sonra oğlum doğdu. O, bu ölü kardeşin yerini aldı. O zaman artık ölmeyeceğimi anladım.

Ölümün hemen arkasından doğan çocuğun, ya da ölü gibi olan bir annenin (yani çökkün ve yaslı annenin) çocuğunun ikame çocuk olması şart değildir. Bazen çocuk, yaşamın, tüm gücü ve coşkusuyla, "iyileştiren, onarıcı bir çocuk" aracılığıyla geri geliyor oluşunun bir işareti olur. Örneğin Sigmund Freud, şefkat duyulan tek çocuk olarak yetişmiştir. O, ölen büyükbabası Shlomo Freud'un (1856) ölümünden üç ay sonra doğmuştur. Küçük kardeşi Julius'un (1857-8) ve dayısı Julius'un yirmi yaşında (ölümü 1858) ölümü, onun, sevilen çocuk olma ayrıcalıklı konumunu değiştirmemiştir.

Ancak, o henüz küçükken ölen küçük bebek, kuşkusuz ki onda izler bırakmıştır. *Non vixit** adını verdiği düşünün çözümlemesindeki *revenant'ın* (geri dönen) bu kardeş olduğunu söyleyebiliriz: "Kimse, boşluğu doldurulamaz değildir! Sadece, geri dönenler vardır: Yitirdiklerimiz geri gelirler!"[5].

Sigmund Freud geri dönenlerden sözetmektedir; Françoise Dolto görülmeyenden sözeder ve Jules Laforgue'nin sıklıkla bahsettiği Saint Augustine'nin sözlerini anar: "Ölüler görülmezdirler, yok değil." Dolto için, görülmeyenler bizledir ve bize rehberlik ederler. Dolto'nun görülmeyenleri, Sokrat'ın Daimon'una (görülmeyen yüce güçler, vicdanın sesi; sonradan "demon" sözcüğüne dönüşerek cin/şeytan anlamında kullanılmıştır/*İD*) benzer ve olayların ve örselenmelerin/ sarsıntıların kuşaktan kuşağa nasıl aktarıldığı konusuna yeni bir içgörü getirir.

Cendrine ve diğerleri: Yıldönümünün altını çizmek

Lucien ve Bernard adlarındaki, ölen ve sağçıkan iki kardeşten sözederken, yıldönümü sendromuna ve zorlu olaylar, kazalar, huzursuzluk vb. için artmış incinirlik dönemine (aynı yaş, yılın aynı ayı, hatta aynı gün) değinmiştik. Bir Roma atasözü, "Ölüler yaşayanlara geçer."der. Sanki bir çocuğun ve gencin ölümü zaman ve kuşak katlanması ile başka bir gencin ve çocuğun ölümünün içine geçer (teleskop). Bu, ikame çocukların yaşadığı şeyi anlatmaktadır.

Gregory Bateson, erkek kardeşinin 22 Nisan 1922'de, yirmi iki yaşında iken intihar edişinin onu ne kadar etkilediğini 1976'da bana anlatmıştı. Martin Bateson, Londra'nın göbeğindeki Trafalgar Meydanı'nda, Birinci Dünya Savaşı'nın sonunda öldürülen ağabeyi John'un doğum gününde (22 Nisan 1989 14 Ekim 1918) kafasına kurşun sıkarak kendini öldürmüştü

* *Freud, düşünde "non vivid" yerine sürçme ile "non vixit" ("yaşamıyor" yerine "yaşamadı") dediğini yazmıştır./İD*

Öğrencilerimden biri, ona Cendrine diyeceğim, Nis Üniversite'sinde genososyogramını çizerken, ailesinde zincirleme tepki denebilecek bir şeyi açığa çıkardı. Annesi 12 Mayıs'ta kanserden ölmüştü. Bir sonraki yıl dayısı 12 Mayıs'ta ölümcül bir kaza geçirmişti. Daha sonra anneannesinin de doğal nedenler ve yaşla ilgili olarak bir 12 Mayıs'ta öldüğünü anımsadı. Daha sonra yaptığı incelemelerde dedesinin de bir 12 Mayıs'ta bir kazada öldüğünü, dedesinin büyük amcasının ve dedesinin vaftiz babasının, savaşta, bir 12 Mayıs günü öldürüldüğünü keşfetti.

Cendrine, bahar aylarında kendisini huzursuz hissediyor ve nefes almakta zorluk çekiyordu; cerrah tarafından seçilen bir gün olan 12 Mayıs'ta ameliyat edilecekti. Görüşmemizden sonra, bu kadar yeter, diyerek ameliyat gününü değiştirdi. Ameliyat da başarılı geçti.

Genososyogramını çizdikten sonra Cendrine, dedesinin büyük amcasının da gerisine gidebilmek için bir kütük araştırması yaptı ve 1789 Devrime kadar ulaştı. Böylelikle tüm aile yaşamlarında bir dönüm noktası gibi görünen bu yineleyici tarihin anlamını ve nedenini bulmaya çalışıyordu.

Şimdi de yıldönümü günleri konusunda aileden değil de çok yakın arkadaşlardan, sevilen kişilerden, seçilmiş ailelerden ölümler konusundaki örneklere odaklanalım. Bunlar Moreno'nun "sosyal atom" dediği, kişinin duygusal halkasının parçalarıdır; bunlar kişinin sevgi ya da nefretle kişiye yakın olanlardır. Bunlar bilinçdışına, önbilince ve bilince takılıdırlar.

Bu aile halkasına sevilen ev hayvanları da dahildir. Çocuklarda bu bağlılığı çok görürüz; evcil hayvanların trajik ölümleri, hele de ölümlerine yeterince gözyaşı dökülemediyse yaşam boyu etkili olabilir. Özellikle çocuğu olmayan ya da çocukları evden ayrılmış yalnız kadınlarda bir kedi, bir papağan, bir köpek çocukların yerini alır. Erkekler ise bu durum daha çok köpeklerle görülür.

Sosyal atoma dahil olan bu insanlar ve bu şeyler de (nene, dadı, köpek, piyano, aile evi, resimler) genososyograma dahil edilmeli; ancak başka renkler kullanılmalıdır.

Livia ve Maria çocukluktan beri çok yakın iki arkadaştılar. Sonra, Maria evlendi ve gebe kaldı. Livia, bundan sonra çocuk yapmaya karar verdi. Maria çocuğunu doğururken 27 Aralık'ta fibrinolizden (nadir bir hastalık) öldü. Çocuğu ise yaşadı. Genç, bekar Livia altı ay sonra doğurdu. Maria'nın kızı Aziz Sylvester Gününde doğmuş ve bu nedenle ona Marie-Sylvain adı verilmişti. Livia ise çocuğuna Sylvian-Marie adını koydu. Kehanet mi demeli bilmiyorum, Maria karnında taşıdığı çocuğun sadece üzüntü ve sorun getireceğini söylemişti.

On yıl sonra 27 Aralık'ta doktorlar Livia'ya kanser olduğunu söylediler ve onu hemen ameliyat ettiler. Sonra iyileşti. Sonraki yıl 27 Aralık'ta bileğini burktu ve iki hafta boyunca koltuk değneği kullanmak zorunda kaldı. Sonraki yıl ise (Maria'nın ölümünden on bir yıl sonra) ailesi ile kayak yapmaya gitti ve 27 Aralık'ta küçük bir kaza geçirdi.

İki yıl sonra "iyi hissetmedi": Sıkıntılıydı, kaynağı belirsiz bir endişe içindeydi; yatağa çakıldı kaldı. Üç yıl sonra, küçük bir ameliyattan sonra, dağa çıkmıştı ve orada Noel'den önce kaydı ve elini incitti ve 27 Aralık'ta omzu çıktı. Röntgende kırık yoktu ama kendisi ve yakınları korkmuşlardı. Böylece beni görmeye geldi. Biz her şeyi konuştuk; onun genososyogramını sosyal atomuyla beraber çizdik. Önemli günlerin altını kırmızıyla işaretledik, yineleyen tarihleri saptadık. Bağlantıları kırmızı ile çizdiğinizde (sosyometrik bağlantılar) yinelemeler iyice görülür hale gelir.

Yirmi yedi Aralık yinelemesi, kazalar ve ameliyatlar ile arkadaşının ölüm yıldönümü arasındaki bağlantı çizilince açıkça görülür hale gelmişti. Her seferinde, bu "erken ve adil olmayan ölüm"ün trajik ve acı yıldönümünün altı çiziliyordu.

Bu açığa çıkarıcı çalışmadan sonra artık Livia'nın 27 Aralık kazalarının olmayacağını ve yitirdiği arkadaşını artık gerçekten gömebileceğini, yasını tamamlayacağını umduk; çünkü artık bunu sözcüklere dökmekle de kalmamış, gözyaşı ve eylem de yapmıştı. Ölüm sırasında aslında konuşacak kimsesi olmamıştı.

Dört başka örnek

Bilinçdışının yıldönümlerini ve günleri hesap etmeden bulduğu, hiç de önemsiz olmayan kendine özgü yolları vardır.

Gelin şimdi Haçlıların önemli günlerine bakalım. Amin Maalouf'un *Arapların Gözünde Haçlı Seferleri*'nde yazdıklarına bakalım:

> *17 Haziran 1291'de Müslüman ordusu, askeri gücünün üstünlüğünün tadını da çıkararak kuşatılmış şehre girdi. Kral Henry ve önemli adamları Kıbrıs'a sığınmak üzere aceleyle yelken açtılar. Diğer Franj'ların (Arapların Haçlılara verdiği isim /İD) hepsi yakalandı ve öldürüldü. Şehir yerle bir edildi.*
> *Abu'l-Fida diyor ki, Akka şehri, Hicri yıl 690'da altıncı ay Jumada'nın (cemaziye/ahir/İD) onyedisinde öğle üzeri zaptedildi. Tam bu gün bu saatlerde Hicri yıl 587'de Franjlar, Selahattin'den Akka'yı almış ve şehirdeki tüm Müslümanları katletmiştiler. Tuhaf bir rastlantı, değil mi? Hıristiyan takviminde de tarih bu kadar şaşırtıcıdır, çünkü Franj'ların Akka' daki zaferi 1191'de, son bozgundan yüz yıl önce hemen hemen aynı güne rastlamaktadır*[6].

Bu Mısır, Suriye ve Filistin'in Haçlılar tarafından işgalinin bitişidir. Ancak skorlar henüz net değildir. Sekiz yüzyıl sonra, 13 Mayıs 1981'de, Roma'da, Müslüman Mehmet Ali Ağca Papa II. Jean-Paul'u vurmaya çalışmış, yani Haçlıların en büyük kumandanını yaralamıştır. Bu eylemi sadece "fanatizme" bağlamak onu aşırı basitleştirmek olacaktır. Aslında aradan yüzyıllar geçmiş ama kara tahta temizlenmemiştir; Müslümanlar Haçlı Seferleri'ni hala soykırım olarak adlandırmaktadırlar.

Françoise Dolto-Marette, *Autopotrait d'une psychanalyste*'de *(Bir Psikanalistin Otoportresi/İD)* kızkardeşi Jacqueline'nin, küçük erkek kardeşi Jacques'in ölüm yıldönümünde doğduğu-

nu yazar. Onun adı da, erkek kardeşi gibi Saint Jacques anısına konmuştur. Jacqueline de erkek kardeşi gibi genç ölmüştür.

Bizim genç komşumuz Michael, Paskalya Pazartesinde kiliseye giderken bir bisiklet kazasında ölmüştü. Yineleyici olayları incelediğimizde, baharda ama başka bir günde, büyükbabasının da kazada yaralandığını bulduk. Ancak biraz daha incelediğimizde bu tarihin Paskalya Pazartesi'ne denk geldiğini keşfettik. Aile öyküsünde daha da geri gittiğimizde, büyük büyükbabasının kasıtsız bir cinayetten yargılandığını bulduk. Kırmızı ışıkta durmayıp büyük büyükbabanın arabasına toslayan bir adam oracıkta ölmüştü. Günü değişen tatillere baktığımızda bu kazanın da Paskalya Pazartesi'nde olduğu açığa çıktı. Büyük büyükbaba beraat etmişti. Daha da geriye gittiğimizde başka bir ata daha bulduk, bir topçu; bu kişi, Sivastopol Savaşında[7] emirleri yanlış duyduğu için kazara bir askerin ölümüne sebep olmuştu.

Benim ailemde, kızım ve onun Ocak ortasında doğan kızı dışındaki tüm çocukları, babası gibi Ekim ayında doğmuştur. Kitaplarımdan biri için Moreno'nun gerçek doğum tarihini araştırırken, takvimlerimizdeki değişiklikten ötürü yaşam olayı günlerinin değişmiş olduğu gerçeğiyle karşılaştım. 1917'de eski Sovyetler Birliğinde olan değişiklikte Orta ve Doğu Avrupa'da ay uyumsuzluğunu gidermek için Gregoryan takvimindeki kayıp günleri düzeltmek üzere değişiklikler yapılmıştı. Annem Isabelle'in doğum gününü 25 Ocak' ta kutlardık; ama yaşamının sonlarına doğru o bize 13 Ocak'ta, doğum günümü unuttunuz, diye sitem etmeye başladı: Eski takvimde Moskova'da 13 Ocak'ta doğmuştu, ama İsviçre'de yetişmişti ve doğum günü orada 25 Ocak'a denk geliyordu. Yaşamının sonlarına doğru ikisini karıştırmaya başlamıştı. 1892'de 13'ü ile 14'ü arasındaki gece, geceyarısına az kala doğmuştu; annesi (benim anneannem) Moskova'nın hamisi Aziz Tatiana onuruna verilen baloda dansetmekteydi. O gece kızını doğurmuştu. Nüfüs kağıdında 13 Ocak yazılıydı. Benim büyük torunum da aynı tarihte birkaç saat arayla doğdu: 14'ü ile 15'i arasındaki geceyarısını biraz

geçe. Nüfus kağıdında 15 Ocak yazılıydı. Adı Aude Isebelle'dir. Kızımın takvim düzeltmesinden haberi yoktu.

Noelle: Alışkanlık ve yiyecek çatışmaları

Evlilik ve aile çatışmaları her zaman kültürel, etnik ve ırksal farklılıklardan kaynaklanmaz. Sosyal sınıf farkı (sosyal sınıf nevrozuna bağlı), politik ve dini görüş farklılıkları ya da basit günlük yaşam alışkanlıklarındaki farklılıklar da çatışma kaynağı olur. Gece kuşları ile sabahçılar birlikte sorun yaşarlar; pencere açık yatanlarla kapalı yatanlar arasından çatışma çıkar; tutumlularla eli açıklar; atletlerle miskinler; klasik müzikçilerle rakçılar; hatta Wagner'cilerle Bach'cılar; operacılarla operetçiler, vb. çatışır dururlar.

Çatışmalardan bazıları parayla, bütçeyle ve ekonomik bilinçdışı ile ilgilidir: Kim neye ne kadar harcıyor, paylaşım nasıl, hesaplar ortak mı ayrı mı? Bu tür sorunları açığa kavuşturmak ve çözmek için rol oynama ile birlikte genososyogram kullanılabilir.

Bu kategorideki çatışmalar, yani günlük yaşamın sıradan sorunları için bir örnek olarak şimdi yiyecek ile ilgili genellikle "yiyecek kimliği" ile ilgili olan bir sorun örneğine bakalım.

Noelle genç, Fransız bir tıp fakültesi öğrencisidir. Büyükanne tarafından Kuzey Afrika ve İspanyol alışkanlıklarıyla (zeytinyağı ile pişirme) ve büyük büyükdedesi tarafından Fransız Alpleri alışkanlıklarıyla (tereyağı ile pişirme) büyümüştür. Kocası ve oğlu ile birlikte Güney Fransa'da yaşamaktadır. Basit bir aileden gelmektedir. Babası Cezayir'de bir matematik profesörü iken aile ülkelerini 1962'deki bağımsızlık ilanından sonra terk etmişlerdir. 1968'de Güney Fransa'ya göç etmişlerdir. Dediğine göre, ya pılı pırtılarını toplayıp göç edecek ya da bir tabuta, mezara gideceklerdir.

Doktor olan eşi de aynı halkadan gelmektedir.

Kadının köken ailesinde yemeğe çok düşkünlermiş. Babası çok yermiş, çok da et yermiş ama yaşlanıp kolesterol sorunu

çıkınca annesi eti epeyce kesip üstünde zeytinyağı gezdirilen haşlanmış sebzeler yapmaya başlamış.

Noelle genç kız olunca, diyetlerin ortasına düşmüş ve ondan sonra hiçbir zaman "herkes gibi yiyememiş." Tek kaçışı "normal yiyen" vaftiz annesine davet edildiği zamanlarmış. Evliliğin, "midesini kurtaracağını" düşünürmüş. "Hastaları iyileştirmek için" doktor olmayı istemiş.

Bir doktor olan eşi, bazı tür yiyeceklere tutkunmuş ve herkesi kendi gibi yemeye zorluyormuş. Oğlunun yiyecekleri konusunda da çok katıymış ve temel yiyecekler pirinç ve mercimekmiş. Noelle'nin annesinin kendi kocasının diyeti konusundaki titizliği gibi o da titizmiş. Bu nedenle Noelle aynı stres ve yiyecek kısıtlılığı içindeymiş.

Kocasının en büyük tutkusu "instinctotherapy"* imiş: İşlenmemiş yemek yer, yemekleri kokusundan seçermiş ve bu pişiren için sorun oluyormuş. Her zaman gereğinden fazla almak zorunda kalıyor, hepsini hazırlıyor ve kalanı atmak zorunda kalıyormuş. "Makrobiyotik" yiyecek tutkusu nedeniyle ve pirinç ve hububat tutkusu nedeniyle et ve balık yemiyormuş. Tahıllar da özel dükkanlardan alınıyormuş. Normal yeme alışkanlıkları olan arkadaşların yemeğe geleceği zamanlardaki muhabbet de ayrı bir dertmiş.

Noelle bu sosyal farklılıktan ötürü acı çekiyordu, bu sosyal mesafe yaratıyordu. Gitmek zorunda olduğu dükkanlardaki koku ve tatlara, tür ve çeşitlere de pek uyum sağlayamıyordu. Bu durum evde tartışmalara, çatışmaya ve sürekli bir gerilime yol açıyordu.

Daha da ciddisi, gizli ve örtük olanı da, eşinin eti şiddetle reddedişiydi. Bu onun ailesi ile bağlarını koparıyor, onu yeme kimliğinden, babasının normal yemek anlayışından, gerçek bir erkeğin yemesi gerekenlere ilişkin fikirlerinden koparıyordu. Normal bir erkek et ve patates yemeliydi. Kocası, oğlunu aile geleneğinin temel parçalarından uzaklaştırıyor, ailesi ile yemek

* *Guy-Claude Burger tarafından oluşturulan bir tür diyet./İD*

kültürü ve erkeklik kültürü ile ilgili aile gelenekleri ile olan bağlarını söküyordu. Bu yiyecek redleri kocasını, onu biraz kaçık bulan kendi ailesinden bile uzaklaştırıyordu.

Noelle'nin ailesinde yeme kimliği kadın tarafından seçilip yerleştirilirken, şimdi yiyecek kimliğini erkek belirliyordu.

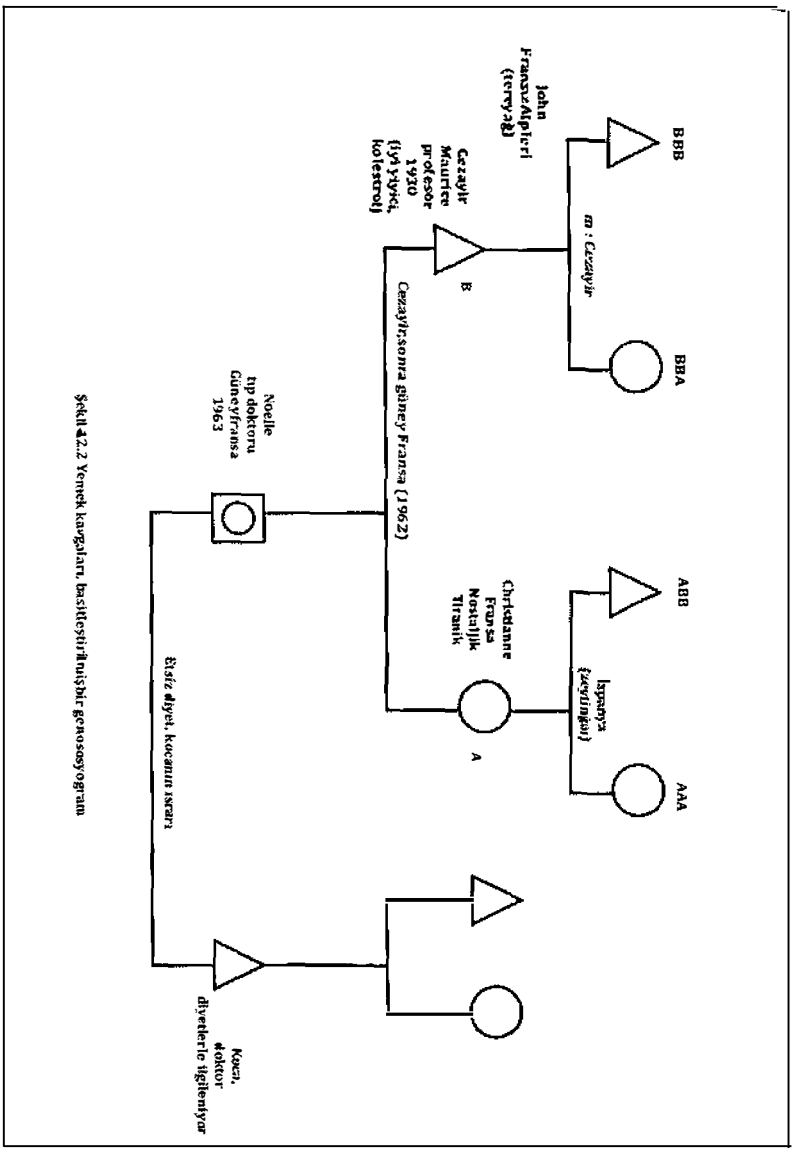

Şekil 42.2 Yemek kavgaları, basitleştirilmiş bir genososyogram

13 Sonuç: İnsan kubbesi

Bilimsel bilgi ve araştırma alanında şimdiki durumu göz önüne alarak, genososyogram ve kuşakaşan yaklaşımın, şimdilik sadece, aile yinelemelerini bitirmeyi ve söylenmeyenin verdiği zararı aşmak için onu tamir etmeyi amaçlayan klinik çalışmalara yol açacağını söyleyebiliriz. Bu çalışma, kişinin can alıcı sorular sormasını sağlar.

Şurası açıktır ki kimliğin demiri, bireylere ait tarihin tavında dövülmektedir. Bu tarihe edilgince teslim olmak yerine onun farkında olmak daha iyidir.

Bu yüzyılın sonunda soybilim moda olmuştur. Çevremizde, düşünce biçimlerimizde ve bunların genel durumlarında radikal dönüşümlerin olduğu bir çağda yaşıyoruz. Alvin Toffler'in dediği gibi, bu, pek çok insanın endişe ile karşıladığı bir stres, bir tür "gelecek şoku". Pek çok şey, hatta kültürümüzün ve gezegenimizin sağ çıkıp çıkmayacağı bile bilinmiyor.

Eğiticiler, terapistler, hatta tıp doktorları hangi ekolden olurlarsa olsunlar, klasik kuramların açıklayamadığı "zor vakalarla" karşılaşıyorlar. Onlar, kişinin kendi öyküsüne, sıklıkla bir sır öyküye "köklenmişliğiyle" karşılaşıyorlar. Bu öykü ki bazı anlarda, "flash" (birden anımsama/İD) anlarında, sözcükler düzeyinde ya da bedendeki "şeyler" düzeyinde ya da hastalık, kaza, ölüm düzeyinde ortaya, yüzeye çıkıyor.

Terapistin rolü, danışanlarına, öykülerini konuşarak keşfetmeleri, onu uygun şekilde kendilerine gösterebilmeleri, ipin ucunu ve anlamı görmeleri için yardım etmektir. Bu güç bir öykü ise, durum, onlara karmaşayı, düşünülmeyeni, konuşulmayanı -ve yinelemeyi- terkedebilmeleri, durumu tamamen kabul edip geçmişlerini yüklenmeleri için yardım etmeyi de içerir. Sayfa, açığa çıkmadan ve yazı silinmeden, özümsenmeden,

çevrilemez; yeni bir başlangıç yapılamaz. Bir kadın ya da erkeğin kendi yaşamını yaratmadan önce ödemesi gereken bedel budur.

1963 ya da 1964 sonbaharında, etnolojist rolümle Amazon ormanlarına fazla düşünmeden gittim. Bir grup arslan avcısı ve altın arayıcısına katıldım. "Hava kovboyları" tarafından sürülen küçük bir uçakla o zaman bilinmeyen bir yere uçtuk: Orinoco ve Rio Carrao bileşimindeki Canaima gölüne. Kayıp uçak enkazlarına şükür, "Meleğin Şıçrayışı" adındaki bir açıklığa indik; Salto del Angel şelalelerine yakın bir yerde kamp kurup, ağaçlara asılan hamaklarda uyuduk.

O sabah uyanışımı hiç unutmam. Bu bir tesadüf (serendipity) mucizesiydi. Başka bir şey ararken şans eseri tam ihtiyaçları olan şeyi bulan üç Serendip prensinin öyküsü gibi. "Serendipity" sözcüğü ilk kez, onaltıncı yüzyılda yaşamış Venedik'li Michele Tramezzino isimli yazarın eserinden uyarlanan bir roman yazan Horace Walpole (1717- 97) tarafından kullanılmıştır. Kitapta, şans eseri beklenmedik ve heyecan verici keşifler yapma yetisine sahip, Serendip'li üç prensin öyküleri anlatılmaktadır. Araştırmacı psikolog W. B. Cannon, terimi, 1945'te, şans eseri (kazara) gerçekleşen bilimsel keşiflere gönderme yapmak için kullanmıştır. Terim varoluşcu psikologlar tarafından kullanılır. "Tychè" kökü, Eski Yunanca'da şans, kader anlamını taşır; "eutychia" bir amaca ulaşmak anlamını taşır.

Amazon'daki o sabah, hamağımın altında beklenmedik bir manzara ile kaşılaştım: Yerliler ormandan çıkıp gelmiş ve benim eşyalarımla oynuyordu. Beni taklit ediyorlar, sivrisinek kovucumu deniyorlar, tarağımı, parfümümü, sabun ve eşyalarımı, anlamlarını ve kullanılışlarını bilmeden deniyorlardı. Sonra, hamağımdan indim birbirimizi tanıdık, beni köylerine davet ettiler; bu benim yaşamımdaki en unutulmaz karşılaşmalardan biri oldu.

Yukarıda, çok yükseklerde daha gizemli ve bilinmeyen hayatlar var, binlerce yıllık ağaçların uç dallarında, bilinmeyen bitey (flora) ve direyleri (fauna) ile bir kocaman dünya olarak.

O zamandan beri araştırmacılar, botanikçiler, biyologlar, hayvan bilimciler ve etologlar kubbe (canopy) adını verdikleri şeyle, tropikal yağmur ormanlarının tepeleri ile ilgili çalışıyorlar. Kubbe, İkinci Dünya Savaşı Sonrasında, 1940'ların sonunda keşfedildi ve bu konuda en önemli araştırmalar 1986 ve 1989'da Amazon'da, Guyana ve Cameroon'da gerçekleştirildi.

Onlar böylece, bilinmeyen kesitleri (interlacings) ve bağlantıları keşfettiler: Gökyüzü ile yeryüzü arasında bambaşka bir yaşam dünyası vardı. Ormanla atmosfer arasında, yerden 30-40 metre yüksekte sadece orada yaşayan bitki ve hayvanların olduğu bir arayüzey.

Kubbe, daha aşağı seviyede (yerde) yaşayan organizmalar için yapraksı bir ekran oluşturuyor. Bu, tüm ormanın işleme ve büyümesini sağlamak için güneş enerjisi jeneratörü işlevi görüyor olabilir.

Bu araştırmacılar, geniş anlamda etolojistler, kubbeyi, yaşamın ve insanın kökenini araştırmak ve gezegenimizin geleceği ile ilgili kuramlar geliştirmek için kullanmaktadırlar.

Ben buna, aile ağacımızın ve ruhsal şeceremizin sunduklarını, onun bağlantı ve kesitlerini araştırmamızla aynı açıdan bakıyorum. Ailesel ve kişisel yaşamımızın ipucunu yakalayıp onu çözebiliriz. Bu bir "insan kubbesi" açısıdır.

Gelin Freud'a gidelim. *Düşlerin Yorumu'nda,* o, hayaletlerden, "geri dönenlerden" söz eder: "Ben onların isimlerinin günün modasına göre değil, sevilen insanların anısına göre verilmesi konusunda ısrar ettim. Bu isimler, çocukları, geri dönenler haline getiriyordu."[1]

Bu çalışmanın Freud ve Sandor Ferenczi'ye dayanan psikoanalitik kökenlerini anımsayalım. "Aile yinelemeleri" -bunlar hem trajik hem de mutludur- yaş, gün ve yıldönümü sendromları açısından eşzamanlılıkları ile birlikte not edilmiştir.

Otuz yıl kadar önce, Ivan Boszormenyi-Nagy, bireyleri, adalet ve aile içi hesapları da içeren ahlaki bir dokunuşla ailelerine bağlayan "görülmez" bağları, bağlılıkları ve "görülmez aile sadakatini" (1973) bulmuştur.

Nicolas Abraham ve Maria Torok (1975) kendilerini zaman zaman gizli türbelerini terkedip bedenlere ya da zihinlere dadanan gömülmüş "hayaletler"e benzeyen şeylerle yüzleşirken buldular; İskoçya'daki perili ev öyküleri ya da Agatha Christie öykülerindeki gibi.

Bu nasıl mümkün oluyordu? Bu fizyolojik olmaktan ziyade psikolojik olan bir engram -bellekteki ısrarcılığına dayanarak nöral dokuda olduğu varsayılan değişiklik- mıydı?

Yalınlaştırarak diyebiliriz ki, daha doğumda, hatta anne karnında, çocuk belirli iletiler alır: Birileri ona bir ad bir soyadı, gerçekleştirmesi ya da kaçınması gereken rol beklentileri verir. Birileri ona yansıtır, örneğin, muhteşem dayısı Jones'un ruhunu taşıdığı, onun gibi bir kaşif ve maceracı olacağı söylenir, birileri onu günah keçisi yapar ya da ölen birinin yerine koyar. Uyuyan Güzel masalındaki gibi, birileri geleceği görür, buyurur, yazar - şeyler söylenir ya da söylenmeden oradadır- bütün bunlar gizli konuşulmayan bir dille yapılır: Bu çocuğu programlayan şeydir.

Sonra, aile, yani çocuğu çevreleyen kişiler, çocuğun zihnine, yaşam, evlilik, ölüm, bekaret, meslek iş vb. içeren bu programı yerleştirir -ya da engramlar. Böylece, gelecek, ailenin konfigürasyonuna - dillendirilen ya da dillendirilmeyen- bağlı olacaktır.

Tabi tam bilemiyoruz. Her birey, kendi düşünce sistemini hazırlar ve bağlanacağı düşünce ekolünü seçer.

Kesin bildiğimiz bir şey var: Josephine Hilgard'ın çalışmaları bize pek çok olguda yıldönümü sendromu denen bir şeyin varlığını istatistik olarak kanıtlıyor. Çok çeşitli ailelerde belirgin şekilde doğum ve ölüm günü eşzamanlılığına, doğruluğu tartışılmaz aile yinelemelerine ilişkin klinik gözlemler var.

Bir şey olasılığın üstünde ortaya çıkıyor: Biz *kökenler* ülkesindeyiz; psikanalitik terimlerle, bu, bir tür bellek sürçmesinin kuruculuğunu içeriyor.

Daha açık olabilmek için, somatizasyon konusuna, yani "bilinçdışının bedende oynadığı role"[2] yoğunlaşan psikanalist Sylvana Olindo-Weber'in bahsettiği bir olguya değinelim. Olgu, dördüncü çocuğu, oğlu, her gece çığlıklarla uyanan bir kadının öyküsü ile ilgili. Kadın terapisi sırasında, küçük kardeşinin bir gece beşiğinde öldüğünü anımsıyor. İki erkek kardeşi daha, aynı trajik ölümle karşılaşıyor.

Terapiste bunları anlattığı geceden sonra, oğlu artık geceleri uyanmamaya başlıyor. Bebek ve çocuklarla aynı şekilde çalışan Françoise Dolto'nun seminerlerinde anlattığı çok sayıda olgu sunumunda da benzer durumlar tanımlanmıştır.

Kuşakaşan terapide olan herşey bence aynı doğadadır.

Bu arada, Freud, *Totem ve Tabu*'da kuşakaşan geçiş konusunun önemini sezinlemiştir:

> *Psişik süreçler bir kuşaktan diğerine doğru sürmeseydi, her kuşak yaşam karşısında yeniden tavır almak zorunda kalsaydı ilerleme olmazdı, gelişme olmazdı... Acaba kuşaklar zihinsel durumlarını bir sonrakine hangi yollarla geçiriyorlar? Bu sorunların yeterince açıklandığını ya da sürecin sadece iletişim ve gelenekle -ilk bakışta olduğu gibi- gerçekleştiğini savunmuyorum... En insafsız baskılama bile çarpıtılmış yerine geçen itkilerle (impulslerle) onlardan kaynaklanan tepkilere bir yer bırakıyor olmalıdır*[3].

Karşılaştırılamayacak olanı karşılaştırmak istemeyerek, diyorum ki, "geçiş" henüz bilinmeyenler alanındadır; sadece açık uçlu sorular sunar. Sosyal bilimleri, biyolojiyi, kuantum fiziğini, hayvan ve insan etolojisini aynı anda içeren disiplinlerarası araştırma alanındaki gelişmelerin ve yeni nörotransmitter keşiflerinin bireyler ve kuşaklararasındaki geçişlerin nasıl oldu-

ğunu, Moreno'nun varlığını sezip tele adını verdiği şeyin ne olduğunu daha iyi anlamamıza olanak sağlayacağını umuyoruz.

Karl Pribram beynin hologram gibi çalıştığını gösterdi. Ilia Prigogine, David Bohm, Fritjof Capra'nın zaman ve beden-uzay- zaman üzerine çalışmaları, her şeyin birbiriyle bağlantılı olduğunu gösteriyor.

Darwin'den Hinde'ye ve Sheldrake'ye uzanan hayvan etolojisi çalışmaları da geçiş sorusunu ortaya attı. Rupert Sheldrake[4], geçiş sürecine, İngiliz kuşlarının (bluetit) nakledilen süt şişelerinin kapaklarını açma becerisini kuşaktan kuşağa geçirişlerinde bir tür engramlaşma (psikolojik sürecin nöral dokuda bir değişiklik yaratması/*İD*) olduğu gibi bir bakış açısından yaklaştı.

Kökenin ve bellek hatalarının nasıl aktarıldığı sorusu sadece Freud'un değil daha yenilerde René Käes'in de kafasını karıştırdı[6]. Bu soru Eflatun tarafından da Pamfilyalı mitinde[7] (myth of the Er, The Pamphylien) sorulmuştu. Eflatun, ruhların, daha önce gördüklerine ilişkin herşeyi unutarak doğduğunu söyler. Eski bilgiyi unutmanın şimdi burada yaşamayı sağladığını, kişisel bir geleceği olası kıldığını ve böylece bir şekilde bizi geçmişin yükünden kurtardığını söyleyebiliriz. Eflatun'u doğru anlıyorsam, Plain of Lethe (unutkanlık ovası), kuşağa dönüşü kasdetmektedir (Eflatun'un Cumhuriyet isimli eserindeki sözü geçen mitte unutkanlık nehri vardır./ *İD*). Son yıllarda hem ABD'deki Martin Bergmann ve Hilton Jacoby gibi Soykırım çocukları kuşağı ile 1982'den beri çalışanlar- hem de Fransa'daki psikanalistler özellikle, Françoise Dolto, Nicolas Abraham, Maria Torok ve Didier Dumas, Serge Tisseron- "koruyucu baskılama" varsayımını öne sürdüler. Burada, kapatılan ya da dışlanan bir gerçekliğin korunması söz konusudur. Sözedilmeyen ve bu nedenle türbeleşen sırrı taşıyan çocuklar için, bir kuşaktan ötekine sözü edilmeyen bir olay çevresinde bir zincir bir kuşağı diğerine bağlar; bu bir acı çekiş haline gelir, bilinçdışında içsel bir yapı gibi kayıtlı hale gelir ya da türbeleşir. Konuşulmayan sır, sözü edilemeyen şey, üçüncü kuşakta açıklana-

maz belirtiler gösteren kişiyi bir hayalet gibi yakalar, bu da ebeveyn tarafından, bilmeden ona yansıtılan bir sırdır.

Transaksiyonel analizde, psikanalist Fanita English, kişilerin "sıcak patatesi", ondan kurtulabilmek için kuşaktan kuşağa aktardığını söylecek kadar ileri gider.

Ona göre, ebeveynlerle ciddi sorunlarında genç çocuk, bir üstsenaryo (episcript) oluşturur: Kurban edilebilir bir kurbana ya da günah keçisine aktarmayı başarabilirse kendisini zarar verici bir kaderden koruyabileceği şeklindeki büyüsel bir inanca dayanan gizli bir öykü kurar.[8] "Sorunu başkasına geçirerek" kişi kendi "yıkıcı senaryosundan" kurtulabilir.

Dostu La Boétie'yi otuz yaşında yitiren Montaigne, ömrünü onun hayaletiyle geçirdi, onun yazılarını yayınlayarak onun tekrar yaşamasını sağlamaya çalıştı Kendi *Denemeler*'inde ondan, onunla arkadaşlığından söz etti. Montaigne bu ruhsal tutuluşu şöyle anlatır:

> *Sözünü ettiğim türdeki dostlukta, ruhlar birbiriyle öylesine kaynaşır ki onları birleştiren dikiş çizgisi bile silinir gider ve onu artık bulamazsınız. Bana onu niye sevdiğimi söylemem için baskı yaparsanız, "Çünkü o oydu ben de bendim"[9]'den başka yanıt alamazsınız; bunun başka türlü ifade edilebileceğini sanmıyorum.*

La Boétie, Sainte-Beuve'de, şöyle der: "Bazı ruhlar bir kere birleştiğinde onları hiçbir şey ayıramaz. Ah, Montaigne, beni sana sonsuza kadar ne olursa olsun bağlayan şey doğanın gücüdür, bu en güzel sevgi, en güzel erdemdir."[10]

Montaigne için yaşam boyu süren bu perilenme bilinçli idi. O, La Boétie'yi *Denemeler*'inde yaşattı, onun anısını bize aktardı. Aslında o bize öyle bir harmanlanma örneğinden sözeder ki, birinin düşüncesini ötekininkinden ayıramazsınız.

Nicolas Abraham've Maria Torok'un anlattığı bilinçdışı hayalet de böyledir ama o bilinçte değildir.

Bu varsayım psikanalitik araştırmalar alanındaki yansıtma, içe alım, bastırma ve ayrılma gibi analitik kavramlar aracılığıyla işler.

"Bir zihin biyoloğu"[11] olan Freud'un filogenetik kalıtım konusunda neler söylediğini de unutmayalım. *Bir Bebeklik Nevrozunun Öyküsü*'nde Freud şöyle belirtir: " İlki filogenetik olarak aktarılan şemayla ilgilidir... Ben bunların, insanın uygarlaşması tarihinin çökeltileri olduğu görüşünü benimsiyorum,"[12] bazı insanlar bunu gerçekdışı bir tahmin olarak bulsa da.

Bu duruma ilişkin yeni bir açıklama, yenidoğan çalışmacılarının 1991- 2 yılında *Somatothérapie* dergisinde yayınlanan verilerinden gelmektedir. Onlar, gebeliğin yedinci ayı gibi erken dönemlerde, rahim içinde bebeğin düş gördüğünü bulgulamışlardır. Anne çocuğa düşlerini aktarıyor olabilir: Aynı düşleri görüyorlarsa, anne, çocuğa kendi bilinçdışını aktarıyor olabilir.

Bu bulgu, anne ve çocuğun bilinçdışlarının bağlantılı olduğunu ve çocuğun iki ya da üç kuşaktır olan aile olaylarını bildiğini, tahmin ettiğini ve hissettiğini söyleyen Françoise Dolto'nun görüleriyle uyumludur.[13]

Bu kuramlar bir biçimde, psikodramada doğumu yeniden yaşama deneyimi sırasında, erişkinin, bebeğin hareketlerini, tutumlarını, dudak hareketlerini (bir erişkinin bebeğin sesini aynen çıkardığını duymak şaşırtıcıdır) yaptığı ve doğum ve doğum öncesi dönemdeki gerçekleri ve sarsıntıları yeniden keşfettiği klinik deneyimlerle" uyumludur. Veriler birçok olguda bu keşiflerin gerçekten doğru olduğunun bulunmasıyla da sonuçlanır.

Nicolas Abraham ve Maria Torok "Hayalet, bilinçdışının asla bilinçli olmamış bir formasyonudur. Ebeveynin bilindışından, henüz bilinmeyen bir yolla, çocuğunkine geçer."[14]

Sokrat, Vicdanının Sesi, onun yüce içsel rehberi "Daimon", iyi ruhu Eflatun'un ***Apology***'sindeki (*Özür*'ündeki) gibi, onu durdurup geriye döndürmediği sürece, kendisinin, dilediği gibi hareket ettiğini söylemiştir:

Sebep, benim pek çok yerde, pek çok kez adını ettiğimi duyduğunuz şeydir. Burada bana tanrısal ve kutsal bir şey gelir. Ben bunu çocukluğumdan getirmişimdir. Bu bir tür ses gibidir. Geldiği zaman beri yapacağım şeyden uzaklaştırır, asla ona yaklaştırmaz... Benim kutsal olan bu alışıldık kahinim her şey öncesinde sıklıkla gelir, sudan şeylerde bile hata yapacağımda oradadır...[15]

Ama biz her zaman bu iç sesi dinleyecek zamanı yaratacak kadar sabırlı ve akıllı olamıyoruz.

Şimdiki bilgi durumumuzu gözetirsek, bana öyle geliyor ki, bilinçdışından bilinçdışına aktarımla ilgili gerçekleri ve klinik tanımlamaları gözleyip yayınlamak; buna dair klinik ve istatistik çalışmalar (yıldönümü sendromu için Josephine Hilgard'ın yaptığı gibi) yapmak ve sonra bu bilinçdışı hayaletlere, yinelemelere, yıldönümlerine ilişkin anlayışları, olduğumuz etkileşim, sezgi ve dil varlığı bilgisine katmak klinisyenlere kalıyor.

Ölüler yaşayanlara geçer.

Son senaryo: Bilinçdışının biçimleri

Yüzyılın bitiminde, Freud bireysel "bilindışını", Jung "kollektif bilindışını" tanımladılar. 1940'larda J. L. Moreno "ortak bilinçdışı"ndan (co-unconscious), "aile ya da grup ortak bilinçdışından" söz etti.

Ortak bilinçdışı belirli bir grupta paylaşılıyor, onların grup olarak birarada oluşlarından köken alıyordu.

Daha önce 1930'larda Eric Fromm; Emile Durkheim, Max Weber, Karl Marx ve Robert Merton'un klasik sosyolojik çalışmalarına dayanarak "sosyal bilinçdışı"ndan söz etmişti. 1937'de Karen Horney sosyolojik ve antropolojik bir kavram olan "sosyal bilinçdışı"nı klinik psikoterapiye uyarlıyordu. D.W. Winnicot bu kavramdan etkilenerek "çevresel anne" (enviromental mother) (1965) den söz etti. Bu fikir pek çok İngiliz ya-

zarının, örneğin Jane Austin'in (1811) yazdıklarında da göze çarpar.

Çağdaş Jungcu terapistlerde "paylaşılmış bilinçdışı" (Zinkin, 1979)gibi benzer bir kavram vardır. Ethel Spector-Perlon'un "kültürel bilinçdışı" (1992), Otto Kernberg (1993), Earl Hopper (1996) ve René Käes'in çalışmalarında da benzerlikler vardır. Ada Abraham doğumdan hemen sonraki anne-çocuk biriminden sözederken "ortak-kendilik" (co-self) tanımını kullanır.

Ek 1

Türbe ve hayaletin Nicolas Abraham ve Maria Torok'a göre tanımı

Bazı olgularda, örneğin sırların olduğu durumlarda, herşey sanki şöyle olur: Dramatik, utanç verici ya da haksız bir şekilde ölen kişi aileye, hayalet formunda bağlı kalmaya devam eder; bir torunun kalbindeki bir mezarda saklı ya da iyi gömülememiş olarak durur. Bu hayalet bir vantriolog gibi kendini zaman zaman dışarı vurur; bazen belirti - yineleyici- şeklini alır ve ebeveynin bilinçdışından çocuğun bilinçdışına geçer.

Bir türbenin kendisini kurması için, Ego İdeali rolünü oynayan bir kişinin utanç verici bir sırrından sonuçlanması gerekir. Bu, utancı örtbas eden bir sırrın saklanması sorunudur.[1]

Yazarlar, mezarın ruhsal aygıttaki yeri konusunda şöyle derler:

Türbe topografide belli bir yerdedir. Burası ne dinamik bilinçdışı ne de içealımların egosudur. Daha ziyade, ikisi arasında bir yer işgal eder, bir tür yapay bir bilinçdışıdır ve egonun tam ortasında takılıdır... Dış dünyaya hiçbir şey sızmaz. Ego, mezarlığın bekçisi rolünü üstlenir.[2]

Abraham ve Torok'a göre, mezarın inşası, kurucu bir baskılama (genellikle dinamik baskılama olarak tanımlanır) değil, koruyucu bir baskılamadan kaynaklanır. Onlar iki tür baskılama arasındaki farkı aşağıdaki şekilde tanımlarlar:

Histeride, yasak, dışavurum şekli arayan ve sembolik bir doyum bulan (histerik dönüştürme) isteğe yol açar. Öte yandan, ... mezarı taşıyan yapı (cryptophore), halihazırda karşılanmış arzu, gömülü yatmaktadır –ortaya çıkma ve dağılma kapasitesinden eşit derecede yoksundur... Bu geçmiş, kişide bir gerçeklik tıkacı gibidir; yadsıma ve itiraf edilememelerdeki gibidir.[3]

Özetlersek, mezar, egonun bizzat içinde bir ektir ve bunun etkisi koruyucu bir baskılamadır. Yazarlarla aynı terminolojiyi kullanarak diyebiliriz ki, mezar, ego içinde oturan bir tür yapay bilinçdışıdır; vazgeçilmez bir narsisistik nesne kaybıyla sonuçlanır ki mezarı taşıyan ile (cryptophore) kayıp nesne arasındaki sır nedeniyle kaybı konusunda bilgi bile yoktur. Sırrın içeriği utanç lekesi ile kaplanmış adından söz edilemez bir "suç" olarak kabul edilir. Bu da mezarı taşıyan kişinin Gerçekliğini (sözcüğün metapsikolojik anlamıyla) oluşturur.

Hayaletin bilinçdışındaki işi

Hayalet, iyi gerekçelerden ötürü asla bilinçli olmamış bilinçdışı bir oluşumdur. Henüz nasıl olduğu bilinmeyen bir yolla ebeveynin bilinçdışından çocuğunkine geçer.[4]

Hayalet başkasına ait utanılacak, konuşulamaz bir sırla yasaksevi, suç, yolsuzluk vb[5]*- bilinçdışında çalışır.*

Ziyaret eden bir cine dönüşen hayalet, ötekinin içine gömülen[6] *ölünün varlığına tanıklık eder.*

Kendi enerjisi yoktur... Sessizlik içinde işini yapar. Gölgede kalan sözcüklerin ve görülmeyen gulyabanilerin, bilinçdışındaki bağlantıların tutarlılığını bozarak ona yardım ettiğini ekleyebiliriz.[7]

Şunu da vurgulamalıyız ki hayalete güç veren sözcükler bilinçdışı olarak işgal ettiği kişiye geçer. Bunlar genellikle tüm aile öyküsü yöneten sözcüklerdir ve acınacak artikülasyonların jetonları olarak iş yapar.[8]

...Bunlar bir yarığı işaret eder; konuşulamayanı gösterirler... Hayaletin varlığı, torunlar üzerinde etki yapar ve ebeveynde narsisistik zedelenme hatta felaket yaratan bir şeyi gösterir.[9]

Hayaletin görünümü, saçma sözcük ve eylemler, belirtiler şeklindedir...[10]

Hayaletin periyodik ve kompulsif dönüşü... vantrilog gibi çalışır, kişinin kendi zihinsel topografisi içinde yabancı gibi çalışır.[11]

Sonuç olarak, dadanılan bireyler iki eğilime yakalanmışlardır. Sevilen kişinin sırrı ne pahasına olursa olsun korunmalıdır; görünürdeki bihaberlik (cehalet) de sürmelidir. Aynı zamanda sırdan, sırrın bilinçdışında yeniden kurulmuş şeklinden kurtulmalıdırlar. Bu iki taraflı hareket belirtilerde kendini gösterir ve "mantıksız" ve davetsiz eylemler, sözler doğurur; ürkütücü etkiler yaratır: varsanılar, delilikler. Bu, bilinçdışının derinliklerinde başka birinin sırrının yaşayan-ölü bilgisinin yerleştiğini gösterir ve saklar.[12]

İkili birlik ve dadanma

Nicolas Abraham ve Maria Torok, mükemmel bir soybilimsel kavram olan ikili birliğin, hayalet ve onun görünümü olan dadanmanın metapsikolojik gerçekler olarak anlaşılmasını sağlayacak en önemli araç olacağını düşünürler.

Birlik kavramı temel bir ikili özelliğe sahiptir: Özgün ikili birlik anne-çocuk ilişkisidir (ya da ebeveyn çocuk).

İkili birlik ayrışmamış ayrılardır; ya da ayrışmamışlık içinde olan ayrışmışlık. Ayrışmamış, birey, içerde ortaya çıkan bir şekilde ayrışma ile olur.[13]

Bu ayrışma örneğinin somut örneği anneden ayrılış şeklindeki filogenetik olaydır. Sonuç olarak:

Paido-metre (bebek ölçer) iki eşte de aynı yoksunluğun, anne yoksunluğunun yarasını ölçer. İşin paradoksu da buradadır: Eğer bebek anneyi özlerse, anne de, bunun karşılığında kendi annesini özleyecektir.[14]

Olgunlaştıkça: Anne çocuk ikili birliği içerde bilinçdışı ile egonun ikili birliğine dönüşür.[15]

Ek 2

Josephine Hilgard'ın (1952- 89) yıldönümü sendromu ile ilgili istatistiksel çalışması[1]

1953'te yayınlanan kısa makalesinde Josephine Hilgard, ebeveynlerdeki yıldönümü sendromlarına ilişkin birkaç olgu sunmuştur. Yıldönümü sendromları, sözcüğün kimyasal anlamıyla "tetiklenen" tepkimelerdir ya da aynı yaştaki çocuklarında ebeveynlerinin öldüğü yaşlarda yeniden etkinleşmiştir. Aşağıda iki olguyu okuyacaksınız:

Altı yaşındaki Jenny'nin annesi Mary Bacroft'ta zatürre (pnömoni), zatülcemp (plörezi) ve psikoz gelişmiştir. Kendisi altı yaşında iken babası zatürre ve zatülcemp ve ardından terminal menenjitten ölmüştür. Mrs. Nacroft'un hastalığının olası yıldönümsel doğası, belirtilerin, kendi kızı altı yaşında iken, yani kendisinin babasını yitirdiği yaşta iken ortaya çıkışı ve zatürre ve zatülcemp belirtilerinin babasının ölümcül hastalığının belirtilerini aynalaması gerçeğinden bellidir. Psikotik belirtiler kendisi zatürre ile hastanede yatarken ortaya çıkmıştır. Hasta bir sabah Allah'la konuştuğundan, kendisinin ulu olduğundan ve ona ölümlüler tarafından zarar verilemeyeceğinden söz etmeye başlamıştır. Kavgacılaşmış, dağınıklaşmış ve garip davranışlarda bulunmaya başlamıştır. Düşünce uçuşu içinde şarkı söyleyip bağırmaya başlamıştır.[2]

Hastanın psikozu onu gördüğümde bir yıldır sürüyordu. Üç kez hastaneye yatırılıp elektroşok sağaltımı görmüştü. Bunlar iki kez ılımlı iyileşme sağlamıştı.[3]

Psikoterapinin başlangıç aşamasında, Mrs. Bancroft çocukluk yaşantıları ile kızının yaşantıları arasında sıklıkla bağlantılar kuruyordu: Jenny'nin kendisini sedyede görüşü, kendisinin babasının sedye ile götürülüşünü görüşü; annesinin onu itişi ve şimdi onun yokluğu ile Jenny'i itişi. Mrs. Bancroft kendi alışıldık halinden farklı olarak şimdi annesinin yaptığı pek çok şeyi kızına yapıyordu. Şimdiki hastalığı çocukken başetmeyi başaramadığı birşeyleri yeniden canlandırmış gibiydi; pek çok terapötik faydası oluyordu. İki ay içinde senatoryumdan ayrılmıştı. Daha dostça ve daha kararlı biri olmuştu. Yine kocası ile yaşıyordu, ancak kızlarını onlarla yaşamak üzere geri alamamışlardı.[4]

James Carson, 34 yaşındaydı, dört yıldır süren başağrıları nedeniyle hastaneye yatırılmıştı... Yatırılır yatırılmaz 50 adet fenobarbital tableti alarak intihar etmeye kalkıştı. Akut belirtiler oğlu dört yaşında iken başlamıştı. Bu yaş, kendisinin babası aniden gripten öldüğü zamandaki yaşıydı.[5]

...çocuğunun doğduğu yıl hastanın önemli iş değişiklikleri yaşadığı görülüyordu. On yıldır çalıştığı mağazacılık işinden ayrılıp özel dedektiflik işinde çalışan bir kriminolojist olmuştu... Oğlu dört yaşına geldiğinde başağrıları başladı. Özel polis olarak daha önce babasının çalışmış olduğu demiryolu şirketinde işe başladı; oysa daha önceleri asla demiryolları işinde çalışmayacağını söylemişti. Bu olası yıldönümünde onun bilinçdışı olarak babası ile özdeşim yaptığını görüyor muyuz?[6]

Olguyu ilk ele aldığımda durum umutsuz görülüyordu. Sanrı ve varsanıları vardı; intihar ve adam öldürme risk leri nedeniyle koruma altındaydı. Ancak, hastalığın yıldö nümsel doğası ile ilgili varsayım benimsenip de çalışılınca belirgin terapötik faydalar ortaya çıkmaya başladı... Çok

duygulu şekillerde aşağıdakine benzer ifadeler kendiliğinden gelmeye başladı: "Babam yaşıyor olsaydı işler bu noktaya gelmezdi. Kahretsin, babam ölmemiş olsaydı ben bu karmaşa içinde olmazdım... Biliyor musunuz, onun da bir oğlu ve kızı vardı, benim de... Öyle bir şey hissediyorum ki sanki o ben, ben oyum."[7]
Terapi seyrinde, babasıyla özdeşiminin içealımsal doğası sembolik olarak kendini göstermeye başladı; örneğin, midesindeki belirtiler için kendini davul gibi şişmiş hissettiğini ve içinde sanki bir ceset varmış gibi duyumsadığını söyledi.[8]

Uzun yıllar sonra, 1989'da, Hilgard aşağıdaki iki olguyu yazar:

Temel konu [yıldönümü tepkisi] keşfedilmeden önce bunlar en kafa karıştırıcı olgulardı. Belirtileri tetikleyen farkedilir bir neden görülemiyordu. Odak epizodlar anlaşıldıktan sonra eldeki veriler yerine oturmaya başladı. Bu olguların çoğunlukla farkedilmeden kalışının temel nedeni, temel figürün, ebeveynin hastalığı konusunda ipuçları taşıyor olmasıdır.[9]

Yıldönümü sendromu varsayımını sınamak için, Josephine Hilgard iki adet sistematik çalışma yürüttü. Psikoloji doktorası için Ulusal Sağlık Enstitüsü'nden de destek bursu alarak California Hastanesi'ne yapılan başvuruları inceledi. Çalışmalar, Agnews Eyalet Hastanesi'ne başvuran 8680 hastayı taradı.

Ekip, 1954- 1957 arasındaki her yılın dokuz aylık periyodunda başvuran tüm hastaların dosyalarını ve öykülerini taradı. Elli yaş üstünde olan, alkolizm, organik hastalık ya da psikopatik kişilik tanılı hastaların dosyalarını elediler. Havuzdaki sa yı 2404'ye indi. Bunlar oralı, beyaz hastalardı ve beşte üçü şizofrenik, beşte biri manik depresif, beşte biri psikonevrotikti. Daha sonra evli ve çocuklu olan, ebeveynini iki onaltı yaşında

yitirmiş, görüşmeler sırasında ebeveynlerinin ölüm tarihi belirlenebilenleri (görüşme, yazılı belge ve hastane kaydı doğrulaması) çalışmaya almak üzere bir ayıklama daha yapıldı.

8680 başvuru yaş ve ebeveyn durumu ölçütleri ile 2404'ye indi ve sonra daha titiz ölçütlerle sayı, deney grubunda 193 hastaya indi. Psikotik-nevrotik populasyonun (2404) %8'i 40 erkek, 153 kadından oluşuyordu. Bunların, % 49'u Protestan, % 34'ü Katolik ve % 1'i Yahudi idi.

Kadın hastalar arasında, anneleri ölen 65 kadının 14'ünde yaş rastlantıları; babaları ölen 82 kadının ise sadece 9'unda bu rastlantı görülüyordu. Her iki grup da istatistiksel inceleme yapmak için yeterli sayıdaydı... Her hasta için iki yaş kayıt edildi. İlki, hastaneye başvuru tarihi, ikincisi varsayımsal bir yıldönümü tarihi idi, yani hastanın, eğer en büyük çocuğu kendisinin ebeveynini kaybettiği yaşta olsaydı, hangi tarihte hastaneye yatırılacağının tarihiydi. İstatistikçiler için soru, iki yaş arasındaki benzerliğin sıklığının raslantı ötesinde olup olmayışıydı.[10]

Annelerini kaybeden kadınlar için, yaş benzeşimleri raslantı ötesinde belirgin anlam taşıyordu; testin p değeri 0.032 idi (iki yönlü test). Yıldönümü varsayımında uyuşmadaki rastlantı dışı etken kanıtlanmış oluyordu.[11]

Ne yazık ki, araştırmadaki erkek sayısı istatistik çözümleme için yeterli değildi; yine de babalarını kaybeden -annelerini değil erkekler arasında da benzer bir eğilim olduğu göze çarpıyordu.

Kadınlar ve erkekler arasındaki bu fark hakkında spekülasyon yapabiliriz. Hilgard, buna ek olarak alkolizmle hastaneye yatırılan 930 hastayı da inceledi. Bunların 679'u erkekti.

Erkeklerde psikozla diğer patolojiler arasında yapılan olası "seçim" varsayımına ve alkolik erkeklerdeki yaş ve kayıp

arasındaki rastlantılara dayanarak, Josephine Hilgard şunu öne sürer: "Bir erkeğin rolü ona, eve gelen yeni bebeğin yarattığı çatışmalı duyguları daha esnek karşılayabilmesi için seçenekler sunar. Alkolizm bunlardan birisidir."[12]

Bu çalışmanın önemli yanlarından birisi de iki çocuğu olan annelerde çocuklardan her biri kendi annesinin ölüm yıldönümüne geldiğinde psikotik periyodlarla depresyon başlangıcı şeklindeki yıldönümü sendromunun ve çifte yıldönümü sendromunun -ya da ardışık yıldönümü- keşfidir. Hilgard, Martha Newel örneğini verir. Bu hasta çocukları onüç yaşına geldiğinde iki kez hastaneye yatırılmıştır. Onun kendi annesi o onüç yaşında iken ölmüştür.

Yine psikotik başlangıç ile hastaneye yatırılma, anne kaybıyla ilişkili bir kız ilişkisi taşıma konusunda istatistiksel olarak anlamlıdır (0.03); baba kaybında ise sadece olasıdır. Olay aynı cinsten ebeveyn kaybında daha anlamlıdır. Hilgard'a göre erkeklerde psikozun daha az oluşu, erkeklerin toplum ve yaşamda rollerinde daha fazla esnekliğe ve rol seçeneğine sahip oluşlarıyla bağlantılıdır; erkekler zorluğa düşünce "şişeye" sığınmaktadırlar.

Hilgard ve Newman 1959 ve 1961 yılları arasında yayınlanan başka olgular da sunmuşlardır.

Annenin ölüm ya da psikozla kaybı ve hastaneye yatırılışı ile ilgili çalışmalar da aynı yıldönümü fenomenini göstermiştir. Kız, annenin hastaneye yatırılış yaşına geldiğinde kızın psikotik epizodla hastaneye yatırılışı söz konusudur.

Tedavinin detaylı incelenmesi, erişkin yaşama karmaşık ve bütünleşmemiş özdeşimler çekirdeğinin taşındığını net olarak göstermektedir. Sadece, erken sarsıntının koşulları yinelediğinde -şimdi anne yerine çocuk- çocukluktan beri kapsüle edilmiş şekilde duran sarsıntı tetiklenir.[13]

Belirli bir yaşta ebeveyn kaybı olduğunda ve kişi "kritik yaşa" geldiğinde yıldönümü yaşında ya da gününde, çifte yıldönümünde gördüğümüz gibi, çocuklardan her biri kişinin aynı cinsten ebeveynini yitirdiği o yaşa geldiğinde, psikotik epizodlu bir kriz gelişme olasılığı yüksektir.

Bu çocuk ve ebeveyn kardeşler arasında aynı pozisyondaysa ve aile ya da kişi bir şekilde bu gelişmeyi önceden görülüyorsa daha sık olur: Bu, Robert Rosenthal'in "kendini gerçekleştiren kehanet" adını verdiği şeye benzeyen "psikoz destanı"dır; "ailesel benzerlik ve özdeşimler güvertesi"dir.

Ancak, çocuklukta ebeveynini kaybeden pek çok insan nevrotik ya da psikotik hale gelmez. Bu nedenle sorunun niye ortaya çıktığını anlamak ve çocukluktaki ebeveyn (anne ya da baba) ölümündeki hangi koşulların yıldönümü döneminde yatkınlığı arttırdığını belirlemek önem taşımaktadır.

Josephine Hilgard tarafından yapılan başka bir çalışma, metropol alanındaki normal populasyondan, on dokuz ve kırk dokuz yaş arasındaki 2000 kişilik bir toplum örneğinde yapılmıştır. Bu normal populasyonda yıldönümü sendromunun sıklığı daha az bulunmuştur.

Bu iki topluluk arasındaki fark nedir?

Toplum Örneğindekileri Ciddi Psikolojik Bozukluklardan Koruyan Etkenler. Ölümden önce, ebeveynler arasındaki düzgün bir evlilik sonraki kuşak için iyiye elamettir. Bu durumda sağ kalan ebeveyn kayıptan sonra aileyi bir arada tutabilmektedir... Ev içinde yas tutabilme, paylaşım, kaybı telafi etmek için yapılan uyumlanıcı adımlar önemlidir. Eğer aile iyi bir çevresi ve/ veya toplumsal desteği varsa bu da yaslı ebeveyne gerekli olan desteği sağlamaktadır.[14]

Ebeveyn kaybı ve en büyük çocuğun bir mental hastaneye ilk başvurusu arasındaki raslantı: Anne ve babasını 2- 15 yaşlarında kaybeden kadınlar

	BabaKaybı	*Anne Kaybı*
Örneklem sayısı	*82*	*65*
Varolan rastlantı çakışması	*9*	*14*
Beklenen rastlantı çakışması	*10.56*	*7.98*
Standart sapma	*2.99*	*2.57*
*Normal sapma**	*-.35*	*2.143*
Olasılık (2-yönlü)	*NS (anlamlı değil)*	*.032*

* Süreklilik için düzeltildi

Kaynak: Lincoln E. Moses

Pek çok insan önemli bir kaybıyla aynı yaşlara ya da dönemlere geldiğinde sıkıntı duymaya başlar. Hilgard buna "ılımlı yıldönümü" adını verir. Hilgard, incinirlik yılından bir yıl geçtikten sonra, ölünün yaşında olan ya da hastaneye yatırılan ebeveynin daha iyi idare ettiğini gözlemiştir. Bazıları bundan sonra evlenmektedir bile. Geçerken, ebeveynin ölümü ile birlikte işleri yürütülen ev zorluk çekmeye başlamakta, çocuk kendi kendini korumak zorunda kalmakta, daha çok zorlukla yüzleşmektedir ve sarsıntı bilinçdışında sabit ya da saplanmış olarak kalabilmektedir. Bu baskılananın geri dönüşünü belirtmektedir.

Josephine Hilgard'a göre, psikoterapistin rolü, güç zamanlarda ya da yıldönümü dönemlerinde bu olayları açığa çıkarmak, geçmiş ve şimdiyi bütünlemek için destek vermek ve acılı anıyı iyileştirmektir. Bu "destek" İngiliz psikoanalistlerin "tutma" (holding) ve "alma" (containing) dedikleri şeye çok yakındır.

Yeni olan şey, ağır ruhsal hastalığa sebep olabilecek bağlamsal rastlantılar, erken sarsıntıların yeniden canlanma sına ve yaşanmasına yol açtığında doğan özgül bir sendromun farkedilmesiydi.[15]

Ek 3

Kadın ruhu üzerine

On altıncı yüzyılda, kadınlar şeytani yaratıklara dönüştürülmüştü. Bu yanlışlıkla 325 Nicea Konseyine atfedilir (İznik'teki ilk Ekumenik Hırıstiyan Konseyi/ *İD*) Orada aslında kadınların ruhu hayvan ve çiçeklerin ruhuna benzetilmişti.

Latin uzmanlarına göre bu bir çeviri hatasıdır. Latince'nin iyi bilinmemesine bağlanır. Daha sonra 538'de Macon Konseyi tarafından düzeltilmiştir. Ancak hatalar ve önyargılar zor düzeltilir; nitekim, Aralık 1993'te basının bunları yine gerdiğine tanık olduk.

Ek 4

Edebiyat dünyasından bir ikame yasak sevi örneği

Fransa, Rouen'de, on dokuzuncu yüzyılda, Le Poitevin ve Flaubert aileleri yakın arkadaştılar. Genç Le Poitevin Bey, genç Flaubert Hanım'ın en iyi arkadaşıyla evlendi; her biri diğerinin çocukları için vaftiz ebeveyn oldular. Genç cerrah Achille Flaubert (1784- 1846) önce Alfred Le Poitevin'in (1817- 49), beş yıl sonra da Paul- François Le Poitevin, Gustave Flaubert'in (1821- 80) vaftiz babası oldu. Çocuklar, Alfred ve kızkardeşi Laure Le Poitevin, Gustave Flaubert ile yakın arkadaş oldular; genç adamlar asla ayrılmamaya ve Doğu'yu beraber dolaşmaya karar verdiler; Laure onların dert ortağıydı. 1846'da (babasının öldüğü yıl) yirmi dokuz yaşındaki Alfred, başka bir Gustave'ın kız kardeşi ile, Louise de Maupassant ile evlendi. Dostu Gustave Flaubert neredeyse acıdan ölecekti. Laure Le Poitevin de başka bir Gustave ile yeni gelinlerinin erkek kardeşi Gustave de Maupassant ile evlendi. Alfred iki yıl sonra 1849'da aniden öldü.

> *Alfred Le Poitevin'in beklenmedik ölümünden bir yıl sonra, o sırada otuz iki yaşında olan Gustave Flaubert, 4 Kasım 1850'de arkadaşı Maxime du Camp (ikame?) ile Mısır'a yola çıktı. Aynı yıl Laure ve Gustave'ın oğulları Guy de Maupassant (1850- 93) doğdu. Kısa bir süre sonra Laure kocasını terketti ve oğlunu yalnız büyüttü.*[1]

Buradaki çifte evlilikte, kız kardeş ve oğlan kardeşin evliliklerinde ve özel bir tarihte gebe kalma durumunda şeceresel yasak sevi ya da ikame yasak sevi örneği görüyoruz. Hatta burada üç yönlü bir ikame ilişkisi var: Kızkardeşi Laure'yi ve arkadaşı

Gustave'ı büyük bir şefkatle seven Alfred başka bir Gustave'ın kızkardeşiyle evleniyor ve kızkardeşi de eşinin erkek kardeşi ile evleniyor ve Gustave başka bir arkadaşla yolculuğa çıkarken gebe kalıyor. Başka arkadaş muhtemelen Alfred ile planlanan yolculuk için onun yerini alıyor (?).

Laure de Maupassant Le Poitevin, dert ortağı, yarı kardeşi Gustave Flaubert'in, oğluna babalık yapmasını istiyor; Gustave da bunu yapıyor. Gustave Flaubert meşhur bir yazar oluyor ve tüm bildiklerini Guy de Maupassant'a öğretiyor ve onu 1873'te, yirmi üç yaşında genç bir adamken Paris edebiyat dünyasına tanıtıyor; onu Zola'ya takdim ediyor. Onun Paris edebiyat salonlarına katılmasını sağlıyor.

Ocak 1880'de, otuz yaşında iken Guy de Maupassant *Bolue de suif*'i yayınlıyor. Flaubert onu kutluyor, ona bunun bir başyapıt olduğunu söylüyor ve hatta ona "sevgili oğlum" diye hitap ederek yazıyor. Çok kısa bir süre sonra Flaubert, elli dokuz yaşında, ikame baba olarak görevini tamamladıktan sonra, aniden, felçten ölüyor.

Flaubert'in özel yaşamına ve "Madam Bovary, benim" gibi itiraflarının ya da kayıpları ve pişmanlıklarının derinine fazla girmeyeceğiz. Kısaca şunu not edelim.

Guy de Maupassant bir sürü sağlık kazası geçiriyor; yaşamı hem coşkulu ve meşhur hem de zor geçiyor: Amcası Alfred ve onun arkadaşı Gustave Flaubert'ten sevgiyi öğreniyor ve alıyor hem de onlar gibi bedensel zevkleri tadıyor. Ancak acı bedeller de ödüyor: Psikiyatri hastanesine, olasılıkla sifilizin yan etkileri nedeniyle yatıyor; günün koşullarında iyi bir sağaltım alamıyor ve genç yaşta, kırk ikisinde, bu hastalıktan ölüyor.

Ek 5

"Anımsıyorum": Aile anıları ve bitmemiş yasın damgası

Kanada'nın ulusal sloganı, "anımsıyorum" bitmemiş yasın simgesi olabilir. Bu, kuşaklar boyu yineleyen kazalarda, ruhsal, ruhsal-bedensel (psikosomatik) doğada olan farkedilmemiş hastalıklarda ya da ölümle ilgili sırlar taşıyan ya da sarsıcı bir kader yaşamış ailelerin ya da mezar yeri olmayan, ailesinin dönecek umudu taşıdığı, cesedini göremediği ölümler (denizde, savaşta, toplama kamplarında, kaçırma, kaçma) yaşamış ailelerin torunlarının kâbuslarında, gece inlemelerinde karşımıza bir damga gibi çıkıyor. Bu olgulara, savaşta kayıpları olan zedeli torunlara, Londra Roy Hart Tiyatrosu'nun çığlık-sesi (savaş alanında ölen askerlerin çığlıkları Wolfson tarafından bir tür terapiye dönüştürülmüştü), "birincil çığlık" (Janov tarafından verilen isim), psikodrama ya da diğer duygu ağırlıklı terapi türleri uygulanabilir.

Ek 6

"Savaşın soluğunun" sarsıntısı

İkinci Dünya Savaşı sonu (1944), Fransa'nın Özgürleşmesi (Paris, 25 Ağustos 1944) Normandiya Çıkartması'nın (6 Haziran 1944) onbeşinci yılı, toplama kamplarının boşaltılması ve barış (1945) kutlamalarında, Birinci Dünya Savaşın'da (1915) Ypres'te ve Verdun'da (1916) gaz ile zehirlenmeden sağ çıkanların torunlarında, toplama kampı mahkumlarının torunlarında ve hatta Sedan kırımının 2 Eylül 1870'deki kurbanlarının (125 yıl sonra) torunlarında ya da 1789 Fransız Devrimi kurbanlarının torunlarında; öksürük, astım benzeri belirtiler, "öldürücü soğuklama", ölüm anksiyetesi, ölümün kanatlarının dokunuşu, kardeşi kollarında yitirmeye sebep olan savaş güllesinin soluğu şeklinde canlanan bir anksiyetenin ve canlı imgelerle yüklü (sanki orada imişim gibiydi) korkunç kâbusların ortaya çıkışlarına rastladık.

Güne getirilerek, tarih ve aile bağlamında yeniden yerleştirilerek dışarı atılan ve dikkatli dinleme ile "kaba alınan" bu ortaya koyuşlar, bağlamı bilip saran/ tutan terapist aracılığıyla erişkinlerde ve hatta çocuklarda (Verdun'dan dört kuşak sonrası) azaldı ya da durdu.

Biz bu olayları, ürkünç ve sarsıcı olayların bilinçli ya da bilinçdışı mirası olarak görüyoruz. Bu olaylar konuşulamayacak kadar korkunçtu -çok korkunç ya da sözetmesi korkunç; Hiroşima, Verdun, işkence gibi. Konuşulmayan bu sarsıntılar, "mahvedici" olaylar sözcüklerle anlatılmadan öylece kalmışlardı; özümsenememişlerdi; düşünülemez hale gelmişlerdi. Ancak bunlar ruhsal-bedensel olarak kendilerini açığa çıkarıyorlardı. Kişinin kendi yaşamadığı sarsıntıların anıları idiler. Kuşaktan

kuşağa sızan, yeterince süzülememiş acılardı. Bunlar, dışavurularak ve kuşakaşan şekilde yeniden çerçevelendirilerek (psikoterapi, düşler, çizimler, şarkılar, inlemeler) iyileşiyorlardı.

Örneğin Barbara, Normandiya Çıkartmasının onbeşinci kutlamaları sırasında Ağustos'ta ve Eylül 1994 başlangıcında, üzerine yuvarlanan şekilsiz şeyler gördüğü kâbuslar yaşamaya başladı. At üstünde adamlara benzeyen şeyler çizdi ve anlattı. Kafalarında, tepesinde işaretli bir şeyler olan yuvarlak kaplar vardı. Dikkatle gözleyip dinledim ve "Prusyalılar mı?" diye sordum. Korku ve panik içinde "Aa, Uhlan'lar" diye bağırdı. Ailesini geriye doğru izlediğinde keşfetti ki, büyükbabasının babası, altı yaşında iken Sedan Kırımı'nda (125 yıl önce) binlerce insanın ve atın acı içinde çığlıklar atarak öldüğünü görmüştü. Bundan sonra Barbara'nın kabusları sona erdi. Terapötik psikodramada Sedan Savaşı'nı oynadık. O kabuslarını çizdi, birlikte çözümlemeler yaptık. O şimdi iyi.

Üç buçuk yaşındaki Nathalie'nin yineleyici kâbusları vardı. Her gece boğulur gibi tıkanmış şekilde (astım gibi) ve çığlıklar atarak uyanıyordu. Bir varsayım kurdum ve tıp doktoru olan annesine Ypres ya da Verdun'da bulunmuş bir aile üyesi olup olmadığını sordum. "Büyükbabamın ailesi Ypres'e yakın oturuyordu" dedi. O gece küçük kız kâbus görmedi; ancaki bir ay sonra annesiyle aylık görüşmemden bir gün önce yine kâbus görmüştü. Küçük kızın kabuslarını çizmesini istedim. Kâbuslarındaki hayvanları çizdi, "filin gövdesinde dalgıç maskesi" adını verdi. Fransız ordusu arşivlerine girerek büyük amcasının Ypres'te gazla zehirlendiğini ve büyük büyükbabasının 1916'da Verdun'da yaralandığını keşfettik. Aile içinde konuşulduktan sonra kabuslar bitti; öksürük durdu; bir yıl sonra geri dönmemişti. Küçük kız 26 Nisan günü doğmuştu: Ypres'teki gaz saldırısı tarihi.

Ek 7

Yasak sevi ve ikincil tip yasak sevi

Kelimenin genel anlamıyla yasaksevi, kan bağı olan kişilerin (baba-kız, büyükbaba-torun, amca-yeğen, kardeşler, ana-oğul, bazen kayınpeder- gelin gibi) yasak ilişkisini (cinsel ya da cinsele yakın) kapsar.

Dr. Ghislain Devroede, Kanada, Sherbrooke'da cerrahi profesörüdür. O, genellikle ağır kabızlıkta (makattan ilişki nedeniyle) yasaksevi, cinsel kötüye kullanım sarsıntılarını açığa çıkarmak ve iyileştirmek için bir klinik test uygulamaktadır (Arnold ve Denis'in çalışmalarıyla bağlantılı).

1944'te, Profesör Françoise Héritier *(Les Deux Soeurs et leur mère) (İki Kız ve anneleri/İD)* uzun süre yasaklanan akraba evliliklerinin üçüncü bir kişi aracılığıyla neredeyse yasaksevi olabilecek türde olabileceğini göstermiştir: Kadının annesi ve kardeşleri koca için yasaktır -babasının ikinci karısı da- çünkü burada bir çifti aynı beden haline getiren dişi sıvılara bulaşma söz konusudur. Bu tür ilişkiler İncil zamanında (o zamanlar kardeşinin dulu ile evlenmek neredeyse zorunluydu: Jacob iki kardeşle, Rachel ve Leah ile evlenmişti) ve pek çok kırsal bölgede serbest ve yaygın olmasına rağmen yakın zamana kadar Hıristiyan Kilisesi ve yasalar tarafından yasaklanmıştı.

Amerikan ve Fransız medeni yasası artık ölmüş kardeşlerin eşleri, damat ve gelinle evlenmeyi yasaklamıyor (gerçi 1994'te eski hayat arkadaşının evlatlık kızıyla ilişkisi nedeniyle Woody Allen sorun yaşamıştı). Fransa'da 1992-8 arasında gösterilen pek çok Amerikan B-filmi ve televizyon programı evlilikle akrabalaşan kişiler arasındaki yeni evlilikleri gündeme getirmiştir.

Ek 8

Yıldönümü sendromu

İnsanlar "fil belleğine" sahiptir; evlilik adetleri, çocuk sayısı, hatta ölüm yaşı ve meslek seçimi, bilinçli ve konuşulan bir şekilde kuşaktan kuşağa geçer. Babadan oğul fırıncı, mühendis, çiftçi, öğretmen, banker, asker olunur. Bilmeden aynı yaşta, aynı dönemde hatta aynı tarihte evlenilir. İnsanların bir kısmı bunu bilerek bazıları ise "görülmeyen aile bağlılıkları" ile "kuşatan kuşağa geçiş" aracılığıyla olur.

Ancak yakın zamanda (Birleşik Devletler'de Josephine Hilgard'ın erişkin psikozlarındaki araştırmaları ve benim kanser konundaki çalışmalarımdan (*Vouloir guérir,* 1985 *[Tedavi Etmeyi İstemek/İD]*) beri araba kazalarının, savaş sarsıntılarının torunlardaki bedensel sonuçları (1994), ruhsal-bedensel hastalıkların, ya da Ernest Rossi'nin dediği gibi "beden-zihin" hastalıklarının bazılarında yıldönümü sendromunun varlığını açığa çıkarmıştır.

Yeni çalışmalar, konuşulmayan savaş sarsıntıları, toplama kampı deneyimi (Judith Kerstenberg, Natalie Zaijdé), soykırım, kıyım, Ypres (1915) ve Verdun (1916), Sedan (1870) (Anne Ancelin Schützenberger, 1985, 1994) gibi korkunç savaş ve kıyımlar yaşayanların torunlarında neredeyse fotografik şekilde canlı kâbusları ve başka bazı belirtileri (boğaz ve ağızda yangı, öksürük, astım, bronşit vb.) öne çıkarmıştır.

Kuşakaşan bu aktarımların nasıl ortaya çıktığı sorulabilir. Bu biliçdışı ve istemsiz aktarımlar, belirli günleri, tarihleri vurgulayarak nasıl aktarılmaktadır?*

Moreno gibi biz de aile ve grup ortak bilincinden ya da ortak bilinçdışından (co-unconscious); ya da, rahimde anne-çocuk ikili birliğinden (Torok), baba oğul, dede torun arasında belleksel gebe bırakıştan, ortak-kendilikten (Ada Abraham), "hayalet ve türbeden" (Abraham ve Torok), bir ebeveyn sırrı ya da konuşulamayan bir olaydan sonraki "görülmez sadakatten" (Boszormenyi-Nagy) söz edebiliriz. Bu geçişler konuda çok sayıda klinik gözlem az sayıda istatistiksel çalışma (Hilgard) yapılmıştır. Ancak geçişin nörolojik ve genetik aracıları konusunda yepyeni yöntemler ve çalışmalara gereksinim vardır. Pek çok yeni nörotransmitterin keşfine rağmen bu konu henüz muallaktadır.

İnsanların kendilerini ifade etmelerine olanak sağlandığında, onlara konuşmaları, çizmeleri, psikodramada sahnelendirmeleri konusunda yardım edildiğinde; "tutan" bir psikoterapist gibi anlayan biri tarafından "dinlenip işitildiklerinde" kendilerindeki ve çocuklarındaki belirtiler iyileşmekte, durmaktadır.

* *Bilinçli kuşaklararası geçiş ile bilinçdışı özdeşim, bilindışı "görülmeyen aile sadakati" ve genellikle belirtiler aracılığıyla konuşan bilinçdışı kuşakaşan geçiş (sır, giz, konuşulmamış, düşünülmeyen) birbirine karıştırılmamalıdır.*

Ek 9

Yıldönümü sendromu olan iki olgunun sunumu

Aşağıdaki olgular bana Dr. Ghislain Devroede tarafından verilmiştir. Kendisi Sherbrooke, Kanada'da cerrahi profesörüdür. Bunlar 23- 28 Eylül 1998'de birinci pelvik bölge sorunları uluslararası konferansında daha ayrıntılı olarak sunulacaktır.

Myriam, aile bilinçdışının maddeleşmesi

Quebec'te bir yol kenarında kazara demir bariyere çakıldığında Myriam on üç yaşındaydı. Mevsim kıştı, Noel öncesiydi. Gazete dağıtırken arada karla kaplanmış yerlerde oyun oynuyordu. Hoplayıp atlarken adımları kaydı ve yolu belirleyen demir bariyerlerden birinin üstüne düştü.

Bariyer zeminde donmuştu; ambulans çalışanları onu hastaneye götürmeden önce kazıktan kurtarmak zorunda kaldılar. Zor nefes alıyordu; sağ pnömotoraks (akciğer zarı boşluğunda hava) olmuştu. Dren takıldı.

Yüzde elli ölüm riskine rağmen sağ çıktı. Barsaklarında da çift yerden yırtılma vardı. Aslında bariyer sadece kızlık zarını ve barsaklarını yırtmıştı. Pnömotoraksın nedeni sağdaki diyafram yırtığı idi. Çubuk pek çok organını milimetre ile sıyırarak geçmişti. Rektum (barsağın bitiş kısmı) ile vajinayı (dölyatağını) ayıran aralıktan her ikisini de delmeden geçmişti. On gün sonra evdeydi.

Kazayı izleyen haftalarda çok ajite hale geldi, az uyuyordu, onu kurtaran ambulans çalışanlarının söyledikleri aklında dönüp duruyordu. Sıkıntısını sözdışı yoldan gösteren somut bir nesne oluşturabilmek için kazanın resmini yaptı. Üstüne çakıldığı şeyin imgesi çok fallik görünümde bir elektrik direği idi. Tepesinden ışınlar ejeküle ediyordu. Resme *"sur une pine de métal"* adını verdi. (metal iğne prick, yarak anlamında da kullanılır/*İD.*-) Metal barlara Quebec'te sıklıkla böyle deniyordu. Çubuktan çıkarıldığını çizdiği imgede, direk sönüktü.

Kaza sırasında karısından oldukça büyük olan babası uzak kaldı. Randevulara gelmedi. Annesi yoğun bakım yatışı sırasında her ziyarette oradaydı. Durmadan öne arkaya sallanıyordu. Neden böyle yapıyorsunuz diye sorduğumda, Myriam ondan önce atılıp "Annem bunu sık sık yapar" dedi. O zaman anne, "Myriam sırrımı bilmek ister mi?" diye sordu.

Anlattıklarından anlaşıldı ki kadın Myriam'la aynı yaştayken iki adamın tecavüzüne uğramış; bunu da kimseye asla anlatmamış.

Myriam bu keşfi kendi yaşadıklarıyla bütünleştirdi. Ebeveynlerinin arasındaki ilişkinin giderek kötüleştiğini, onların ayrılacağını tahmin ettiğini söyledi. Üstelik bunun ailedeki ilk tecavüz olmadığını da ortaya çıkardı. Kuşkulanarak anneannesini de sorguladı. Anneanne torununa 13 yaşında bir adamın tecavüzüne uğradığını, ondan önce onbir yaşındayken de tecavüz edilmiş olduğunu anlattı. O da bunlardan kimseye söz etmemişti.

Myriam fiziksel açıdan iyileşti. Cinsel bölgede en ufak muayenede bile hassasiyet gösteriyor, bu biraz olağandışı ve cinsel güçlük yaşayabileceğini düşündürüyor. Hastaneye düzenli gelmeye ve ailesi hakkında konuşmaya devam ediyor. Maskeli depresyon işaretleri kendini göstermeye başladı. Sıklıkla "mış gibi yaptığının" ve topluluk içinde maske taktığının farkına varıyor.

Noëlla ya da bistürili yalnız yaşgünleri

Noëlla, kabızlığı olan yaşlı bir kızdı. Ağır geçiş sorununu düzeltebilmek için rektum (barsağın bitiş kısmı) bağlantısı kurulacak tam bir barsak çıkarma ameliyatı geçirecekti. Cerrah bunu pek yapmak istemese de başka bir çare olmadığını belirtiyordu. Bir meslektaşından fikir aldığında, ameliyattan vazgeçip psikoterapi denenebileceği görüşünde buluştular. Ancak hasta "deli" olmadığını ısrarla söyleyip psikoterapiyi reddetti ve ameliyat istedi.

On yıl sonra öldü. Aradaki yıllar boyunca her yıl yaşgünü civarında hastaneye yatırıldı. Bu yatırılışlardan üçünde ameliyatlar oldu. Geriye dönüp bakıldığında total kolonektomi (barsakların alınması) yapılma tarihinin onun doğumgününde gerçekleştirilmiş olduğu görüldü.

(Dr. Ghislain Devroede, 13 Aralık 1977)

Ek 10

Bazı tarihi günler (bir hatırlatma)*

1096- 99 İlk Haçlı Seferi

1492 Christopher Colombus'un (1451- 1506), Yahudi ve Müslümanların sürülmesiyle sonuçlanan Engizisyon sonrasında İspanya'dan ayrılma tarihi (ve Amerika kıtasının keşfi)

13 Mart 1313 Güzel Philippe, (1284- 1314) Templar'ların yakılmasını emrediyor. Jacques de Molay, kazık üzerindeyken onu lanetliyor. Bunun arkasından İngiltere ile (Edward III, kadın tarafından büyüktorunu) ile Fransa arasında (Philippe VI, Valois, erkek tarafından yeğeni) Yüz Yıl Savaşları başlıyor. Fransa "Salic Yasasını" güçlendiriyor. Bu yasa erkek egemenliğini düzenliyor. Jan Dark, nazik prense yardım ederek onun Reims'te taçlanmasını sağlıyor, Kral VII. Charles, Fransız kraliyet soyunu inceleyiniz- Capetianlar, Valois ve Bourbonlar.

21 Şubat 1916 Verdun'a Alman saldırılarının başlangıcı

25 Şubat 1915 Douaumont Limanı'nın (Verdun) ele geçirilişi

22 5 Nisan 1915 Verdun'da gaz

18 Mart 1915 Çanakkale Gelibolu savaşı

6 Haziran 1944 Normandiya Çıkartması

8 Haziran 1945 Almanların boyun eğmesi

* *Tarihler Gregoryan takvimine göre, aylara göre sıralanmıştır*

18 Haziran 1855 Malakoff yenilgisi (Sivastopol'e yakın, Kırım Savaşı)

18 Haziran 1940 General de Gaulle'nin Çağrısı

28 Haziran 1389 Kosova Savaşı (şimdi olmayan Yugoslavya), Sırpların Osmanlılara yenilgisi

28 Haziran 1914 Arşidük Franz Ferninand'ın Sarayevo'ya girişi ve bir Sırplı tarafından öldürülmesi sonucu Birinci Dünya Savaşı'nın başlayışı (1914- 18).

28 Haziran 1989 Sırp lideri Slobodan Miloseviç'in, Kosova tarlalarında Osmanlıların 1389'da yaptıklarını anımsatması

4 Temmuz 1776 Amerika'da Bağımsızlığı ilanı; Amerika'nın milli bayramı, ikinci ve üçüncü Amerikan başkanlarının, Jefferson ve Adams'ın, ellinci yıl kutlamalarında ölüm tarihi

14 Temmuz 1789 Bastil'in ele geçirilişi, Fransız milli bayramı (Fransız Devriminin başlangıcı)

4 Ağustos 1789 Ayrıcalıkların kaldırılışı (4 Ağustos gecesi)

4 Ağustos 1870 Wissembourg bozgunu (Fransa-Prusya Savaşı) Mac Mahon'un Bismark Prusyalıları tarafından yenilişi

24 Ağustos 1572 Aziz Bartholomew kıyımı; Huguenotların (Protestanlar) Katolikler tarafından kıyımı; Amiral Coligny'nin öldürülüşü, Paris'te 5000 ölü, IV. Henry kurtuluyor (24 Ağustos 1997'de Papa II. Jean Paul Paris'e gençleri kutlamaya geliyor).

1-2 Eylül 1870 Sedan kıyımı (Fransa Prusya Savaşı, III. Napolyon'un tahttan çekilişi) Almanlar Sedan günü yaratıyorlar.

5-10 Eylül 1914 Marne Savaşı

7 Eylül 1812 Napolyon Moskova'ya gidiyor, 12 Eylül'de Moskova Rostopchine' nin emriyle yakılıyor.

19 Eylül 1870 Paris Prusyalılar tarafından kuşatılıyor (26 Mart- 28 Mayıs 1871 Paris Komününü inceleyiniz)

19 Ekim 1812 Fransızlar Rusya'dan geri çekilmeye başlıyor

24 Ekim 1916 Douaumant Limanı yeniden ele geçiriliyor (500,000 kişi ölü, yaralı, Verdun'da gömülemeden kayıp)

24- 5 Ekim 1917 Ekim Devriminin Saint Petersburg'da başlangıcı (Sovyet Devrimin başı)

9 Kasım 1799 (18. Brumaire, VIII yıl) Napolyon Bonapart iktidarı alıyor. 18 Aralık 1812 'de tahtını kurtarmak için geri dönüyor.

11 Kasım 1918 Birinci Dünya Savaşı Ateşkesi

Kasım 1812 Fransızlar Rusya'dan dönüyor

22 Kasım 1963 Başkan Kennedy'nin öldürülmesi.

27 Kasım 1812 Beresina'nın geçilişi, geri çekilme sırasında

6 Aralık Noel Baba günü (Aziz Nicolas)

13 Aralık Santa Lucia, Işıklar Festivali

25 Aralık Noel Gecesi

6 Ocak Epiphany Üç Kralın kutlaması

13-25 Ocak Aziz Tatiana Günü (Moskova'nın koruyucusu)

21 Ocak 1793 XVI. Louis'in giyotine gidişi

Son 150 yılda Fransızlar Almanlarla üç büyük savaş yaşamışlardır. Bunlar Amerikalıların zihinlerindeki Bağımsızlık Savaşı kadar önemli ve canlıdır. Sadece aile anılarında değil, heykel lerde, ninnilerde, şarkılarda ve şimdi son kuşak çocukların kâbuslarında izleri vardır.

Fransa-Prusya Savaşı (1870- 1) Sedan Çarpışması'ndaki kayıpları da içerir. Bunu sonra Fransız Bölgesi olan Alsace Lorraine'in kaybı izlemişti.

Birinci Dünya Savaşı (1914- 18) Verdun Savaşları'nı da içerir (siperler, gaz. 800,000 ölü); başarısız Gelibolu Çıkartması; 1918-20 arasında Batı Avrupa'da 22 milyonu öldüren epidemik İspanyol gribi. Savaş sonrasında Fransa Alsace Lorraine'i geri kazanmıştır.

İkinci Dünya Savaşı (1939- 45) Fransa'nın yenilgisini yol açmıştı. General de Gaulle 18 Haziran 1940'ta Almanlar'a direnmek üzere çağrı yapmıştır; Direniş Harekatı başlamıştır. 6 Haziran 1944'te Müttefikler Normandiya Çıkartması yapmışlar; savaşı Almanların 8 Haziran 1945'te boyun eğmesiyle sona ermiştir.

Notlar

1 Kuşakaşan terapinin şeceresi

1 Theodor Reik, *Listening with the Third Ear (Üçüncü Kulakla Dinlemek)* (New York: Farrar, Strauss and Company, 1983**).**

2 Eric de Rosny, *Les Yeux ma chèvre (*Paris: Plon, 1981), *Healers in the Night of Duala (Duala Gecesi Şifacıları) (New York: Orbis Books, 1985).*

3 Peter Gay, Freud: *A Life for Our Time (Çağımızdan Bir Yaşam)* (New York: Norton, 1988).

4 Sigmund Freud, *The Interpretation of Dreams* (1900), *Complete Psychological Works of Sigmund Freud'* da (London: The Hogart Press, 1953), vol, 5, 487**. Türkçe'ye çeviren Emre Kapkın, *Düşlerin Yorumu 1 ve 2,* Payel Yayınları, 1991.**

5 Sigmund Freud, *Moses and Monotheim* (1939), *Complete Psychological Works of Sigmund Freud'*da (London: The Hogart Press, 1953**), vol,** 23, 99. **Türkçe'ye çeviren Ayşen Tekşen Kapkın, *Dinin Kökenleri*'nde s: 225- 359, *Musa ve Tektanrıcılık,* Payel Yayınları, 2002.**

6 Sigmund Freud, *Totem and Taboo* (1913), *Complete Psychological Works of Sigmund Freud'*da (London: The Hogart Press, 1953), vol, 13, 157 158. **Türkçe'ye çeviren Ayşen Tekşen Kapkın, Dinin Kökenleri'nde s: 41- 212, *Totem ve Tabu*, Payel Yayınları, 2002.**

7 Psikanaliz tarihi konusunda daha fazla bilgi için: Reuben Fine *A History of Psychoanalysis (Psikanalizin Tarihi)* (Nortvale, NJ: Crossroad Publishing, 1990), Marthe Robert, *La Rèvolution psychoanalytique (Psikanaliz Devrimi)* (Paris: Bibliothéque Payor 1989), ve Elisabet Roudinesco, *Histoire de psychoanalyse (Psikanalizin Tarihi)* (Paris: Le Seuil, 1986).

8 C. G. Jung, On the *Psychology of the Unconscious and The Relations Between the Ego and the Unconscious in Two Essays*

on Analytical Psychology, 2. Edition, çeviri R.F. Hull (New York: Pantheon Books, 1966). Türkçe'ye çeviren Ender Gürol, *Analitik Psikoloji,* Payel Yayınları, 1997. **Türkçe'ye çeviren Kamuran Şipal, *Analitik Psikolojinin Temel İlkeleri/ Konferanslar,* Cem Yayınları, 1998.**

9 1980'lerde, bir Amerikan gazetesinde Bruno Bettelheim tarafından yazılan bir yazı okuduğumu anımsıyorum. Bu yazıda Freud ile Jung arasındaki uzaklaşmanın gerçek etik nedenleri tartışılıyor ve örselenmiş hastaların yakınmalarından-özellikle Sabina Spielrein-söz ediliyordu: Freud, bir terapistin, genç hastalarıyla çıkmasını onaylamıyordu. Konuyla ilgili daha fazla bilgi için Sabina Spielrein ile ilgili yorumlara bakınız: Aldo Carotenuto ve Carlo Trombetta'nın Fransızca'ya Michel Gubila ve Jacques Nobecourt tarafından çevrilen *Entre Freud et Jung(Freud ve Jung arasında/İD)* isimli kitabı.

10 *La Famille: L'individu plus un (Aile: Bir Fazla Birey/İD)* (Marseille: Hommes and Perspectives, 1991). Bu zengin kitapta psikanalitik yaklaşım ve aile terapisindeki sistemik yaklaşımla ilgili öğretimler vardır. Robert Pessler şöyle der: "Psikanalistler ve sistem terapistleri, aileye klinik yaklaşımlarında, tamamen aynı olmadan birbirlerine benzerler. Klinik pratik kutuplaşmayı ve karşılıklı dışlamayı aşmaya yardımcı olmalıdır."

11 Richard Bandler ve John Grinder, *Frog into Prince: Neurolinguistic Programming* (Utah: Real People Press, 1979). **Türkçe'ye çeviren Osman Akınhay, *NLP Prenslere Dönüşen Kurbağalar*, Alfa Yayınları, 1999.**

12 Yıl 1934'te George Herbert Mead'in öğrencileri onun ölümünden sonra onun ders notlarını yayınladılar. Aynı yıl Moreno *"Who Shall Survive?"* (Türkçe'ye çeviren N. Ş. Kösemihal, *Sosyometrinin Temelleri)* isimli eserini yayınladı. Her iki kitapta da insan davranışlarında "rol kuramı" anlatılıyordu.

13 Daha fazla ayrıntı için René Marieau'nun *J. L. Moreno, ou la troissème rèvolution psychiatrique* isimli kitabına bakınız

(Paris: A.M. Metaille, 1989). Kitabın özgün basımı İngiliz ce'dir: *Jacob Levi Moreno, 1889- 1974: Father of Psychodrama, Sociometry and Group Therapy (Jacob Levi Moreno, 1889- 1974: Psikodrama, Sosyometri ve Grup Terapinin Babası)* (London: Routledge, 1989).

14 Henri Colomb, "La Mort en tant qu'organisateur de syndromes psychosomatiques en Afrique,", (*Afrika'nın psikopatolojik sendromunun düzenleyicisi ölümdür) Psychopathologie africaine, (Afrikalıların psikopatolojis)i* XII, 2 (1977), 137-147. Ayrıca kişisel iletişim, Nice 1978.

15 Sigmund Freud "The Uncanny" (1919) *Complete Psychological Works of Sigmund Freud'* da (London: The Hogart Press, 1953), vol 17, 220. Türkçe'ye çeviren Emre Kapkın, *Sanat ve Edebiyat*'ta, s: 321 360, *Tekinsiz*; Payel Yayınları, 1999.

16 A.g.y. 240.

17 A.g.y. 219.

2 Aile terapisi ve soyağacı / genososyogram

1 Dr. Frieda Fromm-Reichmann ile J. L. Moreno birlikte çalıştılar; birlikte *Progress in Psychotherapy*'yi *(Psikoterapideki Gelişmeler) (*New York: Grune and Stratton, 1956) yayınladı lar. O, Hana Green'in *I Never Promised You a Rose Garden* (New York: Holt, Rinehart and Winston, 1964) ***(Sana Gül Bahçesi Vaatetmedim, Metis Edebiyat, 2007)*** isimli otobiyografik romanındaki "Dr. Fried" dir. Yazar, kitabı sonra kendi gerçek ismiyle de yayınlamıştır. Joanne Greenberg (New York: Signet Boks, 1989). Bu roman ve ondan yapılan film, şizofreni tanılı bir hastanın terapisini anlatmaktadır. Frieda Fromm- Reichmann 1955- 6 'da Stanford'da Davranış Bilimlerinde İleri Çalışmalar Merkezi'nde bir yılını geçirmiş ve meşhur psikiyatri ve psikanaliz kliniği Chestnut Lodge'da uzun yıllar çalışmış; Harry Stack Sullivan' la çalışmış, Josephine Hilgard'ı süpervize etmiştir. 1956'da Palo Alto'da antropolog ve psikiyatristlerin, şizofrenik hastaların ailelerinin

etkileşim ve iletişimlerinin filme alınmasını öneren de odur. Bu çalışmadan Gregory Bateson'un "ikili çıkmaz"ı ve söz dışı iletişim üzerine araştırmalar doğmuştur.

2 Gregory Bateson, *Perceval's Narrative, A Patient's Account of His Psychosis, 1830- 1832 (Perceval'in Öyküsü, Bir Hastanın Kendi Psikozuna İlişkin Söyledikleri, 1830- 1832)* (Stanford, California: Stanford University Press, 1961).

3 Jay Haley, *Power Tactics of Jesus Christ and Other Essays (İsa'nın Güç Taktikleri ve Diğer Çalışmalar)* (New York: Norton, 1989)

4 Paul Watzlawick ve Jackson Beavin, *Pragmatics of Human Communication: A Study of Interactional Patterns, Pathologies and Paradoxes (İnsan İletişimi: Etkileşim Kalıpları, Patolojiler ve Paradokslar)* (New York: Norton, 1969).

5 Virginia Satir, *Helping Families Change (Ailelere Değişim İçin Yardım) (*New York: Jason Aronson, 1982), ve tüm diğer çalışmaları. **Türkçe'de *İnsan Yaratmak* (Çeviren Selim Yeniçeri, Beyaz Yayınları, 2001) isimli yapıtı mevcuttur.**

6 Augustus Napier ve Carl Whitaker'ın *The Family Crucible (Aile Kazanı)* (Glenville, Illinois: Harper and Collins, 1978)'deki "The Grandmother's Ghost"una (Büyükannenin Hayaleti)bakımz.

7 Erving Goffman, *Asylums: Essays on the Social Situation of Mental Patients and Other Inmates (Akıl Hastaneleri: Akıl Hastalarının Sosyal Durumu)* (New York: Doubleday, 1968), *Presentation of Self in Everyday Life (Günlük Yaşamda Kendiliğin Sunumu)* (New York: Doubleday, 1959) ve *Stigmates (Damgalar)* (London: Pelican, 1963).

8 Salvodor Minuchin, *Families and Family Therapy (Aileler ve Aile Terapisi)* (Cambridge, MASS. : Harvard University Press, 1974.

9 Nathan Ackerman'ın J. L. Moreno ile psikodrama çalıştığını ve 1930'lardan itibaren aile ve çiftleri psikodrama ve grup terapisi ile sağalttığını belirtmek kayda değer.

3 Görülmez bağlılıklar ve sadakat

1 Ivan Boszormenyi- Nagy ve Geraldine M. Spark, *Invisible Loyalties* (*Görülmez Bağlılıklar)* (New York: Brunner/Mazel Publishers, 1973/ 1984)'e bakınız. Magda Heireman gibi bazı Avrupalılar onun fikirlerini basit ve net sunumlarla yaygınlaştırmışlardır (*Du côté chez soi: la thérapie contextuelle d'Ivan Boszormenyi-Nagy,* Paris: ESF, 1989).
2 Ben, Ivan Boszormenyi- Nagy'nin öğrencisi değilim; onunla sadece bir kez, 1994'te, kısa bir karşılaşmam oldu.
3 Boszormenyi- Nagy, Agy, 14
4 Gwen Raverat, *Period Piece: A Cambridge Childhood (Barış Dönemi: Bir Cambridge Çocukluğu)* (London and Boston: Faber and Faber, 1952 /1987), 122.
5 "Küskünlük" kavramı için O. Carl Simonton, Stephanie Matthews-Simonton ve James Creighton'un *Getting Well Again (İyileşmek)* (Los Angeles: J. P. Tacher, 1978) ve Anne Ancelin Schützenberger'in, *Vouloir guérir (Tedavi Etmeyi İstemek)* (Toulouse: Erès; Paris: La Méridienne, 1985; Epi/ La Méridienne, 1993; DDB, 1996) isimli kitaplarına ve Ivan Boszormenyi- Nagy'deki "alma ve verme" ve "aile kara kaplı defterine" bakınız.

4 Ruhsal-bedensel/ bedensel-ruhsal

1 *Psychoneuroimmunology (Psikonöroimmunoloji)* (New York: Academic Pres, 1981/ 1991)
2 "Zaman katlanması" Vamık Volkan tarafından *Bloodlines* (1997: s:35) isimli kitabında kullanılmıştır. **(*Kanbağı, Etnik Gururdan Etnik Teröre,* Bağlam Yayınları, 1999)** "Zaman katlanmasında... şimdiki zamanda olanlar, geçmişte paylaşılan sarsıntıya ilişkin yorumlar, fanteziler ve duygular ile birleşir. Mantıken ayrı olan iki olay duygusal olarak birleşmiştir.

Bu kavram Haydee Faimberg'in "télèscopes des generations" (kuşak teleskobu) (Faimberg 1993) ve Josephine Hilgard'ın "yıldönümü sendromu kavramlarına yakındır. Ayrıca, yazarın (1993) yıldönümü kâbusları ve Nathalie Zaijdé'nin soykırım kurbanlarının üçüncü kuşak torunlarında bulguladıkları ile de bağlantılıdır.

3 Boszormenyi- Nagy, 1973, 37.

4 Transaksiyonel analizin babası Eric Berne üç benlik durumu tanımlar (çocuk, yetişkin ve ebeveyn). Ayrıca etkileşimler, oyunlar ve senaryolar da tanımlamıştır. *Games People Play: The Psychology of Human Relations* (New York: Grove Pres, 1964; **Türkçe'de *Hayat Denen Oyun'a* bakınız. Kariyer Yayıncılık, 2001.)**

5 Boszormenyi- Nagy, a.g. y. 37- 38.

6 *A Theory of Cognitive Dissonance (Bilişsel Bozukluklar Kuramı)* (New York: Evanston, Row, Peterson, 1957).

7 Boszormenyi- Nagy, a.g.y. . 39- 40.

8 Hediyeler konusunda "dişlerini hediye etmek" (gifts with teeths) denen bir şey vardır. Burada hediye ve karşı hediye ve "potlatch" vardır: Hediye değiş tokuşu vardır. Burada, bir ziyafet verilir, karşılığında başka bir ziyafet vardır. Melanezya' nın bazı bölgelerinde bu töre, bölgenin yoksullaşmasına sebep olmuştur; çünkü ilk veren ilk ziyafette diyelim ki beş sığır, otuz keçi versin, ikinci veren on sığır, altmış keçi vb. vermelidir; sonunda geriye yiyecek bir şey kalmamaktadır. "Potlach" geleneği ile birlikte bölgenin zenginliği kaybolmuştur.

9 Françoise Dolto, *La Cause des enfants (Çocukların Sebebi)* (Paris: Laffont, 1985), 446.

10 A.g.y. 421.

11 1992'de Cannes film festivalinde, Francis Ford Coppola, "Drakula" nın yönetmeni, vampirlerin, onun için, yasaksevi kurbanı olan çocukların ızdırabını temsil ettiğini belirtmiştir. Bu, gece ziyaretlerini, uyku sırasındaki teması, zevk,

tiksinme ve yaşamı bozan ölümcül bir şeyi anlatmanın bir yoludur.

12 Ay döngüsüne göre yapılan takvim (Julian takvimi), 13 Aralığı 25 Aralığa (Noel) taşımaktadır; ışık festivali de yine 13 Aralıkta kutlanmaya devam etmektedir. Bizim Batı takvimimiz, M.S. 46'da Julius Caesar tarafından (Julian takvimi) sonra 1582'de Papa XIII. Gregory (Gregorian takvimi) tarafından yenilenen takvimden gelmektedir. Burada on günlük (on dokuzuncu yüzyılda on iki günlük) astronomik boşluğu önleyip, yakalamak için düzenleme yapılmıştır. Eski 13 Aralık şimdi 25 Aralığa gelmektedir. Bazı Avrupa ülkeleri bu yakalamayı yirminci yüzyılda yapmışlardır. Örneğin eski SSCB, bu zorunlu takvimi 1917'de yürürlüğe sokmuştur. Kuzey Avrupa ülkeleri ışık festivalini (Saint Lucia) 13 Aralık'ta tutmuşlardır; Nobel ödülü günü de İskandinavya'da bu güne yakın tutulmuştur (10 Aralık).

13 Jean Oury, Felix Guattari ve Maurice Vigneux'un *Pratique institionelle et politiques* (Paris: Editions Matrice, 1985); Fransız araştırma ve öğrenim dergisi *Journal de l'association pour la recherche, l'enseignement, la formation et la pratique de la psychiatrie*'deki "Le vécu de la fin du monde dans la folie" ye (ve François Tosquelles ile özel görüşmeler, 1968)'e bakınız.

14 Pierre Verdier ve Michel Soulé'nin *Le Secret sur les origines (Kökenin sırrı / İD)* (Paris: ESF, 1968), 64 ve Martine Lani, A *la recherche de la generation perdue* (*Kayıp Kuşağın Araştırılması)* (Marscille: Hommes et Perspectives, 1990)'ya bakınız.

15 *Growing Up in New Guinea (Yeni Gine'de Büyümek)* (New York: Williams Morrow, 1975).

16 Fransa ve Batı Avrupa aileleri ve onların arkaik kökenleri, onların geleneksel coğrafi dağılımları ve aile alışkanlıkları ve paylaşımlarını neyin belirlediğini öğrenmek için Emmanueal Todd'un *L'Invention de l'Europe (Avrupa'nın Keşfi)* (Paris Le Seuil, 1990) isimli kitabına bakınız.

17 Vincent de Gaulejac, *La Nevrose de classe (Sınıf Nevrozu)* (Paris: Hommes ve Grouppes, 1987).

5 Türbe ve hayalet

1 Nicolas Abraham ve Maria Torok, *L'Ecorce et le nayou* (Paris: Aubier-Flammarion, 1978), Nicolas T. Rand tarafından *The Shell and the Kernel: Renewals of Psychoanalysis (Kabuk ve Çekirdek: PsikanalizdeYenilikler)* (Chicago: University of Chicago Pres, 1994) olarak çevrilmiştir.
2 *Cahiers internes du symbolisme, (Sembolizmin iç defterleri)* no 6, 196.
3 Abraham ve Torok, 429 İngilizce çeviri, 173.
4 A.g.y. 391.
5 A.g.y. 427, İngilizce çeviri de 171.
6 A.g.y. 449, İngilizce çeviri de 189.
7 A.g.y. 391.
8 A.g.y. 431; İngilizce çeviri de 175.
9 A.g.y. 439; İngilizce çeviri de 181.

6 Köken ve ölüm

1 Serge Tisseron, *Tintin chez le psychanalyste (Tenten psika nalistte*) (Paris: Aubier-Archimbaud, 1985) ve *Tintin et les secrets de famille (Tenten ve aile sırları)* (Paris: Librairirie Séguier, 1990).
2 Claudine Vegh, *Je ne lui ai pas dit au-revoir* (Paris: Gallimard, 1980), İngilizce'ye *I Didn't Say Goodbye: Interview with the Children of the Holocaust (Hoşça kal Demedim: Soykırım Çocukları ile Görüşmeler)* (New York: Dutton, 1985) olarak çevrilmiştir. **Türkçe'de Oya Alpar tarafından çevrilmiş, Laurel Holliday tarafından yazılmış olan *Soykırım Çocukları*'buna benzer bir kitaptır.**
3 Vegh (1979), a.g.y.

4 Amin Maalouf, *Les Croisades vues par les Arabes* (Paris: Lattes, 1983, ikinci baskı "J'ai Lu", 1985), 304. İngilizce'ye Jon Rothschield tarafından *The Crusades through Arab Eyes* (New York: Schocken Boks, 1984) olarak çevrildi, 265- 266. Türkçe'ye çeviren, Ali Berktay, *Arapların Gözünde Haçlı Seferleri,* Yapı Kredi Yayınları, 2001.

7 Genososyogram ve yıldönümü sendromu

1 Bu terim yerine daha genel ve daha az teknik bir terim bulmaya çalıştım. Kısa bir süre önce "ruhsal soy bilimi" (psychogenealogy) teriminin Fransa'da bir sanatçı tarafından tamamen başka bir bağlam ve yorumla kullanıldığını öğrendim. Alexandre Jodorovsky ("Jodo") Şili, Meksika, Amerika ve sonra Fransa'da yaşayan ve çalışan Rus kökenli bir film yapımcısı ve yönetmenidir. 1980'lerde bir tür "ruh-büyüsü" (terimin Meksika anlamıyla) ile çalıştığı kesindir; Tarot'u kullanarak aile kütüğünü sezgisel olarak okumuştur. Onun öğrencilerinden birisi benim çalışmalarımı duyunca, "ruh soy bilimi" adını kullanmıştır. 1991- 2 itibariyle hala konu ile ilgili bir şey yayınlamamıştır; bunun bir nedeni de bir tatil sırasında çalışmalarının arabasından kaybolu şudur. Bu nasıl bir bilinçdışı sürçmedir ki? Artık bu alan da çalışmamaktadır ya da sadece halk tiyatrolarında sahnede gösteri yapmaktadır. Ben onu tanımıyorum.
Rastlantılara gelince, benim bu terimi 1980'lerde kullan mam şaşırtıcıdır. Bu konuda birkaç makale yazdım ancak konuyla ilgili bir kitap yazmaya kalktığımda sekreterimin daktilosu kitabımın taslağını "yuttu". Ne notlar ne de özgün yazım bana geri dönmedi; yayınlanması iki yıl yavaşladı. Kitabı yeniden yazdım; düzeltmeler yaptım ve onu biraz daha okunur kıldım. Ne tuhaf bir rastlantı ki, bu iki taslak da, onun ki de benimki de kayboldu.

2 1990 ve 1992'deki iki özel görüşmemizde Rubert Sheldake, bana, Amerikalı psikolog Josephine Hilgard'ın yıldönümü

sendromu hakkında yazdığını söyledi. Ben taslağımı yazarken onun makalelerini bulamadım ama 1991- 2'de o öldük ten sonra sonunda onun çalışmalarına ulaşabildim. Bunları Ek 2'de özetledim. Sheldrake (1988) "geçmişin varlığından" söz ediyor olsa da o benim çalışmamla -onu pek ilgilendirmemiştir- kendi araştırmaları ya da Basarab Nicolecu'nun "zaman ipleri" (sanki birisi tarafından elde edilen diğerle rine aktarılmaktadır) arasında pek bir bağlantı bulmamıştır.

3 Andrè Green, "La Mère morte"; Narcisissme de vie, narcisissme de mort *(Anne ölüyor. Hayatın narsisizmi, ölümün narsisizmi)* (Paris: Minuit, 1983).

8 Soy-sosyoçizimini nasıl oluşturursunuz?

1 C. Himmelman, *A Family Tree: From Adam to Jesus, (Bir Aile Ağacı: Adem'den İsa'ya)* Israel, Betlehem, The 3 Arches, 1980'de yeniden yayınlanmıştır.

2 Jean Guyotat, *Psychanalyse à l'Université, (üniversitede psikanaliz)* 1979, vol IV, no 16, 652.

3 Jacques Dupaquiet, *Le temps de Jules*'de *(Jül'ün Zamanı)* Fransa'da ondokuzuncu yüzyılda bölgelerde verilen isimleri sıklığı açısından inceledi: Jean (7, 222), Pierre (3, 141), Louis (2, 969), François (2, 511), Joseph (2, 279), Jules (1860'da altıncı sırada – Joseph ve Marie erkek göbek adı-Marie (12, 661), Jeanne (2, 408), Louis (1, 466), Anne (1, 434), Marguerite (1, 163) ise kız göbek adı. Bu çalışma 1803 ile 1832 arasında evlenen ve isimleri "Tra" ile başlayan (Travers ya da Trabut gibi) 3, 000 çiftin torunlarında, 92, 700 nüfüs belgesi ile yapılan bir ankete dayanmaktadır.

9 Benim klinik çalışmalarım

1 Bence astroloji, tarot vb, sanat ve uğraştır ama bilim ve psikoloji değildir.

2 André Green, "La Mère morte", *Narcissisme de vie, narcissisme de mort*'ta *(Anne ölüyor. Hayatın narsizmi, ölümün narsizmi)* (Paris: Minuit, 1983).
3 Sigmund Freud, *"Letter 69," (Mektup 69) Complete Psychological Works of Sigmund Freud* (London: The Hogart Pres, 1953), vol 1, 259.
4 A.g.y. "Draft L.," (Taslak L) 248.
5 A.g.y. "Draft M," (Taslak M) 252.
6 J. L. Donnet ve A. Green, *L'Enfant et la ça* (Paris: Editions de Minuit, 1973).
7 Szondi'nin çalışmalarından özellikle söz etmiyorum çünkü ben kadere değil seçim yapma olasılığına ve yaşamı değiştirebileceğimize inanıyorum. Bu nedenle de bir terapist, eğitmen ve profesörüm ve bu nedenle "Eylem Araştırması" yapıyorum. Ayrıca, Dr. Marcel-Paul Schützenberger Paris'te 1950- 4 arasında, sonra Birleşik Devletler'de Ardie Lubin ile birlikte bir dizi araştırma yaparak Szondi'nin hiçbir şey kanıtlamadığını gösterdiler (A. A. Schützenberger, *Contributions à l'étude la communication non verbale, (Söz dışı eğitim çalışmalarına katkılar)* 1976'daki "L'Attirance au primier regard"'a; *(İlk bakışın çekiciliği)* E. A. Ancelin, Henri Duchêne ve M. P. Schützenberger, 1949 "Etude clinique et statistique du test de Szondi – à partir de 500 cas étudés" *(Szondi testinin istatistik ve klinik çalışmaları, 500 olgu çalışması)* Berne, Congrès International de Psychologie Appliquee- Actes'e (Uluslararası Klinik Psikoloji Kongresi) bakınız. *Spanish Review of Psychology'de* gözden geçirilmiş yeni şekli 1950'de yayınlanmıştır *(İspanyol Psikoloji Dergisi)*.

10 Yıldönümü sendromu ve görülmez aile bağlılıkları

1 Anne Ancelin Schützenberger, *Vouloir guérir (Tedavi Etmeyi İstemek)* (Toulouse: Erès/ La Méridienne, 1985; yeni

gözden geçirilmişi Paris: Epi/ La Méridienne D.D.B., 1991/ 1993/ 1996).

11 Aile yapısı ve çifte yıldönümü sendromu

1 Didier Dumas, *L'Ange et le fantôme (Melek ve hayalet)* (Paris: Editions de Minuit, 1985).
2 Catherine Mesnard, 1986, Yüksek Lisans Tezi, Nice Üniversitesi, 115- 116.
3 Dumas, a.g.y. 80.
4 Laurence LeShan, *You can Fight for Your Life: Emotional Factors in Causation of Cancer (Yaşamınız İçin Savaşabilirsiniz: Kanser Oluşumunda Duygusal Etkenler)* (New York: M. Evans, 1977).
5 Freud'un favori kızı onunla çalışmış ve psikanalist olmuştur. Bunu izleyen 1896 yılında Freud'un baldızı Minna Bernays (1865- 1941) Freud'larla yaşamaya gelmiştir. Kaldığı odaya geçmek için Freud'ların yatak odasından geçmek zorundadır. Freudlar cinsel ilişkilerine son verirler. Ondan kısa süre sonra, yine 1896'da, Freud'un babası Jacob ölür ve Freud kendi analizine başlar. Freud'un en genç kardeşi Julius'un dokuz aylıkken ölümü nedeniyle de biraz örselendiğini belirtmekte yarar var. Kardeşi Julius, 20 yaşında ölen dayısı Julius'la aynı yıl içinde ölmüştür. Julius, Freud'un annesi Amalia'nın küçük kardeşidir ama en büyük erkek çocuk olmanın ayrıcalıklarına sahip olmuştur. Tüm kardeşlerin içinde sadece Sigmund Freud ve Anna Freud-Bernays, İkinci Dünya Savaşı'nda öldürülmekten göç ederek kurtulmuşlardır.

12 Miras ve aile yapısı

1 Guy Ausloos, *Annales de psychothérapie: changements systémiques en thérapie familiale (Psikoterapi yıllıkları: Aile*

terapisindeki değişiklikler) (Paris: ESF, 1980) 62-80'de "Les Secrets de famille" (Aile sırları*)*

2 Freud bilinçdışını tarif etmek için G. T. Fechner'in (1889, *Elements of Physics*) *(Fiziğin Öğeleri)* öbür, farklı sahne anlatımını almıştır (*Interpretation of Dreams,* Freud, Standard Edition, vol 4, 48. **Türkçe'ye çeviren Emre Kapkın, *Düşlerin Yorumu 1 ve 2*, Payel Yayınları, 1991.)** (G.W. I.II, 541 et seq...). Bu "öbür" sahne o zamandan beri yaygın şekilde yorumlanmıştır: Jacques Lacan (1954- 67, Paris, özel iletişimden), P. Kaufmann, *L'Apport freudien (Freudcu sermaye*) (Paris: Bordas 1993, 603), Joyce MacDougall, *Plaidoyer pour une certaine anormalité (Belli anormalliklerin savunması)* (Paris: Gallimard, 1978) ve Octave Manoni, *Clefs pour l'Imaginaire, ou l'Autre Scène (İmgesel ya da diğer sahne için anahtarlar) (*Paris: Seuil, 1985, 8, 99, 107, 112-113). Yani "Ça parle sur l'autre scène" bilinçdışını görmenin ve anlamanın güçlüğünü anlatmak üzere kullanılan klasik bir aktarma olmuştur.

3 Pompidou Merkezinde, Dali ile 1980'de Paris'te kaydedilen teyp görüşmesi ve otobiyografisi, *Comment on devient Dali (Dali Nasıl Dali oldu) .*

4 Salvador Dali, *Comment on devient Dali*, 12-13.

5 Sigmund Freud, *The Interpretation of Dreams, The Complete Psychological Works of Sigmund Freud* (London: The Hogarth Press, 1953), vol 5, 486. **Türkçe'ye çeviren Emre Kapkın, *Düşlerin Yorumu 1 ve 2*, Payel Yayınları, 1991.** Bu düşte Freud non vivit, yani, yaşamıyor diyeceği yerde, non vixit yani, yaşamadı diyerek bir sürçme yapmaktadır.

6 Amin Maalouf, *Les Croisades vues par les Arabes* (Paris: Lattes, 1983, ikinci baskı, "J'ai Lu", 1985), 249. İngilizce'ye Jon Rothschild tarafından, *The Crusades Through Arab Eyes* ismiyle çevrilmiştir (New York: Schocken Boks, 1884), 258-259. **Türkçe'ye çeviren, Ali Berktay, *Arapların Gözünde Haçlı Seferleri,* Yapı Kredi Yayınları, 2001.**

7 Bu Sivastopol Kuşatması (27 Mart 1854 Eylül 1855) hakkında pek çok ilginç şey anlatılabilir. Ortodoksları savunan Çar ve Katolikleri savunan İmparator arasında kutsal yerlere ilişkin gerginlikler ve Çar Nikolay' ın Mayıs 1851'de III. Napolyon'u duraksamalı tanıması sonucu başlamıştır (Kırım Savaşları, 1853- 5). Fransız ve İngilizlerin Ruslara karşı beklenmedik ittifakı, İngiliz Raglan ve Fransız Pelissier'in 18 Haziran'da Malakoff'a saldırmasına yol açtı (Water loo'nun yıldönümü). Raglan 28 Haziran'da koleradan öldü ve Pelissier Malakoff'u 8 Eylül 1855'te aldı -bu da barışı getirdi (Lavisse, 1989, *Historie générale, (Genel Tarih)* v. X).

13 Sonuç

1 Sigmund Freud, *The Interpretation of Dreams*, *The Complete Psychological Works of Sigmund Freud'da* (London: Hogart Press, 1953), vol 5, 487. **Türkçe'ye çeviren Emre Kapkın, *Düşlerin Yorumu 1 ve 2*, Payel Yayınları, 1991.**

2 Sylvana Olindo-Weber ve V. Mazeran, "A l'écoute du corps souffrant", *Journal des psychologues*, Eylül 1991.

3 Sigmund Freud, *Totem and Taboo*, *The Complete Psychological Works of Sigmund Freud*'da (London: The Hogart Pres, 1953) vol. 13, 158 159. **Türkçe'ye çeviren Ayşen Tekşen Kapkın, *Dinin Kökenleri*'nde s: 41- 212, *Totem ve Tabu*, Payel Yayınları, 2002.**

4 Rupert Sheldrake, *A New Science of Life: The Hypothesis of Formative Causation* (London: Blond and Briggs, 1981/ 1985) *Rebirth of Nature* (London: Rider, 1990), *The Presence of the Past: Morphic Resonance and the Habit of Nature* (London: Collins, 1988) Burada Sheldrake Fisher ve Hinde'ye, 1949, gönderme yapmaktadır. İngiltere'de süt şişelerinin teslimi sırasında kuşların şişe kapaklarını açması ile ilgili olaylardır. Özel iletişim, 1991/1992.

5 Sigmund Freud (1915) *Metapsychology*, *The Complete Works of Sigmund Freud*'da (London: The Hogart Pres,

1953) vol 14; "Repression", 141; "The Unconscious", 159. **Türkçe'ye çeviren Emre Kapkın, *Metapsikoloji,* "Baskılama" ve "Bilinçdışı" Payel Yayınevi, 2002.**

6 René Kaës, "L'Invention psychanalytique du groupe, hommage à Didier Anzieu", (Psikanalitik grubun keşfi, Didier Anzieu'ya saygıyla) *Potrait d'Anzieu avec groupe (Anzieu ve grubun portresi)* , Marseille, Hommes et Perspectives, 1992.

7 Plato, Francis Mac Donald Cornford çevirisi, *The Republic of Plato (Eflatun'un Cumhuriyeti)* (New York, London: Oxford University Pres 1941, 1945, 1967) 351

8 Fanita English'e bakınız, "Episcript and the 'Hot Potato Game'" (Üstsenaryo ve Sıcak Patates), *TA Bulletin VIII,* October, 1969, 77- 82.

9 Montaigne, Donald M. Frame çevirisi, *The Complete Works of Montaigne* (Montaigne Tüm Eserleri) (Stanford, California: Stanford University Pres, 1957), 139. **Montaigne, *Denemeler*, İş Bankası Yayınları; Cem Yayınları.**

10 Sainte-Beuve (1857), *Causerie du Lundi, (Pazartesi Konuşmaları)* vol IX (Paris: Garnier)

11 Frank Sulloway, *Freud, Biologist of the Mind* (New York: Basic Boks, 1979).

12 Sigmund Freud, *The History of an Infantile Neurosis* (1915) *The Complete Psychological Works of Sigmund Freud*'da (London: The Hogart Pres, 1953), vol 17, 119.

13 Françoise Dolto-Marette (1908- 1988) çalışmalarının tümü ve özel görüşmelerimiz (1953- 88).

14 Abraham ve Torok, a.g.y. 429, İngilizce çeviride, 173.

15 Plato, *Apology*, (Özür) 31d, 40a, 40b, R.E. Allen çevirisi, *The Dialogues of Plato* (New Haven London: Yale University Pres, 1984) 94, 103.

Türkçe'de: Platon (Eflatun) Diyaloglar Remzi Kitabevi.

Ek 1

1 Nicolas Abraham and Maria Torok, *L'Ecorce et le noyau* (Paris: Auber-Flammarion, 1978). İngilizce'de *The Shell and the Kernel: Renewals of Psychoanalysis* (Chicago: University of Chicago Pres, 1994). *Kabuk ve Çekirdek: Psikanalizde Yenilikler*
2 A.g.y 254- 55, İngilizce çeviride 159.
3 A.g.y. 255, çeviride 159.
4 A.g.y 429, çeviride 173.
5 A.g.y. 391
6 A.g.y. 431, çeviride 175.
7 A.g.y. 421.
8 A.g.y. çeviride 176.
9 A.g.y. çeviride, 174.
10 A.g.y. 449, çeviride 189.
11 A.g.y. çeviride 173.
12 A.g.y. çeviride 391.
13 A.g.y. çeviride 397.
14 A.g.y. 396.
15 A.g.y. 397.
16 A.g.y. 396.
17 A.g.y. 399.

Ek 2

1 Stanford Universitesi Profesörü Ernest R. Hilgard'a eşinin çalışmaları ile ilgili dokümanları ve onları yayınlama iznini bana verdiği için teşekkür ederim.
2 Josephine Hilgard, "Anniversary Reactions in Parents Precipitated by Children", *Psychiatry*, vol 16, 73. "Çocuklar tarafından Tetiklenen Ebveynlerde Yıldönümü Tepkileri"
3 A.g.y.
4. A.g.y., 74.
5 A.g.y., 74

6 A.g.y., 75.
7 A.g.y. 75.
8 A.g.y. 77.
9 Josephine Hilgard, "Anniversary Syndrome as Related to Late-Appearing Mental Ilnesses in Hospitalized Patients" L.S. Silver, ed., *Psychoanalysis and Psychosis* (Madison, Conn: International Universities Press, 1989), 235. "Hastaneye Yatırılan Hastalarda Geç Ortaya Çıkmış Ruhsal Rahatsızlıklarda Yıldönümü Sendromu"
10 A.g.y. 237.
11 Josephine Hilgard and Martha F. Newman, "Evidence for Functional Genesis in Mental Illness: Schizophrenia, Depressive Psychoses and Psychoneurosis" *The Journal of Nervous and Mental Disease*, vol. 132, no.1 (1961), 15. "Ruhsal Hastalıklarda İşlevsel Oluşum: Şizofreni, Depresif Psikoz ve Psikonevroz"
12 Hilgard, 1989, A.g.y. 238. Hilgard and Newman, 1961'e ve "Anniversaries in Mental Ilness" *Psychiatry* vol 22 (1959)'a bakınız. "Ruhsal Hastalıklarda Yıldönümleri"
13 A.g.y. 240. Hilgard and Fisk, "Disruption of Adult Ego Identity as Related to Childhood Loss of a Mother Through Hospitalization for Psychosis", *The Journal of Nervous and Mental Disease*, vol 131, no. 1 (1960). "Psikoz Nedeniyle Hastaneye Yatırılan Annelerin Çocukluktaki Kaybı ile Ego Bütünlüğünün Bozulması"
14 A.g.y. 243.
15 A.g.y. 247.
16 Hilgard and Newman, 1961, a.g.y. 12.

Ek 4

1 Daha ayrıntılı bilgi için *Correspondence de Gustave Flaubert* (1887- 93)'e bakınız. İngilizce'ye Francis Stoeegmuller tarafından The Letters of Gustave Flaubert (Cambridge, Mass.:Harvard University Press, 1980-2) olarak çevrilmiş-

tir; *Souvenirs intimes, (Özel Anılar/İD)* Mrs. Commanville, yeğeni tarafından yazılmıştır; *Carnets de travail de Flaubert (Flaubert'in Çalışmaları)* (Paris: Balland, 1992) Pierre-Marc de Biasi tarafından yapılan incelemedir.

Türkçe'ye çeviren Bedia Kösemihal, *Mektuplar,* Anahtar Kitaplar Yayınevi.

Kaynaklar

Abraham, Nicolas ve Torok, Maria. 1967. *Le verbier de l'homme aux loups.* Paris: Aubier Flammarion. Çeviren Nicolas Rand, *The Wolfman's Magic Word: A Cryptonomy.* Minneapolis: University of Minnesota Pres, 1987.

Abraham, Nicolas ve Torok, Maria. 1978. *L'Ecorce et la noyau.* Paris: Aubier Flammarion. Gözden geçirilmiş baskı, 1987. Çeviren ve editör Nicolas Rand, The *Shell and the Kernel,* vol 1. Chicago ve London: Chicago University Press, 1994.

Acrement, Germanie. 1991. Ces dames aux chapeaux verts. Paris: Editions Miroir.

Ancelin Schützenberger, Anne. 1966. *Précis de psychodrame.* Paris: Editions Universitaries. İkinci Baskı, 1970. Yazarın **Türkçe'ye çevrilmiş bir kitabı vardır. Çeviren, Abdülkadir Özbek. Editörler: Işıl Bulut, Aliye Mavili Aktaş ve Hakan Kumbasar. *Psikodrama. Yöntemlerin Bir Özet Sunumu.* Grup Psikoterapileri Derneği Yayını, Ankara, 1995.**

Ancelin Schützenberger, Anne.1971. *La Sociométrie.* Paris: Edi tions Universitaires.

Ancelin Schützenberger, Anne. 1973. *L'Observation.* Paris: Epi.

Ancelin Schützenberger, Anne. 1975. "Psychodrama and role playing". S. Jennings (ed.) *Therapy and Creativity,* London: Pittman.

Ancelin Schützenberger, Anne. 1976. *Contributions à l'étude de la communication non-verbale.* Paris: Service de publication des thèses, University of Lille III and Librarie Champion.

Ancelin Schützenberger, Anne. 1979. "Nonverbal communication". S. Weitz (ed.) *Nonverbal Communication,* 2. Baskı, New York: Oxford University Press.

Ancelin Schützenberger, Anne. 1980. "Corps et identité". Pierre Tapp ve ark. *Identité nouvelle et personnalisation,* 305- 12. Toulouse: Privat.

Ancelin Schützenberger, Anne. 1981. *Le Jeu de rôle.* Gözden geçirilmiş basım. Paris: ESF, 1990.

Ancelin Schützenberger, Anne. 1984. "Psychodrame, roman familial, génosociogramme et formation". *L'homme et po tantialités*'te, 109- 122. Paris: ESF.

Ancelin Schützenberger, Anne. 1985. "Diagnostic et pronostic d'une maladie fatale terminale". Jean Guyoyat ve Pierre Fe dida'nın *Evènement et psychopathologie*'sinde, 124- 126, SlMEP.

Ancelin Schützenberger, Anne. 1985. "La Vie, la mort dans l'imaginaire familial: reflexions et cas cliniques" E. Jeddi ve ark. (ed.) *Psychoses, famille, culture.* 404- 415. Paris: L'Harmattan.

Ancelin Schützenberger, Anne. 1985. *Vouloir guérir. (*Paris: DDB, 1997

Ancelin Schützenberger, Anne. 1986. "Stress, cancer, liens transgénérationnels", *Questions de: Médecines nouvelles et psychologies transpersonelles'*de, özel baskı, Albin Michel, number 64 (March): 77 101.

Ancelin Schützenberger, Anne. 1986. "Forme européenne inconsciente du chamanisme: la réalisation automatique des prédictions", *Transe, chamanisme et possesion,* Papers, Second International Meeting on Festivities and Communication, 81- 87. Nice: Serres.

Ancelin Schützenberger, Anne. 1987. "Vouloir guérir", *Les Médecines, les psychologies et leurs images de l'homme* 'de Saint Baume: Editions de l'Ouvert.

Ancelin Schützenberger, Anne. 1987. "L'Inconscient a bonne mémorie", *Journal des psychologues* 48, Marseille.

Ancelin Schützenberger, Anne. 1988. *Le dit et le non-dit, les secrets de famille et leur influence sur les maladies, les accidents, les morts, les professions, le nombre d'enfants.* Paris: Le Corps á Vivre.

Ancelin Schützenberger, Anne. 1994. "Vie transgenerationelle et maladie", Le *Processus de guerisoni, par-dela la souffrence*

et la mort'ta 57- 70. Quebec: Les Ateliers de Montreal, MNH, 3947 Chabanel, Beauport, GIE 4M7.

Ancelin Schützenberger, Anne. 1995. "L'Enfant de replacement et l'enfant reparateur" *Le Deuil comme processes de guérison*'da. Montreal: MNH.

Ancelin Schützenberger, Anne. 1995. "Le Cancer en cascade et en ressac, example de syndrome d'anniversaire" *Le Deuil comme processes de guérison*'da. Montreal: MNH.

Ancelin Schützenberger, Anne. 1996. "Transmission de l'angiosse indicible et transgénérationelle. L'angoisse d'un traumatisme qu'on n'a pas vécu", "Mélanges en hommage au professur Juliette Favez-Boutonier" de, *Bulletin de psychologie* LIX, 423 (April). Paris: Sorbonne.

Ancelin Schützenberger, Anne. 1996. "La Serendipity. Coincedences et synchronicité" "Hommages au doyen. J. P. Weiss", *Annales de la Faculté des Lettres de l'Université de Nice* (June).

Ancelin Schützenberger, Anne. 1997. "Transgenerational Psychotherapy. Health and Death. Family Links through the Family Tree" *Caduceus* (March).

Ancelin Schützenberger, Anne. 1998. "De génération en génération. Liens transgénérationelles" *Hommage á Ada Abraham*'da. Montreal.

Ancelin Schützenberger, Anne. 1998. "Epilogue about psychodrama" P. Holmes, M. Karp ve K. Tauvon (eds), *The Handbook of Psychodrama*, London, New York: Routledge.

Antonovsky, Aaron. 1985. *Health, Stress and Coping.* San Francisco: Jossey Bass, Inc.

Ansky, S. 1917- 22. *Dybbuk and Other Writings.* New York: Schocken Books, 1992.

Anzieu, Didier. 1968. *La Dynamique des groupes restreints.* Paris: PUF.

Anzieu, Didier. 1985. *Le Moi-peau.* Paris: Dunod. İngilizce çevirisi: *Thought: From the Skin to the Thinking Ego.* London: Karnac, 1996.

Anzieu, Didier. 1987. *Les Enveloppes psychiques.* Paris: Dunod. İngilizce'ye çeviren D. Briggs, *Psychic Envelopes.* London: Karnac Books, 1990.

Anzieu, Didier.1993. "La Fonction contenante et la peau, du moi et de la pensee: conteneur, contenant, contenir" *Les Contenants de la pensée,* 15- 40. Paris: Dunod.

Anzieu, Didier; Tisseron, Serge ve ark. *Les Contenants de la pensée,* Paris: Dunod.

Assoun, Jacques. 1994. *Questions d'enfance. Les contrebandiers de la mémoire.* Paris: Syros.

Attali, Jacques. 1991. 1492. Paris: Fayard.

Aulagnier, Piera. 1975. *Sur le Fantasme originaire.* Özel görüş me.

Aulagnier, Piera. 1975. *La Violence de l'interpretation: du pictogramme á l'énoncé.* Paris: PUF.

Aulagnier, Piera. 1984. "Le Droit au secret", *L'apprenti histories et le maître sorcier'*de. Paris: PUF. Ausloos, Guy. 1980. "Secrets de famille" Annales de psychothéapie: changements systémiques en thérapie familiale'de, 62- 80, Paris: ESF.

Balmary, Marie. 1975. *Psychoanalysing Psychoanalysis: Freud and the Hidden Fault of the Father.* Yeni basım. Ann Arbor: Books on Demand. Fransızca çevirisi: *L'homme aux statues, Freud et la faute cachée du père.* 1975, Paris: Grasset.

Bandler, Richard ve Grinder, John. 1975. *The Structure of Magic.* Palo Alto: Science and Behavior Books.

Bandler, Richard ve Grinder, John. 1979. *Frog into Prince: Introduction to Neurolinguistic Programming.* Moab, Utah: Real People Press. **Türkçeye çeviren Osman Akınhay. *Prenslere Dönüşen Kurbağalar*. Alfa Yayınları, 1999.**

Bartlett, F. C. 1992. *Remembering.* Cambridge: Cambridge University Press.

Bateson, Gregory. 1961. *Perceval's Narrative, A Patient's Account of His Psychosis, 1830- 1832.* Stanford, California: Stanford University Press.

Bateson, Gregory. 1972. *Steps to an Ecology of Mind.* New York: Dutton.

Bateson, Gregory; Jackson, Don ve Haley, Jay. 1956. "Toward a Theory of Schizophrenia". *Behavior Science* 1: 251- 264.

Bergson, Henri. 1946. *Matière et mémoire.* Paris: PUF. İngilizce'ye çeviren: N.M. Paul ve W.S. Palmer. Matter and Memory. Cambridge: Zone Books, 1988.

Bernard, Jean, 1992. *Le Syndrome **du** colonel Chabert ou le vivant mort.* Paris: Buchet-Chastel.

Berne, Eric. 1964. *Games People Play.* New York: Grove Press. Yeni basım: New York Ballantine Books, 1985. **Türkçe'ye çeviren Selami Sargut. *Hayat Denen Oyun*. Kariyer Yayıncılık, 2001.**

Berne, Eric. 1975. *What Do You Say After You Say Hello?* New York: Grove Press.

Berne, Eric. 1976. *Beyond Games and Scripts.* New York: Grove Press.

Bettelheim, Bruno. 1969. *Children of the Dream.* London: Thames and Hudson.

Bion, W.R. 1958. "On Hallucination", *Second Thoughts*'da. London: Heinemann.

Blanchard, François. 1995. "Pour un autre regard sur la démence." *Gérontologie et société* 72: 156- 166.

Bohm, David. 1980. *Wholeness and the Implicate Order.* London: Routledge and Kegan Paul.

Bollas, C. 1987. *The Shadow of the Object.* London: Free Association Books.

Boszormenyi-Nagy, Ivan ve Spark, Geraldine M. 1973. *Invisible Loyalties.* New York: Harper and Row. Yeni Basım. New York: Brunner/Mazel, 1984.

Boszormenyi-Nagy, Ivan ve Framo, J. L. 1965. *Psychothérapies familiales.* Paris: PUF. İngilizce'den 1980'de çevrildi.

Boszormenyi-Nagy, Ivan ve Framo, J. L. 1985. *Intensive Family Therapy:* Theoritical and Practical Aspects. New York: Brunner Mazel.

Borguignon, Odile. 1984. *Mort des enfants et structures familiales.* Paris: PUF.

Bowen, Murray. 1978. *Family Therapy in Clinical Practice.* New York: Jason Aronson.

Bowen, Murray. 1978. *La différentiation du soi*. Paris: ESF. İngilizce'den 1984'te çevrildi.

Bowlby, John. 1969. *Attachment and Loss.* London: Penguin Books, 1991.

Brossard, A.; Cosnier, J ve ark. 1984. *La Communication nonverbale*. Neuchâtel and Paris: Delachaux-Niestlé.

Buber, Martin. 1957. *I and Thou*. New York: Scribners.

Cannon, W.B. 1945. *The Way of an Investigator*. New York: Norton.

Capra, Fritjof, 1975. *The Tao of Physics*. Third edition. Boston: Shambhala, 1991. **Türkçe'ye çeviren Kaan H. Ökten, *Fiziğin Tao'su.* Arıtan Yayınevi**

Cardinal, Marie. 1983. *The Words To Say It: An Autobiographical Novel*. Par Goodheart tarafından çevrilmiştir. Cambridge, MA: Van Vector ve Goodheart.

Carlier, Emile, 1995. *Mort, pas encore.* Verdun: Société archéologique du Nord, Douai.

Carter, E. A. Ve McGoldrick, M (Ed) 1980. *The Family Life Cycle: A Framework for Family Therapy.* New York: Gardner Press.

Ciavaldini, A. 1989. *"L'Etre d'exil ou les traces immémoriales de l'oubli"* A Yahyaoui, *Corps, espace-temps et traces de l'exil*'de.

Cohen, Lawrence H. (Ed) 1988. *Life Events and Psychological Functioning: Theoritical and Methodological Issues*. London: Sage.

"Confidence et secret", Special Issue of *Le Groupe familial* 132 (July 1991).

Collomb, Henri. 1977. "La Mort en tant qu'organisateur de syndromes psychosomatiques en Afrique", *Psychopathologie Africaine* 12 (2):137- 147.

Colte, Thomas. 1995. *Enfants prisonniers d'un secret de famille.* Paris: Laffont.

Costa de Beauregard, Olivier. 1963. *Le Second Principe de la science du temps.* Paris: Seuil.
Costa de Beauregard, Olivier. 1987. *Time, the Physical Magnitude.* New York: Reidel Publishing Co.
Couvert, Barbara. 1977. "Introduction au secret de famille" Doçentlik tezi. University of Paris. Basım 1999 DDB, Paris.
Crouch, Michael ve Leonard, Robert. (Ed) 1987. *The Family in Medical Practice: A Family System Printer.* New York: Springer.
Cyrulnick, Boris. 1983. *Mémoire de singe et paroles d'homme.* Paris. Hachette.
Cyrulnick, Boris. 1989. *Sous le signe du lien.* Paris: Hachatte.
Cyrulnick, Boris. 1991. *De la parole comme d'une molécule.* Paris: Eshel. Yeni basım Paris: Seuil, 1995.
Cyrulnick, Boris. 1991. *La Naissance du sens.* Paris: Hachette.
Cyrulnick, Boris. 1993. *Les Nourrittures affectives.* Paris: Odile Jacob.
Cyrulnick, Boris. 1997. *L'Ensorcellement du monde.* Paris: Odile Jacob.
Dali, Salvador. 1973. *Comment on devient Dali: les aveux invouables de Salvador Dali,* Paris: R. Laffont.
Davis, J. 1984. *The Kennedys: Dynasty and Disaster 1848- 1983.* New York: McGraw Hill.
Delassus, Claire. 1993. *Le Secret ou l'intelligence interdite.* Paris: Hommes et Perspecitives.
"Deuls dans la famille." *Groupal* 1 (1995). Paris.
Dolto-Marette, Françoise. 1971. *Le Cas Dominique.* Paris: Seuil. Yeniden basım, "Point", 1974.
Dolto-Marette, Françoise.1985. *La Cause des enfants.* Paris: Laffont. 196- 197, 287- 291, 419- 424, 446- 448.
Dolto-Marette, Françoise.1988. *Inconscient et destin.* Paris: Le Seuil.
Donnet, J.L. ve Green, Andre. 1973: *L'Enfant et le ça.* Paris: Editions de Munuit.

Dumas, Didier. 1985. *L'Ange et fantôme: introduction á la clinique de l'impensé généalogique.* Paris: Minuit. Önsözü Françoise Dolto tarafından yazılmıştır.

Dumas, Didier. 1985. "Le Généalogique dans l'historie et la pensee freudienne", *Patio, Psychanalyse* 4: 201- 218. Paris: L'Eclat.

Dumas, Didier. 1989. *Hantise et clinique de l'Autre.* Paris: Aubier.

Dunbar, Florence. 1954. *Emotions and Bodily Change: A Survey of Literature, Psychosomatic Interrelationships.* 1910- 1953. New York: Columbia University Press.

Eiger, A. 1983. *Un divan pour la famille.* Paris: Dunod.

Eiger, A. 1997. *Le Générationnel: approache en thérapie familiale psychoanalytique.* Paris: Dunod.

Eliade, Mircea. 1957. *Mythes, réves et mystères.* Paris: Gallimard. *İngilizce'ye Myths, Dreams and Mysteries: The Encounter between Contemporary Faiths and Archaic Realities* olarak çevrilmiştir. New York: Harper Collins, 1979.

Engel, G. 1975. "The Death of a Twin: Mourning and Anniversary Reactions: Fragments of 10 Years of Self Analysis" *International Journal of Psycho-Analysis* 56 (1): 23- 140.

English, Fanita. 1969. "Episcript and the 'Hot Potato Game'" *Transactional Analysis Bulletin* VIII (October), 77- 82.

Faimberg, Haydée. 1993. "Le téléscopage des générations, á propos de la généalogie des certaines identifications. R. Kaës ve H. Faimberg, *Transmission de la vie entre générations'*da. Paris. Dunod.

Fedida, Pierre; Guyoyat, Jean ve ark. 1986- 7. *Actualités transgénérationelles en psychopathologie.* Paris: Echo Centurion.

Ferenczi, Sandor. 1909. Transfert et introjection" *Oeuvres completes'*de, vol. 1. Paris: Payot, 1982.

Festinger, Leon. 1957. *A Theory of Cognitive Dissonance.* New York: Evanston: Row, Peterson.

Fine, Reuben. 1990. *A History of Psychoanalysis.* London: Crossroad Publishing.

Fisher, J. Ve Hinde, R.A. 1949. "The Opening of Milk Bottles by Birds", *British Birds* 42: 347- 357.

"Les Fixations precoces et leur devenir" Special Issue of *Groupal* 10 (1994). Paris.

Forrester Viviane. 1983. *Vincent Van Gogh ou l'enterrement dans les bles.* Paris: Le Seuil.

Foulkes, S.H. 1964. *Theraputic Group Analysis.* London: Allen and Unwin.

Framo, James. 1992. Family-of- Origin Therapy: An Intergenerational Approach. New York: Brunner/Mazel.

Freud, Sigmund. 1897. "Drafts L. And. M", *The Complete Psychological Works of Sigmund Freud,* vol. 1, 248- 249, 250-252'de. London: Hogart Press. 1953.

Freud, Sigmund. 1900. *The Interpretation of Dreams. The Complete Psychological Works of Sigmund Freud*, vol 4 ve 5'de. London: Hogart Press. 1953. **Türkçe'ye çeviren Emre Kapkın, *Düşlerin Yorumu 1 ve 2,* Payel Yayınları, 1991.**

Freud, Sigmund. 1909. *Family Romances. The Complete Psychological Works of Sigmund Freud,* vol. 9, 235- 244'te. London: Hogart Press. 1953.

Freud, Sigmund. 1910. *Five Lectures on Psychoanalysis, The Complete Psychological Works of Sigmund Freud,* vo11, 1-55. London: Hogart Press. 1953.

Freud, Sigmund. 1913. *Totem and Taboo. The Complete Psychological Works of Sigmund Freud* vol. 13'de. London: Hogart Press. 1953. **Türkçe'ye çeviren Ayşen Tekşen Kapkın, *Dinin Kökenleri*'nde *Totem ve Tabu,* Payel Yayınları, 2002.**

Freud, Sigmund. 1914. *On Narcisissm: An Introduction. The Complete Psychological Works of Sigmund Freud,* vol. 14, 67 104'te. Hogart Press. 1953. **Türkçe'ye çeviren Emre**

Kapkın, *Metapsikoloji'de, Narsism Üzerine*, Payel Yayınları, 2002.

Freud, Sigmund. 1917. *Mourning and Melancholia. The Complete Psychological Works of Sigmund Freud,* vol. 14, 237 258'de. London: Hogart Press. 1953. **Türkçe'ye çeviren Emre Kapkın, *Metapsikoloji*'de *Yas Tutma ve Melankoli*, Payel Yayınları, 2002.**

Freud, Sigmund. 1916- 17. *Introductory Lectures on Psychoanalysis. The Complete Psychological Works of Sigmund Freud,* vol. 15- 16'da. London: Hogart Press. 1953. **Türkçe'ye çeviren Emre Kapkın ve Ayşen Tekşen Kapkın, *Ruhçözümlemesine Giriş Konferansları*, 1998.**

Freud, Sigmund. 1919. *The Uncunny. The Complete Psychological Works of Sigmund Freud,* vol. 17, 217 252'de. London: Hogart Press. 1953. **Türkçe'ye çeviren Emre Kapkın, *Sanat ve Edebiyat*'ta *Tekinsiz*, Payel Yayınları, 1999.**

Freud, Sigmund. 1920. *Beyond the Pleasure Principle. The Complete Psychological Works of Sigmund Freud,* vol. 18, 1- 64'te, London: Hogart Press. 1953. **Türkçe'ye çeviren Emre Kapkın, *Metapsikoloji*'de *Haz İlkesinin Ötesinde*, Payel Yayınları, 2002.**

Freud, Sigmund. 1933. *New Introductory Lectures on Psychoanalysis. The Complete Psychological Works of Sigmund Freud,* vol. 22, 1 182'de. London: Hogart Press. 1953. **Türkçe'ye çeviren Emre Kapkın, *Ruhçözümlemesine Yeni Giriş Konferansları*, Payel Yayınları, 1998.**

Freud, Sigmund. 1939. *Moses and Monotheism. The Complete Psychological Works of Sigmund Freud,* vol. 1, 248- 249, 250- 252'de. London: Hogart Press. 1953. **Türkçe'ye çeviren Ayşen Tekşen Kapkın, *Dinin Kökenleri*'nde, *Musa ve Tektanrıcılık*, Payel Yayınları, 2002.**

Fromm, Eric. 1962. "The Social Unconscious". Beyond the Chains of Illusion: My Encounter with Marx and Freud. New York: Simon and Schuster.

Garland, C. 1980. *The Proceedings of the Survivor Syndrome Workshop.* London: Institute of Group Analysis.

Gaulejac, Vincent de. 1987. *La Névrose de classe.* Paris: hommes et Groupes.

Gaulejac, Vincent de 1996, *Les Sources de la honte,* Paris: DDB.

Gaulejac, Vincent de ve Leonetti, Isabel Tabooda 1994. *La lutte des places, insertion et désinsertion.* Paris: DDB and Hommes et Perspectives.

Gay, Peter, 1988. *Freud A life for Our Time.* NewYork: Norton.

Goffman, Ervin. 1959. *Presentation of Self in Everyday Life.* New York: Doubleday.

Goffman, Ervin. 1963. *Stigma: Notes on the Management of Spoiled Identity.* Indianapolis. Ind: Macmillan.

Goffman, Ervin. 1986. *Frame Analysis: An Essay on the Organization of Experience.* Boston, Mass: Northeastern University Press.

Goffman Ervin. 1990. *Assylums: Essays on the Social Situation of Mental Patients and Other Intimates.* New York: Doubleday.

Grandjon, Evelyne and Guyotat, Jean (ED). 1985. *Recontres cliniques d'Arles.*

Green, Andrè. 1983. "La Mère morte", *Narcissime de vie, narcissime de mort.* Paris: Minuit.

GREPS, 1986. "Le Phénomène psychosomatique et la psychanalyse". *Analytica.* Paris: Editions Navarin.

Groddeck, Georg W. 1923. *The Book of It.* Vision Press. 1979.

"Le Groupe familial en psychotherapié. *Revue de psychothérapie psychoanalytique de groupe 22* (March 1994 Congress, Paris.)

Guit, Jean. 1983. *Psychosomatique et cancer.* Paris: Points Hors Lignes.

Guyoyat, Jean. 1980. *Mort, naissance et filiation: études de psychopathologie sur le lien de filiation.* Paris: Masson.

Guyoyat, Jean. 1980. "Filiation et génealogie" *Psychoanalyse á l'universite* 5 (18).

Guyoyat, Jean. 1982. "Recherches psychopathologiques sur les coïncidences mort-naissance" *Psychoanalyse á l'université* 27- 8 (September).

Guyoyat, Jean ve Fedida, Pierre. 1986. "Memoire, transmission psychhique". *Psychoanalyse á l'université* (January).

Haley, Jay. 1989. *Power Tactics of Jesus Christ and Other Essays.* NewYork: Norton.

Heireman, Magda. 1989. *Du côté de chez soi: la thérapie contexuelle d'Ivan Bozsormenyi-Nagy.* Paris: ESF.

Hergé. 1946. *Les Aventures de Tintin. Le secret de la licorne.* Paris: Casterman.

Heritier, Françoise. 1994. *Les Deux Soeurs et la mère.* Paris: Odile Jacob.

Hilgard, Josephine R. 1953. "Anniversary Reactions in Parents Precipated by Children", *Psychiatry* 16: 73- 80.

Hilgard, Josephine R. 1989. "The Anniversary Syndrome as Related to Late- Appearing Mental Illness in Hospitalized Patients". A.L.S. Silver (Ed) *Psychoanalysis and Psychosis.* Madison, Conn: International University Press.

Hilgard, Josephine R ve Newman, Martha F 1959. "Anniversaries in Mental Illness", *Psychiatry 22*: 113- 121.

Hilgard, Josephine R ve Newman, Martha F 1961. "Evidence for Functional Genesis in Mental Illness: Schizophrenia, Depressive Psychoses and Psychoneuroses". *Journal of Nervous and Mental Disease* 132 (1): 3- 16.

Hilgard, Josephine R ve Newman, Martha F 1963. "Parental Loss by Death in Childhood as an Etiological Factor Among Schizophrenic and Alcoholic Patients Compared with a Non-Patient Community Sample", *Journal of Nervous and Mental Disease* 137: 14- 28.

Hilgard Josephine R ve Fern Fisk. 1960. "Disruption of Adult Ego Identity as Related to Childhood Loss of a Mother through Hospitalization for Psychosis", *Journal of Nervous and Mental Disease* 131 (1).

Holmes, T. H. Ve Masuda M. 1974. "Life Change and Illness Susceptibility". B.S. Dohrenwend ve B.P. Dohrenwend (Ed) *Stressful Live Events: their Nature and Effect.* New York: Wiley.

Hopper, Earl. 1981. "A Comment on Pr. M. Jahoda's Individual and the Group". M Pines ve L. Rafaelson (Ed) *The Proceedings of the VII International Congress of Group Psychotherapy.* London: Plenum.

Hopper, Earl. 1996. "The social unconscious in clinical work", *Group*, 20, 1, 7- 42 (UK).

Horney, Karen. 1937. The Neurotic Personality of our Time. Norton: NewYork. **Türkçe'ye çeviren S. Budak. *Çağımızın Nevrotik İnsanı.* Öteki Yayınları. Ankara, 1995.**

Houzel, D. 1985. "L'Evolution du concept d'espace psychique dans l'oeuvre de Mèlanie Klein et de ses successeurs" J. Gammil ve ark. *Mèlanie Klein aujourd'hui'* de. Lyon: Cesura.

Jung, Carl Gustav. 1952. *Synchronicity: An Acausal Conneting Principle, Collected Works of C. G. Jung,* vol. 8, 417- 432'de. Princeton, New Jersey: Princeton University Press. 1969/1981. **Türkçe'ye çeviren L. Özşar. *Eşzamanlılık: Nedensellik Dışında Bağlayıcı Bir İlke.* Biblos Kitabevi, 2004.**

Jung, Carl Gustav."On the Psychology of the Unconscious" ve "The Relations Between the Ego and the Unconscious". *Two Essays on Analytical Psychology,* second edition. İngilizce'ye çeviren R. F. Hull. New York: Panteon Books, 1966. **Türkçe'ye çeviren K. Şipal. *Analitik Psikolojinin Temel İlkeleri Konferanslar.* Cem Yayınevi, 2000.**

Kaës, René ve Faimberg, Haydée (Ed) 1993. *Transmission de la vie psychique entre générations.* Paris: Dunod.

Kernberg, Otto. 1993. "The Couple's Constructive and Destructive Superego Functions" *Journal of the American Psychoa naliytic Association* 41: 653- 677.

Kobasa, Suzan ve ark. 1982. "The Hardy Personality: Toward a Social Psychology of Stress and Health." S. Sulls ve G. San-

ders (Ed) *Social Psychology of Health and Illness,* 3- 33. Hillsdalei, New Jersey: Earlbaum.

Lani, Martine. 1990. *A la recherche de la génération perdue.* Paris: Le *Journal des psychologues* and Hommes et Perspectives.

Laplanche, J ve Pontalis, J.B. 1985. *Fantasme originaire, fantasme des originesi, origines du fantasme.* Paris: Hachette.

Lavallee, Guy. 1993. "La boucle contenante et subjectivante de la vision", D. Anzieu ve S. Tisseron, *Les Contenants de la pensée.* Paris: Dunod.

Lavisse, Ernest ve Rambeau, A. 1892- 1901. *Histoire générale du IVe siècle á nos jours.* Paris: A. Colin.

Legendre, Pierre. 1985. *L'Inestimable objet de la transmission. Etudes sur le principe généalogique en Occident.* Paris: Fa yard.

Legrand, Michel. 1993. *L'Approche biographique.* Paris: Epi, DDB.

Maalouf, Amin. 1983. *Les Corisades vues par les Arabes.* Paris: Lattès. İngilizce'ye çeviren, Jon Rothschild. *The Crusades through Arab Eyes.* New York: Schocken Books, 1984. **Türkçe'ye çeviren. Ali Berktay, *Arapların Gözünde Haçlı Seferleri.* Yapı Kredi Yayınları, 2001.**

Marineau, Rene. 1989. *J. L. Moreno ou la troisième révolution psychiatrique.* Paris: A.M. Métaillé. İngilizce'den çeviri. *Ja cob Levy Moreno 1889- 1974: Father of Psychodrama, Sociometry and Group Therapy.* London: Routledge.

Martensen-Larsen, Oluf. 1989. *Familiemonsten.* Denmark: Hekla.

Matty, P. 1980. *L'Ordre psychosomatique.* Paris: Payot.

Maslow, Abraham. 1954. "The Instinctoid Nature of Basic Needs" *Journal of Personality* 22: 340- 1.

Masson, Odette. 1983. "Les Personnes et leurs rôles dans les systemes familiaux morphostatiques" *Bulletin de psychologie* 6 (36): 360. Special edition.

May, Rollo. 1950. *The Meaning of Anxiety*. New York: Ronald Press.

May, Rollo.1983. *The Discovery of Being, Writings in Existential Psychology*. New York. Norton. 1986/ 1994.

May, Rollo. 1988. *Paul Tillich as Spiritual Teacher.* New York: Say Book. (Ve özel görüşmeler, Barcelona 1976; Formentor 1978).

May, Rollo; Angel, Ernest; Ellenberger, Henri (Ed) 1958. Existence: *A New Dimension in Psychiatry and Psychology*. New York: Basic Books. Yeni Basım. New York: Jason Aronson, 1994.

McGoldrick, Monica ve Gerson, Tandy. 1985. *Genograms in Family Assesment*. NewYork: Norton.

McGoldrick, Monica ve Gerson, Tandy. 1994. *You Can Go Home Again.* NewYork: Norton.

Mead, Margaret. 1975. *Growing Up in New Guinea.* New York: William Morrow.

Mead, George Herbert. 1982. *The Individual and the Social Self: Unpublished Work of George Herbert Mead.* David L. Miller, (Ed) Chicago. Chicago University Press.

Mendel, Gerard, 1979. *Quand plus ne va de soi: apprende á vivre avec l'incertitude*. Paris: Laffront.

Mercier, Evelyne- Sarah (Ed). 1993. *La Mort transfigurée.* Paris: International Association for Near Death Studies (IANDS France).

Mijolla, Alain de. 1981. *Les Visiteurs du moi.* Paris: Belles Lettres.

Miller, Alice. 1988. *Banished Knowledge: Facing Childhood Injuries.* London: Virago, 1991. New York: Doubleday, 1991.

Miller, Alice. 1984. *For Your Own Good: Hidden Cruelty in Childhood and Roots of Violence*. London: Virago, 1987. New York: Farrar, Strauss, Giroux, 1990.

Minc, Alain. 1993. Le Noveau Moyen Age. Paris: Gallimard.

Minuchin, Salvador, 1974. Families and Family Therapy. Cambridge, Mass. Harvard University Press.

Morle Denise. 1984. *Cancer et psychoanalyse.* Paris: Belfont.
Morel Denise. 1991. *Qui est vivant?* Paris: Editions Universitaire.
Moreno, L. L. 1934. *Who Shall Survive? A New Approach to the Problem of Human Relations.* Washington, DC: NMD Pub. Co. New edn, 1953. **Türkçeye çeviren: N.Ş. Kösemihal. *Sosyometrinin Temelleri*, İstanbul Üniversitesi Yayınları No 1028, İstanbul, 1963.**
Moreno, J. L. 1956. *Sociometry and the Science of Man.* Beacon, New York: Beacon House.
Moreno, J. L. 1987. *The Essential Moreno*: *Writings on Psychodrama, Group Method and Spontaneity.* New York: Springer Publishing Co.
Morris, Desmond. 1979. *Manwatching.* New York: Harry N. Abrams. 1985.
M'Uzan, Michel de. 1994. P. Matry, M M'Uzan ve C. Daid (Ed), *L'investigation psychosomatique*'de, Paris: PUF.
Nachin, Claude. 1989. *Le Deuil d'amour.* Paris: Edition Universitaries.
Nachin, Claude. 1993. *Les Fantômes de l'âme. Apropos des héritages pscyhiques.* Paris. L'Armattan.
Napier, Augustous ve Whitaker, Carl. 1978. *The Family Crucible.* Glenville, Illinois: Harper and Collins.
Nardone, Giorgio ve Watzlawick, Paul. 1993. *The Art of Change.* San Francisco: Jossey Bass.
Nathan, N. 1985. "L'Enfant ancêtre", *Nouvelle reveu d'ethnopsychiatrie 4* (December). Paris: La Pensée Sauvage.
Nathan, Toby. *L'Influence qui guérit.* Paris: Odile Jacob.
Offroy, Jean-Gabriesl. 1993. *Le Choix du prénom.* Marseille: Hommes et Pserspectives.
Olindo-Weber, Sylvana ve Mazeran, V. 1991. "A l'écoute du corps souffrant", *Journal des pscyhologues* (September).
Pankow, Gisela. 1969. *L'Homme et sa psychose.* Paris: Aubier-Montaigne.

Penfield, Wilder. 1975. *The Mystery of the Mind*. Princeton, N.J.: Princeton University Press.

Perrot, Jean. 1985."L'Enfant ancêtre", *Nouvelle reveu d'ethnopsychiatrie 4* (December). Paris: La Pensée Sauvage.

Pessler, Robert. 1991. *La Famille: L'individu plus un.* Marseille: Hommes et Perspectives.

Poe, Edgar Allan. 1857. *"The Purloined Letter",* The Complete Stories'de. New York: Alfred A Knopf, 1992.

Pribram, Karl. 1971. *Languages of the Brain. Engecliffs,* New Jersey: Prentice Hall. (Ve özel görüşmeler, New York 1989, Cannes 1991).

Prigogine, Ilya ve Strengers, Isabelle. 1988. *Entre le temps et l'éternité.* Paris: Fayard. İngilizce çevirisi, *The Birth of Time and Eternity.* Boston. Mass: Shambhala, 1988.

Racamier, Paul-Claude. 1992. *Le Genie des origines, psychoanalyse et psychoses.* Paris: Payot.

Reik, Theodor. 1983. *Listening with the third ear.* New York: Farra, Strauss and Co.

Rank, Otto. 1954. *The Myth of the Birth of the Hero and Other Writings.* Philip Freund (Ed), New York: Vintage Books.

Rinpoche, Sogyl (Ed) 1992. The Tibetian Book of Living and Dying. San Francisco: Harper, 1994.

Robert, Marthe. 1989. *La Revolution psychoanalytique*. Paris: Petitte Bibliothéque Payot.

Rosenthal, Robert ve Jacobson, l. 1971. *Pygmalion in the Classroom.* Yeni basım. New York: Irvington. 1986/ 1996.

Rosny, Eric de. 1981. *Les Yeux de ma chèvre.* Paris: Plon. *Healers in the Night of the Duala.* New York: Orbis Books, 1985.

Rossi, Ernest ve Cheek, David. 1988. *Mind and Body Therapy.* NewYork: Norton.

Roudinesco, Elisabeth. 1986. *Historie de la psychanalyse.* Paris: Le Seuil.

Ruffiot, Andre ve ark. 1981. *La Thérapie familiale psychanalytique*. Paris. Dunod.

Sami Ali, M. 1990. *Le Corps, l'espace et le temps.* Paris Donud.

Satir, Virginia. 1964. *Conjoint Family Therapy*. Palo Alto, California: Science and Behavior Books. London: Condor Books, 1978.

Satir, Virginia. 1982. Helping Families Change. New York: Jason Aronson.

Schneider, Michel. 1980. *Blessures de mémorie*. Paris. Gallimard.

"Le Secret" *Connexions* 60. Eres, 1992.

Ségalen, Martine; Zonabend, Françoise; Burguière ve Klapisch-Zuber, Christine. 1986. *Historie de la famille*, 2 vol. Paris: Armand Collin. İngilizce çeviri, *A History of the Family.* Cambridge, Mass: Harvard University Press.

Selous, E. 1931. "Thought Transference or What?" *Birds*'de. London: Constable.

Sheldrake, Rubert. 1981. *A New Science of Life: The Hypothesis of Formative Causation.* London: Blond and Brigss. İkinci Baskı, 1985.

Sheldrake, Rubert. 1988. *The Presence of the Past: Morphic Re sonance and the Habits of Nature.* New York: Random Huse, 1989. Inner Traditions, 199 5.

Sheldrake, Rubert. 1990. *The Rebirth of Nature*. London: Rider.

Siebert, Lawrence Q. 1983. "The Survivor Personality", Western Association of Psychology Convention' da sunulmuş bir makale. Siegel (1989) tarafından alıntılanmıştır (Aşağıda yer alan terminal hastalıklar bölümüne bakınız).

Soulé, Michel (Ed) 1979. *Les Grands-parents dans la dynamique psychque de l'enfant.* Paris: ESF.

Soulé, Michel (Ed) 1984. "On te le dira quand tu seras grand", *Le Nouveau Roman familial*'de. 110- 126. Paris: ESF.

Soulé, Michel ve ark. 1995. "Origines, identités, destines: que dire á un enfant qui s'in-quiète de son origine?" Annual Day for the Centre for Child Guidance (March), 111- 120, 121-133, Paris: ESF.

Stierlin, H. 1977. *Le Premier Entretien familial.* Paris: Delarge. İngilizce'den 1979'da çevrilmiştir.

Sulloway, Frank. 1979. *Freud, Biologist of Mind*. New York: Basic Books.

Sutter, Jean. 1995. "L'Anticipation dans l'impasse dépressive", *L'Anticipation, clef du temps du deprime*'de. Collection Scientifique Survector.

Sztulman, Henri; Barbier, André ve Cain, Jacques. 1986. *Les Fantasmes originaires*. Toulouse: Privat.

Tap, Pierre (Ed) 1979. *Identité individuelle et personnalisation.* Touluse: Privat.

Tap, Pierre. 1980. *Identite nouvelle et personallisation.* Toulouse: Privat.

Tholet, Claude. 1984. *Tel pere, tel fils.* Paris: Donud.

Tillich, Paul. 1952. *The Courage to Be.* New Haven, Conn.: Yale University Press.

Tisseron, Serge. 1985. *Tintin chez le psychanalyste*. Paris: Aubier-Archimbaud.

Tisseron, Serge. 1986. "Hontei affliation et généalogie" *Les Temps Modernes* (February)

Tisseron, Serge. 1990. *Tintin et les secrets de famille.* Paris: Séguier. Yeni basım Paris: Aubier, 1992.

Tisseron, Serge. 1992. *La Honte: psychoanalyse d'un lien social.* Paris: Dunod.

Tisseron, Serge; Torok, Maria; Rand Nicolas ve ark. 1995. *Le Psychisme a l'épreuve des générations. Clinique du fantôme.* Paris: Dunod.

Todd, Emmanuel. 1990. *Invention de l'Europe*. Paris: Le Seuil.

Toffler, Alvin. 1970. *Future Shock*. New York. Random House.

Torok, Maria. 1989. Preface in Nicolas Rand, *Le Cryptage et la vie des ouevres*. Paris: Aubier.

Toubiana, Eric. 1988. *L'Héritage et sa psychopathologie.* Paris. PUF.

Vegh, Claudine. 1979. *Je ne lui ai pas dit au revoir: des enfants de déportés parlent.* Paris: Gallimard. Çevirisi: *I Didn't Say Goodbye: Interviews with Children of Holocaust.* New York. Dutton, 1985.

Verdier, Pierre ve Soulé Michel. 1986. *Le Secret sur les origines, problémes psychologiques.* Paris: ESF.

Vigouroux, Françoise. 1993. *Le Secret de famille.* Paris: PUF.

Vincent, Jean-Didier. 1997. *La Chair et la diable.* Paris: Odile Jacob.

Volkan, Vamık. 1997. *Bloodlines: From Ethnic Pride to Ethnic Terrorism.* New York: Farrar, Strauss ve Giroux. **Türkçe Çevirisi: *Kanbağı, Etnik Gururdan Etnik Teröre.* Bağlam Yayınları.**

Walsh, S. 1975. "Living for the Dead? Schizophrenia and Three Generations of Family Relations". Otuzsekizinci Amerikan Psikoloji Birliği Yıllık Toplantısında sunulmuş bildiri özetinden.

Watzlawick, Paul ve Beavin Jackson. 1969. *Pragmatics of Human Communication: A Study of Interactional Patterns, Pathologies and Paradoxes.* NewYork: Norton.

Weber, Max. 1947. Talcott Parsons (Ed) *The Theory of Social and Economic Organization.* New York: Oxford University Press. **Türkçeye çeviren Özer Ozankaya. *Toplumsal ve Ekonomik Örgütlenme Kuramı.* İmge Kitabevi, 1995.**

Webster, Harriet. 1993. *Family Secrets: How Telling and Not Telling Affect of Our Relationships, Our Lives.* Reading, Mass.: Addison Wesley Longman.

Winkin, Yves. 1981. *La Nouvelle Communication.* Paris: Le Seuil.

Winnicott, D.W. 1951- 3. "Transitional Objects and Transitional Phenomena" *Through Pediatrics to Psychoanalysis*'de. London: Karnac Books, 1992. New York: Brunner/ Mazel, 1992.

Winnicott, D.W. 1957. *The Child, the Family and the Outside World.* Harmansworth: Penguin, 1992.

Winnicott, D.W. 1965. *The Maturational Processes and the Facilitating Enviroment.* New York: International University Press.

Winnicott, D.W. 1971. *Playing and Reality.* London: Routledge, 1982. **Türkçe'ye çeviren Tuncay Birkan. *Oyun ve Gerçeklik.* Metis Yayınları, 1998.**

Zaijde, Nathalie. 1993. *Souffle sur tous ces morts et qu'ils vivent! La transmission du traumatisme chez les enfants de l'extermination nazize.* Paris: La Pensée Sauvage.
Zeigarnik, Bluma, 1928. "On Unfinished Tasks", *Deutche Psyko logiske Fohrshung.* Germany: Forsch, 1- 85.
Zinkin, I. 1979. "The Collective and the Personal", *Journal of Analytical Psychology* 24 (3): 227- 250.
Zuili, Nadine ve Nachin, Claude. 1983. "Le travail du fantôme au sein de l'inconscient et de la clinique psychosomatique á propos du psoriasis", *Ann. Med. Psy* 141 (9): 1022- 1028.

Ayrıca *Dialogue*' a da bakınız (French Association of Marriage Conseling Centers (AFCCC) tarafından yayınlanmıştır. 44 Rue Danton, Galerie Damoiselles, 94270 Kremlin-Bicetre, Tel: (1) 46 70 88 44 (AFCCC, 1980) "Les Secrets de famille", No 70.
(1984) "Mytes familiaux", No. 84.
(1985) "Héritages et filiations", No. 89.
(1985) "Généalogie et fantômes", No. 91.
(1986) "Les Rites familiaux", No 91.
(1987) "La Présence de l'absent", No 98.
(1988) "Détruire ceux que l'on aime", No 99.
(1988) "Le Dialogue et le secret", No 100.
(1990) "Dettes et cadeaux dans la famille", No. 110.
(1991) "Loyautés families et desir d'enfant", No. 111.
(1992) "Le Sacrifice dans la famille", No 116.
(1994) "Construire la parenté" No. 126.
(1995) "Rites et marques de passage". No. 127.
(1996) "Couples et secrets de famille", No 134.

Terminal hastalıklarla ilgili kaynakça

Ader, Robert, 1981. *Psycho-neuro-immunology.* New York: Academic Press. Gözden geçirilmiş basım, 1991.

Ancelin Schützenberger, Anne. 1984. "Retrouver des raisons de vivre et d'espérer, le malade canceréux soigné comme un homme total", *Symbiose (*Alternatif tıp üzerine özel baskı).

Ancelin Schützenberger, Anne. 1985. *Vouloir guérir, l'aide au malade arreint d'un cancer.* Toulouse: Eres Méridienne. Gözden geçirilmiş baskılar 1991, 1993. Paris: DDB-La Méridienne, 1996.

Ancelin Schützenberger, Anne. 1991. "The Drama of the Seriously Ill Patient: Fifteen Years Experience of Psychodrama and Cancer", *Psychodrama: Inspiration and Technique*'de, Paul Holmes ve Marcia Karp (Ed), 103- 205. London and New York: Routledge/Tavistock.

Ariés, Philippe; Dolto, Françoise; Raimbault, Ginette; Schwartzenberd, Léon ve Marty, F. 1983. *La mort en face.* Toulouse: Privat. İngilizce'ye çeviren Helen Weaver. *The Hour of Our Death.* Oxford: Oxford University Press, 1991.

Barash, Marc Ian. 1993. *The Healing Path.* New York: Arkana, Penguin.

Cousins, Norman. 1989. *Head First: The Biology of Hope.* NewYork: Norton.

Kübler-Ross, Elisabeth. 1976. *La Mort, derniére étape de la croissance.* Ottowa: Ed. Québec-Amérique. Monaco: Le Rocher. *Death: The Final Stage.* New York: Simon and Schuster.

Kübler-Ross, Elisabeth.1982. *Living with Death and Dying.* New York: Macmillan. **Türkçe'ye çeviren Banu Büyükkal. *Ölüm ve Ölmek Üzerine,* Boyner Yayınları, 1997.**

LeShan, Lawrance. 1977. *You Can Fight For Your Life.* New York: M. Evans.

Matthews-Simonton, Stephanie ve Shook, Robert l. 1989. *The Healing Family.* The Simonton Approach for Families Facing Illness. New York: Bantam Books.

Orr, Emda ve Westman, Mina. 1990. "Does Hardiness Moderate Stress and How? A Review", Michael Rosenbaum (Ed) 1990, *Learned Resourcefulness: On Coping Skills, Self Control and Adaptive Behavior*'da. New York: Springer.

Raimbault, Ginette. 1975. *L'Enfant et la mort.* Toulouse: Privat.

Raimbault, Ginette. 1982. *Clinique du réel*. Paris: Le Seuil.

Siegel, Bernie. 1986. *Love, Medicine and Miracle*. New York: Dutton.

Siegel, Bernie. 1989. *Peace, Love and Healing*. New York: Harper and Row.

Simonton, Carl; Matthews Simonton, Stephanie ve Creighton, James. 1979. *Getting Well Again,* Los Angeles: J.P. Tarcher.

Spiegel, David. 1993. *Living Beyond Limits*. New York: Times Books.

Stierlin, H. 1977. *Le Premier Entretein familial*. Paris: Delarge. İngilizce'den 1979'da çevrilmiştir.

Tavernier, Monique. 1991. *Les Soins palliatifs*. Paris: PUF, Que sais-je?

Yohyaoui, Adel Ssalen (Ed) 1989. *Le Corps, escape-temps et traces de l'exil: incidences cliniques*. Grenoble: APAM/La Pensée Sauvage.

Romanlar, kısa öyküler, oyunlar, otobiyografiler, denemeler

Anet, Claude. 1919. *Ariene, jeunne fille russe*. Paris: Grasset. İngilizce'ye çeviren Guy Chap, *Ariane.* New York: A. Knopf, 1927. **Türkçe'ye çeviren Ali Avni Öneş, *Herkesin Kadını Ariane*. Arif Bolat Kitabevi, 1954.**

Balzac, Honore de. 1832. *Colonel Chabert.* Carol Cosman tarafından çevrilmiş, New Directions, 1997. **Türkçe'ye çeviren Yaşar Nabi Nayır. *Albay Chabert*. MEB Yayınları, İkinci Baskı 1962.**

Beddock, Francine. 1988. *L'Héritage de l'oubli: de Freud á Clau de Lanzmann*. Nice: Transes, 1991.

Bernard, Jean. 1992. *Le Syndrome du colonel Chabert ou le vivant mort.* Paris: Buchet Chastel.

Clairier, C.; Gauch, A.M.; Traiblin M. Ve Clavier Y. 1992. *Objectifs calcul: nouveau programmes de maths CE2*. Paris: Hatier.

Dolto, Françoise. 1989. *Enfances.* Paris: Le Seuil.

Ferenczi, Sandor. 1932. *The Clinical Diary of Sandor Ferenczi*. Cambridge, Mass. : Harvard University Press, 1988.

Flaubert, Gustave. 1887- 93. *Correspondance de Gustave Flau bert.* İngilizce'ye çeviren ve yayına hazırlayan Francis Steegmuller, *The Letters of Gustave Flaubert.* Cambridge, Mass.: Harvard University Press. 1980 82. **Türkçe'ye çeviren Bedia Kösemihal, *Mektuplar*. Anahtar Kitaplar Yayınevi, 1992.**

Fynn. 1974. *Mr. God, This is Anna*. Reissue Edition. London: Bal lantine Books. 1996. **Türkçesi *Bay Tanrı, Ben Anna*. Koridor Yayıncılık, 2007.**

Green, Hanna. 1964. *I Never Promised You A Rose Garden.* New York: Holt, Rinehart ve Winston. Joanne Greenberg adıyla: New York: Signet Books, 1989. **Türkçe'ye çeviren Nesrin Kasap, *Sana Gül Bahçesi Vaadetmedim*. Metis Edebiyat, 1989 ve 2007.**

Goethe, J. W. Von. *From My Life: Poetry and Truth.* International Book Import, 1987.

Haley, Alex. 1977. Roots. London: Picador. New York Dell. **Türkçe'ye çeviren Ali Seden, *Kökler.* Altın Yayınları, 1979.**

Hoff, Benjamin. 1946. *The Tao of Pooh.* New York: Dutton. 1982.

Leclaire, Serge. 1975. On tue un enfant. Paris: Seuil, 1981.

Montaigne, Michel de. 1595. Complete Essays. Harmondworth: Penguin, 1991.

Montaigne, Michel de. 1595. The Complete Works of Montaigne. Stanford, California: Stanford University Press, 1957. **Montaigne, Denemeler, İş Bankası Yayınları; Cem Yayınları. Türkçe'ye çeviren Celal Öner, *Denemeler*. Oda Yayınları, 2002.**

Musil, Robert. 1953. The Man Without Quailities. London: Secker ve Warburg. **Türkçe'ye çeviren Ahmet Cemal, *Niteliksiz Adam*. Yapı Kredi Yayınları, 2006.**

Plato, 427- 347. "Apology" in the Dialogues of Plato. New Haven/London: yale University Press, 1984. **Türkçe'de *Platon (Eflatun)* Diyaloglar Remzi Kitabevi.**

Plato, "The Myth of Er" in the *Republic*. NewYork: Norton, 1996.

"Récits de vie et travail social" *Cahiers de la dépendance* 7, 1987.

Raverat, Gwen. 1952. *Period Piece: A Cambridge Childhood.* London and Boston, Mass.: Faber, Yeni baskı, 1987.

Sainte-Beuve. 1857. *Causerie du lundi.* Paris: Garnier.

Segalen, Martine. 1985. *Quinze générations de Bas-Bretons: parenté et société dans le pays bigouden-sud*. Paris: PUF.

Semprun, Jorge. 1994. *Literatue or Life.* Viking Penguin, 1997. **(Türkçe'de Nükhet İzet çevirisi ile Jorge Semprun hakkında George de Contanze tarafından yazılmış *Hayat İzleri* isimli kitap vardır. Doruk Yayınları, 2008).**

Stéphane, Roger. 1986. *Autour de Montaigne*. Paris: Stock.

Walpole, Horace. 1778. *"The Three Princes of Serendip",* Complete Works of Walpole'de. London: British Library and Library of Congress.

Dizin

A

Abraham, Ada 188, 236
Abraham, Nicolas 25, 36, 70, 74, 75, 95, 182, 184, 185, 186, 189, 191, 223, 231
Ackerman, Nathan 36, 90, 219
Acremant, Germanie 67
Ader, Robert 49
aile ağacı 29, 61, 65, 93, 97, 102, 105, 123, 126, 132, 137, 144, 146, 158, 181, 225, 259
aile miti 41
aile romansı 128
aile sadakati; 40, 52, 53, 59, 67, 95, 116, 131, 134, 136, 137, 139, 145, 182, 208, 259,
aile terapisi 27, 33, 34, 35, 36, 90, 27, 218, 219, 227, 228
aile yapısı 134, 143, 157, 227
analitik aile terapisi 36
aile öyküsü araştırmaları 158, 162, 191
antropolojik 63, 91, 187
aşk göstergesi 29
Ausloos, Guy 165, 257, 237

B

bağlamsal yaklaşım 63
bağlamsal kuşakaşan ruhsal şecere; genososyagrama da bakınız 92
Balzac, Honoré de 47,'257
Bandler, Richard 26, 217, 237
baskılama, dinamik 189
baskılama, koruyucu 184
Bateson, Gregory 27, 33, 91, 170, 219, 237, 238
bebek-metre 192
bellek 48, 102, 105, 107, 127, 129, 142, 157, 182, 183, 184, 208
Bergman, Ingmar 36
Bergmann, Martin 184
Berne, Eric 52, 221, 238
Bettelheim, Bruno 24, 217, 218
bilanço defteri 39, 40, 44
bilişsel uyumsuzluk 52
Birdehistell, Ray 27
Bohm, David 184
Boszormenyi-Nagy, Ivan 26, 36, 38, 39, 40, 41, 43, 44, 45, 46, 47, 50, 51, 52, 53, 58, 60, 62, 63, 66, 95, 182, 208, 220, 221, 238
Bowen, Murray 30, 35
bütünleyici yaklaşım 62

C

Capra, Fritjof 184, 239
Cardinal, Marie 81, 239
Collomb, Henri 29, 90, 239
Corbin, Henri 71
Cosnier, Jacques 91, 239
Cousins, Norman 49, 255
Cyrulnik, Boris 91
çifte yıldönümü 45, 73, 90, 93, 99, 140, 142, 143, 197, 198, 227

D

Dali, Salvador 168, 169, 228
Darwin, Charles 46, 64, 184
Delenda, 161, 162
davranışsal yapı 50

Devroede, Ghislaine 78, 206, 209, 211
Dolto, Françoise 14, 24, 25, 26, 27, 39, 56, 81, 90, 124, 170, 173, 183, 184, 186, 221, 230, 240, 241, 255, 257
Dumas, Alexandre (Dumas fils) 115, 116
Dumas, Didier 147
Duras, Marguerite 81

E

ebeveynleşme 40, 56, 67
ego ideali 189
engel, George 100
English, Fanita 185, 230, 241
Enneis, James 27
eşzamanlılık 24, 25, 61, 102, 116, 160, 181, 246
eşzamanlılık haritaları 61
Everstine, Louis ve Diana 27

F

fantezi 71, 127, 218, 129, 220
Ferenczi, Sandor 181, 241, 257
Festinger, Leon 27, 52, 241
Flaubert, Gustave 201, 202, 232, 233, 257
filogenetik 186, 192
Freud, Sigmund 154, 170, 218, 226, 227, 228, 229, 242
Fromm, Eric 33, 187, 218, 243
Fromm-Reichman, Frieda 33, 218

G

Gaulejac, Vincent de 59, 68, 223, 244
geri dönenler 170, 181
Gessain, Robert 26
Gestalt 41, 135
gizli zorunluluk yapıları 50
Goffman, Erving 27, 35, 63, 219, 244
Green, André 96, 98, 125, 129, 225, 226
Grinder, John 26, 217, 237
Groddeck 23, 244
grup terapisi 218, 219
Guyotat, Jean 109, 110, 225, 244
günah keçisi 50, 51, 182, 185

H

Haley, Jay 33, 219, 238, 245, 258
Héritier, Françoise 206, 245
Hilgard, Josephine 45, 89, 99, 127, 134, 135, 182, 187, 192, 195, 196, 197, 198, 199, 207, 208, 218, 221, 224, 231, 232, 245
haksızlık 44, 46, 47, 50, 51, 59, 72, 85, 95, 105, 143
hayaletler 24, 72, 75, 86, 95, 120, 128, 128, 181, 182, 187
hediyeler 54, 55, 57, 221
hesap kitap defteri 39, 40, 55, 57, 58, 95,
Holmes 93, 114, 236, 246, 255
Horney, Karen 187, 246

İ

ikame çocuk 96, 98, 116, 167, 168, 169, 170, 259
içe alım 186
ikili çıkmaz 34, 68, 137, 165, 219
ikili birlik 192
isimler 23, 78, 105, 108, 109, 111, 113, 147, 158, 166, 181, 225

I

Jackson, Don 33
Jacoby, Hilton 184
Jodorovsky, Alexandre 224
Jung, Carl G; 24, 25, 187, 187, 188, 216, 217, 246

K

Kaës, René 36, 230, 241, 246
kadınların ruhu 111, 200
kalıtımsal yapılar 131, 132, 136
karma çiftler 58, 59
kazalar 10, 23, 29, 39, 68, 87, 89, 93, 99, 102, 105, 122, 134, 135, 136, 139, 140, 146, 158, 161, 166, 170, 172, 203
Kernberg Otto 188, 246
Kerstemberg, Judith 207
kimlik 85, 108, 112, 116, 118, 121, 150
klinik pratik 217
koruyucu baskılama 184, 189, 190
Kosova 51, 52, 83, 213
kuşakaşan yaklaşım 16, 21, 22, 23
kuşaklararası geçiş 129, 183, 208
kültürel bilinçdışı 188
küskünlük 46, 47, 49, 220
kurban 51, 56, 84, 119, 159, 185

L

Lacan Jacques 25, 46, 57, 67, 166, 228
Lani, Martine 126, 222
Lapassade, George 91
Laplanche, Jean 128, 247, 251
LeShan, Laurence 152, 227, 255

M

Maupassant, Guy de 152, 201, 202
Mead, George Herbert 217, 248
Mead, Margaret 91
Mijolla, Allain de 45, 72, 248
Minc, Alain 51
Minuchin, Salvador 35, 219, 246
miras 13, 85, 90, 91, 105, 109, 114, 126, 154, 157, 160, 227
Modiano, Patrick 81
Montagner, Hubert 91
Montaigne, Michel E. De 185, 230, 249, 256
Moreno, Jacob L. 27, 29, 39, 45, 90, 91, 187, 208, 217, 218, 219, 247
Musil, Robert 118

N

Nagakami, Kenji 169
Napier 34, 219, 249
nankörlük 55, 57
Nevroz 40, 59, 67, 68, 95, 96, 175, 186, 223, 232
Newman 197, 232, 245
Noel Baba 57, 58, 214

O

okul başarısızlığı 63, 96
Olindo-Weber, Silvana 183, 229, 249
ortak bilinç 25, 26, 187, 208
onarma 95

Ö

özgürlük 50

P

Palo Alto Grubu 23, 27, 34, 38, 56, 137, 218, 237, 281
paylaşılan bilinçdışı 25
Pierson Aimeé 108
Pribram, Karl 184, 250
Prigogine, Ilia 184, 250
primal kurgu (fantezi) 128, 129
Platon (Eflatun) 184, 230
Pontalis, Jean-Bertrand 128, 247
Potlach 221
Proust, Marcel 81
psikodrama 3, 16, 25, 27, 36, 90, 91, 92, 122, 135, 154, 162, 186, 203, 205, 208, 218, 219, 234
psikosomatik 49, 50, 124, 129, 203

R

Racine, Yves 91
Rahe 93
Rank, Otto 128
Raynaud 32, 47
Reik, Theodor 22, 216, 250
Rémi, George ve Tenten 77, 76, 116, 223
Raverat-Darwin, Gwen 46, 220, 258
Rimbaud, Arthur 45, 72, 73
Rogers, Carl 22, 24, 27, 45, 94, 127
rol beklentisi 52, 63, 108, 182
Rosenthal, Robert 198, 250
Rossi, Ernest 207, 250
Ruesch, Jurgen 27, 91
Ruffiot, André 36, 250

S

sarsıntı (travma): 3, 315
Satir, Virginia 33, 51, 219, 251
Sheldrake, Rubert 184, 225, 229, 251
Simonton, Carl 89, 220, 255, 256
Simonton, Stephanie M. 220, 255
sistemik aile terapisi 217
Sivastopol Savaşı 101, 174, 213, 229
Somatizasyon 183
somatopsişik 49
sosyal atom 28, 29, 30, 38, 63, 171, 172

sosyal sınıf nevrozu 59, 67, 68, 96, 175
sosyal bilinçdışı 187
serbest yüzen dikkat 26
soykırım 47, 54, 72, 75, 81, 83, 85, 173, 184, 207, 221, 223
sosyometrik ağlar 28
somatizasyon 163
somatopsişik 49
Soulé, Michel 222, 251, 253
Spector-Person, Ethel 188
süperego 246
sözdışı iletişim 30, 39
şeceresel yasaksevi 146, 147, 149, 152, 156, 201
şizofrenikler 56

T

tamamlanmamış yas 96
tekinsiz 24, 31, 32, 218, 243
tele 28
terapi 3, 22, 34, 45, 50, 107, 203
terkedilmiş çocuk 119,126
terör 164
This, Bernard 110
Tisseron, Serge 76, 116, 184, 223, 237
Torok, Maria 32, 70, 95, 182, 184, 185, 186, 189, 191, 223
Tosquelles, François 60, 91, 222

U

uyumsuz: olgu örneği 52, 53, 61, 66, 67, 174, 176

V

vaftiz ismi 105, 108
Van Gogh, Vincent 167, 168, 242
Vegh, Claudine ve soykırım torunları 54, 78, 79, 80, 223, 252
Verdier, Pierre 61, 222
Volkan, Vamık 86, 220

W

Watzlawick, Paul 27, 33, 34, 219, 249, 253
Weakland John 33, 263
Whitaker 34, 219, 249
Winnicott, D. 94, 187, 253
Woolf, Virginia 81

Y

Yugoslavya 51, 52, 82, 83, 213
yeniden çerçeveleme 35, 116
yineleme 21, 73, 116, 136, 137, 154, 158, 159
yıldönümü sendromu 67, 89, 100, 116, 131, 134, 135, 139, 182, 187, 193, 195, 207, 209, 221, 224, 225, 226

Z

Zaijdé, Nathalie 207, 221
zaman katlanması 32, 220
Zinkin 188, 254
zorunluluklar 52

Anne Ancelin Schützenberger Soy Sendromu'nda, bizim, sadece kuşak zinciri aracılığıyla, aslında atalarımız tarafından yaşanan sarsıntı (travma) ve olaylarla, nasıl bu zamanda ziyaret edildiğimizi, bu konuda nasıl da seçim şansımız olmadığını gösteriyor.

Kitaptaki etkileyici olgu örnekleri, genososyogramlar; danışanların, mantıksız korkularını, psikolojik ve hatta fiziksel rahatsızlıklarını, kendi yaşamları ile onları dünyaya getirenlerin yaşamları arasındaki koşutlukları keşfederek ve anlayarak nasıl aştıklarını gösteriyor. Yazılı olmayan bir kanunla atalarımızın yaşamlarını yeniden yaşamamıza yol açan görülmez (gizli) sadakat ve bağlılık kuramı, kuşakaşan terapi ile ilgili araştırmaların ışığında tartışılıyor.

İlk kez Fransa'da yayınlanan ve eşsiz tarzdaki bir klinik çalışmaya, büyüleyici bir içgörü getiren bu kitap-Fransızca'sı Aïe, mes aïeux! (Aman, ailem) - hâlâ en çok satanlar listesindedir. Psikoterapi mesleğinde çalışan herkese ve ruh sağlığı uzmanlarına özellikle çekici geleceğini düşünüyoruz.

Anne Ancelin Schützenberger, Nis (Nice) Universitesi Psikoloji Bölümü'nde emeklilik sonrası da çalışan bir profesördür. Uluslararası Grup Psikoterapi Birliği'nin kurucularından birisi olan Anne Ancelin Schützenberger, grup psikoterapisi ve psikodrama alanında uluslararası üne sahip bir eğiticidir.

DUVAR